

બાળ ગ્રંથાવળી

: બીજી શ્રેણી :

૧ થી ૩, ૫, ૬, અને ૮ થી ૨૦ સુધીના મણકાઓના

લેખક :

ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ

૪, ૭ અને ૮ ના

લેખક :

નાગકુમાર મકાતી બી. એ. ૨

સંપાદક :

ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ

મજલાલ મોહનલાલ શાહ બી. એ.

} ૧૧

બીજી આવૃત્તિ : કિં. સવા રૂપિયા : સં. ૧૯૮૭

ન્યોતિ કાર્યાલય : અમદાવાદ.

પ્રકાશક

ચીમનલાલ ટોકરશી શાહ

માલિક અને વ્યવસ્થાપક

જ્યોતિ કાર્યાલય.

હવેલીની પોળ, રાયપુર

અ મ હા વા હ

(સર્વ હક સ્વાધીન.)

મુદ્રક

ચીમનલાલ હિશ્તરલાલ મહેતા

વ સં ત મુ દ્ર શા લ ચ

ધી કાં ટા : અ મ હા વા હ

પ્રકાશકનું નિવેદન.

ધીમે પણ મક્કમ પણે પ્રગતિ કરી રહેલી બાળગ્રંથાવલી આજે પોતાની બીજી શ્રેણીની બીજી આવૃત્તિ પ્રગટ કરે છે. સત્યાગ્રહની લડતમાં આવેલી સર્વત્ર મંદીમ પણ પહેલી આવૃત્તિ એક વર્ષમાં ખલાસ થઈ અને આજે તો એ હિંદી ભાષામાં પણ પ્રકાશિત થઈ રહી છે. બીજી આવૃત્તિ સળંગ પુસ્તકાકારે છાપી તેનું મૂલ્ય ઘટાડી સવા રૂપિયો રાખેલ છે. ઉત્તરોત્તર સમય મળતાં પ્રકાશન વધારે સસ્તું ને વધારે સુંદર બનાવવાની અમારી અભિલાષા વાચક વર્ગના સહકાર પર અવલંબે છે. અમે આજ્ઞા રાખીએ છીએ કે દરેક જૈન ભાષા આ પ્રકાશનને મીઠી નજરથી જુએ અને અપનાવે.

—પ્રકાશક.

વાર્તાઓનો અનુક્રમ.

૧ અર્જુનમાળી	...	...	૧
૨ ચક્રવર્તી સનત કુમાર	...	...	૬
૩ થી ગૌતમસ્વામી	...	...	૨૨
૪ ભરત બાહુબલિ	...	...	૩૩
૫ આર્દ્રકુમાર	...	...	૪૬
૬ મહારાજ ઐથિક	...	...	૬૪
૭ વીર બામાજાહ	...	...	૮૩
૮ મહામંત્રી ઉદાયન	...	...	૯૪
૯ મહાસતી અંબના	...	...	૧૧૦
૧૦ રાજર્ષિ પ્રસન્નચંદ્ર અને વલ્કલચીરી	...	...	૧૩૦
૧૧ સતી મયધુરેહા	...	...	૧૪૬
૧૨ ચંદન મહામાયિરિ	...	...	૧૬૨
૧૩ કાન કઠિયારો	...	...	૧૮૦
૧૪ મુનિશ્રી હરિકેશ	...	...	૧૯૦
૧૫ કપિલમુનિ	...	...	૨૦૫
૧૬ સેવામૃતિ નંદિપેથુ	...	...	૨૧૭
૧૭ શ્રી સ્થૂલભદ્ર	...	...	૨૨૬
૧૮ મહારાજ સંપ્રતિ	...	...	૨૪૪
૧૯ પ્રભુ મહાવીરના દશ શ્રાવકો ...	...	...	૨૫૫
<p style="margin-left: 40px;">આનંદ, કામદેવ, યુલ્લુપી પિતા, સુરદેવ, યુલ્લગશ્વતક, કુંડ કૌલિક, સદાલપુત્ર, મહાશ્વતક, નંદિનીમિય ને શાલિહીપિતા</p>			
૨૦ સ્વાધ્યાય	...	...	૨૭૧

અર્જુનમાળી

મોટું એક મંદિર હતું. તેમાં યક્ષની મૂર્તિ હતી. તે મૂર્તિના હાથમાં લોઢાની ભારે મોગર (ગદા). એટલે મોગરપાણિ યક્ષના નામે તે ઓળખાતી. રાજગૃહીના લોકો અહીં અવારનવાર આવતા. ફળકુલ ને નૈવેદ્ય ધરતા.

એક માળી ને માળણ આ યક્ષના ભારે ભગત. તેમનું નામ અર્જુન ને ખંધુમતી. તેમની સરખે સરખી જોડ છે. પરસ્પર પ્રેમ અપાર છે. ખંધુમતી રૂપે રંભા સમાન છે. જુવાનીના પુરજોરમાં છે. એક સુંદર જગીયાના તે માલિક છે. તેમના જગીયામાં જઈ ખીલે, જુઈ ખીલે. માલતી ને મચકુંદ ખીલે. કેતકી ને કેવડો ખીલે. ગુલાબ ને ગુલબાસ ખીલે. ચંપો ને મરવો ખીલે. એમ હજારો કુલની જાતખીલે. તેમાંથી સારાં સારાં કુલની છાખડી ભરે. સજોડે જઈને યક્ષને ચડાવે. વળી ધૂપ કરે ને નૈવેદ્ય મૂકે. લળી લળીને પાચ પડે. સેવા ભક્તિમાં કાંઈ ખામી આવવા ન દે.

: ૨ :

આજે પર્વનો દિવસ છે. લોકો અનેક રીતે આનંદ કરે છે. સુંદર સુંદર કપડાં પહેર્યાં છે. નાજુક ને મનોહર ધરણ્યાં પહેર્યાં છે. કોઈ વાજાંત્ર વગાડે છે. કોઈ નાચ કરે છે. કોઈ ઝાડે હિંચકા ખાંધી હીંચે છે. કોઈ નવી નવી રમત રમે છે. એવામાં એક રખડુ ટોળી નીકળી. તેમાં છ ઉમ્મર

લાયક જીવાન. આપનો પૈસો ઠેકાણે પાડવો એ એમનો ધંધો. માથામાં અત્તર કુંદેલ લગાડે છે. અક્કડ ફક્કડ થઈને ફરે છે. રસ્તે જનાર આવનારની મફકરી કરે છે. ઠઠ્ઠા મફકરી કરતાં તે ચક્ષુનાં દેવળમાં આવ્યાં. ત્યાં બેસી ઢાઝની ઉભણી કરવા લાગ્યા. એમના આનંદમાં શી ભલીવાર હોય !

એવામાં અર્જુન ને બંધુમતી નીકળ્યા. અર્જુનના હાથમાં રૂપાનો કળશ છે. બંધુમતીના હાથમાં તાળાં કુંદ-હાંનો થાળ છે. માંહી ઉંચી જાતનો ધૂપ ને નેવેશ પણ છે. હંમેશના નિયમ પ્રમાણે તે ચક્ષુની પૂજા કરવા જાય છે.

આ રખડુ ટોળીએ છેટેથી તેમને જોયા. જોઈને આંખ ફાટી. અહા ! આવી રૂપાળી સ્ત્રી ! તેઓ અંદર અંદર વાત કરવા લાગ્યા : આને ભોગવીએ તોજ આપણે ખરા. બીજો કહે, ખરી વાત છે. નહિતર આપણે આનંદ કયો શી રીતે કહેવાય ? એકે કહ્યું : પણ એ શી રીતે બનશે ? બીજો કહે, એજ તો. આપણે છુપાઈ જાવ બારણા પાછળ. ત્રણ આમને ત્રણ તેમ. પછી જેવા તે અંદર પેસે કે તુટી પડો. માળીને પકડી બાંધો. અને સ્ત્રીની તે શી તાકાત છે કે આપણા હાથમાંથી છુટશે ? બધાએ તે પ્રમાણે કર્યું.

અર્જુનભાળી ને બંધુમતી ધીમા પગલે મંદિરના પગથિયા ચડે છે. ભકિત ભાવથી આગળ વધે છે. તેમને ખબર નથી કે આજ તેમની શી હાલત થવાની છે ! તેઓ જેવા અંદર પેઠા કે છએ જણ તેમના પર તૂટી પડ્યા. અર્જુનને પકડયો. દોરડાથી કસકસાવીને બાંધ્યો. પછી ફેંક્યો. એક ખુણામાં, બંધુમતી તો ગભરાઈજ ગઈ. છયેના પંજામાં ફસાઈ ગઈ.

અર્જુનથી આ જોયું જતું નથી. પડ્યો પડ્યો દાંત કચકચાવે છે. છુટા થવા તરફીયા મારે છે. આંખો લાલ-ચોળ થઈ ગઈ. ભવાં ચડી ગયા. હાથમાં હથિયાર હોય તો છયેને પુરા કરું એટલો ક્રોધ ચડ્યો. પણ લાચાર ! તેના હાથમાં કાંઈજ નથી. આખરે તે ચીડાઈને મોલ્યોઃ અરે હુષ્ટ યક્ષ ! તું પણ આ બધું કેમ જોઈ રહ્યો ? શું મારી બધી સેવા ભક્તિ નકામી ગઈ કે મારી આંખે આવું દેખાડે છે ? અલ્યા ખરેખર તું પથરો જ છે. સાચો દેવ નથી. આ વચનોથી યક્ષ ચીડાયો. તેના શરીરમાં દાખલ થયો. એકદમ અર્જુનભાળીમાં અનેરું બળ આવ્યું. તડતડ દોરડું તોડી નાંખ્યું. પછી બારણુ ક્યું મંથ ને કોઈથી ન ઉપડે તેવી ગદા ઉપાડી. માણસમાં જ્યારે જોશ પ્રગટે છે ત્યારે કાંઈ બાકી રહેતી નથી. તેણે હમ હમ ગદાના ઘા કર્યા ને સાતેનો કચ્ચરઘાણ વાજ્યો. ક્રોધમાં માણસ શું નથી કરતો ?

યક્ષ તેના શરીરમાંથી ગયો નહિ. તે હંમેશાં એજ પ્રમાણે છ પુરૂષ ને એક સ્ત્રી એમ સાત માણસોને મારવા લાગ્યો લોકો બધા ગભરાયા. કાળો કેર વર્તવા માંડ્યો. રાજાએ ઢંઢેરો પીટ્યોઃ જ્યાં સુધી ગાંડા અર્જુન માળીએ સાત માણસને માર્યા ન હોય ત્યાં સુધી નગર બહાર નીકળવું નહિ.

: ૩ :

રાજગૃહીના દરવાજા હવે ખુલતા નથી. જ્યારે ખાતરી થાય કે અર્જુનભાળીએ સાત માણસ માર્યા છે ત્યારેજ તે ઉઘડે છે.

એવામાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. નગર બહાર દૂરના બગીચામાં. ગામમાં વધામણી આવી. પણ કોણ બહાર નીકળે ! સહુ મોતની ખેંચીકે અંદર ભરાઈ રહ્યા. બહાર નીકળવાની હિંમત ચાલી નહિ.

આ વખતે એક જીવાનને ઉમંગ થયો. ગમે તે ભોગે જગતગુરુના દર્શન કરવા. તે મહાત્મા અહીં પધારે ને આપણે બીકણુ ઘરમાં ભરાઈ રહીએ. અરે ! એ તો ડર-પોકપણાની હદ ! મરણ કેટલી વખત આવવાનું છે ? જો મંદવાડ અને અકસ્માતમાં મરવું પડે તો આવા ધન્ય પ્રસંગે જ શાને ન મરવું ? જે થવું હોય તે થાય પણ જગત્પ્રભુના દર્શન જરૂર કરવા. આમ વિચાર કરી તે તૈયાર થયો. ન લીધી તરવાર કે ન લીધી લાકડી. એ હથિયાર જગતગુરુના દર્શન વખતે ન શોભે. ત્યાં તો વેરવિરોધ ભૂલી ગ્રેમ ભાવે જવું જોઈએ. આ જીવાનનું નામ સુદર્શન શેઠ. તેણે માતાપિતાની રજા માગી: પૂજ્ય માતાપિતા ! નગર બહાર હૃદયનાથ પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા છે. તેમના દર્શને જવાની ઇચ્છા છે. માઆપ આ સાંભળી ગભરાયા: દીકરા ! એ તો નગર બહાર છે. ત્યાં કેમ કરીને જઈશ ? હજી અર્જુન-માળીએ સાત માણસ માર્યાની ખબર આવી નથી. સુદર્શન કહે, “ માતાપિતા ! તે ખબર આવી હોય કે નહિ પણ મારી જવાની ઇચ્છા છે. મને આજ્ઞા આપો. ” માઆપનો જીવ શે ચાલે ? તેમણે આગ્રહ કરીને કહેવા માંડ્યું: નગર બહાર જવું એટલે મોતના મોંઢામાં જવું. એ કાળમુખો અર્જુન કોઈને મૂકે તેમ નથી. દીકરા વિચાર છોડી દે.

લલો થઈને અમારું કહ્યું માની જા. પણ સુદર્શનની દંઠ ઇચ્છા હતી એટલે એવટે ઉપરની રજા આપી. સુદર્શન હિંમતભર્યા હૈયે ચાલ્યો.

નગરલોક વાતો કરવા લાગ્યા: સુદર્શન માંડો થયો છે કે શું ? હાથે કરીને મરવા કેમ જતો હશે ? પણ સુદર્શનને લોકોના એ વચનની અસર થઈ નહિ. તેને પોતાના મનનું ધાર્યું કરવું હતું. તે નગરના દરવાજે આવ્યો. દરવાન ! દરવાન ! દરવાજે ઉઘાડ. મારે પ્રભુ મહાવીરના દર્શન કરવા જવું છે. દરવાન કહે, “અરે ભાઈ ! હજી અર્જુનભાણીએ સાત માણસ માર્યા નથી એટલે દરવાજે નહિ ઉઘડે. તું માર્યો જાય તો તેના જોખમદાર કોણ ?” સુદર્શન કહે, “એનો જોખમદાર હું. ભલા થઈને દરવાજે ઉઘાડો.” બધી રકઝક થઈ ત્યારે દરવાજે ઉઘાડ્યો. સુદર્શનને બહાર કાઢી બંધ કર્યો. સુદર્શન વીર વીર જપતો આમળ ચાલ્યો. કોટ ઉપર લોકોની ઠઠ જામી. આશ્ચર્ય ને ભયથી તેઓ જોવા લાગ્યા કે હવે શું થાય છે ?

સુદર્શન ભક્તિભર્યા હૈયે ચાલ્યો જાય છે. મનમાં જરાએ ડર નથી. તે દશ ડગલાં દૂર ગયો ત્યાં અર્જુનભાણીને માણસની ગંધ આવી. પછી પૂછવુંજ શું ? ભયંકર ગદા ઉપાડી. દાંત કચકચાવ્યા ને સુદર્શન શેઠ તરફ ધસ્યો. લોકો ચીસ પાડી ઉઠ્યા. પણ સુદર્શન આ પ્રસંગથી જરાએ ડરે તેમ ન હતો. ધર્મની શ્રદ્ધા તેનામાં અપાર હતી. તેણે જાણ્યું હવે બે ખીનીટમાં અર્જુનભાણી આવી પહોંચશે એટલે શાંત ઉભા રહ્યા. તે વખતે અહીં મરણ થાય તો એવટની ભાવના ભાવી લીધી:

ચત્તારિ સરણં પવજ્ઞામિ ।

અરિહંતે સરણં પવજ્ઞામિ ।

સિદ્ધે સરણં પવજ્ઞામિ ।

સાહુ સરણં પવજ્ઞામિ ।

કૈવલિં પદ્મત્તં ધર્મં સરણં પવજ્ઞામિ ।

હું ચારનું શરણુ અંગીકાર કરું છું. અરિહંતનું શરણુ અંગીકાર કરું છું સિદ્ધનું શરણુ અંગીકાર કરું છું. સાધુનું શરણુ અંગીકાર કરું છું. કેવળી (સર્વ જાણનાર-સર્વજ્ઞ) ભગવાને કહેલા ધર્મનું શરણુ અંગીકાર કરું છું.

ઓ જગતના સઘળા જીવો ! તમારી તરફ કરેલા અપરાધની ક્ષમા માગું છું. તમે કરેલા અપરાધની તમને ક્ષમા છે.

પછી પંચપરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. અહા ! તે વખતનો સુદર્શનનો લાવ ! લલાલલા ક્રોધીની પણ શી તાકાત કે તેના તરફ ક્રોધ કરી શકે ? અને ખરેખર તેમ જ થયું.

અર્જુન ગદા લઈ તેમની તરફ ધસ્યો. લોકો હાહાકાર કરવા લાગ્યા. પણ આશ્ચર્ય ! ! પાસે આવતાં અર્જુનની ગદા થંભી ગઈ. તે લોચ પર પટકાઈ પડ્યો. તેની અંદર રહેલો યક્ષ સુદર્શનની પવિત્રતાથી પલાયન કરી ગયો.

સુદર્શને સારવાર કરવા માંડી. થોડીવારે અર્જુને આંખો ચોળી. આજસ મરડીને તે બેઠો થયો. પૂછવા લાગ્યો : લાઈ ? આપ કેાણુ છો ? અહિં કેમ બેઠા છો ? સુદર્શન સમજ્યા કે અર્જુનભાળીનું ગાંડપણુ ચાલુ ગયું છે. તેથી

તે પ્રેમભરી વાણીથી બોલ્યા: ભાઈ ! હું આ નગરનો સુદર્શન નામે શેઠ છું. જગત્પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા છે. તેમના ઠરણે જઈ છું. અર્જુન કહે, “ એમ ? જગત્પ્રભુ પધાર્યા છે ? ત્યારે મને પણ ત્યાં લઈ જશો ? ” સુદર્શને કહ્યું: હા ભાઈ ! તું પણ ચાલ.

સુદર્શન શેઠ અર્જુનમાળીને સાથે લઈ ચાલવા લાગ્યા. નગરલોકો આ બનાવ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા. સુદર્શનની ધર્મશ્રદ્ધા તથા હિંમતને વખાણવા લાગ્યા.

: ૪ :

સુદર્શન તથા અર્જુનમાળીએ ભક્તિથી પ્રભુને વંદન કર્યું. એકધ્યાને તેમનો ઉપદેશ સાંભળ્યો. આ સાંભળતાંજ અર્જુનનું હૈયું વલોવાવા લાગ્યું. અહા મેં અત્યાર સુધી કેવું દુષ્ટ જીવન ગાળ્યું ? મારા જેવો અધમ કોણ હશે ?

હવે એકજ ઉપાય છે. પ્રભુએ હમણાં બતાવેલો ત્યાગ-માર્ગ સ્વીકારવો. એ જીવનમાં મને શાંતિ મળશે એમ વિચારી પ્રભુ આજળ આવ્યો. હાથ જોડી વિનંતિ કરી: પ્રભો ! મને દીક્ષા આપો. પ્રભુ મહાવીર પતિતના ઉદ્ધારક હતા. તેમના જીવનનો એ મંત્ર હતો. તેમણે અર્જુનમાળીને દીક્ષા આપી પોતાના પવિત્ર સંઘમાં દાખલ કર્યો.

હવે અર્જુનમાળી નિરંતર જો ઉપવાસનું તપ કરે. પારણા માટે નગરમાં ભિક્ષા લેવા જાય. ત્યાં લોકો તેને ગળો દે. કડવામાં કડવાં વચન કહે. કોઈ કહે, આજ માળીએ મારાં ભાઈને માર્યો. કોઈ કહે, આજ દુબે મારા પતિને હણ્યો. કોઈ કહે, આ ગોઝારાએ મારા

માબાપને માર્યા. ” કેઈ ઘીડાઈને તેને સાકડીના માર મારે. કેઈ તેમના પર પથરાના ઘા કરે. આ બધું અતુલવીને અર્જુનમુનિ વિચાર કરેઃ અહો ! મને આટલો માર પડતાં આવું દુઃખ થાય છે તો જેમને મેં ઠાર માર્યા તેમને કેવું થયું હશે ? મારું દુઃખ જોળના દુઃખ આજળ શા હિસાબમાં છે ? હે જીવ ! આ દુઃખથી જરાએ બકળાઈશ નહિ. બધું શાંતિથી સહન કર.

જ્યારે અર્જુનભાળી આ પ્રમાણે શાંતિથી સહન કરવા લાગ્યા ત્યારે લોકો સાચી હકીકત સમજ્યા. તેમના પ્રત્યે ખૂબ માન થયું.

થોડા મહિના આવું પવિત્ર જીવન ગાળી તેમણે પંદર દિવસના ઉપવાસ કર્યા. છેવટની ઘડીએ તેમનું જીવન પૂરેપૂરું પવિત્ર બન્યું. તેમને કેવળ જ્ઞાન થયું. તે નિર્વાણ પામ્યા.

હે નાથ ! અર્જુનભાળી જેવી સહનશીલતા મળજે. એ વિના અમારો ઉદ્ધાર નથી.

ચક્રવર્તી સનતકુમાર.

:૧:

હસ્તિનાપુરનામે એક મોટું નગર. ત્યાં રાજા અશ્વમેન રાજ્ય કરે. તેમને સહદેવી નામે પટરાણી. તે ખુબ રૂપાળી ને ખુબ શાણી. એક વખત તેને સ્વપ્નાં આવ્યાં. તેમાં ઉત્તમ હાથી, બળદ ને સિંહ જોયા. લક્ષ્મીદેવી, કુલની માળા ને ચંદ્ર જોયા. સૂરજ, રાત્રીધન ને પાણીભર્યો કળશ જોયો; પશ્ચાદેશવર ને સમુદ્ર જોયા. વળી દેવાવમાન, રત્નમેઘ હમણે ને ધુમાડા વિનાની બાળ જોઈ.

સહદેવી જાગીને વિચારવા લાગી: આ સુંદર સ્વપ્નોનો શો અર્થ હશે ! તેણે રાજાને કહ્યું: રાજાએ સ્વપ્ના સમજનારને પૂછ્યું. તેઓ બોલ્યા: રાણીને પરાક્રમી પુત્ર જન્મશે. તે ચક્રવર્તી અથવા તીર્થંકર થશે.

નવ માસ પૂરાં થતાં સહદેવીને એક પુત્ર અવતર્યો. તેણું તેજ જ અદ્ભુત. રાજાએ મોટો ઉત્સવ કર્યો અને નામ પાડ્યું સનતકુમાર. સનતકુમાર આનંદે ઉછરતો મોટો થયો. પિતાએ તેને સારીરીતિ બધાવ્યો. તેના માટે મોટામોટા પંક્તિ રાખ્યા. તેમની પાસેથી તે બધા શાઓ શીખ્યો. એમ કરતાં તે જીવાન થયો.

મહેન્દ્રસિંહ નામે તેમનો એક ભાઈબંધ હતો નાનપણથીજ તે સાથે ઉછરેલો. મોટપણે પણ સાથેજ રહે. ઘડીએ જુદો ન પડે.

:૨:

એક વખત વસંત ઋતુ ખીલી ઉઠી છે. માળીએ આવીને તેની વધામણી આપી એટલે સનતકુમારને વિચાર થયો: ચાલો વસંતનો આનંદ માણીએ. અને બધા તૈયાર થયા. અખીલ, ગુલાલ ને કેશર લીધા. અત્તર કુલેલના શીશા લીધા. સંજીતનો સઘળો સાજ લીધો. મેવામીઠાઈના કરંડિયા લીધા. પછી આવ્યા નગર બહાર ઉપવનમાં.

ત્યાં અખીલ ગુલાલ ઉડાડયા. કેશર ઘાળીને તેની પીચકારીઓ છાંટી. વીણા ને સારંગી છેડી ગીતગાન કર્યા, પછી મેવા મીઠાઈ જમવા બેઠા. એવામાં એક સોદાગર પાણીપથે થોડો લઈને ત્યાં આવ્યો. રાજકુંવર બાણીને તેને ભેટ કર્યો. તેના મનમાં એમ કે તે પસંદ કરે તો ખીજ બધા થોડા વેચાય.

રાજકુંવરને બહાલા હાથીથોડા. જો તે મળ્યા તો ગીતગાન ને જમણુ પડયા રહે. સનતકુમારને પણ એમજ થયું. થોડાની પરીક્ષા કરવા તરતજ થોડે પલાણુ નાખ્યું. ચાણુક લીધી. પણ તે ચાણુક ઉપાડે તે પહેલાં તો થોડો ઉપડ્યો. સાથે ખીજ રાજકુમારોએ પણ થોડા દોડાડ્યા. પણ આ થોડો કેઈ અજબ ! શું એની ચાલ ! શું એની ઝડપ ! એતો બધાની આગળ પડ્યો. વીજળી વેગે દોડવા લાગ્યો. ખીજ બધા પાછળ રહી ગયા એટલે કુમારે થોડાની લગામ ખેંચી.

પણ આતો ઉંધું શીખેલો. લગામ ખેંચતાં તેની ઝડપ વધી થોડીવારમાં તો તે બધાની નજર બહાર નીકળી ગયો.

બીજા સોબતીઓ શોક કરવા લાગ્યા: હા ! કુમારનું શું થશે ! થોડો ક્યાંથીએ આવી ચડ્યો ! હવે હીમખીમ કુંવર પાછો ફરે તો સારું. રાજા અશ્વસેનને ખબર પડી એટલે તે પણ ઉમદા ઘોડેસ્વારો સાથે આવ્યા. ઘોડાને પગલે પગલે દોડવા લાગ્યા. પણ થોડે દૂર ગયા એવામાં આંધી ચડી. શું આંધી ! શુ આંધી ! એતો ચારે બાજુ અંધારૂં ઘોર થયું. પવનનો સુસવાટો બોલ્યો. એક હાથ દૂરનો માણસ પણ દેખાતો બંધ થયો. શોધ કરતા ઘોડેસ્વારો બંધ થઈ ગયા. આગળ તે શી રીતે જવાય !

આંધી ઉતરી એટલે ઘોડાનું એક પણ પગલું ન દેખાય. સખત વઠોબથી બધી ધુળ સરખી થઈ ગયેલી. રાજા મુંઝાયા: હવે કરવું શું ? નિરાશ થઈને સહુ ઉભા. આ વખતે મહેંદ્રસિંહે કહ્યું: મહારાજ ! આપ શોક છોડી દો. મારા દિલોબ્ધન દોસ્તને હું જીવના ભોગે પણ શોધી કાઢીશ. આપ સહુ પાછા ફરો. જે બનવાનું હતું તે બની ગયું.

મહેંદ્રસિંહ બહાલા મિત્રની શોધમાં નીકળી પડ્યો. થોડો ગયો તે દિશામાં ચાલચાલ કર્યું. પાસે એક તીર કામઠું છે, સાથે થોડા માણસો છે.

એવામાં ભયંકર જંગલ શરૂ થયું, બુદ્ધીબુદ્ધી દિશામાં શોધ કરતાં સહુ બુદ્ધા પડી ગયા. મહેંદ્રસિંહ એકલો પડ્યો. હિંમતથી ચાલવા લાગ્યો.

રસ્તો તદ્દન કઠંગો. ગેંઠાઓએ શીંગડા મારીને પથરા ઉખાડેલા. થોડેદૂર જતાં તેને તરસ લાગી. પાણીની શોધમાં તે ચાલવા ગયો. એવામાં ખૂબ લીલાં ઝાઝાં બેઠાં. તેને લાગ્યું કે ત્યાં તળાવડી હશે. એટલે ધીમે ધીમે તેની પાસે ગયો. જરા છેટેથી નજર કરી તો માંહી વિકરાળ ડુકકરો પડેલા. તાપથી ચક્રાણને તે ઠંડક લેતા હતા. પાણી બધું કાઢવાળું. મહેન્દ્રસિંહ એ બેઠાં છેટેથી પાછો ફરી ગયો. લપાતો લપાતો આગળ ચાલ્યો. હજી થોડે દૂર ગયો ત્યાં તો કોઈ બખોલમાં ભયંકર પડ્યો. જંગલી રીંછનો તે અવાજ હતો. કાચા પોચાની તાકાત નહિ કે આવા જંગલમાં તે ચાલી શકે ! પણ મહેન્દ્રસિંહ મરદ હતો. ગભરાઈને પોતાનું કામ મુકી દે તેમ ન હતો.

તાપ સખત હતો ને તરસે જીવ જતો હતો. એવામાં કેતરો શરૂ થયા. એટલે નદી પાસે હશે એમ બાણી રાજી થયો. પણ કેતરો એટલે જમનાં મોઢાં. ચારે બાજુ બનવરનો ભય. થોડું ચાલતાં એક હરણનું ટોળું દોડતું બેયું. એક મીનીટમાં તો તેની પાછળ પાંચ ચિત્તાને છલંગ મારતા બેયા. મહેન્દ્રસિંહે લાથાપર હાથ મૂક્યો. પણ ચિત્તા તો ખીજી બાજુ જ ચાલ્યા ગયા. તેને બાણ ચલાવતું પડ્યું નહિ. તે એક પછી એક કેતરો વટાવવા લાગ્યો. થોડા કેતરો વટાવતાં પાણીનો ઝરો નજરે પડ્યો. પણ ત્યાં શું હતું ? એક સિંહજી અને સિંહ પોતાનાં બચ્ચાં સાથે ત્યાં બપોર ગાળતા હતા. હવે શું થાય ? જરા દિશા બદલીને તે ચાલ્યો. ત્યાં બરકમાંથી વહેતું એક વહેણીયું આંચું.

હાજ કરીને તે ત્યાં બેઠો ને ઠંડુ હીમ પાણી પીધું. હવે જૂખ પણ કકડીને લાગી હતી એટલે એકાં તાજાં ફળો તોડ્યાં ને જૂખ મટાડી. આમ કરતાં સાંજ પડી એટલે તે મોટા ઝાડે ચઢ્યો. જરા અધારૂં થતાં વાઘની ગર્જના-ઓ અને શિયાળની કિકિયારી સંભળાવા લાગી. વનના રાજાઓ શિકાર ખેલવા લાગ્યા. મહેન્દ્રસિંહ પ્રભુનું નામ લેતો આખી રાત બેસી રહ્યો. બીજા દિવસનું બહાણું વાયુ ને તડકો થયો એટલે તે આગળ ચાલ્યો.

આજે વધારે ઝાઢ જંગલમાંથી જવાનું હતું. ઝાડો જુખ મોટાં ને વિશાળ આવવા લાગ્યા. નીચે પાંદડાંઓથી રસ્તો ઢંકાય ગયેલો છે, કોઈક ઠેકાણે હાથીઓએ ઝાડ ઉખેડી નાંખ્યા છે તેથી રસ્તો તદ્દન બંધ થયો છે. છતાં મહેન્દ્રસિંહ હિમ્મત હારતો નથી. બપોર ચડ્યા એટલે એક ઝરાના કિનારે બેઠો ને પાણી પી જરા આગળ ચાલવા લાગ્યો. હજી તેને એકાં પૂરી પાંચ મિનિટ પણ નહિ થઈ હોય ત્યાં તો એક ભયંકર કુંકારો સંભળાયો. એક મોટો અજગર તેના તરફ ધસી આવતો હતો. મહેન્દ્રસિંહ જૂખ ચાલાક હતો. છલાંગ મારતો તે ઉભો થયો. અજગર તેની પાસે પહોંચે. તે પહેલાં તો તે ઘણે દૂર જઈને ઉભો. તેણે વિચાર્યું: અહીં લાંબો વખત થોભવું ઠીક નહિ એટલે તે આગળ ચાલ્યો. જૂખ સાવચેતી રાખવા લાગ્યો.

આ જંગલ ઘણુંજ ભયાનક હતું. અજગરોનો વાસ જૂખ હતો. અહીંથી પસાર થતાં કેટલાક અજગરો તેના જોવા માં આવ્યા. કેટલાક શિકારની શોધમાં હતા તો કેટલાક

સુસ્તીથી પડેલા હતા. બીજા કેટલાક ઝાડે ભરડો દઇને ગળેલાં પ્રાણીઓનાં હાડકાં ભાંગી નાંખતાં હતાં.

આવા જંગલમાં શોધ કરતાં તે એક પછી એક દિવસ પસાર કરવા લાગ્યો. ગુફાઓ ને કોતરો બધા શોધવા લાગ્યો. શું મિત્રનો સ્નેહ !

:૩:

મહેન્દ્રસિંહને જંગલમાં રખડતાં આજે એક વરસ થયું છે. તના કપડાંલત્તાં ફાટી ગયાં છે. માથાની હજમત વધી ગઈ છે. ભુખને થાકથી તેનું શરીર દુબળું થઈ ગયું છે. છતાં તે પોતાની ટેક છોડતો નથી. મિત્ર મળશે એવી આશાએ જંગલમાં ભટકી રહ્યો છે.

એક દિવસ જંગલમાં તે ચાલ્યો જાય છે. ત્યાં સારસ, હંસ ને જળકુકડીના અવાજ સાંભળ્યા. એટલે અનુમાન કર્યું: નજીકમાં કોઈ સરોવર છે એટલે તે તરફ ચાલ્યો. થોડીવારે ઠંડો પવન આવવા લાગ્યો. કમળની ખુશબો આવવા લાગી. તેને પાકી ખાતરી થઈ કે કોઈ સુંદર સરોવર નજીકમાં જ છે. તે ઝડપથી ચાલવા લાગ્યો. અને તેના કાને સુંદર ગીતનો અવાજ આવ્યો. વીણા ને મૃદંગ વાગતાં સંભળાયાં. તેના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. આ જંગલમાં મંઝળ શું ? ગીતગાન શાં ? તે સરોવર કિનારે આવ્યો. ત્યાં થોડે દૂર જીવાન બાળાઓનું ટોળું. વચ્ચે સનતકુમાર.

અરે આ શું સાચું છે કે સ્વપ્ન છે એમ મહેન્દ્રસિંહ વિચારમાં પડી ગયો. પણ બીજા ક્ષણે ચારણની બિરુદ-

વળી સાંભળી: ઘણું જીવો રાજવી સનત્કુમાર. ઘણું જીવો અશ્વસેનના લાડીલા કુમાર.

તેને ખાતરી થઈ એ સ્વપ્ન નથી પણ સાચું છે. એજ મારો દિલોજન દોસ્ત સનત્કુમાર છે. તે એકદમ દોડ્યો ને જઈને સનત્કુમારના ચરણે પડ્યો. સનત્કુમારે તેને ઉઠાડ્યો ને છાતી સરસો ચાંચ્યો. પછી બોલ્યો! વહાલા મહેંદ્ર! તું અહીં ક્યાંથી? આવા ઘોર જંગલમાં શી રીતે આવ્યો? મહેંદ્ર કહે, ભાઈ! તમારી શોધમાં ઘર છોડ્યા આજે એક વરસ થયું. જંગલમાં ભટકતાં ભટકતાં આજે મારી તપસ્યા ફળી. પણ સનત્કુમાર! આ બધી રિદ્ધિ સિદ્ધિ શી રીતે મળી? આ મારી ભાભીઓને કેવી રીતે પરણ્યા? સનત્કુમાર કહે, ભાઈ! પહેલો તું નાહી લે. પછી લોજન કર. ઘણા વખતનો તું થાકેલો છે. પછી નિરાંતે વાત કરીએ.

મહેંદ્રને બધાએ મળી નવરાવ્યો, સુંદર લોજન જમાડ્યા પછી બધા એકઠા થયા. સનત્કુમારે કહ્યું: મહેંદ્ર મારી વાત મારા મોઢે શું કરે? આ તારી ભાભી બધી વાત કરશે. એમ કહી બકુલમતીને નિશાની કરી એટલે તેણે વાત કહેવી શરૂ કરી:

“તમારા મિત્ર ઘોડે બેસીને દૂર નીકળી ગયા. ઘોડો કોઈ રીતે વશ રહ્યો નહિ. તે જંગલમાં આવી ચડ્યો. બીજા દિવસે બપોર સુધી દોડદોડ કર્યું, આખરે થાકીને જીભ કાઢી નાંખી. એક ઝાડ નીચે ઉભો રહ્યો. તમારા દોસ્ત આટલી લાંબી મુસાફરીથી અકડાઈ ગયા હતા. તે બહુ મહેનતે

નીચે ઉતર્યા. તેમણે ઘોડાનો સામાન નીચે ઉતાર્યો, તંગ છોડી નાખ્યો, તરતજ ઘોડો પટકાઇ પડ્યો. તેના શમ રમી ગયા. તમારા મિત્ર પણ તરસથી બેભાન થઇ ગયા.”

હં પછી શું થયું ? મહેંદ્રસિંહે અધીરાઇથી પૂછ્યું. બકુલમતી બોલીઃ એવામાં જંગલમાં વસતા એક યક્ષને દયા આવી. તેણે દૂરથી લાવીને ઠંડુ હીમ પાણી પાંચું. એટલે તમારા મિત્ર તાબ થયા. તે બોલ્યાઃ બાઈ ! આનું સરસ પાણી ક્યાંથી લાવ્યા ? ને આવા પાણીએ હું નહાઉં તો મારા શરીરનું કળતર ઓછું થાય. એટલે યક્ષ તેમને સરોવર પર લઈ ગયો. ત્યાં જઈને સારી રીતે નહવરાવ્યા. પછી તાબ થઈને તે પાછા ફર્યા. એવામાં કોઈ દુષ્ટ યક્ષે તેમના ઉપર હલ્લો કર્યો. પૂર્વભવના વેર વિના એવું થોડું બને ? આ જીંદગીમાં તો કોઈ કોઈને ઓળખતું નહોતું. યક્ષે ઘણી ઘણી સતામણી કરી પણ તમારા દોસ્ત ક્યાં ગાંજ્યા બય તેમ હતા ? તેમણે યક્ષને હરાવ્યો—જીવ લઈને નસાડ્યો.

પછી આગળ ચાલ્યા. હવે ઘેર જંગલ પૂરું થયું. સુંદર લીલુંછમ મેદાન આવ્યું. ત્યાં આઠ બાળાઓ ગરબો દેતી હતી. વિદ્યાધરની તે પુત્રીઓ હતી. તમારા મિત્રનું અદ્ભુત રૂપ જોઈ તેમનો ગરબો અટકી ગયો. પ્રેમથી તે જોવા લાગી. તમારા મિત્ર પણ તેમની પાસે ગયા અને પૂછ્યું. તમે ક્યાં રહો છો ? તેઓ બોલી. અમે પાસેના નગરમાંજ રહીએ છીએ. ત્યાંના રાજા ભાનુવેજની પુત્રીઓ છીએ. આપ આરામ લેવા અમારે ત્યાં પધારો. તે બાળા-

ઓની વિનંતિ ધ્યાનમાં લઈ તે નગરમાં ગયા. ત્યાં તેમને અત્યંત રૂપવાન તથા પરાક્રમી જાણીને ભાનુવેગ રાજાએ પ્રાર્થના કરી. આપ કોઈ વીર પુરૂષ લાગો છો. મારી કન્યા-ઓને માટે યોગ્ય વર છો તેથી તેમનો હાથ સ્વીકારો. તમારા મિત્ર એ વિનંતિ ધ્યાનમાં લઈ તે કન્યાઓને પરણ્યા. પછી રાત્રે સૂતા હતા તે વખતે હારેલો યજ્ઞ આવ્યો. તેણે તેમને ઉપાડીને એક જંગલમાં ફેંક્યા. પછી તે દુષ્ટ નાસી ગયો. તમારા મિત્ર જાગ્યા ત્યારે અચંબો પામ્યા. હું જંગલમાં ક્યાંથી? પછી તે આગળ ચાલ્યા ત્યાં એક પર્વત આવ્યો. તેના પર ચડ્યા. તેના શિખરે સાતમાળનો એક સુંદર મહેલ. ત્યાંથી કોઈનું રડવું સંભળાયું. તમારા મિત્ર તરતજ ત્યાં દોડી ગયા. ત્યાં એક સ્ત્રી પોકાર કરી રહી હતી: “આ ભવમાં સનત્કુમારનેજ હું મનથી વરી છું. ભવોભવ મારા એજ પતિ હોજો.” આ પ્રમાણે છેવટની પ્રાર્થના કરીને તે ગળેફાંસો ખાવા તૈયારી કરતી હતી.

તમારા મિત્રે આ સાંભળી પૂછ્યું: કયા સનત્કુમાર? તેણે કહ્યું: અશ્વસેનરાજાના પુત્ર. હું તેમને મનથી વરી ચૂકી છું. હું રાજપુત્રી સુનંદા છું, તમારા દોસ્ત બોલ્યા: ચિંતા કરશો નહિ. આવું અવિચારી સાહસ કરવું યોગ્ય નથી. તે સનત્કુમાર હુંજ છું, એવામાં તેને ઉપાડી લાવનાર વિદ્યાધર આવ્યો. તેની સાથે કુમારને ભારે જંગ મચ્યો. તેમાં વિદ્યાધર મરાયો. એટલે તેની બહેન આવી. પણ તમારા દોસ્તનું રૂપ જોઈ તે અંજાઈ ગઈ ને પરણવાની માગણી કરી. તમારા દોસ્ત તેમને પરણ્યા. આવી રીતે ઘણા વિદ્યાધરોની સાથે લડીને જીત્યા. વિદ્યાધરોએ

તેનો ઉત્સવ કર્યો. છેવટે મારા પિતાએ અમને એ બહેનોને પરણવાની તેમને વિનંતિ કરી. તેથી તેઓ અમને પરણ્યા. તેઓ આનંદ કરવા આજે અહીં આવી હતા એવામાં તમે આવ્યા.”

મહેંદ્રસિંહ આ બધી વાત સાંભળી ખુબ આનંદ પામ્યો. થોડા દિવસ તેમની મહેમાનગત લોગવી. પછી કહ્યું: મિત્ર! ઘેર માતાપિતા દરેક ક્ષણે તારી રાહ જોઈ રહ્યા હશે. માટે હવે જલ્દી ચાલ. સનત્કુમારે તે કબુલ કર્યું. પોતાની સઘળી રિદ્ધિસિદ્ધિ સાથે હસ્તિનાપુર આવ્યા.

માતાપિતા તથા નગરના માણસોને ખુબ હરખ થયો. અન્ધસેન રાજાએ આજ વખતે તેમને રાજ્ય સોંપ્યું. મહેંદ્રસિંહને સેનાધિપતિ નીમ્યો. પછી પોતે દીક્ષા લીધી.

સનત્કુમાર પોતાના બાહુબળથી એક પછી એક દેશને જીતવા લાગ્યા. તેઓ બધા દેશને જીત્યા તેથી ચક્રવર્તી કહેવાયા. અને હવે તેમને શેની ખોટ રહે ! આ દુનિયા પર તેમના જેટલો કોઈને વૈભવ નહોતો, તેમના જેટલું કોઈને રૂપ પણ નહોતું.

:૪:

એક વખત દેવસભામાં નાટક થતું હતું. દેવોનો રાજા ઇંદ્ર તથા બીજા દેવો તે જોતા હતા. એવામાં ખુબ તેજસ્વી દેવ આવ્યો. બધા તેને જોઈ અંનંદ ગયાં. થોડીવારે તે ચાલ્યો ગયો. પછી દેવોએ ઇંદ્રને પૂછ્યું: આવો રૂપાળો બીજો કોઈ દેવ હશે ? ઇંદ્ર કહે, અરે ! સનત્કુમાર ચક્રવર્તીના રૂપ આગળ આ રૂપ શું હિસાબમાં છે ! એટલે જ દેવોને મન થયું: ચાલો તેમનું રૂપ જોઈએ.

તેઓ બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈ હસ્તિનાપુર આવ્યા. રાજ-
મહેલે ગયા. રાજ માગી. રાજ મળી. દેવો તેમનું રૂપ જોઈને
ચકિત થઈ ગયા. વિચારવા લાગ્યા: આતો ઈંદ્રે કહ્યું તેના
કરતાં પણ વધારે રૂપ !

સનત્કુમારે પૂછ્યું: હે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો ! આપનું પધા-
રનું કેમ થયું ? તેઓએ જવાબ આપ્યો: તમારું રૂપ
હુનિયામાં વખણાય છે તે જોવા આવ્યા છીએ. સનત્કુમાર
કહે, અરે ! મારું રૂપ જોવું હતું તો અત્યારે શું આવ્યા ?
નહાઈ કરીને હું પોશાક પહેરીશ. પછી રાજસભામાં જઈશ
ત્યારે જોજો.

એમ કહી નાહ્યા. પછી તેમણે સુંદર પોશાક ને ઘરેણાં
પહેર્યાં. પછી રાજસભામાં આવ્યા. દેવોએ જોયું તો તેમાં
ખુબ ફેરફાર ! અરે ! ઘડી પહેલાંનું રૂપ ઉલટું કેમ બદલાઈ
ગયું ! શું શરીર છે ને ! તેની પાછળ ગમે તેટલી મહેનત
કરે પણ વખત આવ્યે ક્ષણમાં બલાસ. તેઓ મનમાં ખેદ
પામ્યા. આ જોઈ સનત્કુમારે પૂછ્યું: અરે બ્રાહ્મણો ! આમ
ઉદાસ કેમ થઈ ગયા ? ઘડી પહેલાં ખુશી હતા ને હવે
ઉલટા ઉદાસ કેમ ? પેલા બ્રાહ્મણો બોલ્યા: મહારાજ ! તમારા
શરીરમાં એકાએક ફેર થઈ ગયો છે, તમારું રૂપ ઘણું ઘટી
ગયું છે, થોડા વખતમાં તમને રોગો ઉત્પન્ન થશે, એમ
કહી તેઓ ચાલ્યા ગયા.

સનત્કુમારે જોયું તો તેને પણ લાગ્યું કે શરીરમાંથી
કાંતિ ચાલી ગઈ છે, તેને આ જોઈ શરીર સંબંધી ખુબ
વિચાર આવ્યા; ધિક્કાર છે રોગના ઘર આ શરીરને ! ગમે

તેટલું ખાવ પીઓ ને એને શણગારો પણ એતો ઘડીમાં બગડી જવાનું. અહા ! માણસો આ શરીરને પોષવામાં કેટલાં બધાં પાપ કરે છે ! તેઓ જેટલી મહેનત આ શરીર પાછળ કરે છે તેટલી મહેનત આત્માને પવિત્ર કરવામાં કરે તો કેવું સારું ! હવે આ શરીરના મોહથી સર્થું ! મરણ ક્યારે આવશે તે કોઈ જાણતું નથી માટે ચાલ અત્યારથીજ હું તપનું આરાધન કરું—સંયમનું આરાધન કરું. એમ વિચારી તેઓએ એક મુનિરાજ પાસે દીક્ષા લીધી. બધા પ્રધાનો તથા શેઠ સામંતોએ ખુબ ના કહી પણ તેમનું મન તો વૈરાગ્યથી ભરપૂર થયું હતું. તે ચાલવા લાગ્યા. બધા તેમની પાછળ પાછળ ચાલ્યા. છ માસ સુધી ક્યારે. પણ હવે સનત્કુમારનો મોહ ઉડી ગયો હતો. ખોટી લાગણી કામ આવે તેમ ન હતું. એટલે સહુ પાછા ક્યારે.

સનત્કુમાર છઠ્ઠું (જે ઉપવાસ) ઉપર છટું કરવા લાગ્યા. પારણાને દિવસે ચણા ને બકરીના દુધની છાશ લેવા લાગ્યા. આ આહારથી તેમને શરીરમાં ભયંકર સાત રોગ લાગુ થયા. આખા શરીરે ખસ કુટી નીકળી. સોજા આવ્યા. શ્વાસ ચડવા લાગ્યો. ખોરાક ઉપર અરૂચિ થઈ. પેટમાં પીડ આવવા લાગી. આંખોમાં પીડા થવા લાગી. પણ તેમનું રૂવાડું ચે ફરક્યું નહિ. તપ નિરંતર ચાલુ રાખ્યું. આથી ઘણી લબ્ધિઓ (શક્તિઓ) મળી પણ તેમના મનને એનું કંઈ નહિ, જરા ચે અભિમાન નહિ. તે ધારે તો એ લબ્ધિઓથી રોગ મટાડી શકે પણ તેમ ન કરતાં બધું સહન કરે.

એક વખત સનત્કુમાર જ્યાં તપ કરતા હતા ત્યાં જો

વૈદ્યો આંબ્યા. તેમણે કહ્યું: હે રાજર્ષિ! અમે ધર્મવૈદ્ય છીએ. બધાની મફત દવા કરીએ છીએ. આપ કહો તો આપના રોગોની દવા કરીએ. સનત્કુમાર બોલ્યા: અરે બાઈ! તમે શેની દવા કરો છો? શરીરના રોગની કે આત્માના રોગની?

જે આત્માનો રોગ મટાડતા હો તો કહો. બાકી શરીરના રોગ તો હું મટાડી શકું છું. એમ કહી કોઈ ગયેલો હાથની આંગળી પર થુંક લગાડ્યું ત્યાં આંગળી ચંપકવરણી થઈ ગઈ. તેના બધા રોગ દૂર થઈ ગયા.

આ જોઈ પેલા વૈદ્ય તેમના ચરણે પડ્યા ને બોલ્યા: હે રાજર્ષિ! અમને ક્ષમા કરો. આપનું રૂપ જોવા પહેલાં પણ અમેજ આંબ્યા હતા. આપના જેવા કોઈ વીરલાજ હશે જે છતી શક્તિએ રોગ ન મટાડતાં સહન કરી લે. પછી તે અંતર્ધર્મ થયા.

ઘણા વર્ષ આવું ઉચ્ચ તપ કરી છેવટે બધો મોહ છોડી દીધો. ને અણીના સમયે પંચપરમેષ્ઠીનું ધ્યાન ધર્યું. તે કાળ કરીને દેવ થયા. આવા મહા પરાક્રમી નરવીરોએજ ત્યાગને દીપાવ્યો છે. ત્યાગની કીર્તિ ફેલાવી છે. સદા વંદન હો એવા ત્યાગીઓને!

શ્રી ગૌતમસ્વામી

:૧:

મગધ દેશ. ત્યાં નદીનાં નિર્મળાં નીર. કઠિ ઝાડનાં
ઝુંડ. ફળથી તે લચી પડે. પંખીનો ત્યાં મેળો જામે.
તેમાં નાનીશી કુલવાદી. જાણે કુલનીજ ખાણ. ત્યાં ભમરાઓ
ભમ્યા કરે. પતંગિયાનો પાર નહિ. તે વાડીમાં નાની ઝુંપ-
ડીઓ. સાદી પણ સુઘડ. આંગણમાં નાનાશા ચાતરા; તેમાં
યજ્ઞના કુંડ. સાંજ સવાર ત્યાં હવન થાય. તેના ધુમાડે આકાશ
ભરાય. પાસે એક ગૌશાળા. તેમાં ભલીભોળી ગાયો. અને
તેનાં ફપાળાં વાછરડાં. આ ઈંદ્રભૂતિ ગૌતમ નામે મહા
વિદ્વાન બ્રાહ્મણનું શુરુકુળ.

જુના વખતમાં હાલના જેવી શાળાઓ ન હતા.
પણ શુરુકુળો હતા. આવા શુરુકુળમાં માળાપ છોકરાઓને
ભણવા મોકલે. તેઓ શુરુપાસે રહે. ખાય પીએ ને વિદ્યા-
ભ્યાસ કરે. શુરુ તેમને હેતથી ભણાવે; તેમને મન ગરીબ
કે તવંગર સહુના છોકરા સરખા. શિષ્યો સામું ખાલે નહિ
ને વિનયથી ભણે. બધા સંપસંપીને રહે ને આનંદ કરે.
માટા થાય ને ભણી રહે એટલે શુરુની રજા લઈને ઘેર આવે.

ઈંદ્રભૂતિ ગૌતમના શુરુકુળમાં પાંચસો વિદ્યાર્થી હતા.
તેઓ આ મગધ દેશના જ ગોખર ગામના રહીશ હતા.
તેમના પિતાનું નામ વસુભૂતિ ને તેમની માતાનું નામ પૃથ્વી.
તેઓ બધા વેદવેદાંતના જાણકાર હતા.

તેમને એ ભાઈ. એકનું નામ અગ્નિભૂતિ ને બીજાનું નામ વાયુભૂતિ. બંને પણ મહા વિદ્વાન. તેઓ પોતપોતાનાં શુરુકુળ ચલાવતા.

;૨:

આ દેશમાં અપાપા નામે નગરી હતી. ત્યાં સોમિલ નામે એક પૈસાદાર બ્રાહ્મણ હતો. તેને એક વખત મોટો યજ્ઞ કરવો હતો. એટલે ઇંદ્રભૂતિ ગૌતમને આમંત્રણ મોકલ્યું. તેમના બંને ભાઈઓને પણ આમંત્રણ મોકલ્યા. અને બીજા આઠ વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને પણ તેડાવ્યા. આ અગિયાર વિદ્વાનેમાં ઇંદ્રભૂતિ ગૌતમ સૌથી વિદ્વાન હતા એટલે તેમને યજ્ઞના મુખ્ય આચાર્ય નિમ્યા. નગર બહાર મોટા બગીચામાં યજ્ઞનો મંડપ બંધાયો ને તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે કામ શરૂ થયું. ઘીની આહૂતિઓ અપાવા લાગી. હોમ થવા લાગ્યો. વેદની ધુન જામવા લાગી.

એવામાં તેજ બગીચામાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. તેઓ મહાજ્ઞાની, મહાતપસ્વી ને થોડા વખત પહેલાંજ કેવળ જ્ઞાન પામેલા. તેમનો પ્રતાપ અજબ પડતો. લોકો તેમનું નામ સાંભળી માથું નમાવતા.

અપાપાપુરીમાં આ મહાત્માના આવવાની ખબર પડી. એટલે લોકોનાં ટોળેટોળાં આવવા લાગ્યા. કોઈ હાથી ઉપર તો કોઈ ઘોડા ઉપર. કોઈ રથમાં તો કોઈ પાલખીમાં. કોઈ ઉંટપર તો કોઈ પગપાળા. આ બધાની ધમાલ જોઈ ગૌતમે વિચાર્યું: અહો ! સફળ થયો આજનો દિવસ. કેટલા બધા માણસો યજ્ઞમાં ભાગ લેવાને આવે છે ! થોડીવાર મંઈ પણ યજ્ઞના મંડપમાં તો કોઈ આવ્યું નહિ એટલે તપાસ કરતાં

જણાયું કે બધા લોકો બગીચાની ખીજ બાબુએજ બય છે. ગૌતમ આ જોઈ અચંબો પામ્યા: આ શું ? લોકો અહીં ક્યાં બય છે ? તે બોલ્યા: બટુકો (શિષ્યો !) તપાસ કરો આ શેની ધમાલ છે ? બટુકો તપાસ કરવાને ઉપડ્યા. ત્યાં લોકો અંદર અંદર વાતો કરે. ધન્ય આજનો દિવસ ! ધન્ય આજની ઘડી ! શ્રી સર્વજ્ઞના દર્શન થશે. આપણે જન્મારો સફળ થશે. બટુકોએ આ વાત આવીને ગૌતમને બહેર કરી.

ગૌતમ તો આ વાત સાંભળી આભાજ બની ગયા. તરતજ બોલી ઉઠ્યા: હેં ! સર્વજ્ઞ કેવા ? સર્વજ્ઞ કોણ છે ? સર્વજ્ઞ કોઈ હોયજ નહિ. નક્કી તે બહુગર ખીચારા હશે. લોળા લોકોને છેતરતો હશે. લાવ્ય મારી પ્રાણણ તરીકેની ફરજ બબાવું. એ બહુગરનું કપટ ઉઘાડું પાડી લોકોને છેતરતાં અટકાવું.

તે બોલ્યા: ભાઈ અગ્નિભૂતિ !

અગ્નિભૂતિ—શેા હુકમ છે વડીલનો ?

ગૌતમ—આ બહુગરની હું તપાસ કરવા બહિં છું. તમે યજ્ઞનું કામ ચલાવજો.

અગ્નિભૂતિ—પૂજ્ય મોટાભાઈ ! અમે બધા એ કામ કરવા તૈયાર છીએ તો આપને બાતે જવાની શી જરૂર છે ? અમને એ કામ સોંપો એટલે એ બહુગરનું કપટ ઉઘાડું પાડીશું.

ગૌતમ—ના, એમાં તમારું કામ નહિ. હું બાતે જઈનેજ તપાસ કરીશ. એમ કહીને પોતાના શિષ્યોને લઈને ચાલ્યા. સહુએ બોલી ઉઠ્યા: તમારું કામ સફળ થજો. વિજય કરીને વહેલા આવજો.

:૩:

એક મોટી સભા ભરાઈ છે. વચ્ચે પ્રભુ મહાવીર બેઠા છે. શું તેમની કાંતિ ! શું તેમનો પ્રભાવ ! તેઓ અમૃત બાણીથી ઉપદેશ દઈ રહ્યા છે. સહુ એક ધ્યાને તે સાંભળે છે.

એવામાં ગૌતમ આવ્યા. આગળ તે ચાલે છે. પાછળ તેમના શિષ્યો ચાલે છે. ગૌતમે દ્વરથી પ્રભુ મહાવીરને જોયા ને ઠંડા પડી ગયા. તેમનું તેજ જ ન ખમાયું. થોડીવાર એકીટસે જોઈ ગૌતમ આગળ વધ્યા. પ્રભુ મહાવીર મધુર-સાદે બોલ્યા: ગૌતમ ! આવો. ગૌતમ વિચારવા લાગ્યા; મારું નામ આ ક્યાંથી જાણે ! પણ હશે. મારા જેવા મોટા આચાર્યનું નામ કોણ ન જાણે !

હવે ગૌતમે વિચાર્યું: જો આ સર્વજ્ઞ હશે તો મારા મનની શંકા દૂર કરશે. તેઓ મહા વિદ્વાન. પણ તેમને એક બાબતની શંકા રહી ગયેલી. જીવ હશે કે નહિ. પ્રભુ મહાવીરે તેમનું સમાધાન કર્યું. આથી ગૌતમ ઉપર તેમની અજબ અસર થઈ. ગૌતમનો ગર્વ ગળીગયો. તે બોલ્યા: પ્રભુ ! હું તમારે શરણે છું. હું મૂર્ખ આપની પરીક્ષા લેવા આવ્યો હતો પણ મારીજ પરીક્ષા થઈ ગઈ. હે નાથ ! મારાપર કૃપા કરી સાચો ધર્મ સમજાવો.

પ્રભુ મહાવીરે તેમને સાચો ધર્મ સમજાવ્યો એટલે તે પોતાના શિષ્યો સાથે પ્રભુના ત્યાગી શિષ્ય બન્યા. આ દૃષ્ટાંત ગૌતમ તેજ શ્રી ગણધર ગૌતમ સ્વામી. તેમને ઘણા શિષ્યો હોવાથી તે ગણધર ગણ્યા. થોડીવાર પછી બીજા આચાર્યો આવ્યા. તે બધાય પણ ગૌતમની માફક જીતાઈ ગયા. તેઓએ પોતાના શિષ્યો સહિત દીક્ષા લીધી.

:૪:

ગૌતમ મહા વિદ્વાન હતા પણ આત્માનું સાચું જ્ઞાન હજી થયું નહતું. એટલે તેમને ક્રોધક્રોધ બાબતમાં શંકા પડતી અને તે નમ્રતાથી પ્રભુ મહાવીરને પૂછતા. પ્રભુ તેનો બરાબર જવાબો કરતા. એમાં પણ જો પોતાની ઓછી સમજણથી ન સમજાય તો ફરીથી પૂછતા. આ શંકાઓ પૂછવાથી ને શીખેલા પર ચિંતન કરવાથી તેમનું જ્ઞાન ઘણું વધ્યું.

તેઓ તપ ઘણુંજ કરતા. આ તપના પ્રભાવથી તેમને ઘણી લબ્ધિઓ (શક્તિઓ) પ્રાપ્ત થઈ. જેમકે સૂર્યના કીરણના આધારે પર્વત ઉપર ચઢવું. એકજ વાસણમાંથી હજારો માણસોને ખવડાવવું વગેરે વગેરે. આવી આવી શક્તિઓ તેમને પ્રાપ્ત થઈ છતાં તેનું અભિમાન નહિ. તેનો ખોટો ઉપયોગ નહિ.

શ્રી ગૌતમસ્વામીનો ઉપદેશ બહુ સચોટ હતો. થોડી-વારમાં જ તે ગમેતેવા માણસને પણ સમજાવી શકતા. પ્રભુમહાવીર જાણે કે અમુકને ઉપદેશ દેવાની જરૂર છે તો તેમનેજ ઓકલતા અને ગૌતમ તેને જરૂર બોધ પમાડતા.

એક વખત પ્રભુ મહાવીર ને ગૌતમસ્વામી વિહાર કરતા હતા. રસ્તામાં ખરા બપોરે એક ખેતર પાસેથી પસાર થયા. એક ખેડુત હજી હાંકતો હતો. પ્રભુએ ગૌતમને કહ્યું: ગૌતમ ! આ ખેડુતને બોધ પમાડ. ગૌતમ તરતજ તે ખેડુત તરફ વળ્યા. પ્રભુ આગળ ચાલ્યા.

ગૌતમસ્વામીએ ખેડુતની પાસે જઈને ઉપદેશ કર્યો. ખેડુતને આત્મકલ્યાણ સાધવાનો ઉમંગ થયો. એટલે તેને

વીર ભગવાનના સાધુનો વેશ આપ્યો. હવે શ્રી ગૌતમ તથા ખેડુત બંને પ્રભુ મહાવીર તરફ ચાલ્યા. રસ્તામાં પેલા ખેડુતે પૂછ્યું: આપણે ક્યાં જઈએ છીએ ? ગૌતમસ્વામી કહે, “ મારા શુરુ પાસે. ”

ખેડુત આશ્ચર્ય પામ્યો: તમારે માથે પણ શુરુ છે ? ગૌતમસ્વામી કહે, હા. દેવોને પણ વાંદવા લાયક અને આખા જગતને પૂજ્ય એવા મારે શુરુ છે.

ખેડુત વિચારવા લાગ્યા: અહા ! આમના શુરુ તે કેવા હશે ! એમ વિચાર કરતો તે શ્રી ગૌતમની સાથે ચાલવા લાગ્યો. પ્રભુ મહાવીર ભવ્ય સભા ભરીને બેઠા હતા. સહુના પર તેમનો અજબ પ્રભાવ પડતો હતો. છેટેથી પેલા ખેડુતે પ્રભુને જોયા. અને કૌણ જાણે તેના હૈયામાં શુંએ થયું ! મોઢાપર ખેદ જણાયો ને તેણે પીઠ ફેરવી.

ગૌતમસ્વામી તેને સભામાં લઈ આવ્યા. અને કહ્યું: મહાનુભાવ ! આ મહાપુરુષને વંદન કરો. તે જગતના ઉદ્ધારક છે.

ખેડુતે કહ્યું: જો આજ તમારા શુરુ હોય, જો આજ જગતના ઉદ્ધારક હોય તો હું તેમની પાસે ઘડીવારે નહિ રહી શકું. એમ બોલી એ તો મુઠીઓ વાળીને નાઠો. આખી સભા આશ્ચર્ય પામી ગઈ. ગૌતમસ્વામી આવાને શિષ્ય બનાવવા માટે જરા શરમિંદા પડી ગયા. પ્રભો ! આ માણસને કૌઈના ઉપર નહિ ને આપના ઉપરજ શા માટે આટલું બધું વેર ? પ્રભો કહે, ‘ગૌતમ ! પૂર્વ ભવમાં હું એક વખત ત્રિપુષ્ક નામે બળવાન રાજા હતો. ત્યારે આ ખેડુતનો જીવ સિંહ હતો ને ગામમાં તે ત્રાસ ફેલાવતો.

એટલે મેં તેને થકડીને મારી નાખ્યો હતો. ત્યારે તું મારા સારથી હતો. જ્યારે તે છેલ્લી ઘડીએ દુઃખથી પીડાઈ ગર્જના કરતો ને તરફડતો હતો ત્યારે તેં એને મીઠાં વચનો બોલી શાંતિ પમાડી હતી. અને એથીજ આ ભવમાં હું તીર્થંકર હોવા છતાં મારા તરફ એને વેર છે. અને તારા તરફ તેને પ્રેમ છે. આ વાત સાંભળી સહુએ વેર-ઝેર તજીને પ્રેમમય જીવન ખનાવવાનો બોધ લીધો.

:૫:

એક વખત ગૌતમસ્વામીએ પાંચસો તાપસને બોધ પમાડ્યો. તેઓ થોડાજ વખતમાં શ્રેષ્ઠ આત્મજ્ઞાન પામ્યા. ગૌતમને આ જોઈને વિચાર થયો: મેં જેમને બોધ પમાડ્યા તે થોડા વખતમાં શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન પામ્યા. તો શું મને શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન નહિ થવાનું હોય? આવો વિચાર કરે છે ત્યાં તેમણે સાંભળ્યું કે જે માણસ અષ્ટાપદ પર્વત પર ચડીને ત્યાંના મંદિરોના દર્શન કરે તે જરૂર શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) પામે.

ગૌતમસ્વામીએ વિચાર કર્યો: હું અષ્ટાપદ પર જાઉં. તે રજા લેવા પ્રભુ મહાવીર આગળ આવ્યા. તેમને વંદન કરીને બોલ્યા: પ્રભો! મારી અષ્ટાપદજી પર જવાની ઈચ્છા છે. મને રજા આપો. પ્રભુ મહાવીર જાણતા હતા કે ગૌતમ ત્યાં જશે તો લાભ છે. પોતાને કેવળજ્ઞાનની ખાત્રી થશે. અને બીજાઓને પણ બોધ પમાડશે. એટલે તેમણે કહ્યું: હે ગૌતમ! તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો.

ગૌતમસ્વામી ચાલ્યા. થોડા વખતમાં અષ્ટાપદ પહોંચ્યા ને પોતાની વિદ્યાના બળે ઉપર ચડવા માંડ્યું.

આ વખતે કેટલાક તાપસો અષ્ટાપદ ઉપર ચડવાની

મહેનત કરતા હતા. પણ તેમનામાં શ્રી ગૌતમ જેવી શક્તિ નહોતી એટલે થોડું ચક્રીને થાકી ગયા હતા. તેઓ આ તેજના અંધાર જેવા ગૌતમસ્વામીને જોઈ અચંપો પામ્યા. અહો ! આ રૂપુષ્ટ શરીરવાળો છતાં કેવો અષ્ટાપદ ચક્રી બન્ય છે ! ગૌતમ અષ્ટાપદને શિખરે પહોંચ્યા. ત્યાં ચોવીશ તીર્થંકરોનાં મંદિરો હતાં. અહા ! કેટલાં સુંદર ! ને કેટલાં પવિત્ર ! તેમાં દરેક તીર્થંકરના શરીર જેટલીજ ભવ્ય મૂર્તિઓ હતી. તેમણે આ મૂર્તિઓનાં દર્શન કરી મધુર સ્વરે સ્તુતિ કરી:-

(હુમે ને હુમે—એ દેશો.)

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી,

જગગુરુ જગનાથ હો જિણુંદજી !

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી.

જગના તે રક્ષક, જગના તે બંધુ,

જગનો દોરે તે સાથ હો જિણુંદજી,

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી.

જાણે જગતની સઘળી એ વાતો

જ્ઞાને ભર્યાં ભરપૂર હો જિણુંદજી,

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી.

અષ્ટાપદે રે જેનાં બાંધ્યાં મંદિરો;

કીધાં કરમ ચક્રચુર હો જિણુંદજી,

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી.

વર્તો તીર્થંકર એ જયવંતા,

જે, દશ, આઠ ને ચાર હો જિણુંદજી !

જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજજી.

લાંગુનું ન લાંગે શાસન જેનું,
વંદુ તે વારંવાર હો જિજ્ઞાસુ !
જગના ચિંતામણિ એક જિનરાજી.

પછી આસોપાલવના એક ઝાઝ નીચે રાત્રિ ગાળી ખીજ
દિવસે પ્રભાત થતાં મંદિરોના દર્શન કરી નીચે ઉતર્યા.
સ્ત્રતામાં પેલા તાપસો તેમની રાહ જોતાજ ઉભા
હતા કે ક્યારે પેલા મહાત્મા આવે ને અમે એમના
શિષ્યો થઈએ. જ્યાં ગૌતમસ્વામી આવ્યા ત્યાં બધા
તાપસોએ તેમને મસ્તક નમાવ્યાં. હાથ જોડી પોતાને
શિષ્ય બનાવવા વિનંતિ કરી.

શ્રી ગૌતમસ્વામીએ બધાને (પંદરસોને) પોતાના શિષ્યો
બનાવ્યા. પછી આહાર લેવાનો સમય થયો. તે વખતે ખીરનું
એક પાત્ર (લિધ્ધાનું વાસણ) ભરીને લાવ્યા.

બધા શિષ્યો માંહોમાંહે વિચાર કરવા લાગ્યા: આ એક
પાત્રમાંથી પંદરસોને કેવી રીતે પારણું થશે! શ્રી ગૌતમે
કહ્યું: બધા પંજતમાં બેસી જાઓ. બધા બેઠા એટલે ગૌતમ-
સ્વામીએ પોતાની લબ્ધિથી બધાને ખીરનું લોચન
કરાવ્યું. આથી શિષ્યોની શ્રદ્ધા તેમના પર અપાર થઈ.

હવે ગૌતમસ્વામી બોલ્યા: આલો આપણે ગુરુદેવ પાસે
જઈએ. શિષ્યો કહે, સ્વામી! શું આપને પણ ગુરુ છે!
સ્ત્રતામાં શુભ વિચારો કરતાં બધા તાપસો પવિત્ર થયા અને
તેમને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું.

શ્રીગૌતમ પંદરસો શિષ્ય સહિત પ્રભુ મહાવીર આગળ
આવ્યા અને તેમને વંદન કર્યું, પછી શિષ્યોને કહ્યું: શિષ્યો!

આ મારા ગુરુદેવ છે તેમને નમસ્કાર કરો. આ સાંભળી પ્રભુ મહાવીરે કહ્યું: ગૌતમ ! તેમને શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તેમની આશાતના કર નહિ. (કેવળજ્ઞાની કોઈને નમસ્કાર ન કરે.) ગૌતમને આ સાંભળી ફરીથી વિચાર આવ્યો: શું આ બધાને કેવળજ્ઞાન થયું ? તો મને કેવળજ્ઞાન નહિ થવાનું હોય !

પ્રભુ મહાવીર ગૌતમના મનની શંકા સમજી ગયા એટલે તેમણે પૂછ્યું: ગૌતમ ! સર્વજનું વચન માનવા લાયક કે નહિ માનવા લાયક ? ગૌતમ કહે, પ્રભો ! માનવા લાયક. 'તો તું મારા વચનમાં કેમ શંકા કરે છે ? તને જરૂર કેવળજ્ઞાન થવાનું છે.' પછી ઉપદેશ દીધો: " હે ગૌતમ ! એક સમય પશુ પ્રમાદ કરીશ નહિ. તેં જે જીવન શરૂ કર્યું છે તેમાં આગળ વધ. મુસ્કેલીઓથી ડર નહિ. તરત પરિણામ ન આવે તો નિરાશ ન થા. શું શું બાબત કરવી બેઠાંજે તે સમજી લે. ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા ને સંતોષ ખીલવ. બધી બાબતના પાપોથી દૂર રહે, શાંતિના માર્ગ તરફ ચાલ્યો જા ને તેમાં આગળ વધ. એક ક્ષણ પશુ ગુમાવીશ નહિ.

એમ કરતાં પ્રભુ મહાવીરનો નિર્વાણકાળ પાસે આવ્યો. તેથી ગૌતમને બોલાવ્યા અને કહ્યું: ગૌતમ ! દેવશર્મા નામે એક બ્રાહ્મણ છે તેને બોધ પ્રમાડવા બોલ્યો. ગૌતમ ગયા.

અહીં પ્રભુ મહાવીર નિર્વાણ પામ્યાં. ગૌતમ પાછા ફર્યા તો પ્રભુનું નિર્વાણ ! તેમને એ સાંભળતાંજ આઘાત થયો. મનમાં વિચારવા લાગ્યા: પ્રભો ! એક દિવસમાં

નિર્વાણ હતું તો મને શામાટે દૂર મોકલ્યો ? સદા તમારી સાથે રહેનારને છેલ્લાં દર્શન પણ ન થયા. મારી સાથે એવો દાવ કેમ રમ્યા ? હા ! મારું જ હૃદય કઠોર છે. પ્રભુનું નિર્વાણ સાંભળી તે ચિરાઈ જતું નથી ! વળી વિચાર આવ્યો : ભૂલ્યો. નિર્મોહ પ્રભુમાં મેં મોહ રાખ્યો તે મોહ દુર કરવાજ તેમણે દૂર મોકલ્યો હશે માટે એ મમતાથી સૂર્ય. મુનિને તો સર્વ સરખાં, કોઈપર મોહ કે દ્રેષ ઘટેજ નહિ” આમ વિચાર કરતાં તેમને કેવળજ્ઞાન થયું :

ગૌતમસ્વામી હવે સર્વજ્ઞ થયા. પ્રભુ મહાવીરના અગ્નિ-આર મુખ્ય શિષ્યોમાં તે સહુથી મોટા હતા એટલે બધાના તે નાયક બન્યા. તેમણે પ્રભુ આગળથી જે જે ઉપદેશ સાંભળ્યો પુસ્તકોમાં રચના હતી, ચૌદહજાર સાધુઓ તેમના હાથ નીચે રહી પવિત્ર જીવન ગાળતા હતા.

બાર વર્ષ સુધી તેઓ દેશના જુદા જુદા ભાગમાં ફર્યા ને પ્રભુમહાવીરનો ઉપદેશ ખુબ જોરથી ફેલાવ્યો.

છેવટે એક માસના ઉપવાસ કરી રાજગૃહમાં નિર્વાણ પામ્યા.

ગૌતમસ્વામી જેવા કેઈ ગુરૂ થયા નથી એટલે આપ-ણામાં કહેવાય છે કે ગૌતમ સરખા ગુરૂ નહિ. વળી ગવાય છે કે :—

અંગુઠે અમૃત વસે, લખિંધતણા ભંડાર;

શ્રી ગુરુ ગૌતમ સમરીએ, મન વંછિત દાતાર.

લાખો ભક્તના હૃદયમાં રમી રહેલા ગુરુ ગૌતમને આપણા અગણિત વંદન હો !

ભરત ખાહુખલિ

: ૧ :

અયોધ્યા નામે નગર છે. ભગવાન ઋષભદેવ ત્યાં રાજ્ય કરે છે. ત્યાંના લોકોને ભગવાને બધું શીખવ્યું. ખાવું કેમ ને પીવું કેમ. ઉઠવું કેમ ને બેસવું કેમ. કામ શીખવ્યું ને કળા શીખવી. રૂડો એવો ધર્મ શીખવ્યો. પછી થયા સાધુ.

ભગવાનને સો પુત્રો. ભરત સૌથી મોટા. ખાહુખલિ નાના. અયોધ્યાની ગાદી ભરતને આપી. તક્ષશિલા સોંપ્યું ખાહુખલિને. બીજા ભાઈઓને બીજા દેશ સોંપ્યા.

ભરતના રાજ્યમાં બધે આનંદ આનંદ. પ્રજાને કોઈ પીડે નહિં ને ભુંડું કામ કરે નહિં. ચોર લુટારાની બીક નહિં. ભરતરાજ ગરીબનો બેલી ને દુખીઆનો તારણહાર.

ભડવીર પણ જોવા તેવો નહિ. તેણે કયો વિચાર.
“ લાવ્ય બીજા દેશો જીતું ને રાજ્યોનો રાજ થાઉં.”

તેણે મોટા મોટા હાથી લીધા. પાણીપથા ઘોડા લીધા. શૂરા એવા સૈનિકો લીધા. આ લઘાવ લશ્કર લઇને નીકળી પડ્યો.

ધણા ધણા દેશ જીત્યા. મોટા મોટા રાજાઓને હરાવ્યા. ઠાર ઠાર આણુ વર્તાવી. છ ખંડ જીતી પાછો ફર્યો.

ભરતને વિચાર આવ્યોઃ બધાને જીત્યા. બાકી રહ્યા માત્ર બાહુબલિ. પણ તેને જીતવો શી રીતે ? બાહુબલિ જવો તેવો નહોતો. સિંહ જવો બળવાન ને વાધ જવો વિકરાળ. જમ જવા તો તેના હાથ. આવાને તે કેમ પહોંચાય ? કાઈથી ગાંજ્યો ન જાય. શત્રુઓ એનું નામ સાંભળે તો થથરી મરે.

ભરતને ડર પેઠો. હાર થાય તો ? આબરૂના કાંકરાજ થાયને ! આખી દુનિયાને જીતનારો એક માણસથી હારે તે કેટલી શરમની વાત ! કદાચ જીત્યા તોય થું ! લોકો કહેશે કે નાનાભાઈનું રાજ્ય પડાવી લીધું. આતો સુડી વચ્ચે સોપારી.

ભરતે બોલાવ્યો પ્રધાનને. કહ્યુંઃ પ્રધાનજી ! પ્રધાનજી ! સાચી સલાહ આપો. અમારે આવ્યાં ધર્મસંકટ. એક બાબુ ચક્રવર્તી થવાનો મોહ. બીજી પાસે સગોભાઈ. કયે રસ્તે ચાલવું !

પ્રધાન કહે, રાજજી ! નાનાભાઈને કહેવડાવો કે મોટાભાઈની આજ્ઞા માનો. અમારે નથી જોઈતાં તમારાં રાજપાટ કે નથી ચઢવાં યુદ્ધે. માને તો ઠીક. ન માને તો કંઈ ચક્રવર્તી પાંચુ જવા દેવાય ?

ભરત કહે, સાચી વાત. મને તમારા બોલ ગમે છે. દૂતને મોકલો, બાહુબલિને સમજાવવા.

બાહુબલિ તો દરબાર ભરી બેઠા છે. સરદારો ને શેઠ-શાહુકારો, પંડિતો ને વિદ્વાનોથી દરબાર શોભી રહ્યા છે. સાચો ન્યાય બેખાય છે. રાજકાજની વાતો થાય છે. ત્યાં તો આવ્યો રાજા ભરતનો દૂત. વંદન કરી સંદેશ કહ્યો: રાજાજી! ભરત છે તમારા મોટાભાઈ. બન્ને રીતે તમારે પૂજ્ય છે. માટે માનો એમની આજ્ઞા ને થાવ એમના સેવક.

બાહુબલિ કહે, સેવક થનારા બીજા. અમે નમતું ન આપીએ.

દૂત બોલ્યો: ભરતે છ છ ખંડ જીત્યા છે. તમારા જવાનો હિસાબ શો? માનવું હોય તો માનો નીકર લડવા માટે તૈયાર રહેજો.

બાહુબલિ તો ક્રોધે ભરાયા. રાત્રી પીળી આંખો થઈ. તલવારની મૂઠ તરફ હાથ ગયો. સિંહની પેઠે ગર્જ્યા: બેયા બેયા તારા રાજાને. જઈને કહેજો. તાકાત હોય તો લડવા આવે. અમે પણ હાથ બતાવીશું.

દૂત તો બીચારો બહી ગયો. ભરતને આવીને કહે, “બાપજી! લડવાનું માંડી વાગો. બાહુબલિ આગળ કાંઈ વળવાનું નથી.”

ભરત શૂરો હતો. એમ તે કંઈ પાછો પડે ! તે બોલ્યો : છટ્ટ, આયલા હોય તે ડરી જાય. વીર પુરૂષો ડરતા હશે ?

લશ્કરને હુકમ દીધો : થઈ જવ તૈયાર. તક્ષશિલા તરફ ક્રૂર કરવાની છે.

ધ્રસક ધ્રસક ઢોલ વાજ્યાં. ગડગડગડ નોખતો ગગડી. રણુભૂમિના રણુશીંગાં વાજ્યાં. ફર ફર ફર નિશાન ફરક્યાં. ચમક ચમક તલવારો ચમકી. ઝળક ઝળક ભાલા ઝળક્યા.

કોઈ ઘોડાપર તો કોઈ હાથી પર. કોઈ સાંઢણી પરતો કોઈ પાયદલ, આખું લશ્કર તૈયાર થઈ ગયું.

ડંકા દેવાયો ને લશ્કર ઉપડ્યું. દડમજલ દડમજલ કરતું તક્ષશિલા પાસે આવી પહોંચ્યું. કોટની બહાર પડાવ નાંખ્યો.

બાહુબલિ પણ લશ્કર લઈ નગર બહાર આવ્યો. સાથે મદ્ધજરતા માતંગ લાવ્યો. તેજલા ઘોડા લાવ્યો. શૂરા સૈનિકો લાવ્યો. બહાદુર લડવૈયા લાવ્યો.

સામસામાં બે સૈન્યો ગોઠવાઈ ગયાં. અધધધ ! કેટલાં બધાં માણસો ! જાણે મોટો દરીઆ !

રાજાને રાજપાટ જોઈએ. વિલાસ જોઈએ ને વૈભવ જોઈએ. તેટલા માટે મોટી મોટી લડાઈઓ થાય. લાખો માણસો બિચારા મરી જાય !

બાહુબલિને આથી વિચાર થયો એટલે તરત કહ્યું
ભરતને: મોટાભાઈ! આપણે માટે આ બધા કપાઈ મરે.
લોહીની તો નીકા વહે. લોહીની તો નદીઓ વહે. કેટલું
ખરાબ! ચાલો આપણે બેજ લડીએ. ટંટાનો નિકાલ
લાવીએ.

ભરત કહે, સાચી વાત. વિચાર બહુ સુંદર છે.
આપણે બેજ લડીએ.

થયા તૈયાર. કચ્છ લગાવ્યા ને બાંધો ચઢાવી.

બન્ને કહે, પહેલું કરીએ દૃષ્ટિયુક્ત. દૃષ્ટિયુક્તમાં
આંખ મીંચાય નહિં ને મીટ મરાય નહિં. ટગર ટગર
બેવાનું. પહેલી આંખ મીંચે તે હારે.

દૃષ્ટિયુક્ત શરૂ થયું. આંખો ફાડી ઉભા રહ્યા. ન હાલે
કે ન ચાલે.

બહુ બહુ વાર થઈ. આંખો જરા ઝીણી થઈ. આંખો
જરા ભીની થઈ. ટપ ટપ પાણી ટપક્યું. તોય કાંઈ મીંચે
નહિં. હાર કાંઈ ખમે નહિં.

લાલચોળ આંખો થઈ. ફાટું ફાટું આંખો થઈ.
ઢોળા બણે નીકળી પડશે. લોહીનાં બણે ઝરણાં વહેશે.

ભરત રાજ પહેલાં થાક્યા. તેમની આંખ ઝંખવાણી
તેમની આંખ મીંચાણી. બાહુબલિ જીત્યો.

ભરત ખૂબ શરમાયો. કેટલી બધી નામોશી!

“ ધરતી માતા માગ આપ. પાતાળ તારૂં પેટ ઉઘાડ. તારા ઉદરમાં જગ્યા દે. આખી દુનિયાને હરાવી એક જણાથી હું હાર્યો ! જીવવા કરતાં મરવું ભલું. ”

બાહુબલિ કહે, ફરી લડીએ. એક વખત હાર બાધાથી શું ? એક વખત તો બધાય હારે. એતો અકસ્માત કહેવાય.

ભરતને શું બોલવું તે સૂઝે નહિં. પણ આવેલો જીતવા તે હારીને શે જવાય ? આખરૂંના કાંકરા થાય. કીર્તિ બધી ધૂળ થાય. ભરત બોલ્યોઃ હા ભાઈ ! ફરી લડીએ. એક વખતમાં હાર્યા શું ? એક વખતમાં જીત્યા શું ? આ વખતે નાદયુક્ત કરીએ.

બાહુબલિ કહે, ખરૂં ભાઈ, પહેલો નાદ તમે કરો.

નાદ એટલે અવાજ. નાદ એટલે હોકારો. ભરતે હોકારો કર્યો. જાણે મોટો મેઘ ગાજ્યો. ખાર મેઘ સાથે ગાજ્યા. આકાશમાં પડધા પડયા. કાન જહેર મારી ગયા.

ખીજે નાદ બાહુબલિએ કર્યો. તીણી એવી ચીસ પાડી. ધરતી તો ધ્રુજી ઉઠી. દશ દિક્પાળો ડોલી ઉડ્યા. શરવીરના યે હાંજ ગગડયા. બળીઆ બંધવ બાહુબલિ. બળીઆ એનો હોકારો.

ભરત આ વખતે ય હાર્યો.

ભરત હવે ચીડાયો. ભરત હવે ખીજ્યો. રગે રગે

રીસ વ્યાપી. નસે નસે ઝેર વ્યાપ્યું. બખ્ખે વખત હાર !
ગજબ થયો.

ભરત રાજ ભાન ભૂલ્યો. વિચાર કર્યો: બાહુબલિને
મારી નાખું.

તરત મોટો દંડ લીધો. જખ્ખર રીતે દાંત પીરસ્યા.
કડાક કડાક કચ કચાવ્યા. ચક્કર ચક્કર દંડ ફેરવ્યો.
આગળ ફેરવ્યો પાછળ ફેરવ્યો. સણુણ સણુણ વામાં વીંઝ્યો.
ઝેર કરી ફટકો માર્યો. બરાબર માથા ઉપર. બાહુબલિ
બેસી ગયો. ઢીંચણુ સુધી જમીનમાં પેસી ગયો. જોવો તેવો
તો આ ધાથી મરી જાય.

બાહુબલિની કળ વળી. ફડાક લઈને ઉઠ્યો. બીહા-
મણી એવી ડાંગ લીધી. આકાશમાં ભમાવી ને માથા ઉપર
લગાવી. સજ્જડ એનો સપાટો. ભરત તો ભોંય ભેગો થઈ
ગયો. તમ્મર આવ્યાં. લાલ પીળાં દેખાવા લાગ્યા, દુનિઆ
ઉંધી છતી દેખાવા લાગી.

મરણતોલ માર ને શરમનો ભાર. ભરત દુઃખે અર્ધો
થઈ ગયો. તેણે ચક્ર હાથમાં લીધું. બાહુબલિને વીંધી
નાખવા. બાહુબલિ પાસે ચક્ર નહિં.

યુદ્ધમાં એક નિયમ છે. બન્નેની પાસે હોય તેજ
હથિયાર વપરાય. ભરતે નિયમ તોડ્યો. ધર્મ અધર્મ ભૂલી
ગયો. ચક્ર છોડ્યું. સર સર કરતું આવ્યું. પણ બાહુબલિ

હતો સગોભાઈ. સગાભાઈને ચક્ર મારે નહિ. તેનો તો ઉની આંચે થ ન આવી.

ભરતે અધર્મ કર્યો. એવાને જીવતો ન મૂકાય. બાહુબલિ કહે, મારી નાખું. એકજ મુક્તિએ પૂરો કરું. મુક્તિ કરી તૈયાર. હાથ ઉંચો કર્યો મરવા બંધ છે ત્યાં તો વિચાર આવ્યો. અરે ! આ હું શું કરું છું ? રાજ્યને માટે સગા ભાઈનું ખુન ! ધિક્કાર છે મને ! ”

બંધાને થયું કે ભરત પૂરો થઈ જવાનો. પણ બાહુબલિ અટકી ગયો. ઉંચો કરેલો હાથ આકાશમાં થંભી ગયો. ભાઈનું લોહી રેડવાનું તેને ઠીક ન લાગ્યું.

“ બાહુબલિની વજ્રમુઠ. મુઠી રામના બાણ જવી. મુઠી વીરના વચન જવી. બાણ પાછું ફરે નહિં. વચન ખાલી બંધ નહિ. તો મુઠી ખાલી કેમ બંધ ?

તેને બીજો વિચાર આવ્યો : “ લાવ્ય, આ મુઠીથી માથાનો લોચ કરી નાખું. ભગવાન રૂપભદ્રેવનાં શિષ્ય થઈ જઉં. તેમને માર્ગે ચાલું ને આત્માનું કલ્યાણ કરું. ભરતને હરાવવાથી ચે શો લાભ ને રાજ્ય મેળવવાથી ચે શો લાભ ? ”

બાહુબલિ તો મહાપુરુષ. વિચાર થયો ને તરત અમલમાં મૂક્યો. કેશ ઉખાડી ફેંકી દીધા. બની ગયા સાધુ. ઉંચા નીચા થતા 'તા. માઈં માઈં કરતા' તો પણ ઘડીમાં

થઈ ગયા શાન્ત. નહિ ક્રોધ નહિ કંકાસ. કેવા મહાન !
કેવા ત્યાગી !

ભરત તો થડોગાર થઇ ગયો. ક્યાં વેરનો ભરેલો
પોતે ને ક્યાં શાંતિનો ભરેલો ભાઈ ? આંખોમાં આંસુ
આવ્યાં. ગળગળો થઈ ગયો. બૂલ માટે પસ્તાયો. આવો
રૂડો ભાઈ. તેને મારવા તૈયાર થયો. મ્હોકું ફીકું પડી ગયું.

બાહુબલિને પગે પડ્યો. રોતાં રોતાં માફી માગી.
ફરી ફરી પસ્તાવો કર્યો. લળી લળી નમન કર્યું.

બાહુબલિને મન કંઈ નહિ. તે તો સ્થેજ હસ્યા. ધીમે
શબ્દે બોલ્યાઃ ભરતરાય ? જોઈશું ના લાવો. રાજપાટ તમને
સોંપ્યાં. લક્ષ્મી બધી તમને આપી, ભર્યા ભંડાર વાપરો.
અમારે કંઈ ના જોઈએ. અમે થયા સાધુ, પ્રભુભજન
કરીશું ને ત્યાગમાર્ગે ચાલીશું.

ભરત કહે, ના ભાઈ ના. મારો ગર્વ ગળ્યો છે.
મારું માન ઉતર્યું છે. મારા ઉપર કૃપા કરો, રાજ્ય હવે
તમે કરો.

બાહુબલિ તો માને શાના ? એ તો બોલે તેમ ચાલે.
આરંભેલું અરધું ન મૂક. હાથે લીધું પુરું કરે. તેમણે કહ્યુંઃ
એવું હવે ન બને. અમને થયો છે વૈરાગ્ય. આજથી
અમારો ત્યાગ માર્ગ. ન જોઈએ ધનને ન જોઈએ ધાન્ય.
ના જોઈએ પૈસાટકા ને ના જોઈએ ગાડીવાડી.

ભરત ખુબ રડયો. પણ રડવાથી શું વળે? રડયે કાંઈ બાહુબલિ લીધેલાં સાધુવ્રત છોડી દે !

ભરત કહે, સાચો વીર બાહુબલિ, તેના જીવો કોઈ નહિં. બાહુબલિના પુત્રને તક્ષશિલાની ગાદી આપી. ભરત ગયો અયોધ્યા.

બાહુબલિને વિચાર થયો: પ્રભુ ઋષભદેવની પાસે જાઉં તેમના ચરણની સેવા કરું તેમના પગમાં માથું મુકું, પ્રભુ મને ઉદ્ધારશે. ફરી પાછો વિચાર આવ્યો: હમણાં જવું ઠીક નથી, મારા નાના ભાઈઓ ત્યાં છે. તેતો ખુબ જ્ઞાની છે, આપણે રહ્યા અજ્ઞાની. ત્યાં જઈશું તો તેમને નમવું પડશે. માટે પહેલું જ્ઞાન મેળવવું, પછી જવું ઠીક પડશે.

બાહુબલિએ ઘોર તપ આરંભ્યાં.

શરીર સુકાઈ ગયું છે, માથે જટા વધી છે. ચારે ગમ ધાસ ઉચ્ચું છે. માટીના તો ડુંગરા થયા છે. વગડાનાં પશુપંખીઓ આવે છે ને તેમને હેરાન કરે છે. પણ બાહુબલિ નથી હાલતા કે નથી ચાલતા. મૂંગા મૂંગા ધ્યાન કરે છે, સઘળાં દુઃખ સહન કરે છે, ન ખાવું કે ન પીવું.

એમનો તો નિશ્ચય છે: મારે જ્ઞાન મેળવવું.

હાથી જવી કાયા થોડા દિમાં ગળી ગઈ. ભરત જવી આંખો, એમાં હંડા ખાડયા પડયા. ભીમ જવું શરીર, તે હાડકાંનો માળો થઈ ગયું, ચંદ્ર જવું રૂપ પાણી પેઠે ઉઠી

ગયું. કોઈ ઓળખી ન શકે, કોઈ પીછાણી ન શકે. એક દિવસ એ રાજા હતા. મુગટ માથે શોભતો તો. આજે મોટા બેગી છે, માથે જટા શોભે છે.

આકર્ષે એમનું તપ છે. અડગ એમનું ધ્યાન છે.

બારબાર મહિના થયા. ત્રણસો સાઠ દિવસ ગયા તોય સાચું જ્ઞાન મળતું નથી. કારણ શું ?

ભગવાનને ખબર પડી કે બાહુબલિ તપ કરે છે. બારબાર મહિના થયા, ત્રણસો સાઠ દિવસ ગયા તોય જ્ઞાન થતું નથી. સાચું જ્ઞાન મળતું નથી. કારણ શું ?

ભગવાને જાણ્યું બાહુબલિના હૃદયમાં માન છે. અહીં આવતાં શરમાય છે. માન જો દૂર થાય તોજ સાચું જ્ઞાન થાય.

ભગવાન પાસે બે સાર્ધ્વીઓ. શું તેમની તપસ્યા ? શું તેમનું જ્ઞાન ! મોટા પંડિતોને હરાવે. એકનું નામ બ્રાહ્મી. એકનું નામ સુંદરી. બાહુબલિની તે બહેનો થાય.

ભગવાન કહે, સાર્ધ્વીઓ ! અહીંથી જવ વનવગડે. બાહુબલિની પાસે. તેને તમે સમજાવો. તેનું માન મૂકાવો. તેનું તપ નિષ્ક્રિય જાય છે.

સાર્ધ્વીઓ કહે, જીવી પ્રભુની આજ્ઞા.

બ્રાહ્મી-સુંદરી ચાલ્યા. આવ્યા બાહુબલિ કને. મુનિનો પહેગ્વેશ બેથો. તેમને થયો ભક્તિભાવ. કેવા આકર્ષાં તપ !

પ્રેમપૂર્વક વંદન કર્યું. ધીમે રહીને કહ્યું: મહાત્મા બાહુબલિ ! તમારે જોઈએ કેવળજ્ઞાન. તમારે જોઈએ સાયુજ્ઞાન. હાથી પરથી હેઠા ઉતરો. જો જોઈશે તે મળશે. આવું કહી સાધ્વીઓ ચાલી ગઈ.

બાહુબલિને વિચાર થયો. અહિંયાં નથી હાથી કે નથી હાથણી. બેસવાનું તો હોયજો ક્યાંથી? ભૂમિ ઉપર ઉભોહું. ઉભો ઉભો તપ કરુંછું. પણ સાધ્વી જીતું બોલે નહિ. જીતું બોલી છેતરે નહિ. તો 'હાથી પરથી હેઠા ઉતરો' એનો અર્થ શો ?

ખૂબ ખૂબ હંડા ઉતર્યા. ખૂબ ખૂબ વિચાર કર્યો. એટલે કંઈક સમજાયું. “ માન રૂપી હાથી છે. ઉપર હું બેઠોછું. માની ના થાય જ્ઞાની. સાધ્વીનું કહેવું સાચું છે. ચાલ ત્યારે ભાઈઓ પાસે જઈ. તેમનાં દર્શન કરું ને તેમની માફી માગું.

માન ગળી ગયું છે. ચાલવા ઉપાડે છે. એટલે થયું કેવળજ્ઞાન. એટલે થયું સાયુજ્ઞાન.

આ બાજુ ભરત રાજ સારીરીતે રાજ્ય કરે છે. પ્રજાનાં દુઃખ કાપે છે. પ્રજાનાં દર્શને જાય છે. તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે ને ધર્મ ધ્યાન કરે છે.

ભરત તો ચક્રવર્તી. સામ્રાજીનો પાર નહિં. હીરા મોતીનો થાગ નહિં. ધનના ઢગલા ને રત્નના ભંડાર. હજારો રાજાઓ એની સેવામાં. દાસદાસીઓનો હિસાબ નહિ.

ભરત મોટો દાનેશ્વરી.

તેણે બાંધી દાનશાળા. દૂર દેશથી લોકો આવે. ધન હીણાને ધન આપે, નવસ્રાને વસ્ત્ર આપે. ઠોર આપે ઢાંકર આપે. આપવા જેવું બધું આપે. લેનારો થાકે પણ દેનારો તો થાકેજ નહિં.

એક બાંધી ભોજનશાળા. જમવું હોય તે જમી જાય. કાઠને કાઠ રોકે નહિં. ભૂખ્યા ભોજન જમતાં જાય. રૂઢી આશીષ દેતાં જાય.

મોટાં મોટાં મંદિર બાંધ્યા. કરોડો રૂપિયા ખર્ચ્યા. આરસનાં મંદિરમાં હીરામોતી જડેલાં, રત્નની તો પ્રતિભાઓ.

વિદ્યાશાળાઓ ને પાઠશાળાઓ. કસરતશાળાઓ ને અખાડાઓ. ભરતના રાજ્યમાં ઠેકઠેકાણે.

છુટે હાથે પૈસા વાપરે.

ભારતના રાજ્યમાં સોનાની તો કિંમત નહિ. લોકો તો કહેતા “ભરતની પ્રજા જેવી પ્રજા કોઈ સુખી નથી. તેના જેવી સમૃદ્ધ નથી. ભરતના જેવો ઇન્સાફ નહિં. તેના જેવો ન્યાય નહિ. ” ભોગી હોય કે ભોગી હોય, વૃદ્ધ હોય કે જુવાન હોય સૌ તેનાં વખાણ કરે.

ભરતે મોટા મહેલો બંધાવ્યા. અદ્ભુત રચનાવાળા ને ને અદ્ભુત કારીગરીવાળા.

બધા મહેલોમાં અરિસાભુવન બહુ સુંદર. દર્પણની ભીંતો ને દર્પણનાં બારીબારણાં. દર્પણના પાટડાને દર્પણના થાંભલા. શું જાણીઓ કે શું અટારીઓ ! બધુંજ દર્પણનું.

ભોંયે દર્પણ. નળીયાં પણ દર્પણનાં. એતાંજ છક્ક થઈ જવાય.

ધણી વખત ભરત ત્યાં આવે ને આનંદ કરે. દર્પણના હોજમાં ન્હાય ને દર્પણના કુવારા ઉડાડે. દર્પણની ખાટે સુવે. દર્પણની હાંડીમાં રૌશની થાય ને મહેલે બધા ઝગી ઉઠે.

એક દિ રૂકું સ્નાન કર્યું છે. સુંદર વસ્ત્રો પહેર્યા છે. તેલકુલેલ મ્હેક છે ને આભૂષણો શોભે છે.

આવા અરિસાભુવનમાં શરીર જવડું રૂપાણું દર્પણ. તેમાં મોઢું જોયું. કેવું સુંદર ! ચંદ્ર જવી કાન્તિ ને સૂરજ જવું તેજ !

દર્પણમાં જુવે ને ખુશ થાય, ઝીણું ઝીણું હસે ને મલક મલક મલકાય. ભરતને લાગ્યું “ મારા જોવા રૂપાળો વળી ડાણ હશે ! ચક્રવર્તીપણું, અઢળક લક્ષ્મી ને અદ્ભુત રૂપ. મારા જોવા ઢોઠ લાગ્યશાળી નથી. ”

ધડી થાય ને દર્પણમાં જુવે. રૂપ રૂપનો અંબાર. શરીર નીહાળે ને રાજ થાય. બાળક હરખે તેમ ભરત હરખાય.

એટલામાં નજર ગઈ એક આંગળી તરફ. ત્યાં ન મળે વીંટી. આંગળી જવી આંગળી. ન મળે રૂપ કે ન મળે શોભા. સાદી સટાક !

ભરતને થયો વિચાર: આંગળી લાગે છે બેડોળ. એક નાનકડી વીંટી તેના વિના આટલી બેડોળ ! ત્યારે શું આભૂષણોને લીધેજ રૂપ છે ? ખરું રૂપ જરાય નથી ? લાગ્યું, જોઉં તો ખરો કેધરેણું વગર બીજાં અંગો કેવાં લાગે છે !

માથેથી મુગટ ઉતાર્યો. કાનેથી કુંડળ ઉતાર્યા. હાથેથી બાબુબંધ ઉતાર્યા. કેડેથી કંદોરો ઉતાર્યો. પગમાંથી પાવડીઓ કાઢી. ખભેથી ખેસ કાઢ્યો. બધાં ધરેણાં દૂર કર્યાં. રૂપ કેટલું બદલાઈ ગયું ! પહેલાંના કરતાં હજારમાં ભાગનું યે ના મળે.

સરતને વિચાર થયો: હું કેટલો મૂખ કે આ ખોટા રૂપમાં રાગ્યો. આ બધી બહારની વસ્તુનુંજ રૂપ ! માફ રૂપ કાંઈ નથી. આ ખોટા રૂપમાં હું રાજ થઈને ભાન ભૂલ્યો. ધિક્કાર છે મને.

વિચારમાં ઉંડા ઉતર્યા. આભૂષણો તો આજ છે ને કાલે નથી. શરીર પણ નાશ પામવાનું. એનો વળી મોહ શો?

વિચારમાં શરીર ભૂલ્યા ને મન ભૂલ્યા. બધું ભૂલ્યા. ન ભૂલ્યા એક પ્રભુ. પ્રભુ સાથે પ્રેમ કર્યો.

રૂડો વૈરાગ્ય બળ્યો. હૈયું પવિત્ર થવા લાગ્યું. ને પૂરું પવિત્ર થતાં પ્રગટ્યું કેવળજ્ઞાન. પહેલાં અધૂરા હતા. હવે પૂરા થયા.

એ સરત અને એ બાહુબલિ. વજ્રથી વધુ કઠોર હતા. પણ દુલ પાંખડી જેવા કોમળ થયા. વીર તો હતા પણ મહાવીર થયા.

એવા વીરોની જ જગતને જરૂર છે.

એવા વીરોની જ જૈન સમાજને જરૂર છે.

શિવમસ્તુ સર્વજગત્ !

આર્દ્રકુમાર

ચારે બાજુ સાગર ગરજ. વચ્ચે લીલુડો બેટ. તેનું નામ આદન. ત્યાં અનાર્થ લોકો વાસ કરે. નહિ તેમને ધર્મની ખબર. નહિ તેમને પ્રભુની ખબર. એતો દરિયામાં દિવસભર ડુબકીઓ મારે ને મોતી કાઢે. પરદેશના વેપારીઓ મોટા વહાણો લઈને ત્યાં આવે. તેઓ આ મોતી લઈને બીજી વસ્તુઓ ખદલામાં આપી જાય. આમ ત્યાં મોટો વેપાર ચાલે.

આ દેશના રાજાનું નામ આદન. તેમને સાત ખોટનો એક દીકરો. તેનું નામ આર્દ્ર. રાજાને એ કુંવર જીવથી પણ વહાલો. તેને ધડી કે પોતાથી જુદો ન કરે.

એક વખત હિંદના કિનારેથી જહાણ આવ્યાં. મહા મોંઘા માલ લાવ્યાં. શાલ ને દુશાલા. કશખી પિતાંબર ને અનેક જાતનાં કરિયાણાં. તેમાંથી સુંદર વસ્તુઓ રાજાને ભેટ મોકલી. રાજા કહે, કયો તમારો દેશ? શું તમારા રાજાનું નામ? વેપારીઓ કહે, હિંદુસ્તાનમાં મગધ અમારો દેશ. શ્રેણિક રાજાનું નામ. આદન રાજા બોલી ઉઠ્યા: એતો મારા મિત્ર. લાંબા વખતના મારા દોસ્ત. બધી રીતે એ કુશળ તો છે ને? વેપારી કહે, હા મહારાજ! પ્રભુની પરમ કૃપાથી એ કુશળ છે. ”

આર્દ્રકુમાર સભામાં બેઠા હતા. તેણે વેપારીઓને પૂછ્યું: ભલા વેપારીઓ! એ રાજાને કાંઈ કુંવર છે કે? વેપારીઓ કહે, એમને ઘણા કુંવર છે. તેમાં અભયકુમાર બુદ્ધિનો ભંડાર છે. ગુણનો નિધાન છે. વળી રાજાના પાંચસો પ્રધાનોમાં તે વડો છે.

વાહ! ત્યારે તો બહુ મજની વાત. તેમને હું દોસ્ત બનાવીશ. ઐશ્વિક મારા પિતાના દોસ્ત તો અભયકુમાર મારા દોસ્ત. આદ્ય રાજા આ સાંભળી ખુશ થયા. કુંવરને આ વિચાર માટે શાખાશી આપી.

આર્દ્રકુમાર કહે, તમે બધા જવ ત્યારે મને મળીને જાએ. મારો સંદેશો લેતા જાએ.

: ૨ :

વેપારીઓ માલ વેચી રહ્યા. નવો માલ ખરીદી રહ્યા. એટલે સ્વદેશ જવા તૈયાર થયા. મળવા આર્દ્રકુમાર પાસે આવ્યા.

આર્દ્રકુમારે મહા મોંઘા મોતી ને પરવાળાનો દાહડો તૈયાર કર્યો. પછી વેપારીઓને કહ્યું: અભયકુમારને આ આપજો ને કહેજો કે આર્દ્રકુમાર તમારા મિત્ર થવા ઇચ્છે છે. મિત્રની આ નજીવી ભેટ સ્વીકારો.

વેપારીઓ વિદાય થયા. વહાણ હિંદ ભણી હંકારી
મૂક્યા. મહાસાગરની મુસાફરી કરતાં કેટલાક દિવસે કિનારે
પહોંચ્યા.

અભયકુમારને ભેટ પહોંચી છે. સંદેશો મળ્યો છે.
તે વિચારે છે:

ક્યાં આદન ! ક્યાં હિંદુસ્તાન ! ક્યાં તે ! ક્યાં હું !
છતાં માફ નામ સાંભળીને તેણે આટલી કિંમતી વસ્તુઓ
ભેટ મોકલી ! ખરેખર ! તેને મારા પર પૂર્વભવનો સ્નેહ
હોવો જોઈએ. આવા સાચા સ્નેહી માટે મારે શું કરવું ? શું
તેને આ દેશની સુંદર કાંબળો મોકલાવું ? શું મહામોંઘા
પિતામ્બર મોકલાવું ? પણ ના, ના, તે બધાની તેને ક્યાં
ખોટ છે ? મારે તો કાંઈ એવી વસ્તુ મોકલવી કે જથી
તેના આત્માનું કલ્યાણ થાય. આમ વિચાર કરી તેણે એક
અદ્ભૂત કોતરણીવાળી સુખડની પેટી લીધી. તેની અંદર
ભગવાન શ્રી રીખવદેવની મનોહર મૂર્તિ મૂકી. ધંટ,
ધુપદાન ને ઓરસિયો મૂક્યા. સુખડ અને પૂજના સાધન
મૂક્યા. પછી પેટી લઈ જનારને તૈયાર કર્યો. તેને કહ્યું : ભાઈ !
આ પેટી આર્દ્રકુમારને આપજ અને કહેજ કે એકાંતમાં
જઈને ઉઘાડે. તેમાંથી જ વસ્તુઓ નીકળે તે પોતે એકલોજ
ધારીધારીને જીવે. બીજા કોઈને બતાવે નહિ.

‘ જવી આજ્ઞા ’ કહી પેટી લઇ જનાર આદન બેટના રસ્તે પડ્યો.

: ૩ :

આર્દ્રકુમાર વિચાર કરે છે: ભાઈબંધે પેટીમાં તે શું મોકલ્યું હશે કે એકાંતમાં ઉઘાડવાનું કહેવરાવ્યું ? જરૂર એમાં કાંઈ હેતુ હશે માટે ચાલ આ પેટીને એકાંતમાં લઇ જઈનેજ ઉઘાડું.

તે એકાંતમાં ગયા. પેટી ઉઘાડી. આ શું ? આ બધી વસ્તુઓ શું હશે ? આ તે કાંઈ ઘરેણાં હશે ? હાથે કે પગે પહેરવાના હશે ? હશે શું ? તે મૂર્તિ ઘંટ વગેરેને ઓળખતો ન હતો. આ જાંઘળીમાં તેણે આવી વસ્તુઓ જોઈ ન હતી.

પ્રુથ વિચાર કરતાં કરતાં તેને લાગ્યું કે આવી વસ્તુઓ પોતે ક્યાંક જોઇ છે.

જન્મ આ જીવનમાં અનુભવેલી વસ્તુ યાદ આવે છે તેમ પૂર્વજીવમાં બનેલી વસ્તુઓ પણ કેટલાકને યાદ આવે છે. એને અતિસ્મરણ જ્ઞાન કહેવાય છે. એ અતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાનું હોય ત્યારે મૂર્ચ્છા આવે છે. આર્દ્રકુમારને પણ વિચાર કરતાં એવી મૂર્ચ્છા આવી. અને તેને પૂર્વજીવ યાદ આવ્યો:

“ મગધ દેશમાં વસંતપુર નામે નગર હતું. ત્યાં એક સામાયિક કણુખી હતો. તેને બંધુમતી નામે સ્ત્રી હતી.

એક વખત એમને બંનેને વૈરાગ્ય થયો. તેમણે દીક્ષા લીધી. સામાયિક ગુરુની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યો. બંધુમતી બીજી સાધ્વીઓ સાથે વિહાર કરવા લાગી. એક વખત વિહાર કરતાં એક શહેરમાં તેઓ એકઠા થયા. બંધુમતીને જોતાં સામાયિકને પુર્વનો સ્નેહ યાદ આવ્યો. તેની સાથે ભોગ ભોગવવાનું મન થયું. તેણે તેના મનની આ વાત એક સાધુને કહી. તેણે એક સાધ્વીને કહી ને તે સાધ્વીએ બંધુમતીને કહી. આથી બંધુમતી ખેદ પામી. તે વિચારવા લાગી: જો મુનિ મર્યાદા તોડે તો જગતમાં ઉભા રહેવાનું ઠેકાણું ક્યાં ? હવે જો અહીંથી હું ચાલી જઈશ તો મારામાં મોહ પામીને એ મારી પાછળ આવશે. અહીં રહીશ તો વ્રત ભાંગશે. એટલે અણશણ કરીને પ્રાણને છોડી દેવા તેજ ઉત્તમ છે. આમ વિચારી તેણે અણશણ કર્યું ને થોડા વખતમાં મરણ પામી. આથી સામાયિકને વિચાર થયો કે હા ! હું કેવો દુષ્ટ ! મારી સ્ત્રી શીજભંગ થવાના ભયથી મરણ પામી. ને હું તો હજી જીવતો રહ્યો છું તો મારે આવું જીવન જીવવાની શી જરૂર છે ? તેણે પણ અણશણ કર્યું ને મરીને અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન થયો. હા તેજ હું આર્દ્રકુમાર. જો મુનિપણું લઈને મેં ભાગ્યું ન હોત તો આવા દેશમાં ઉત્પન્ન ન થાત. ખરેખર ! મને જણે બોધ પમાડ્યો તે અભયકુમારજી મારા સાચા સ્નેહી છે. સાચા

ગુરુ છે. પણ હું તેમને શી રીતે મળી શકું ? તેમના દર્શન શી રીતે કરી શકું ? જો પિતા રજા આપે તો હિંદુસ્તાનમાં જઈને મારા ગુરુ અભયકુમારનાં દર્શન કરું.

તેમની મૂર્ચ્છા ઉતરી ગઈ. હવે હિંદમાં ક્યારે જઈને ? તે અભયકુમારનાં દર્શન કરું ? એવાજ વિચારમાં તે રહેવા લાગ્યો. જાતિસ્મરણજ્ઞાનથી પ્રભુની પ્રતિમાને તેણે આજખી હતી. તેની હંમેશાં પૂજા કરવા લાગ્યો.

: ૩ :

એક દિવસ આર્દ્રકુમારે પોતાના પિતાને વિનંતિ કરી: પિતાજી ! મારી હિંદમાં જવાની મરજી છે. અભયકુમારને મળવાનું મન છે. આદન રાજ કહે, આર્દ્રકુમાર ! ક્યાં હિંદુસ્તાન ! ક્યાં આદન ! એટલે દૂર તને મોકલાય નહિ. અહીં રહો ને ખાઈપીઈને મજા કરો. આર્દ્રકુમારે ઘણી ઘણી વિનંતિ કરી પણ પિતાની રજા મળી નહિ. આર્દ્રકુમાર ખુબ દુઃખી થયો.

પોતાના મહેલમાં આવી રડવા લાગ્યો. દિવસે દિવસે તેનું મન અભયકુમારનેજ ઝંખવા લાગ્યું. ખાતાં પીતાં ઉઠતાં ખેસતાં પણ તે અભયકુમારનેજ સંભારવા લાગ્યો.

તે પોતાના નોકર ચાકરને પૂછે: મગધ દેશ કેવો છે ? રાજગૃહ નગર કેવું છે ? તમે કોઈ હિંદુસ્તાનમાં ગયા

છો ? શ્રેણિક તથા અભયકુમારને તમે જોયા છે ? પણ જવાબ નકારમાં મળે ને આર્દ્રકુમારની નિરાશાનો પાર નહિ.

એક દિવસ તેણે પોતાના વફાદાર નોકરને કહ્યું :
ભાઈ ! દરિયા કિનારે હિંદુસ્તાનનાં અનેક વહાણ આવે છે.
તું ત્યાં જઈને તપાસ કર. મગધ દેશમાં જવાને કયા બંદરે
ઉતરાય ? રાજગૃહી જવાનો માર્ગ કયો ?

વફાદાર નોકરે બધી તપાસ કરી અને આર્દ્રકુમારને
જાહેર કરી.

ચિંતામાં આર્દ્રકુમારનું મોઢું લેવાઈ ગયું છે. શરીર
દુખળું પડી ગયું છે. નથી તેને રમત ગમતમાં ચેન. નથી
તેને ભોગવિલાસમાં સુખ. જ્યારે હૃદય ખદુ ખેદ પામે છે
ત્યારે પેલી પ્રતિમાજીનું ધ્યાન ધરે છે. પોતાના મનને શાંત
કરે છે. કુંવરની આ હાલત જોઈ રાજાને ધ્રાસ્કા પડયો.
કુંવર દિવસે દિવસે સુકાતો કેમ જાય છે ? કોઈએ તેને કામણ
દુમણ તો નથી ક્યું ? તેણે ખાનગી તપાસ કરી તો જણાયું
કે કુંવરને હિંદુસ્તાન જવા ન દીધો તેથી ઉદાસીન રહે છે.
આદન રાજાને લાગ્યું : આર્દ્રકુમાર વગર કહે નાશી તો નહિ
જાય ? એટલે તેણે પાંચસો સુભટને આજ્ઞા કરી : બરાબર
તપાસ રાખજો. કુંવર આદન દેશનો કિનારો છોડીને જાય
નહિ. ‘ જી હજુર ’ કહી સુભટો તેની ચોકી કરવા લાગ્યા.
તેઓ મહેલની આજુબાજુ પહેરો ભરે. ક્યાંઈ બહાર જાય

તો તેની પાછળ જાય. આર્દ્રકુમારને આ બહુ વસમું લાગ્યું. તે વિચારવા લાગ્યો, પિતાએ રજા તો ન આપી પણ મને કેદી જેવો બનાવ્યો.

હવે તેને ઘડી પણ વરસ જટલી લાગવા માંડી. ડાઘ પણ ભોગે હિંદુસ્તાનમાં પહોંચવાનો નિશ્ચય કર્યો.

તેણે બીજા દિવસથી ઘોડો ખેલવવા માંડ્યો. પેલા સુભટો પણ તેની સાથે જવા લાગ્યા. આર્દ્રકુમાર ઘોડો આગળ ખેલવે ને પાછો લાવે. આમ કરતાં પેલા સુભટોને વિશ્વાસ બેઠો કે કુંવરને આવી રીતે ઘોડો ખેલવવો બહુ પસંદ છે.

: ૪ :

આર્દ્રકુમારે છાતુંમાતું એક વહાણ તૈયાર કરાવ્યું છે. તેમાં પ્રવાસની બધી સામગ્રીઓ ભરાવી છે. છેવટે પોતાને ખુબ વહાલી શ્રી રીખવદેવની મૂર્તિ પણ મોકલાવી. આજ સાંજ ટાણે તે ઘોડો ખેલવવા નીકળ્યો. હંમેશની માફક ઘોડાને આગળ ખેલાવ્યો. સુભટોના મનમાં શંકા નહિ એટલે તેઓ પાછળ પાછળ ન ગયા. આર્દ્રકુમાર ધાર્યા પ્રમાણે દરિયા કિનારે પહોંચી ગયો ને વહાણ હંકારી મૂક્યું. તેને લાગ્યું કે બહુ ડાઘ મોટા કેદખાનામાંથી છુટા થયો.

કેટલાક દિવસ દરિયાની મુસાફરી કરતાં આર્દ્રકુમારે

હિંદના—આર્યભૂમિના કિનારે પગ મૂક્યો. આ ભૂમિ પર પગ મૂકતાંજ તેનું હૈયું ભક્તિ ને વૈરાગ્યથી ઉભરાવા લાગ્યું. તે યોદ્ધી ઉઠ્યો. અનેક મહાપુરૂષોને જન્મ દેનારી હે ભૂમિ! તને મારા હજારો વંદન હો. હા! આ ભૂમિ ઠેટલી પવિત્ર છે! સંયમ ને તપથી પવિત્ર થયેલાં અનેક મુનિગણે અહિંયાં વિચરે છે. ધન્ય ઓ ભૂમિ! ધન્ય ઓ મહાત્માઓ!

બે દિવસના પ્રવાસમાંજ તેનું મન વૈરાગ્યથી ખુબ રંગાયું. એટલે પેલી પ્રતિમા એક સાથે જોડે રાજગૃહી મોકલાવી દીધી. ધન બધું ધર્મકાર્યમાં વાપરી નાંખ્યું. અને પોતાના હાથેજ મુનિનો વેશ પહેરવા તૈયાર થયા. તેવામાં આકાશવાણી થઇ: હે કુમાર! હાલ દીક્ષા લઈશ નહિ. હજી તારે સંસારના સુખ ભોગવવાના બાકી છે. કુમારને દીક્ષાની લગની લાગી હતી. તેણે એ આકાશવાણી ગણકારી નહિ. જાતે મુનિનો વેશ પહેરી લીધો.

: ૫ :

આર્દ્રકુમાર તપ સંયમનું આરાધન કરે છે. તેમના લાંબા વખતના દુઃખી મનને શાંતિ થઈ છે. તેઓ ફરતાં પ્રરતાં મગધ દેશના વસંતપુરમાં આવ્યા. ત્યાં એક મંદિરમાં ધ્યાન ધરી ઉભા.

થોડીવારે શ્રીમતી નામે એક કન્યા આવી. સાથે

સાહેલીનું ટોણું. તેઓ દર્શન કરીને મંડપમાં ફરવા લાગી. ત્યાં ધ્યાનમગ્ન મુનિ દેખાયા. સહુએ તેમને ભક્તિથી વંદન કર્યું. પણ શ્રીમતીની આંખ તેમના પરથી ખસી શકી નહિ. બાણે પૂર્વભવના સ્નેહી મળ્યા હોય તેમ દૃઢ્ય તેમના તરફ ખેંચાવા લાગ્યું. ખરેખર તે પૂર્વ ભવની સ્નેહી બંધુમતીજ હતી. સખીઓ ચાલવા લાગી એટલે શ્રીમતી પણ ચાલી. તેમનાથી છુટી પડી અહીં રહેવાની હિમ્મત ન કરી શકી.

આખા રસ્તે તેને આ ધ્યાનમગ્ન મુનિરાજના વિચારો આવ્યા. તેમની છબીજ તેના દૃઢ્યમાં ઠાતરાઈ ગઈ.

રાત્રી પડી. સુવાનો સમય થયો પણ આજે શ્રીમતીને ચેન પડયું નહિ. ખુબ પડખાં ફેરવતાં ઘણા વખતે તે સુઈ ગઈ. પણ સ્વપ્નમાં તેજ મૂર્તિ દેખાઈ. ઉંઘ પૂરી થઈ ને બગી. સુદર સ્વપ્નું ચાલ્યું ગયું. એટલે દિલગીર થઈ. પણ તે પોતેજ અહીં છે તો દિલગીરી શા માટે ? ચાલ તેમના ફરીથી દર્શન કરૂં. આ વિચાર આવતાં શ્રીમતી ચાલી.

ધીમે ધીમે પહેા ફાટે છે. અંધારૂં ઓસરતું બન્ય છે. હિગતા પ્રકાશમાં તે મંદિરમાં આવી ને આર્દ્રમુનિના ચરણે પડી.

આર્દ્રમુનિએ આંખ ખોલીને જોયું તો એક નવ-જુવાન બાળા. ઘણા વખત સુધી કાંધુમાં રાખેલી આંખો

આજે કાબુમાં ન રહી. તેમણે ધાર્યું ન હતું કે સંયમમાં આવાં સંકટ આવશે. મહા મહેનતે આંખને પાછી ખેંચી મનને કાબુમાં રાખ્યું. અને નિશ્ચય કર્યો: આ સ્થળે હવે રહેવું નહિ. તે તરતજ ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યા. સંયમનો જય થયો.

શ્રીમતી હંડા વિચારમાં પડી. પોતાને ઘેર પાછી ફરી. મનમાં નિશ્ચય કર્યો: પરણું તો આ મુનિનેજ પરણું.

: ૫ :

શ્રીમતી પરણવાને યોગ્ય થઈ છે. એટલે તેના માટે ઘણાં ઘણાં માગાં આવે છે. તેના પિતાએ આ બધા નામ જણાવી શ્રીમતીને પૂછ્યું: શ્રીમતી આમાંથી તને કોણ પસંદ છે ?

શ્રીમતીએ જવાબ દીધો: પિતાજી ! આમાંથી મને કોઈ પસંદ નથી. હું તો થોડા દિવસ પહેલાં અહિં આવેલા મુનિને મનથી વરી ચૂકી છું. આ સાંભળી તેના પિતાએ કહ્યું: બેટા ! તને આવો વિચાર ક્યાંથી સૂઝ્યો ? મુનિઓનું કાંઈ ઠેકાણું હોય ? એ તો અહિં પાછા આવે પણ ખરા ને ન પણ આવે. અને કદાચ અહીં આવે અને તું એમને ઓળખીશ તો પણ તારી માગણીએ કબુલ શી રીતે કરશે ? માટે આવો વિચાર છોડી દઈ બીજો વિચાર કર.

શ્રીમતીએ કહ્યું: પિતાજી ! મેં જે વિચાર કર્યો છે તે બરાબરજ છે. હવે આપ એવી ગોઠવણ કરો કે જથી હું જતાં આવતાં સાધુઓને જોઈ શકું.

તેના પિતાએ કહ્યું: અહિંયા જે કોઈ મુનિ આવે તેને તારા હાથે જ દાન દેવું. શ્રીમતી હવે પોતાના હાથે જ મુનિઓને દાન આપે છે. એમ કરતાં બાર વરસ વીતી ગયાં.

આર્દ્રમુનિ ફરતાં ફરતાં વસંતપુર આવ્યા. તેમને યાદ આવ્યું: તે આજ શહેર જ્યાં એક કન્યા મારા પગે પડી હતી. મારો પ્રેમ ઈચ્છતી હતી. પણ એ વાતને તો બાર વર્ષ થયા. આજ શું ? એમ વિચાર કરી તેઓ ભિક્ષા લેવાને ગામમાં આવ્યા. ફરતાં ફરતાં શ્રીમતીને ઘેર આવ્યા. એટલે શ્રીમતીએ ઝોળખ્યા. ‘મારા હૃદયના નાથ આજ મુનિરાજ.’ તેણે કહ્યું: કૃપાળુ ! આપના દર્શનની આશાએ આજ સુધી જીવી છું. બાર બાર વરસનાં તપ આજ પ્રજ્યાં. ઘણી મહેનતે આપ ફરીથી મળ્યા. શું હવે આપ મને છોડીને જશો ! જે આપ જશો તો હું આપઘાત કરીશ. આર્દ્ર-મુનિ વિચારમાં પડી ગયા: કેવું આશ્ચર્ય ! કેવો નિર્મળ સ્નેહ ! બાર બાર વરસ મારા નામનો જપ કરતી આ બાળા ખેસી રહી છે ! તેના અથાગ સ્નેહથી તેમનું હૃદય ખેંચાવા લાગ્યું. એવામાં શ્રીમતીના પિતા આવ્યા. તેણે બધી હકી-

કત જાણી એટલે મુનિને ખૂબ આમહ કર્યો. આર્દ્રકુમારને આકાશવાણી યાદ આવીઃ મારે ભોગ ભોગવવાના બાકી લાગે છે. નહિતર આવો બનાવ ક્યાંથી બને ! તેમને બધાની વિનંતિએ અસર કરી. એટલે શ્રીમતીના મનોરથ ફળ્યા.

: ૬ :

શ્રીમતીને એક પુત્ર થયો છે. તે કાલુંકાલું બોલે છે. હવે આર્દ્રકુમારે શ્રીમતીને કહ્યુંઃ પ્રિયા ! આ પુત્ર મોટા થયે તને મદદ કરશે. માટે હું ફરીથી દીક્ષા લઈશ. હવે આ જીવન પસંદ નથી.

શ્રીમતીએ તેનો જવાબ ન આપ્યો. પણ પોતાના પુત્રને તે હકીકત જણાવવા રેંટિયો લઈને બેઠી. રૂની પુણી લઈ કાંતવા લાગી. આ બેઠી તેના નાનુડા બાળકે પૂછ્યુંઃ બા ! બા ! આ રેંટિયો કેમ ફેરવે છે ? તેણે જવાબ આપ્યોઃ બેટા ! તારા પિતા હવે દીક્ષા લેવાના છે, ઘર છોડી ચાલ્યા જવાના છે. એટલે આજથી રેંટિયેજ ખેસવાનું છે. રેંટિયા-થીજ ગુજરાન ચલાવવાનું છે.

આ સાંભળી બાળક કાલીઘેલી વાણીમાં બોલ્યોઃ પણ એમને હું પકડી રાખીશ. પછી શી રીતે જશે ? એમ કહી પાસે પડેલું કાચું સુતર લીધું ને આર્દ્રકુમાર બેઠા હતા ત્યાં આવ્યો. તેમને તે સુતર વીંટવા લાગ્યો. પછી

શ્રીમતીને કહેવા લાગ્યો: બા ! હવે મારા બાપાને બાંધી લીધા છે. તે કેવી રીતે જઈ શકશે ? આર્દ્રકુમાર પોતાના બાળકનું આ વર્તન જોઈ સ્નેહથી લીંબ્યા. આવા સ્નેહી-ઓને છોડી આદ્યા જવાનું મન ન થયું.

તેમણે સુતરના આંટા ગણ્યા તો બાર થયા એટલે બીજા બાર વર્ષ સુધી સંસારમાં રહેવા વિચાર કર્યો. સ્નેહના તાંતણે આર્દ્રકુમાર બીજા બાર વરસ બંધાઈ ગયા. ખરેખર ! સ્નેહમાં અજબ શક્તિ છે.

: ૭ :

બાર વરસ જોતજોતામાં વીતી ગયાં. એટલે આર્દ્રકુમારે શ્રીમતીને સમજાવી દીક્ષા લીધી. વાઙ્મું દૂર જતાં જમ સૂરજ ફરી પ્રકાશે તેમ તેમનો વૈરાગ્ય ફરી પ્રકાશવા લાગ્યો. તે તપ, ત્યાગ ને સંયમની મૂર્તિ બન્યા.

એક વખત જંગલમાંથી પસાર થતાં દૂર છુટારાઓ મળ્યા, પણ આર્દ્રમુનિના પ્રભાવથી તેઓ અંબધ ગયા. તેમને શરણે આવ્યા. આર્દ્રમુનિએ પ્રેમથી બોધ પમાડ્યા ને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા.

એક વખત તેઓ તાપસોના આશ્રમે ગયા. ત્યાં સહુ તેમને ભક્તિભાવથી વંદના કરવા લાગ્યા. એ જોઈ ત્યાં

એક હાથી હતો. તેને પણ થયું: હું મુનિને વંદન કરું. પરંતુ શું કરું ? સાંકળથી હું બંધાયો છું. આવો વિચાર કરે છે ત્યાં તેની લોઢાની સાંકળો તુટી ગઈ. એટલે હાથી છુટા થઈને આર્દ્રમુનિ તરફ દોડ્યો. બધા ખૂબ પાડી ઉઠ્યા: દૂર ભાગો ! દૂર ભાગો ! આ હાથી ઘડીમાં ચગદી નાખશે. પણ આર્દ્રમુનિ એમ કહે તેમ નહોતા. તે તો શાંત ઉભા રહ્યા. હાથી બરાબર તેમની નજીક આવ્યો. બીજા માણસોનાં હૈયાં હંચા નીચા થવા લાગ્યા. અરે શું થશે ? આ મહાત્માને હાથી ઘડીમાં મારી નાખશે. પણ હાથી તેમની પાસે ગયો. સૂઠ તેમના પગે ચડાડી. માથું નીચું નમાવ્યું ને જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. બધા માણસો આ જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી અહીં રહેલા તાપસોને તેમણે બોધ આપ્યો.

અહીંથી તેઓ રાજગૃહી આવ્યા. પ્રભુ મહાવીરનાં દર્શન કરીને પવિત્ર થયા. હાથીની વાત સંભળે ફેલાઈ ગઈ હતી. શ્રેણિક ને અભયકુમારે પણ તે સાંભળી હતી. તેથી આ પ્રભાવી મુનિને વંદન કરવાનું મન થયું. તેઓ આર્દ્રમુનિ પાસે આવ્યા. ભક્તિભાવથી વંદન કર્યું.

મુનિએ ‘ધર્મલાભ’ કહી આશીર્વાદ આપ્યા. પછી શ્રેણિક રાજ્યે પૂછ્યું: હે ભગવાન ? હાથીની લોઢાની સાંકળો તુટી જવાથી મને આશ્ચર્ય થાય છે.

આર્દ્રમુનિ કહે, હે રાજન ! લોઢાની સાંકળો તોડવી સહેલ છે પણ રનેહથી ભિંજાયેલા કાચા સુતરના તાંતાણા તોડવા મુશ્કેલ છે. રાજાએ પૂછ્યું : તે કેવી રીતે ? એટલે પોતાની બધી હકીકત કહી. આ સાંભળી સહુને નવાઈ લાગી.

પછી આર્દ્રમુનિએ અભયકુમારને કહ્યું : હે મહાનુભાવ ! તમેજ મારા ગુરૂ છો. તમે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. તમે મોકલેલી તીર્થંકરની પ્રતિમાથીજ મને જ્ઞાન થયું અને આર્યભૂમિમાં આવવાની પ્રવળ ઈચ્છા થઈ. એટલે એક વખત સહુથી છાનોમાનો અહીં નાસી આવ્યો. એ વખતે આપને મળવાનું ઘણું મન હતું. પણ આ ભૂમિનો પ્રતાપજ કાંઈ એવો કે મને વૈરાગ્ય થયો ને દીક્ષા લીધી. પછી શું બન્યું તે બધું આપને મેં કહ્યું છે. અભયકુમારને આ સાંભળી ખુબ આનંદ થયો.

છેવટે આર્દ્રકુમાર પોતાના જીવનને પૂરેપૂરું પવિત્ર બનાવી નિર્વાણ પામ્યા.

ધન્ય છે અદ્ભૂત આર્દ્રકુમારને !

મહારાજ શ્રેણિક

: ૧ :

કુશાગ્રપુરના રાજ પ્રસેનજિત વિચાર કરતાં બેઠા છે. આવડું મોટું મગધનું રાજ્ય કયો પુત્ર સાચવશે ? બે ઠે મારે તો બધા પુત્રો સરખા છે. પણ લાયક ને નાલાયકની પરીક્ષા તો કરવી. બે નાલાયકને રાજ મળે તો પ્રજા દુઃખી થાય ને દુષ્ટ લોકો શ્રાવી બન્ય. બે લાયકને રાજ્ય મળે તો પ્રજા સુખી થાય. સજ્જનોનો સત્કાર થાય. માટે લોકોના હિત માટે મારા પુત્રોની પરીક્ષા તો જરૂર કરવી. તેમણે બધા પુત્રોને બોલાવ્યા ને એકી સાથે જમવા બેસાડ્યા. પછી બધાના થાળમાં ખીર પીરસાવી. જ્યાં કુમારો ખાવાની તૈયારી કરે છે ત્યાં જુખ્યા વરૂ જવા મોટા કુતરાઓ છોડી મૂક્યા.

કુતરાઓનાં ટોળાંને આવડું બેયું ઠે બીજા કુમારો ઉઠી ઉઠીને નાઠા. એકલા શ્રેણિક કુમાર ત્યાં જમતાં બેસી રહ્યા. તે અહીં પડેલાં ખીરના થાળ એક પછી એક કુતરાઓ તરફ ફેંકવા લાગ્યા. એટલે કુતરાઓ તે નિરાંતે ખાવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે પોતે ખાતા બંધ ને બીજા થાળ કુતરાઓ આગળ હડસેલતા બંધ. એ પ્રમાણે એમણે તો ધરા-

ઇને ખાધું. રાજને આ જોઈને આનંદ થયો. તેમને લાગ્યું કે જરૂર આ કુમાર શત્રુઓને હરાવશે ને પોતાનું રાજ્ય સારીરીતે ભોગવશે. છતાં મોટેથી ઐલિકના વખાણ ન કર્યાં. વખતે તેના વખાણથી બીજા લાઇઓ તેના પર વેર રાખે ને મારી નાખે. મોટે તે બોલ્યા: ઐલિક કુતરાઓ સાથે જમ્યો મોટે તેની બુદ્ધિ હલકી છે. બીજા લાઇઓ જોવો તે નહિ. છતાં ઐલિકને જરાયે ખોટું ન લાગ્યું.

ફરી એક વખત રાજને પરીક્ષા કરવાનું મન થયું. તે વખતે તેમણે કરંડિયામાં લાડુ ને ખાત્રાં ભરી તેના ઢાંકણાં બંધ કરાવ્યાં અને ઉપર સીલ માર્યાં. તેમજ કોરા ઘડાઓમાં પાણી ભર્યું. ને તેને મોટે પણ સીલ કર્યાં. પછી તે કરંડિયા તથા ઘડા પોતાના બંધા કુમારને આપ્યા અને કહ્યું કે: સીલ તોડ્યા બિના આ કરંડિયામાંથી પકવાત ખાજે ને ઘડામાંથી પાણી પીજે. અહીંથી બીજી કોઈ જગાએ જતા નહિ.

બંધા કુમારો વિચારમાં પડ્યા. આ તે કેવી રીતે બને ? બપોર ચડ્યા ને ભૂખ તો કકડીને લાગી. પણ કોઈને કંઈ સુએ નહિ. ત્યારે ઐલિકે પોતાની બુદ્ધિ વાપરી. તેણે જમીનપર કપડું પાથર્યું અને તે પર કરંડિયાને પછાડ્યા. બે પાંચ વખત એમ કર્યું એટલે લાડવા તથા ખાત્રાનો ભૂકા થઈ ગયો ને કરંડિયાની સળીઓમાંથી ખરવા લાગ્યો. આ

ભૂકા બધાને ખવડાવ્યો ને તેમની ભૂખ મટાડી. પછી બધા ધડાઓ ઉપર કપડાં વીંટ્યા ને થોડી થોડી વારે નીચોવીને તેનાં પ્યાલાં ભર્યાં. એ પાણી પાઇને સૌની તરસ મટાડી. પ્રસેનજિત્ રાજાએ આ હકીકત જાણી એટલે મનમાં ખુબ રાજ થયા. તેમને લાગ્યું કે મગધનું રાજ્ય કોઈ સાચવી શકે તો તે શ્રેણિક. પણ ઉપરથી બોલ્યા: આખાને લાંબીને ભૂકા ખાવાની બુદ્ધિ થાય તે હલકી જાણવી. એમાં શ્રેણિકે શું કર્યું? શ્રેણિક આ સાંભળી જરા કચવાયા.

: ૨ :

જુના વખતમાં ઘરો લાકડાના બંધાતા. તે પ્રમાણે કુશાત્રપુરનાં મકાનો પણ લાકડાનાંજ હતાં. આ લાકડાનું કોઈપણ ધર સળગતું તો શેરીઓની શેરીઓ બળી જતી ને નગરમાં ભારે નુકશાન થતું. તેથી પ્રસેનજિત્ રાજાએ હુકમ બહાર પાડ્યો: જે કોઈનું ધર સળગશે તેને નગરની બહાર કાઢી મૂકવામાં આવશે.

હવે બન્યું એમ કે રસોઈઆની બેદરકારીથી રાજ-મહેલમાંજ આગ લાગી. થોડીવારમાં આખો મહેલ લડલ-ડાટ સળગવા લાગ્યો. એટલે રાજાએ કુમારોને આજ્ઞા કરી: જનાથી જે ચીજ લેવાય તે લઈ દ્યો. એટલે બધા કુમારો પોતપોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે તેમાંથી વસ્તુ લઈ જવા લાગ્યા.

કોઈએ રત્ન લીધા તો કોઈએ ઘોડા લીધા. કોઈએ હાથી લીધા તો કોઈએ રથ લીધા ત્યારે શ્રેણિકકુમાર એકલી ભંભા (લડાઇનું નગારું) લઈ બહાર નીકળ્યા. તે જોઈ રાજાએ પૂછ્યું: શ્રેણિક! તેં આ ભંભાજ કેમ લીધી? શ્રેણિકે જવાબ આપ્યો: પિતાજી! આ ભંભાજ રાજાએના જયની પહેલી નિશાની છે. જ્યારે રાજા લડાઈમાં જવા નીકળે ત્યારે આનો અવાજ માંગ-લિકગણાય છે. માટે રાજાએ તે આવી વસ્તુઓની પહેલી રક્ષાકરવી જોઈએ. રાજાએ આ સાંભળી તેનું ભંભાસાર (ખિંખિસાર) નામ પાડ્યું.

રાજા પ્રસેનજિત પોતાનું બોલેલું ભૂલી ગયા નહોતા કે 'જનું ધર સળગશે તેને નગર બહાર કાઢી મૂકવામાં આવશે.' એટલે પોતાનો હુકમ પહેલાં જાત ઉપર અજમાવવા નક્કી કર્યું. તેઓ પોતાના કુટુંબને લઈને નગર બહાર એક ગાઉ દૂર છાવણી નાંખીને રહ્યા. પછી લોકો અહીં જ આવવ કરતા થયા. અંદર અંદર પૂછવા લાગ્યા કે ભાઈ ક્યાં જઈ આવ્યા? ત્યારે તેઓ જવાબ આપવા લાગ્યા: રાજ-ગૃહમાં (રાજાને ઘેર) જઈ આવ્યા.

ઘોડા વખતમાં રાજાએ ત્યાં નગર વસાવ્યું ને તેને ફરતો મજબુત કોટ ને ઉંડી ખાઈ કરાવ્યાં. સુશોભિત બજારો બાંધીને ભવ્ય મંદિરો ચણાવ્યા. લોકોની વાતપરથી તેનું નામ રાજગૃહ પાડ્યું. જોતજોતામાં તે મગધ દેશનું મહાન નગર બની ગયું.

:૩:

પ્રસેનજિત્ રાજા વિચાર કરે છે: હવે શું કરવું? બધા ભાઈઓ રાજગાદીને માટે પોતપોતાને લાયક માને છે. જો હું શ્રેણિકને રાજ આપવાનો છું એમ તેઓ જાણશે તો રાજ્યના લોભથી તેનું ખુન કરાવશે. માટે શ્રેણિકને હું લાયક માનતો નથી એમ જણાય તો ઠીક. આમ વિચારી તેમણે બધા ભાઈઓને જુદાજુદા દેશો આપ્યા પણ શ્રેણિકને કંઈ ન આપ્યું.

બધાને લાગ્યું કે પ્રસેનજિત્ રાજા શ્રેણિકને ચાહતા નથી. શ્રેણિકને પણ લાગ્યું કે પિતાની પોતાના પર ખફા મરજી છે. એટલે માનભંગ થાય ત્યાં ઘડી પણ ન રહેવું એમ વિચારી ચાલી નીકળ્યા.

ગામ નદી ને જંગલ નાળાં વટાવતાં તે વેણાતટ નામે ગામમાં આવ્યા. અહીં ભદ્રશેઠ નામે એક ગરીબ વાણીઓ. તેની દુકાને વિસામો ખાવા બેઠા. થોડીવાર થઈ એટલે તે દુકાને ધરોહિની ઠઠ જમી.

ભદ્રશેઠ બધાને માલ આપતાં પહોંચી ન વળ્યા. એટલે તેમણે પાસે બેઠેલા મુસાફરને કહ્યું: ભાઈ! હું માલ જોખું છું ને થોડીકવાર તમે પડીકાં વાળશો? શ્રેણિક કહે, ઘણી ખુશીથી, શેઠજી! અને તેઓ ઝપાટાબંધ

પડીકા વાળી આપવા લાગ્યા. શેઠ આ મુસાફરની ચાલાકી જોઈ ખુબ ખુશ થઈ ગયા. તેઓ વિચારવા લાગ્યા. મારી દુકાને કોઈ રડયુંખડયું ધરાક આવતું તેના બદલે આજ કંટલાં બધાં ધરાક આવ્યાં ? ખરેખર ! આ પ્રભાવ આ મુસાફરનોજ જણાય છે. જુઓને ! એનું કપાળ કંટલું તેજસ્વી છે ? આમ વિચારી ભદ્ર શેઠ પૂછયું : ભાઈ ! તમે આજ કોના મહેમાન છો ? શ્રેણિક કહે, શેઠ ! હજીસુધી કોઈનો મહેમાન થયો નથી. આપનું આમંત્રણ મળે તો આપનો. ભદ્રશેઠ કહે, ધન્ય ભાગ્ય મારાં. મારા નશી-બમાં તમારા જવા મહેમાન ક્યાંથી ? આમ બોલી તેમણે દુકાન બંધ કરી ને શ્રેણિકને ઘેર લઈ ગયા. ત્યાં ભદ્રશેઠ ખુબ માનથી તેમને નહવરાવ્યા તથા જમાડયા. પછી શેઠ પૂછયું : ભલા મુસાફર ! આપ ક્યાંથી આવો છો ? આપનું તથા આપના માતપિતાનું નામ શું ? શ્રેણિક કહે, કંટલાક કારણોસર એ બધી બાબતો હું કહીશ નહિ. પણ આપ મને ગોપાળ કહીને બોલાવજો. ભદ્રશેઠ કાંઈ પણ વધારે પૂછતું ઠીક ન ધાર્યું. શ્રેણિક ભદ્રશેઠને ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

: ૪ :

ભદ્રશેઠને નંદા નામે જીવાન દીકરી છે. તેના માટે તે વરની ચિંતા કરતા હતા. થોડા દિવસ શ્રેણિક એમને ત્યાં રહ્યા

એટલે તેમને લાગ્યું કે નંદા માટે આ ગોપાળ બધી રીતે લાયક છે. એટલે ગોપાળને બોલાવી વાત કરી: ગોપાળ ! અમારી એક અરજ ધ્યાનમાં લેશો ? ગોપાળ કહે, શેઠજી ! એ શું બોલ્યા ? હું તો તમારો મહેમાન. આપનો બદલો મારાથી ક્યાં વળી શકે એમ છે ? આપ ગમે તે કહો તે કરવા હું તૈયાર છું. ભદ્રશેઠ કહે, ત્યારે અમારી નંદાને પરણો. શ્રેણિક આ સાંભળી વિચારમાં પડ્યા. તેમણે ભદ્રશેઠને કહ્યું: ભદ્રશેઠ ! તમે તો ઉમ્મર લાયક માણસ છો. અબાણ્યા માણસને દીકરી ન અપાય એ કેમ ભૂલી જવ છો ? ભદ્રશેઠ કહે, ગોપાળ ! અમે બરાબર વિચાર કર્યો છે. તમારું કુળ ભલે અબાણ્યું હોય પણ તમે હવે ક્યાં અબાણ્યા છો ? તમારી બધી રીતભાતથી અમે વાકેફ છીએ. શ્રેણિકે બીજી રીતે સમજાવ્યું. પણ ભદ્રશેઠનો નિશ્ચય દૃઢ હતો. એટલે શ્રેણિક નંદાને પરણ્યા. નંદાની સાથે તે આનંદમાં દિવસો પસાર કરવા લાગ્યા.

: ૫ :

અહીં રાજ પ્રસેનજિત્ મરણ પથારીએ પડ્યા. એટલે તેમણે શ્રેણિકને શોધી લાવવા ચારે બાજુ ઘોડેસ્વાર મોકલ્યા. ઘોડેસ્વારો બધી જગ્યાએ ફરે છે ને શ્રેણિકની તપાસ કરે છે. એમ કરતાં તેની એક ટુકડી વેણાતટ નગરે આવી. તેમણે શ્રેણિક કુમારને ઝાળખી કાઢ્યા. પછી બધી વાત

કરી: પ્રસેનજિત્ મરણ પથારીએ છે ને આપને ઝંખ્યા કરે છે માટે જલદી ચાલો.

ઐશ્વિક તેમની સાથે જવાને તૈયાર થયા. નંદા આ વખતે ગર્ભવતી હતી. તેને એકાંતમાં બોલાવીને કહ્યું: પ્રિયા ! મારા પિતા છેલ્લા શ્વાસે છે. માટે મળવા જઈ ધું. લે આ એક ચીઠ્ઠી. તારી પાસે રાખ. એમ કહી બધાની રજા લીધી ને ઝડપથી તે ઘોડેસ્વાર થઈ ચાલ્યા.

થોડા દિવસમાં તે રાજગૃહી આવ્યા ને પિતાને મળ્યા. રાજ પ્રસેનજિત્ને પુખ્ત આનંદ થયો. બધાને બોલાવી પોતાનો રાજમુગટ ઐશ્વિકને આપ્યો. થોડીવારમાં પિતાના પ્રાણ નીકળી ગયા.

હવે ઐશ્વિકકુમાર મગધ દેશના મહારાજ ઐશ્વિક થયા છે. બુદ્ધિનો તે ભંડાર છે. એટલે શત્રુઓ તેમના સામી આંખ પણ ઢંચી કરી શકતા નથી. તેમણે પોતાનું રાજ્ય સારી રીતે ચાલે માટે પાંચસો પ્રધાન એકઠા કર્યા પણ તેનો નાયક થઈ શકે એવો કોઈ મળ્યો નહિ.

એવો માણસ શોધવા તેમણે ખાલી કુવામાં વીંટી નાંખી ને જહેર કર્યું: જ કુવાના કાંઠે ઉભા રહીને વીંટી કાઢશે તેને વડા પ્રધાનની જગા આપીશ. એક નાની ઉમરના પરદેશી મુસાફરે પોતાની બુદ્ધિથી એ વીંટી કાઢી ને તેને વડા પ્રધાનની જગા મળી. આ વડા પ્રધાનનું નામ અભયકુમાર.

તે મહારાજા શ્રેણિકનાજ પુત્ર હતા. (તેમણે એ વીંટી કવી રીતે કાઢી તેની હકીકત તેમની વાતમાં આપી છે.) તેની માતા નંદા તેની સાથેજ રાજગૃહી આવી હતી. તેને રાજાએ પટરાણી પદ આપ્યું.

અભયકુમાર જવા બુદ્ધિના સાગર પ્રધાન મળ્યા પછી શ્રેણિક મહારાજાનું રાજ્ય બહુ ખીલવા માંડ્યું. ઠગારાઓની ઠગખાજ પકડાઈ જવા લાગી. લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઈ ઉઘાડી પડવા લાગી. ગમે તેવો અધરો સવાલ આવે પણ અભયકુમારની મદદથી ઘડીકમાં તેનો ફેંસલો થાય.

એક વખત રાજગૃહી નગરીમાં સિદ્ધાર્થ કુમાર અથવા શાક્ય મુનિ [ભગવાન બુદ્ધ] પધાર્યા. શ્રેણિક તેમના સમાગમમાં આવ્યા ને તેમના પર ખુબ ભક્તિ થઈ.

: ૬ :

શ્રેણિક રાજાએ વૈશાળીના ચેટક મહારાજાની સુજ્ઞા ને ચેક્ષિણા નામે પુત્રીઓનાં વખાણ સાંભળ્યા. એટલે તેમને પરણવાની ઇચ્છા થઈ. તેમણે ચેટક મહારાજા તરફ દૂત મોકલીને માંગણી કરી: શ્રેણિક રાજાને તમારી એક કુંવરી આપો. પણ ચેટક રાજાને ટેક હતી: જૈન ધર્મી સિવાય કોઈને પોતાની કુંવરી આપવી નહિ. તેથી તેમણે ના કહી. દૂત પાછો ફર્યો. મહારાજા શ્રેણિકને આથી ખુબ ખેદ થયો.

આ વખતે અલયકુમારે પોતાની બુદ્ધિ વાપરી ક્ષ્મી રીતે ચેલ્લણાનું હરણ કરાવ્યું તેની હકીકત રાણી ચેલ્લણાની વાતમાં આપી છે.

ચેલ્લણાને પરણ્યા પછી શ્રેણિકનો તેના પર અથાગ પ્રેમ થયો. તેના માટે શ્રેણિક રાજ્યે સુંદર મહેલ બાંધ્યો ને તેની સાથે ઘણો ખર્ચ વખત ગાળવા લાગ્યા.

ચેલ્લણા જૈન ધર્મના હંડા સંસ્કારવાળી હતી. મહારાજા શ્રેણિક તેના ખુબ સંબંધમાં આવ્યા. એટલે તે પણ જૈન ધર્મ તરફ આકર્ષાયા.

એક વખત તેઓ રસાલો લઇને નગર બહાર ખગી-આમાં ગયા. ત્યાં દાખલ થતાંજ તેમની નજર ચંપાના છોડ તરફ ગઈ. તેની નીચે એક તેજસ્વી પુરૂષને જોયા. રાજાને જાણવાનું કુતુહલ થયું. આ કોણ હશે ને અહીં કેમ ઉભા હશે ? એટલે તે સ્વારી લઈ તે તરફ ચાલ્યા.

પાસે જઇને જુવે છે તો ખરેખર તેજના અંબાર જવા તે પુરૂષ હતા. તેમનું કપાળ ભવ્ય હતું. મુખ શાંત હતું. પણ આમની પાસે સારાં કપડાં વગેરે કેમ નહિ હોય ? શ્રેણિકના મનમાં પ્રશ્ન ઉઠ્યો. આ સવાલનું સમાધાન કોઈ કરે તેમ નહોતું. એટલે ઘોડેથી તે નીચે ઉતર્યા ને તેમને નમસ્કાર કર્યા. આ પુરૂષ ત્યાગી જૈન મુનિરાજ હતા. તેમણે ધ્યાન પૂરું કર્યું. એટલે રાજ્યે સવાલ પૂછ્યો: આપ

જીવાન છો છતાં આમ કેમ ? કાંઈ સુંદર કપડાં નહિ, મોજ મળના સાધન નહિ ? શું આપના પર કોઈ એવું દુઃખ આવી પડ્યું છે કે કોઈની સાથે તકરાર થવાથી ચાલી નીકળ્યા છો ?

મુનિરાજ-હે મહાનુભાવ ? મને કાંઈ દુઃખ આવી પડ્યું નથી. મારે કોઈની સાથે તકરાર નથી. પણ હું અનાથ છું એટલે ચાલી નીકળ્યો છું.

ઐશ્વિક-શું તમે અનાથ હતા ? કોઈ તમારો નાથ ન થયો ? કોઈએ તમારું રક્ષણ ન કર્યું ?

મુનિ-હા, હું અનાથ હતો. મારું રક્ષણ કોઈએ ન કર્યું.

ઐશ્વિક-આશ્ચર્યની વાત ! આપ આવા તેજસ્વી ને પ્રતાપશાળી છતાં કોઈ આશ્રય આપનાર ન મળ્યું ! ખેર ! જો આપને જરૂર હોય તો આપનો નાથ હું થાઉં.

મુનિ-પણ મહાનુભાવ ! તું પોતેજ અનાથ છે ને મારો નાથ કેવી રીતે થઈશ ?

ઐશ્વિક-શું હું અનાથ ! આપને મારી શક્તિની ખબર લાગતી નથી. હું મગધદેશનો મહારાજ ઐશ્વિક છું. મારે અસંખ્ય હાથી ઘોડા ને પાયદળ છે. મારા તાબામાં લાખો ગામ છે.

મુનિ-પણ એથી શું ? મારે પણ ઘણી માલ મિલકત ને રિક્કિસિક્કિ હતી. છતાં હું અનાથ હતો. અનાથ હું કોને કહું છું તે બરાબર સમજ.

ઐશ્વિક-મુનિરાજ ! આપ મને બરાબર સમજાવો.

મુનિ-મારી હકીકત મારા મોઢે કહેવી તે ઠીક નહિ. છતાં તને અનાથનો સાચો અર્થ સમજાવવાને કહું છું.

કૌશાંબી નગરીમાં ધનસંચય નામે ઘણાજ પૈસાદાર શેઠ છે. તેમનો હું પુત્ર છું. માફ મુળ નામ ગુણસાગર. ખુબ લાડકોડમાં હું ઉછર્યો. સુંદર કન્યા સાથે મને પરણાવ્યો. આ વખતે મારો એક દિલોબ્ધન મિત્ર હતો. તે કહેતો : ગુણસાગર ! આ સહુ સ્વાર્થનાં સગાં છે. તેમાં લપટાઈને આત્માનું કલ્યાણ ચૂકીશ નહિ. પણ મને એ વાત ગમતી નહિ. કારણ કે મારા માતપિતા ઘડી પણ મને ન દેખતા તો હંચા નીચા થઈ જતાં. મારી સ્ત્રી ખુબ દુઃખી થતી. પણ એક વખત એવું બન્યું કે મારો તે મિત્ર ચાલ્યો ગયો ને મને શરીરે લયંકર વેદના થઈ. ઘણા ઘણા વૈદ્ય હકીમો તેડાવ્યા પણ કશાથી આરામ થયો નહિ. મારી વેદનાનો પાર નહોતો. આ વખતે મેં નિર્ણય કર્યો : જો આ વેદનામાંથી બચું તો બધી ઈંદ્રિયોને જીતી સાધુપણું અંગીકાર કરીશ. એક વખત પરદેશી વૈદ્ય આવ્યા. તેને મારા માખાપે કહ્યું : મોં માગ્યું ધન આપીશું પણ મહેરબાની કરી.

અમારા પુત્રને સાજો કરો. વૈધ કહે, હું તો પરમાર્થે દવા કરું છું. કાઠનો પૈસો લેતો નથી. તેણે મારી તબીયત જોઈને કહ્યું: આનુ દર્દ થોડી વારમાં મટી જાય. પણ ઉપાય આકરો છે. મારા માખાપ કહે, એવો શું ઉપાય છે ? વૈધ કહે, આનો જીવ બચાવતાં બીજા એકનો જીવ જાય તેમ છે. બધા વિચારમાં પડ્યા. થોડી વારે કહ્યું: તેને સાજો તો કરો. પછી બધુ બની રહેશે. વૈધ કહે, એમ નહિ. બોલ્યું વચન પાળવું પડશે. બધા કહે, હા, અમે તૈયાર છીએ. પછી વૈધે મારા ઝોરડાના બારણા બંધ કર્યા ને મારા શરીર પર એક વસ્ત્ર ઝોઢાડ્યું. થોડા વખતમાં મારા શરીરે પરસેવો વળી ગયો ને આરામ થઈ ગયો. પછી વૈધ તે કપડું લઈને બહાર આવ્યા. એક પ્યાલામાં તેને નીચોવીને કહ્યું: જ આ પાણી પીશે તેનું મરણ થશે. જ ગુણસાગરને ચાહતા હોય તે આવે ને આ પાણી પીએ. પણ કાંઈ આવ્યું નહિ. જુદા જુદા બ્રહ્માનાં કાઠી સહુ પલાયન કરી ગયા. પેલા વૈધે મને કહ્યું: જોયા તારા ખરા રનેહીઓ ? અને મને મારો નિશ્ચય યાદ આવ્યો. મેં મારા માતપિતાને કહ્યું: મને દુઃખમાંથી કાઢી બચાવી શક્યું નહિ. ખરેખર ! હું અનાથ છું. મારો સાચો નાથ મેળવવા સ્નાયુપણુ અંગીકાર કરવું છે. તેમણે મને ખુબ સમજાવ્યો. પણ મારો નિશ્ચય દઢ હતો એટલે હું ચાલી નીકળ્યો. હે રાજન ! કહે હવે તું અનાથ કે સનાથ ?

ઐશ્વિક-પુન્ય મુનિરાજ ! હું પણ અનાથ છું. પછી મુનિરાજ પ્રભુ મહાવીરના સિદ્ધાંતો તેમને સમજાવ્યા. ઐશ્વિકને તેના પર દૃઢ વિશ્વાસ થયો.

આ બનાવ બન્યા પછી થોડા વખતે પ્રભુ મહાવીર પોતેજ રાજગૃહ નગરીએ પધાર્યા. મહારાજ ઐશ્વિકે તેમને ખુબ ઠાઠમાઠથી અને ભક્તિથી વંદન કર્યું.

પછી તે સભામાં બેઠા. ત્યાં તેમનો અમૃત જવો ઉપદેશ સાંભળ્યો. એટલે તે (બૌદ્ધ મટી) જૈન થયા.

આ સભામાં એક બનાવ બન્યો. કોઈએક માંસ પડ્યું. ખરડાયેલો કોઢિયો આવીને પ્રભુની આગળ બેઠો ને ધડીએ ધડીએ પોતાના શરીરમાંથી નીકળતું પડે પ્રભુને ચોપડવા લાગ્યો. પ્રભુની સભામાં કોઈને કોઈ આવે નહિ. છતાં આ ભેદ ઐશ્વિકને ક્રોધ થયો કે આ કેવું નહાઈ કામ કરે છે ? જગતના ઉદ્ધારક પ્રભુને પડે ચોપડે છે ? તે બહાર નીકળે એટલે વાત. એવામાં પ્રભુને છીંક આવી એટલે તે કોઢિયો બોલ્યો : મરણ પામે. થોડીવાર થઈને ઐશ્વિકને છીંક આવી એટલે બોલ્યો : ‘ ધણું જીવો. ’ પછી અભયકુમારને છીંક આવી એટલે તે બોલ્યો : ‘ જીવો કે મરો ’ અને છેવટે કાલસૌકરિક નામે એક મોટા કસાઈને છીંક આવી એટલે તે બોલ્યો : ‘ ન જીવો ન મરો. ’

કોઢિયાના આ વર્તનથી ચીડાઈને રાજાએ પોતાના

સિપાઈઓને આજ્ઞા કરી: કાઢિયો બહાર આવે કે તરતજ તેને પકડી લેજો.

સભા પૂરી થઈ એટલે કાઢિયો બહાર આંચો. બધા સિપાઈઓ તેની આજુબાજુ ફરી વળ્યા. પણ એટલામાં તે ગુમ થયો. બધા ખુબ આશ્ચર્ય પામ્યા: આ શું? મહારાજ શ્રેણિક પ્રભુ પાસે ગયા ને તેમને ખુલાસો પૂછ્યો: આ બધી બીનાનો અર્થ શું?

પ્રભુએ કહ્યું: હે રાજ ! એ એક જાતનો દેવ હતો. તને બોધ પમાડવા તેણે આ બધું કર્યું છે. તેણે મને પણ ચોપડયું નથી પણ બાવનાચંદન ચોપડયું છે. દેવમાયાથી તને એવું દેખાડયું છે.

આ સાંભળી શ્રેણિક પૂછ્યું: પ્રભો ! તમે છીંક ખાધી ત્યારે 'મરો' એમ કેમ કહ્યું? વળી બીજાની છીંક વખતે જુડંજુડં કહ્યું એનો ભાવાર્થ શું?

પ્રભુ કહે, હે શ્રેણિક ! મરીને નિર્વાણ પામવાનો છું એટલે 'મરો' એમ કહ્યું. કારણ કે ત્યાં મને વધારે સુખ મળવાનું છે. તું મરીને નરકમાં જવાનો છે. એટલે 'બહુ જીવો' એમ કહ્યું. કારણ કે તને અહીં વધારે સુખ છે. અભયકુમાર મરીને દેવ થવાનો છે એટલે તે મરે તોય ઠીક છે ને ન મરે તોય ઠીક છે. તેને બંને ઠેકાણે સુખ છે. ને કાલસૌકરિક તો અહીંપણ દુઃખ ભોગવે છે ને મરીને પણ

કુઃખ ભોગવવાનો છે. માટે તે મરે તોય ઠીક નથી ને જીવે તોય ઠીક નથી.

શ્રેણિક આ સાંભળી ચિંતામાં પડ્યા. શું મરણ પામીને હું નરકે જઈશ ? એમાંથી બચવાનો કાંઈ ઉંપાય ?

પ્રભુ કહે, જો કપિલા નામે તારી દાસી હરખાતા હૈયે સાધુને દાન દે અથવા કાલસૌકરિક એકજ દિવસ પાડાનો વધ કરવો બંધ કરે તો તું નરકમાં ન જાય.

શ્રેણિક ઘેર આવીને કપિલા દાસીને બોલાવી. તેને કહ્યું: તું હરખાતા હૈયે સાધુને દાન દે. હું તને ખુબ ધન આપીશ. કપિલા કહે, બીજું બધું બને પણ મારાથી કોઈને દાન તો નહિજ દેવાય. ગમે તેવી બળજેરી કર્મે પણ કોઈના મનનો ભાવ કાંઈ થોડોજ બદલી શકાય છે ? પછી શ્રેણિક કાલસૌકરિકને બોલાવ્યો ને કહ્યું: તું કસાઈખાનું ચલાવવું બંધ કર. હું તને ખુબ પૈસા આપીશ. તું પણ પૈસા માટેજ આ બંધો કરે છે ને ! કાલસૌકરિક કહે, મહારાજ ! આ બંધો કરતાં મને પળીઆં આવ્યાં. હવે મારાથી એ ન બને. ત્યારે શ્રેણિક કહે જોઉં તો ખરો કે તું તેવી રીતે કસાઈખાનું ચલાવે છે ? એમ કહી તેને ખાલી અંધારા કુવામાં ઉંઘા માથે લટકાવ્યો. પછી બીજા દિવસે પ્રભુ મહાવીર આગળ જઈને કહ્યું: પ્રભો ! કાલસૌકરિકને મેં પાડા મારતો

બંધ કર્યો છે. પ્રભુ કહે, ઐણિક ! એણે તો એનો ધંધો કર્યો છે. એણે કુવામાં ચિતરી ચિતરીને પાંચસો પાડાને માર્યા છે. આ સાંભળી ઐણિકને ખુબ ખેદ થયો.

તેમણે પ્રભુને કહ્યું : પ્રભો ! તમારા જવા મારા ગુરુ છતાં હું નરકે જઈશ ?

પ્રભુ મહાવીર કહે, ઐણિક ? દરેક પ્રાણીને કરેલાં કર્મનાં ફળ ભોગવવાં પડે છે. તેં એવા કર્મો બાંધ્યા છે કે તારે તે ભોગવ્યા વિના છુટકાજ નથી.

ઐણિકને પ્રભુના વચનમાં અપાર શ્રદ્ધા હતી એટલે આ સાંભળીને ખેદ થયો.

તે જિનેશ્વરની ત્રણ કાળ પૂજા કરતા ને હમેશાં તેમની આગળ એકસો ને આઠ સોનાના ચોખ્ખાનો સાથીઓ પૂરતા. તેમની ધર્મ શ્રદ્ધા ઘણીજ મજબુત હતી. છતાં સંયમનો નાનો સરખો પણ નિયમ લઈ શકતા ન હતા.

ઐણિક રાજાને ચેલણાથી ફણિક ને હલ્લિવિહલ્લિ પુત્રો થયા. બીજી રાણીઓથી મેઘકુમાર, નંદિષેણ, કાલકુમાર, જલકુમાર વગેરે પુત્રો થયા. એમાં મેઘકુમાર નંદિષેણ તથા અભયકુમારે પ્રભુ મહાવીર આગળ દીક્ષા લીધી.

અભયકુમારે દીક્ષા લીધા પછી થોડા વખતેજ કુણિકનો રાજ્ય લોભ વધ્યો. તેને તરતજ ગાદીએ બેસવાની.

ઈચ્છા થઈ. જોકે રાજ શ્રેણિક તેનેજ ગાદી આપવાના હતા પણ એટલો વખત તે થોભી શક્યો નહિ. તેણે અનેક જતની ખટપટ કરીને શ્રેણિકને કેદ કર્યા, પાંજરામાં પૂર્યા. પોતે ગાદીએ બેઠો. તેણે એમને ખુબ દુઃખ દીધું. કેઈપણ માણસને તેમની આગળ જવા આવવાની બંધી કરી અને હંમેશાં ચાબુખનો માર મારવા લાગ્યો. એની એવી માન્યતા થઈ ગઈ હતી કે પિતાએ મારા તરફ પક્ષપાત કર્યો છે. (વીગત રાણી ચેલ્લણામાં જોવી.)

રાણી ચેલ્લણાએ પોતાના પતિને મળવાની છુટ મેળવી. અને હંમેશાં તેમને મળી દીલાસો દેવા લાગી. તે પોતાના અંબોડામાં છાની રીતે અડદનો લાડવો લઈ જતી ને વાળ ભીંજવી જતી. આથી શ્રેણિક રાજને આહારપાણી મળતાં. એક વખત ચેલ્લણાની સમજવટથી કુણિકને પોતાના વર્તન માટે ખુબ શોક થયો. પિતાને પાંજરાની કેદમાંથી છુટા કરવા તરતજ દોડ્યો. લુહારને બોલાવતાં વાર થાય એટલે પોતેજ લોહાનો દંડ લઈ લીધો.

સિપાઈઓએ જોયું કે કુણિક લોહાનો દંડ લઈને આવે છે. તેઓ સમજ્યાઃ આજ નક્કી શ્રેણિકનું મોત થશે. તેથી તેમને ખબર આપીઃ મહારાજ ! આજ આપનું મરણ છે. કુણિક હાથમાં લોહાનો દંડ લઈને આવે છે. આ સાંભળી

રાજ્ય પોતાની પાસે છુપાવી રાખેલું કાતીલ વિષ ખાઈ લીધું. તરતજ તે મરણ પામ્યા.

થોડીકવારમાં કુણિક ત્યાં આવી પહોંચ્યો. જુએ તો ખૂબ પિતાજી મરણને શરણુ. હા ! હું પાપી ! હું હત્યારો ! મેં પિતાનું મરણ બગાડ્યું. એમ કરી કુણિક ખુબ શોક કરવા લાગ્યો.

પણ પછી શોક કર્યે શું વળે ?

કુણિકને આનો શોક એટલો બધો થયો કે તેને આ નગરમાં રહેવું પણ કાળ જીવું લાગ્યું ને એથી ગંગા કિનારે પાટલીપુર નામે નગર વસાવી ત્યાં રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

કહેવાય છે કે શ્રેણિક મહારાજ હાલ નરકમાં છે પણ પોતાની ચુસ્ત ધર્મ શ્રદ્ધાથી ભવિષ્યમાં પદ્મનાભ નામે પહેલા તીર્થંકર થશે !

શાંતિ હો એમના આત્માને !

વીર ભામાશાહ.

: ૧ :

મેવાડદેશ બહુ રણિયામણો. રાણો પ્રતાપ ત્યાં રાજ કરે. તે જખરો ટેકવાળો. ખોટું વચન બોલે નહિ ને બોલ્યું ફેાક કરે નહિ. સાધુ જવો સરળ ને સિંહ જવો સાહસિક. ગરીબનો બેલી ને દુઃખીઆનો તારણહાર. જાણે રામનો અવતાર.

તેને એક મંત્રી. તેમનું નામ ભામાશાહ. ઉંમરે પહેચેલ. ઘોળી બાસ્તા જવી મુછો ને દૂધ જવી દાઢી બેતાં જ માથું નમી પડે. તેજદાર તેમનું કપાળ ને અમકતી તેમની આંખો. વૃદ્ધ છતાં જુવાન જવા. બુદ્ધિમાં ઢાઢ પહેચે નહિ ને શક્તિમાં ઢાઢ જીતે નહિ.

રાજ્યમાં શી વાત તે ભામાશાહ ! ન્યાય બેઠતો હોય તો ચાલો ભામાશાહ પાસે. સલાહ બેઠતી હોય તો ચાલો ભામાશાહ પાસે. તેમનું માન રાખે ને તેમનું કથું કરે.

રાણો પ્રતાપ તેમને પૂછી પૂછીને પગલું ભરે. તેમની શક્તિમાં સૌને વિશ્વાસ. રાજકાજમાં કે ધરની બાબતમાં

ભામાશાહ કહે તે થાય. સાચી એમની સલાહ ને સાચા એમના બોલ. આવા પુરૂષને કાણ ના પૂછે ?

પ્રતાપને દીલ્હીના બાદશાહ અકબર સાથે વેર ચાલે. અકબર બહુ કળાબાજ, બહુ બળવાન. મોટા રાજાઓને તેણે જીત્યા, પણ પ્રતાપ તાબે ન થાય. અકબરના મનમાં એમ કે પ્રતાપને જીતું તોજ હું ખરો. પણ પ્રતાપ હાથમાં ન આવે.

મેવાડમાં ચિતોડગઢનો કિલ્લો બહુ પ્રખ્યાત. જગમાં એની જોડ ના મળે. પ્રતાપસિંહના પિતા પાસેથી અકબરે આ કિલ્લો જીતી લીધેલો. પ્રતાપ કહે, મારે કિલ્લો પાછો લેવો. ન લેવાય ત્યાં સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળું, ધાસની શર્યામાં સુઈ રહું. દાઢી બોડાવું નહિ ને પાંદડાંમાં લોજન કરું. કેવી આકરી પ્રતિજ્ઞા !

ભામાશાહ કહે, દેવ જોવો આપણે. રાજા તે સુઈ રહે ધાસમાં તો આપણાથી પથારીમાં કેમ સુવાય ? તે જમે પતરાળામાં તો આપણાથી થાળીમાં કેમ જમાય ? રાજા કરે તે આપણે કરવું.

રાજાના કુટુંબીઓ કહે, ભામાશાહ સાચું કહે છે. તેમની સલાહ પ્રમાણે ચાલો. બધા તે પ્રમાણે વર્તવા લાગ્યા.

અકબર પ્રતાપસિંહને હરાવવાનો લાગ શોધ્યા કરે. તેણે મોકલ્યું મોટું લશ્કર. કેટકેટલા હાથી ને કેટકેટલાં હાંટ. ઘોડેસ્વાર ને પાયદળનો તો પાર નહિ. પોતાના પુત્ર સલીમને ખનાવ્યો સેનાપતિ ને રાજા માનસિંહને મોકલ્યા સાથે.

ભામાશાહને પડી ખબર કે શત્રુનું લશ્કર આવે છે. તરત બેઠા ઘોડે ને ગયા પ્રતાપ પાસે. નમન કરીને કહ્યું: રાણાજી ! ઉભા થાવ. શત્રુઓ આવે છે. લશ્કર લાવે છે. આપણે થાવ તૈયાર. હાથમાં લો હથિયાર. શત્રુનો કરો સંહાર.

પ્રતાપ કહે, ભામાશાહ ! તમે જાવ. લશ્કર કરો ભેગું. ગામમાં પીટાવો ડાંડી કે દેશની જાને દાઝ હોય, જ સાચા મરદ હોય, તે બધા આવે રાજ્યમહેલના ચોગાનમાં.

ભામાશાહે ઘોડો મારી મૂક્યો. ધગડ, ધગડ, ધગડ. લોકો તો બેઠીને છક થઈ જાય. આતે ધરડા કે જીવાન ? ભામાશાહને જીવે ને બધાને શૂર ચઢે.

ભામાશાહ ચાલ્યા આગળ. સરદારોને મળ્યા ને પટાવતોને મળ્યા. બધા થયા ભેગા. રાજ્યમહેલ પાસે. ખાવીશ હજાર માણસ લઢવા તૈયાર થયા.

ઘોડાપર બેસી મહારાણા આવ્યા. શરીરે લોઢાનું બખ્તરને હાથમાં મોટા ભાલો. કેડે લટકે બે તલવારો ને

ભેટમાં જમૈયો ને કટાર. શું તે વખતનો દેખાવ ! કાયરને
પણ પાણી ચઢે.

બધા બોલી ઉઠ્યાઃ મહારાણાનો જય ! માતૃભ્રમિનો
જય ! પ્રતાપ કહે, બહાદૂર સૈનિકો ! આપણે દેશની
સ્વતંત્રતા ખાતર લડીએ છીએ. આપણે નથી જોઈતું
કોઈનું રાજપાટ કે નથી કરવા કોઈને ગુલામ. ઈશ્વર આપણને
બળ આપે.

ડાંકો દેવાયો ને લશ્કર ઉપડ્યું. બે લશ્કરો થયાં
ભેગાં. હલદીધાટના રણક્ષેત્રમાં. યુદ્ધ થયું શરૂ. માણસોની
ચીચીયારી ને હથિઆરોના ખડખડાટ. લોહીની તો નદીઓ
વહે. મુડદાંના થયા ડુંગરા. શું ભયકર ! જોઈનેજ કાળજી
પ્રાદી જાય.

ભામાશાહે તો તલવાર ફેરવવા માંડી. જાણે ચમકતી
વિજળી. ટપ ટપ શત્રુઓ પડવા લાગ્યા. શું એમની શક્તિ !
ભામાશાહ કહે. મારો એ દુષ્ટોને ભૂલાવી દો એમની ખો.
પારકાના રાજ્ય તરફ કદી નજર ન કરે.

પ્રતાપ હારશે એમ લાગ્યું. ભામાશાહ કહે, મહારાજ !
આપ અહિંથી જતાં રહો. જીવતા હૃદય શું તો ફરી લડાશે.
અત્યારે તો ભાગી જવ.

પ્રતાપ કહે, એ ના બને. ક્ષત્રિય પાછો ના પડે.
હું તો અહિં મરીશ. એટલામાં આવ્યા બીજ સરદારો.
પ્રતાપને સમજાવીને દૂર કાઢ્યા. ભરાયા કોમલમેરના
કિલ્લામાં. શત્રુઓ પડ્યા પાછળ. કુવામાં નાખ્યું ઝેર.
કેટલી કુટતા !

ગામમાં હાહાકાર થઈ ગયો. બાળક રૂવે ને સ્ત્રીઓ રૂવે.
ગળાં શોષાય ને જીવ જાય એવું થાય. શું કરવું તે ન સૂઝે.
બધા વિના ચાલે પણ પાણી વિના કાંઈ ચાલે ?

ભામાશાહ કહે, મહારાજ ! અહિંથી ચાલો બીજ.
કિલ્લાનો કરો ત્યાગ. જીવન ટકાવવું મુશ્કેલ છે. આપણે જતાં
પ્રજને શત્રુઓ બહુ નહિ પીડે.

પ્રતાપ કહે, ભામાશાહ ! મારી બુદ્ધિ તો બ્હેર
મારી ગઈ છે. તમને ઠીક લાગે તો બીજ જઈએ.

મહારાણા, મહારાણી ને બાળકો, થોડાક સૈનિકો ને
ધરડા ભામાશાહ એટલા નીકળ્યા. ગામ છોડ્યું ને ચાલ્યા
આગળ. જાણે પાંડવો વનમાં જાય છે. આખા ગામમાં શોક
છવાઈ ગયો.

જતાં જતાં આવ્યા ચમ્પન પ્રદેશમાં. શું તેની
શોભા ! આબુબાબુ અરવલ્લી પર્વતની હારો. મોટાં
મોટાં ગ્રાહ ને લીલું છમ ધાસ. જોતાંજ આંખ ઠરી જાય.

શત્રુઓ પડયા પાછળ. ફરી થયું યુદ્ધ. કોઈનો હાથ ભાગ્યો ને કોઈનો પગ ભાગ્યો. કેટલાં માથાં રખડે ને કેટલાં ધડ અથડાય. કારમી ચીસો સંભળાય ને ઢયા આવે.

પ્રતાપ ને ભામાશાહ તો મરણનો ભય મૂકીને લડે. બંને હાથમાં બેધારી તલવારો. એટલામાં આવ્યો શત્રુ પક્ષનો સરદાર. કરવા જાય છે પાછળથી ધા. બરાબર પ્રતાપના માથા ઉપર. ભામાશાહે દૂરથી આ જોયું ને દોડયા. ધા ઝીલ્યો પોતાની તલવાર ઉપર. પ્રતાપ બચ્યો. શત્રુઓ ભાગી ગયા.

પ્રતાપ કહે, ભામાશાહ ! ધન્ય છે તમને ! તમેજ મને આજે જીવાડ્યો. તમેજ મને જીતાડ્યો. આજનો યશ બધો તમનેજ છે.

ભામાશાહ કહે, નહિ મહારાણા ! મેં તો માત્ર ફરજ બજાવી છે. યશ તો આપની શૂરવીરતાનોજ.

પ્રતાપ જીત્યો તો ખરો. પણ પાસે ન રહી કુટી બદામ કે ન રહ્યો એકે સૈનિક. બધા ગયા જંગલમાં.

જંગલમાં તો ગયા પણ ત્યાં ન મળે અનાજ કે રાંધેલા ભોજન. સેવકો ફળફૂલ લાવે ને બધા ખાય. ઝરણાંનું મીઠું પાણી પીએ ને ખુલ્લા આકાશ નીચે સુઈ રહે. ઉપર આભ ને નીચે ધરતી.

કુદરત પણ કેવી ! એક વખતના રાજા ને એક વખતના મહામંત્રી તેમને ન મળે ખાવાનું કે ન મળે કપડાં. રહેવાને ઘર નહિ ને સુવાને શય્યા નહિ. રાયના રંકે બને તે આનુંજ નામ !

ધણી વખત તો ખાવા બેસે ને સમાચાર મળે એા શત્રુ આવ્યા, એા આવ્યા. અર્ધું ખાધું ન ખાધું ને નાસે. વૃદ્ધ ભામાશાહ દીલાસો આપે કે સૌ સારાં વાનાં થશે.

જ્યાં જ્યાં પ્રતાપ જાય ત્યાં ભામાશાહ તો હોયજ. તેમનો નિશ્ચય હતો કે જ્યાં મારો રાજા ત્યાં હું. જીવી તેની દશા તેવી મારી દશા. કેવી અજબ સ્વામિભક્તિ !

ગાદું જંગલ છે. મોટા મોટા ડુંગરા જાણે વાદળ સાથે વાતો કરે છે. ઉંડી ઉંડી ખાઈઓ જોતાંજ ચકરી આવે. સિંહ અને વાઘની ગર્જનાઓ સંભળાય ને કાળજી કંપી ઉઠે.

અપોર થયા છે. સૂરજદેવ તપે છે. પ્રતાપ અને ભામાશાહ એક ઝાડ નીચે બેઠા છે. ધીમે ધીમે વાતો કરે છે. પ્રતાપ કહે, ભામાશાહ ! જંગલનું આ કેવું મધુર જીવન ? નહિ ઉપાધિ, નહિ ચિન્તા. શાન્તિ ને સંતોષ, કુદરત સાથે ખેલવું. ડુંગરામાં પ્રવું, નદીના નિર્ભજ જળમાં નહાવું, ફળફૂલ ખાવાં ને પ્રભુનું ભજન કરવું. કેટલું સુંદર ! કેવી

મઝા ! મને તો એમજ થાય છે કે અહીંઆંજ રહેવું ને જીવન પૂરું કરવું. રાજ્યની ખટપટો, કપટકળા, યુદ્ધો, આમાંનું અહિં કશુંજ નહિં. ફેવું રમણીય જીવન !

ભામાશાહે કહ્યું: સાચી વાત છે રાણાજી ! આપ તો સંત જવા છો. એટલે રાજ્યવૈભવની તમને પડી નથી. આપ આવા વિચારો કરી અહિંઆં પડી રહો તો બિચારા મેવાડને સ્વતંત્ર ઠાણું કરશે ?

આમ વાતચીત ચાલે છે. એટલામાં એક સેવક ખખર લાવ્યો કે શત્રુઓ આવે છે.

પ્રતાપ કહે, ક્યાં શાન્તિમાં જીવન ગાળવાની અભિલાષા ને ક્યાં આ દોડધામ ? હવે કરવું શું ? લશ્કર હોય તો યુદ્ધ કરીએ. પૈસા હોય તો સૈનિકો ઉભા કરીએ. પણ કશુંજ ન મળે. ભામાશાહ ! તમે દેશમાં ચાલ્યા જવ. તમે મારી ખૂબ સેવા કરી છે. હું તમારો આભાર માનું છું. હવે મેવાડ સ્વતંત્ર થઈ શકશે એમ મને આશા નથી. સિંધના રાણની પેલે પાર ચાલ્યો જઈશ. માતૃભૂમિ ! તને છેલ્લા પ્રણામ. હવે ગુપ્તપણે રહી જીવન પૂરું કરીશ.

ભામાશાહની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં. તેને આ દશા માટે ખબ લાગી આવ્યું. થોડી વારે તે બોલ્યા: મહા-

રાણા ! મેવાડ ત્યાગી ન જવાય. દેશને આપણે સ્વતંત્ર કરવો છે. ભીરૂ થઈ ને ભાગી ન જવાય.

પ્રતાપે કહ્યું: ભામાશાહ ! જીત થવાની નથી. હાથમાં તાકાત નથી. જવું એજ ઠીક છે.

એવું ન બને મહારાજ ! ભામાશાહે કહેવા માંડ્યું: જુઓ, મારા પૂર્વજોએ પુષ્કળ ધન એકઠું કર્યું છે. આપના ચરણમાં તે ધરું છું. પચીસ હજારના સૈન્યને બાર વર્ષ ચાલશે. મારા પછિસા તે આપનાજ છે. સૈન્ય ભેગું કરો ને દેશને સ્વતંત્ર કરો.

પ્રતાપ કહે, પ્રજાનું ધન મારાથી ન લેવાય. રાજા તો આપે, લઈ લે નહિ.

ભામાશાહ બોલ્યા: મહારાજ ! મારા દેશને ખાતર હું મરવા પણ તૈયાર છું તો ધનની શી વિસાત ? આવા વખતે કામ ન આવે તો એ ધન શા કામનું ? આપને નહિ પણ મારી પ્રિય જન્મભૂમિને હું તે આપુ છું.

પ્રતાપસિંહે કહ્યું: ભામાશાહ ! તમારી ઉદારતા અને સ્વદેશપ્રેમને ધન્ય છે. મહાવીર અને જૈન ધર્મનું નામ તમે ઉજળું કર્યું છે. જૈનોએ કેવો દેશપ્રેમ રાખ્યો તેનો તમે દાખલો બેસાડ્યો છે.

મેવાડના ઉદ્ધારનો બધો યશ તમનેજ મળશે. આજથી તમે સેનાપતિ. ચાલો લડાઈની તૈયારીઓ કરીએ.

ધમધોકાર તૈયારીઓ થવા માંડી. દેશ દેશથી સૈનિકો આવ્યા. વૃદ્ધો આવ્યા ને જુવાનો આવ્યા. કોઈ તલવારમાં પારંગત તો કોઈ કુસ્તીમાં. ઉડતું પક્ષી પાડે એવા તો તીરંદાજો. દોડેસ્વાર અને પાયદળનો તો પાર નહિ.

ભામાશાહે કમર કસીને કામ કરવા માંડ્યું. જુવાનના કરતાં બમણા જોરથી. તેમનો ઉત્સાહ જોઈ બધાને પાણી ચઢ્યું. તેમની હાજરી ધાર્યું કામ કરવા લાગી.

ધીમે ધીમે એક પછી એક કિલ્લાઓ હાથ કરવા માંડ્યા. પહેલું જીત્યું શેરપુર ને બીજું લીધું દેલવાડા. દેલવાડે તો જખ્ખર લડાઈ થઈ. શત્રુપક્ષના સરદાર શાહબાજખાં સાથે ભામાશાહને હાથોહાથનું યુદ્ધ થયું. ભામાશાહે એકજ ઝટકે તેનો હાથ કાપી નાંખ્યો. તલવારના ટુકડા થઈ ગયા. બીયારો જીવ લઈને નાસી ગયો.

ભામાશાહે પછી કોમલમેર જીત્યું ને બાદશાહના સરદારને હરાવ્યો.

આમ ઘણા ઘણા કિલ્લાઓ લીધા. ઘણાં ઘણાં ગામ કબજે કર્યાં. બધો મેવાડનો પ્રદેશ જીતાયો. માત્ર ચિતોડ,

અજમેર, અને માંડવગઢ એ ત્રણ કિલ્લા અકબરના તાબામાં રહ્યા.

પ્રતાપે ભર્યો મોટો દરબાર. કોઈને જાગીરા આપી તો કોઈને ઇલકાબ આપ્યા. કોઈને પોષાક આપ્યો તો કોઈને પાલખી આપી. બધાનાં યોગ્ય વખાણ કર્યાં. મહારાણાએ ભાષણમાં કહ્યું: ભામાશાહ જેવો કોઈ નથી. શું એમનો ત્યાગ ! શી એમની ભક્તિ ! મેવાડ તો ભામાશાહે જીતી આપ્યું છે. જગતમાં એમની જોડ નથી. હું એમને ‘ ભાગ્યવિધાયક ’ ને મેવાડના પુનરુદ્ધારકની પદવી આપું છું. તાળીઓના ગડગડાટ થયા. બધાના મુખમાંથી શબ્દો નીકળ્યા: ધન્ય ભાથાશાહ ! ધન્ય ભાથાશાહ ! ધન્ય તમારી દેશભક્તિને !

પછી ભામાશાહે ઉભા થઈને કહ્યું: મેં તો કશું જ કર્યું નથી. કોઈ ફરજ બજાવે તેમાં તે વખાણ હોય ? દેશને ખાતર કરીએ તેટલું આપ્યું. બોલો માતૃભૂમિની જ !

બધા બોલી ઉઠ્યા: માતૃભૂમિની જ ! મહારાણાની જ, મેવાડના પુનરુદ્ધારક વીર ભામાશાહની જ !

સહુ ભામાશાહ જેવા સ્વદેશ ભક્ત બનો.

ભામાશાહ જેવો ત્યાગ શીખો.

મહામંત્રી ઉદાયન

મારવાડ નામે દેશ છે. સુકો વેરાન જવો. ન મળે નદી નાળાં. કુદરતની એવી અવકૃપા કે પાણીનું ત્યાં ખૂબ દુઃખ. પૈસા કરતા પાણી મોંઘું.

અહીંના એક ગામમાં ગરીબ વાણીઓ રહે. તેનું નામ ઉદાયન. તેને થયો વિચાર. અહિંયા નથી કામ કાજ, અહિંયા નથી કમાઈ. અહિં બેઠાં લાખ મળવાના નથી ને લખેસરી થવાના નથી. માટે ચાલ જીવ, ક-ણવતી મોટું શહેર છે. ધંધા રોજગાર ઘણાં છે. માટે જઈએ ત્યાં. સીતારો પાંસરો હશે તો કમાશું ખુબ. 'સંપત્તિ હોય તો ધર ભલો નીકર ભલો પરદેશ.'

ઉદાયન તો બીજા દી નીકળ્યો. પહેરેલાં કપડાં-ભેર. ઘરમાં નહિં ટંક કે ઘરમાં નહિં બીસા. ન મળે સરસામાન કે ન મળે પૈસા ટકા. બીજું કંઈ લેવાનું હતું નહિં. જીનું એક ધોતીયું લીધું. બીજો લીધો દારીવોટા.

ચાલ્યો ચાલ્યો જાય છે. એક ગામથી બીજા ગામ,

બીજા ગામથી ત્રીજા ગામ. મહેનત મજૂરી કરતો બચ ને પોતાનું પેટ ભરતો બચ.

ત્રણ દિવસથી કામ મળ્યું નથી. એટલે ત્રણ દિવસના કડાકા થયા છે. અથડાતો ને કુટાતો, રખડતો ને રડતો તે કર્ણાવતીને પાધરે આવ્યો.

કર્ણાવતી તે કર્ણાવતી. રાજ કર્ણદેવે બંધાવેલી. શું તેની સુંદરતા ! શું તેની ભવ્યતા ! મોટા મોટા મહેલ, ને મોટા મોટા માળા. ચોરાશી ચૌટા ને ખાવન બબર. વિશાળ રસ્તા ને સુંદર બાગ.

ભાગોળે આવી ઉદાયન બેસી ગયો. ત્રણ ત્રણ દિવસ ને ત્રણ ત્રણ રાતો થઈ. અન્ન દાંતે અડચું નથી. આંખે તમ્મર આવે છે. ભૂખે માથું ભમે છે. પેટમાં ખાડા પડ્યા છે. શક્તિ બધી ઘટી ગઈ છે એટલે તે બેભાન થઈને લોંબ પડ્યો.

બે કલાક થઈ મયા. ધીમે ધીમે કળ વળી. ધીમે ધીમે આંખો ઉઘડી.

પાસે એક ખાઇ ઉભા છે. આંખોમાં અમી છે. વચનમાં મીઠાશ છે. હાથમાં પ્રભુપૂજનો સામાન છે. સાદાં વસ્ત્રો પહેર્યાં છે. વિધવા જેવા જણાય છે. એમનું નામ લાછી.

લાછી બહુ હેતાળ છે. સ્વભાવ બહુ સારો છે. ધીમે રહીને પૂછ્યું: પરદેશી જવા લાગો છો. શાં તમારાં નામ ? કીયાં તમારાં ગામ ?

ઉદાયન—મારું નામ ઉદાયન. મારવાડથી આવું છું.

લાછી કહે, શા કામે આવ્યા છો ? કોને ત્યાં ઉતર્યા છો ?

ઉદાયન કહે, આવ્યો છું કમાવા. નથી કોઈને ઝાળખતો નથી કોઈને પારખતો. નથી કોઈ સગો કે નથી કોઈ સંબંધી. જે મ્હને ન્હોતરે તેનો હું મ્હેમાન.

લાછી કહે, તો મારે ઘેર આવો. મારે ત્યાં રહો. વાણીયાના છોડ છો. ધપો ધાપો કરજો. બે પૈસા કમાશો.

ઉદાયન કહે, લાછી ખ્હેન ! લાછી ખ્હેન ! તમે મારે મા જવા. તમે મારે દેવ જવા. હું અજાણ્યો માણસ છું. હું ગરીબ માણસ છું. તોયે તમે આશ્રય આપ્યો. તમારો મોટો પાડ.

લાછી કહે, એવા શબ્દો ના બોલો. અતિથિને ઉતારો દેવો, અતિથિને ભોજન દેવું એ અમારી ફરજ.

એમાં વળી પાઠ શાનો ? મારે નથી પુત્ર કે મારે નથી પુત્રી. તું મારે દીકરો. તું મારે દેવનો દીધેલ. ચાલ, મારે ઘેર ચાલ.

ઉદા ચાલ્યો. લાછી સાથે જતાં જતાં મનમાં બોલ્યોઃ ઉદા ! ઉદા ! ભાગ્ય તારું મોટું છે. નસીબ તેજ જણાય છે કે શરૂઆતમાંજ સારા માણસનો સંબંધ થયો. સારી જની શરૂઆત, છેવટ તેનું બહુ સારું.

લાછીબાઇનું ઘર આવ્યું. બહુ નહિ મોટું, બહુ નહિ નાનું. માટીથી બાંધેલું છે. વાળેલું ને ઝુડેલું. સાફસુપ કરેલું. એને મોટો ચોક છે. ગંદકીનું તો નામ નહિ. ચોક ચોખ્ખો ચંદન જવો.

ઉદાયન તો ઘરમાં આવ્યો. સહેજવાર આરામ લીધો. લાછીએ દાતણપાણી આપ્યાં. ન્હાવા માટે જળ આપ્યું. પહેરવા પીતાંબર આપ્યું. ઓઢવા ઉત્તરાસન આપ્યું. પૂજનો પૂજપો દીધો. કંટારીમાં કેસર દીધું. મધમધતું અત્તર દીધું. ફેરમવાળાં ફુલ દીધાં. ધુપ દીધો. દીપક દીધો. ફળ ને નૈવેદ્ય દીધાં. ઉદાયન આવ્યો મંદિરે. પ્રેમપૂર્વક જિનેશ્વરની પૂજા કીધી. રૂડી રીતે પૂજા કરી પાછો આવ્યો.

ઉદાયન જમવા બેઠો. ભાતભાતનાં ભોજન પીરસ્યાં.

લાછી આગ્રહ કરતી જાય. ઉદાયન જમતો જાય. થોડીવારે જમી ઉઠયો. લાછીએ મુખવાસ આપ્યો.

પછી થોડા પૈસા આપ્યા ને ઉદાયને દુકાન માંડી. ઉંચા ખરનો માલ રાખે. જતજતનો માલ રાખે. ભાત-ભાતનો માલ રાખે. ઓછે નફે વેપાર કરે. ધરાડી તો વધવા માંડી. તે કાઠને ઓછું આપે નહિ. વત્તું કાઠનું લે નહિ. એને એક નિયમ કે રોકડા પૈસા લેવા ને ઉધાર ધંધો કરવો નહિ.

સારા પૈસા કમાયો એટલે ઉદાયને વિચાર કર્યો: માટીનું આ ઘર છે. એને ફરી ખંધાવીએ. ઇંટોથી ને ચુનાથી.

સારાસારા સુથાર ખોલાવ્યા. કારીગર કડીયા તેડાવ્યા. કેટકેટલા મજૂર આવ્યા. જીનું ઘર ખોદવા માંડયું. કેડ જટલું ખોદ્યું કે મહીંથી ચરૂ નીકળ્યો. સોનામહોરથી ભરેલો.

ઉદાયન કહે, લાછી જ્ઞેન ! અહિંયાં આવો. ભોંયમાંથી ભંડાર નીકળ્યો છે. આ ઘર તમારું. ભંડાર પણ તમારો. તમે એને લઈ જાવ.

લાછી કહે, મારું ઘર તે તારું ઘર. એ ભંડાર તારો.

ઉદાયન કહે, મારાથી એ ન લેવાય. તમે એના માલિક. મને એ ન ખપે.

લાછી કહે, હું તને કહું છું. તું તારે રાખ. તને હું આપું છું. તું તો મારા દીકરા જેવો.

ઉદાયને તે ધન લીધું ને જિનેશ્વરનું મંદિર બંધાવ્યું. અદ્ભૂત એવી કારીગરી. લોકો જોઈને તાબુબ થાય. ઉદાય-નની તો વાહવાહ થઈ.

દેશેદેશ સમાચાર પહોંચ્યા. લોકો કહેવા લાગ્યા. ઉદાયન બહુ ધર્મિષ્ઠ. ઉદાયન બહુ પ્રમાણિક. ધન્ય છે એને કે ધનનો મોહ રાખ્યો નહિ. સારા રસ્તે ધન વાપર્યું.

ધણા દહાડા થઈ ગયા ને ભલી લાછી ગુજરી ગઈ. ઉદાયનને ખુબ શોક થયો. ઉદાયન ખુબ રડયો. પણ રડવાથી શું વળે ? લાછી પાછળ દાન કર્યું. લાછી પાછળ પુણ્ય કર્યું. ન્યાતવરો કર્યો નહિ. ધર્માદાના કામમાં પૈસો ખર્ચ્યો.

ઉદાયનને હવે વિચાર આવ્યો: કર્ણાવતીમાં કીર્તિ મળશે. કર્ણાવતીમાં પૈસો મળશે. પૈસોટકો પુષ્કળ છે. એની બહુ જરૂર નથી. મારે તો કરવી છે જૈન ધર્મની સેવા. જ્યારે એ ધર્મને દીપાવું ત્યારે જીવ્યું સફળ. ધર્મ વિનાનું

જીવતર નકામું. માટે જવું પાટણ. ત્યાંના રાજ ભલા છે. ત્યાંના મંત્રીઓ કાબેલ છે. ધર્મમાં પ્રીતિવાળા છે. રાજકૃપા થાય તો ધર્મની સેવા કરી શકાય.

કેટલાક દિવાસ વહી ગયા. પાટણ જવાનો નિશ્ચય કર્યો. પર્ણાવતીનાં ધરખાર વેચી નાખ્યા. જમીનજગીર વેચી નાખી. આખ્યો પાટણ. નાનું સરખું ઘર લીધું. નાની સરખી દુકાન લીધી.

કમાવાની ચિન્તા નહોતી. પૈસા જોઈએ તેટલા હતા. ઉઘાયનને તો રાજદરખારે માન જોઈએ. રાજદરખારે પાન જોઈએ.

તેણે લોકસેવાનાં વ્રત લીધાં. પ્રજાનું કંઈ કામ હોય તો ઉઘાયન એમાં પહેલો. મહાજનનું કંઈ કામ હોય તો ઉઘાયન સૌથી આગળ. ગરીબોને મદદ કરે. બને તેટલી સેવા કરે.

ધીમે ધીમે જાણીતો થયો. લોકોમાં માનીતો થયો. સારા સારા માણસો સાથે ઉઘાયનને ઝાળખાણો થઈ.

x

x

x

x

પાટણ ગુજરાતની રાજધાની. રાજ કર્ણદેવ રાજ્ય કરે. મોજલો ને શોખીલો. રાજ માત્ર નામનો.

મીનળદેવી રાણી. ચતુર અને પાકી. રાણી કહે તે થાય.

મુંજલ ત્યાંનો મહામંત્રી. મુસદ્દીને બુદ્ધિશાળી.

ખડું રાજ્ય તો બે જણ કરે, મીનળ અને મુંજલ.

રાજા કર્ણદેવ મરી ગયો. સિદ્ધરાજ જયસિંહ ગાદીએ આવ્યો. બાર વર્ષનો બાળ રાજા. તેને કશી ખબર નહિ. ન સમજે રાજ્ય કે ન સમજે રાજ્યનીતિ.

એવામાં રાણીને મુંજલ સાથે આજીવનાવ થયો. મુંજલને કાઢી મૂક્યો. પછી રાણીને લાગ્યું કે મુંજલ કરશે તોફાન. લોકો એના પક્ષમાં છે. વિક્કરશે તો ભારે પડશે.

રાણીએ પાટણ છોડ્યું. છુપાવેશે ને અધારી રાતે. શત્રુઓને જખમે કરવા. મુંજલમંત્રીને કેદ કરવા.

ગામમાં ચાલ્યો ગપાટો કે રાણી નારી ગઇ છે. પરદેશી લશ્કર લાવશે ને પાટણ ઉપર ચઢાઇ કરશે.

લોકોનું પછી પૂછવું શું ? તેઓ કહે, રાણી એના મનમાં શું સમજે ? પાટણમાં પરદેશી લશ્કર લાવે ?

લોકો આવ્યા ઉદાયન આગળ. વિનંતિ કરી: આપ દયો આગેવાની. પાટણમાં પરદેશીને પેસવા નહિ દેવાય.

એટલે ઉદાયન થયા આગેવાન. પણ તેમણે વિચાર કર્યો: લોકો ઉશ્કેરાયા છે. એટલે તેમના કહ્યા પ્રમાણે શી રીતે ચલાય? રાણી સાથે લડીને શું કાયદો? માટે રાણી ને રૈયતનું બલું થાય તેમ કરવું. રાણીને સંદેશો કહેવડાવ્યો: પરદેશી લશ્કર લાવશે નહિ. હાથનાં કર્યાં હૈયે વાગે. લોકો પરદેશી લશ્કરથી ચીઢાયા છે. માટે આપ એ કાંઈ ન લાવતા. પધારો રાજધાનીમાં. હું બધું શાંત કરું છું. રાણી સમય વરતી ગઈ. તેણે કહ્યું: ઉદાયન! તું કહે તે કયુલ છે. ઉદાયને લોકોને સમજાવ્યા તેથી બળવો બંધ રહ્યો.

ઉદાયનની આ ચાલાકીથી રાજ થઈ રાણીએ તેને મંત્રી નીમ્યો. મુંબલ મહેતાની સાથે ઉદાયન મંત્રી થયો.

ઉદાયન મહેતાની સલાહ બહુ કિંમતી મંત્રીઓની સલાહ લેવાય ત્યારે ઉદાયન મહેતા પહેલા. એમના સિવાય કામ ન ચાલે.

સિદ્ધરાજ જયસિંહ મોટો થયો. ઉદાયન મહેતાને ખંભાતના મંત્રી નીમ્યા. મહેતા ગયા ખંભાત.

ખંભાત મોટું બંદર. દેશદેશથી વહાણો આવે. દેશ-દેશથી કાપડ લાવે. કરીયાણાં લાવે. ભાતભાતનો માલ લાવે, સોનું લાવે રૂપું લાવે. ઘણું ઘણું લાવે.

ઉદાયન મંત્રી ખંભાતનો કારભાર ચલાવે. ન્યાયથી ને નેકથી રાજને રાજી રાખે. પ્રજાને સુખી રાખે.

ખંભાતમાં મંત્રી ગણો તો ઉદાયન. સુખો ગણો તો ઉદાયન. રાજ ગણો તો ઉદાયન. જ ગણો તે ઉદાયન. સત્તા સઘળી એમના હાથમાં. અવળે માર્ગે વાપરે નહિ. ગેરવહિવટ કરે નહિ સાચે રસ્તે ચાલે. તપ કરે જપ કરે. દયા કરે દાન કરે. ધર્મધ્યાન કરે.

ત્યાં આવ્યા એક મહાત્મા. ભવ્ય એમનું લલાટ ને ભવ્ય એમની આકૃતિ. મોહમાયા મળે નહિ. લાખખો માણસો એમના ચરણમાં માથું નમાવે. બૃહસ્પતિ જવી શુદ્ધિ ને ભીષ્મ જવી દૃઢતા. અખંડ બ્રહ્મચારી ને સરસ્વતીનો અવતાર. વિદ્વતા એવી કે પંડિતો પણ પાણી ભરે. સાચા સંત ને સાચા યોગી. એમનું પવિત્ર નામ કલિકાલના સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ. આખી દુનિયામાં એમની કીર્તિનો ડંકો વાગે.

ઉપાશ્રયમાં મહાત્મા ઉતર્યા છે. હજારો લોકો દર્શન આવે છે. મંત્રી ઉદાયન તો આઠ પહોર એમની સેવામાં હાજર. શી વાત તે મહાત્મા પધાર્યા !

હેમચંદ્રાચાર્ય પાસે ઉદાયન બેઠા. ધર્મચર્યા ચાલે છે. એટલામાં એક યુવાન આવ્યો. તેજસ્વી કપાળ ને યશસ્વી

ચહેરો. રાજકુમાર જવો લાગે છે. મોં ઉપર ચિન્તાની છાયા દેખાય છે. આવીને મહાત્માને વંદન કર્યાં. ચરણ આગળ બેસી ગયો.

મહાત્માએ તેને નિહાળ્યો. નખથી તે શીખ સુધી. પછી મન સાથે બોલ્યા: યુવાન છે અદૌકિક. મુખમુદ્રા એવી છે કે રાજ્યનો સ્વામી થાય. પ્રગટપણે બોલ્યા: કુમારપાળ આવો. આનંદમાં તો છોને ?

યુવાન કહે, પ્રભો ! આપની કૃપાથી આનંદ જ છે.

મહાત્મા કહે, આજે અચાનક ક્યાંથી આવી ચઢ્યા ?

યુવાન કહે, દેવ ! સિદ્ધરાજ મારી પુઠે પડ્યો છે. મને મારી નાખવાનો લાગ શોધે છે. જીવ બચાવવા આપને આશ્રયે આવ્યો છું.

મહાત્મા ઉદાયન તરફ કર્યા અને કહ્યું: ઉદાયન ! આ કુમારપાળ છે. થોડા વખતમાં તમારો રાજ થશે. એમની યોગ્ય આગતાસ્વાગતા કરજો. ઉદાયન કહે, જવી આજ્ઞા પ્રભુની.

ઉદાયન કુમારપાળને પોતાને ઘેર તેડી લાવ્યો. અત્યંત માન આપ્યું. કાળજીપૂર્વક સેવા કરવા લાગ્યો. તેણે કહ્યું:

મહારાજ ! ભવિષ્યમાં તમે રાજ થશો. અમારી સેવા તો અધુરી. ભૂલચુક માફ કરશો.

કુમારપાળ કહે, મંત્રીશ્વર ! તમે મને આશ્રય આપ્યો છે. તમે મારા ઉપકારી છો. આવે વખતે કાણ મદદ કરે ? અત્યારે તો હું નાદલાજ છું. પણ રાજ્ય મળશે તો તમારો ઉપકાર નહિં ભૂલું.

ઉદાયન મંત્રીને ત્રણ પુત્ર. વાહડ, (વાગ્ભટ) આમડ (આમ્રભટ) ને ચાહડ. ત્રણે ભારે યોદ્ધા. તેમાં ચાહડને સિદ્ધરાજ ખુબ ચાહે.

ઘણા દિવસ વહી ગયા. કુમારપાળ ગુપ્ત પણ રહે છે. સિદ્ધરાજને ખબર પડી કે કુમારપાળને ઉદાયને સંતાડયો છે.

ચાહડ સાથે મોકલ્યું મોટું લશ્કર. કુમારપાળને પકડવા.

ખંભાતમાં ખબર પડી કે લશ્કર આવે છે. એટલે કુમારપાળ પુસ્તકના ભંડારમાં સંતાયા.

લશ્કર તો આવી પહોંચ્યું. ચાહડે પિતાને ત્યાં તપાસ કરી પણ પત્તો ન લાગ્યો. ખુણે ખોયરે શોધ કરી. નીચે ઉપર શોધ કરી. ભોંયરામાં શોધ કરી. પણ ત્યાં તો પુસ્તકના ઢગલા. થોડાં ઘણાં ફેંદીને સિપાઈઓ પાછા ફર્યા.

ચાહડ જાણતો હતો કે પિતા કદી જુદું બોલશે નહિ. તેથી તેમને પૂછ્યું: પિતાજી ! કુમારપાળ અહિં છે? ઉદાયન કહે, કેમ, તારે એનું શું કામ છે? ચાહડ કહે, મહારાજ સિદ્ધરાજનો હુકમ છે. તેને પકડીને તાપે કરવાનો છે. ઉદાયન કહે, હું તને એ સંબંધિ કાંઈ કહીશ નહિ. તને ક્ષણે ત્યાં શોધ કરી લે. ચાહડે ઘણી શોધ કરી પણ કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ. લશ્કરને લઇને પાછો ગયો.

પછી કુમારપાળ બહાર નીકળ્યો તેણે કહ્યું: પ્રભો ! તમારી કૃપાથી હું જીવતો રહ્યો. આપનો ઉપકાર બારે છે. કેમ કરીને તે ચુકવું ?

હેમચંદ્રાચાર્યે કહ્યું: કુમારપાળ ! તું જીવતો રહ્યો એજ અમારે મન ધણું છે.

થોડો વખત વીત્યો ને સિદ્ધરાજ મરણ પામ્યો. મરતાં મરતાં ચાહડને ગાદી આપવાની ઈચ્છા કરી. ઉદાયનને આ બાબતની ખબર પડી એટલે તેમણે વિરોધ કર્યો. કુમારપાળને ગાદી અપાવવા કમર કસી. ધન્ય છે ઉદાયન મહેતા ! તમારા ન્યાયીપણાને, તમારા ધર્મપ્રેમને.

ઉદાયનના તથા પોતાના બનેલીના પ્રયાસથી કુમારપાળને ગાદી મળી.

કુમારપાળે મોટા દરબાર ભર્યો છે. રત્નજડીતસિંહા-

સને બેઠા છે. બીજા આસનો પણ ભરાઈ ગયા છે. સરદારો ને સામંતોથી, શેઠ અને શાહુકારોથી. પંડિતો ને વિદ્વાનોથી. સભા વચ્ચે જાહેર કુરુ: હેમચંદ્રાચાર્ય મારા ગુરુદેવ. ઉદાયન મારો વડો પ્રધાન. રાજ્યના બે સ્તંભો છે. સૌએ તેમને માનવા. સૌએ તેમને પ્રમાણવા.

ઉદાયન થયા મહામંત્રી. પ્રજાના તે માનીતા. રાજાને સાચી સલાહ આપે છે. સાચો ન્યાય તોળે છે. જૈન ધર્મને પ્રસારવા અને તેટલું કરે છે, છતાં કોઈના ધર્મને અડચણ ન આવે એવી રીતે વર્તે છે.

સૌરાષ્ટ્ર નામે દેશ છે. કાઠીયાવાડની દક્ષિણે. ત્યાંનો રાજા સૌસર. કુમારપાળને દુશ્મન ગણે. બેને ચાલી લઢાઈ.

ઉદાયનને નીમ્યો સેનાપતિ. એટલે તે દરિયા જવડું લરકર લઈને ચાલ્યા. હજારો માણસો. કોઈ પગપાળા, કોઈ ઘોડા ઉપર. કોઈ તલવારચાણમાં શૂરા, કોઈ ભાલા વાપરવે શૂરા. કોઈ એવા તીરંદાજ કે ઉડતાં પક્ષી તોડી પાડે.

વઢવાણ સુધી આવી પહોંચ્યા. ઉદાયન કહે, નિશાન ડંકા વાગે છે. સેના બધી ચાલે છે. ધુળના ગોટા ઉડે છે. તમે બધા ચાલવા માંડો. હું જાઉં છું પાલીતાણે પ્રભુ દર્શન કરતોડ ને ઝટ આવી પહોંચું છું.

ઉદાયન આવ્યા પાલીતાણે. પાલીતાણા તે શત્રુજન્ય. હંચો હંચો ખૂડ છે. ઉપર સુંદર દેહરાં છે. તીર્થ ધણું મોટું.

હુનિઆમાં પ્રખ્યાત છે. હજારો લોકો આવે છે. દેવદર્શન કરે છે ને પવિત્ર બને છે.

ઉદાયન પૂજા કરે છે. પ્રભુને પુષ્પ ચડાવે છે એટલામાં દૃષ્ટિએ પડયો એક મોટો ઉંદર.

ધીમી ચાલે ઉંદર આવ્યો. દીવામાંથી દીવેટ લીધી ચડપ લઈને પેસી ગયો એક મોટી ફાટમાં.

ઉદાયનને વિચાર થયો: લાકડાનું આ મંદિર છે. તેથી ફાટ પડી છે. મંદિર હોય પથ્થરનું તો બળવાનો ભો નહિ, સડવાનો ભો નહિ. ફાટવાનો ભો નહિ. માટે ફરી નર્થા પથ્થરનું મંદિર બંધાવવું.

આમ વિચાર કરી ત્યાંથી ચાલ્યા. લશ્કર ભેગા થઈ ગયા.

પછી જખ્ખર લઢાઈ થઈ. મુડદાંના તો ઢગલા થયા. આમ રખડે ને તેમ રખડે. બીહામણાં ને ભયંકર.

લઢાઈ લાંબો વખત ચાલી. કાણુ જીતશે ને કાણુ હારશે તેનું કાંઈ કહેવાય નહિ. મહા મહા મહેનતે સૌસર રાખને હરાવ્યો. ઉદાયન જીત્યો. પણ તેને ધણા ધા પડ્યા. ઉંડા ઉંડા ધા પડ્યા. ગણત્રી વગરના ધા પડ્યા.

*

*

*

જીવવાની આશા નથી. મરણ પથારીએ સુતો છે. ધર્મ પ્રેમી ઉદાયન તોય ધર્મ જૂલતો નથી. મનમાં બહુ બહુ

વિચાર આવે. ધર્મ માટે શું કરું ? ધા છે જીવલેણ. ઉપાય કાંઈ ચાલતો નથી.

ઉદાયન કહે, પુત્રો ! મારી પાસે આવો. માફ કરેલું સાંભળો. મારા મનની ત્રણ ઇચ્છાઓ હજી પૂરી પડી નથી. તમે પ્રતિજ્ઞા લો કે મારી ઇચ્છા પૂરી કરશો.

પુત્રો કહે, પિતાજી ! મનમાં હોય તે કહી દો. તમારી ઇચ્છાઓ પુરી કરીશું. અમારી પ્રતિજ્ઞા છે.

ઉદાયન કહે, હાથ, હવે મને ટાઢક વળી. ધ્યાન દધને સાંભળો. શત્રુજય પર્વત ઉપર આદિનાથનું દહેરું છે. પથ્થરથી તે બંધાવજો. રેવાતટે ભરૂં છે. ત્યાં સમળી વિહાર છે. તેને તમે સમરાવજો. ગિરનારે ચઢવાને માટે રૂડી પગથી બંધાવજો.

આમ કહીને દેહ છોડ્યો. ઉદાયન મંત્રી સ્વર્ગે ગયા. ધન્ય એમના ધર્મપ્રેમને.

x x x x

એક વખતનો ઉદાયન-ગરીબ ધરનો ઉદાયન જને કોઈ પૂછે નહિ જને કોઈ ગાછે નહિ તે ગુજરાતનો મહામંત્રી થયો. જૈન સમાજનો સ્તંભ થયો. અખંડ મહેનત ને સાચી દાનતથી શું નથી થતું ?

મહાસતી અંજના

મહેંદ્ર રાજને સો પુત્રો થયા પણ એક પુત્રી ન થઈ. એટલે તેઓ ઈચ્છતા કે તેમને એક પુત્રી થાય તો સાઈં. તેમની આ આશા થોડા વખતમાં જ ફળી. તેમને ત્યાં એક રૂપવતી બાળાનો જન્મ થયો. રાજરાણી એ બાળાને બેઈ ખુબ હરખાયા. તેનું નામ પાડ્યું અંજના.

અંજના પિતાને ખુબ વહાલી છે. માને હૈયાનો હાર છે. બંધવોનો તો ' સો બંધવ વચ્ચે એક બેનડી ' એટલે સ્નેહ અથાગ છે.

ઉમ્મરલાયક થતાં તેણે વિદ્યાભ્યાસ કરવા માંડ્યો ને થોડા વખતમાં તે બધી વિદ્યામાં પારંગત થઈ.

દીકરી જુવાન થતાં માબાપને તેના વરની ચિંતા થવા લાગી.

તેમના પ્રધાનો અંજના માટે વર શોધવા લાગ્યા. અનેક રાજકુમારોની છબીઓ લાવીને બતાવવા લાગ્યા. આ બધામાંથી મહેંદ્રરાજને બે રાજકુમારો પસંદ પડ્યા. વડા પ્રધાનની સલાહ માગી કે બેમાંથી કયો વર પસંદ

કરવો. પ્રધાન કહે, મહારાજ ! આ વિદ્યુતપ્રભ અદારમા વર્ષે તપ કરી છવીસમા વર્ષે નિર્વાણ પામશે એવી ભવિષ્યવાણી છે. અને આ પ્રદ્ધાદ રાજનો પુત્ર પવનજી લાંબો સમય જીવશે માટે તેમને અંજના આપો. રાજએ પવનજી સાથે અંજનાનું સગપણ કર્યું.

: ૨ :

અંજનાના રૂપગુણના વખાણ દેશેદેશમાં થાય છે. એ સાંભળી પવનજીને વિચાર થયો : અંજનાને જોવી. પછી તો પૂછવુંજ શું ? ઘડી પણ વરસ જોવી લાગવા માંડી. પવનજીએ તરતજ ઉપડવાનો વિચાર કર્યો. એ વિચારમાં મિત્રની સલાહ માગી. મિત્ર કહે, પવનજી ! કાંઈ ચિંતા કરશે નહિ. અંજનાને થોડા વખતમાંજ તમે જોઈ શકશો.

તે બંને અંજનાને ગામ આવ્યા. ગુપ્ત રીતે તેન. મહેલમાં દાખલ થયા. અંજના પોતાની બે સાહેલીઓ સાથે હિંડોળા ખાટે હિંચે છે. પવનજી અંજનાને જોઈ અંજઈ ગયા. તેને જોતાં તેમની આંખ ધરાયજ નહિ. બંને સખીઓ માહેમાંહે વાતો કરે છે તે સાંભળવા લાગ્યા.

વસંતમાળાઃ સખી ! તને ધન્ય છે કે પવનજી જોવો પતિ પામી.

બીજી: અરે ! વિદ્યુતપ્રભ જવા વરને મૂકી બીજી
વરના શા માટે વખાણ કરે છે ?

વસંતમાળા: અલી ! એ તો થોડા વરસ જીવવાનો છે !
શું એવો તે અંજનાનો પતિ થાય ?

બીજી: વસંતમાળા ! તું શું બોલે છે ? અમૃત
થોડું હોય તોપણ ઉત્તમ. એર ધણું હોય
તો પણ શા કામનું ?

અંજના: સખી ! ધન્ય છે વિદ્યુતપ્રભને જે નાની
ઉમરમાંજ તપનું આરાધન કરી મોક્ષ પામશે.
મારા તેમને અગણિત વંદના હો.

પવનજીને આ સાંભળી અત્યંત ક્રોધ થયો. તે
સમજ્યા કે અંજનાને વિદ્યુતપ્રભ વહાલો છે એટલે તેના
વખાણ કરે છે.

તે વિચારવા લાગ્યા: અંજના ધણી રૂડી રૂપાળી
છે. પણ તેથી શું ? એનું મન મેલું છે. પરાયા પુરૂષને આહે
છે. માટે એને બરાબર શિક્ષા કરું. એને ન જ પરણું તો ?
ના, એથી બરાબર શિક્ષા ન થાય. માટે એને પરણીનેજ
તણ દઉં.

લગ્નનો દિવસ આવ્યો. ઢોલનગારાં ગગડ્યા. મંગળ

વાજત્રો વાગવાં લાગ્યાં. સુંદર મંડપો બંધાયા ને દેશદેશા-
વરથી રાજરાણા આવ્યા.

મહેંદ્રરાજ પરિવાર સાથે પવનજીના સામેયે ગયા.
સાહેલીઓ અંજનાનો વર જોવાને ટાળે મળી. સહુને
પવનજી જોધને હરખ થયો. પણ પવનજીને અંજના પર
અભાવ છે. તેમને તો નામ સાંભળવું પણ ગમતું નથી.

રૂપાની ચોરી બંધાઈ છે તેમાં સોનાના કળશ મૂકાયા
છે. ત્યાં પવનજીનો અંજના જોડે હસ્તમેળાપ થયો. પવ-
નજીને લાગ્યું કે તે અંગારાને અડકે છે. અંજનાને લાગ્યું
તે અમૃતને અડે છે. પવનજી પરણી ઉતર્યા એટલે સસરાએ
પહેરામણી કરી. ધણાં વસ્ત્ર આપ્યાં. ધણું ઝવેરાત આપ્યું.
ધણા હાથી ઘોડાં આપ્યા. ધણા રથ ને પાળા આપ્યા. વસં-
તમાળા વગેરે ધણી દારીઓ આપી. થોડા દીવસ અહીં
આનંદ કરી પવનજી પાછા ફર્યા.

વરવહુ પ્રહ્લાદ રાજ તથા કેતુમતી રાણીને પાથે
પડયા. તેમણે તેમને આશીર્વાદ આપ્યા. ભોગવટા માટે
પાંચસો ગામ આપ્યાં. અંજના ને પવનજી પોતાના
મહેલમાં ગયા.

: ૩ :

અંજના જાણે છે: હમણાં પવનજી મારા ઓરડે પધારશે ને પ્રેમથી હું તેમની સાથે વાતો કરીશ. પણ પવનજી તો દેખાયાજ નહિ. એક દીવસ થયો, બે દીવસ થયા પણ પવનજી તો અંજના સાથે બોલતા ચે નથી ચાલતા ચે નથી. અંજના ખુબ દુઃખી થઇ. મનમાં વિચારવા લાગી: મારો એવો શો વાંક ને શો ગુન્હો કે પરણીને પતિ બોલાવતાચે નથી ?

થોડા વખતમાં પિયરથી મેવા મિઠાઈ આવ્યા. વસ્ત્રધરેણાં આવ્યાં, તે લઇને વસંતમાળાને પવનજી પાસે મોકલી. વસંતમાળાએ પવનજીને કહ્યું: મારી બાઇના પિયરથી આપને માટે આ મેવા મિઠાઈ ને વસ્ત્રધરેણાં આવ્યાં છે. આપ અંગીકાર કરો. પવનજીએ મેવામિઠાઈ લઇને ત્યાં ગાતા ગવૈયાને આપ્યાં. વસ્ત્રના કટકા કર્યા ને ધરેણાં લઈ ચંડાળને આપ્યાં.

વસંતમાળાને ખુબ ખેદ થયો. આવીને પોતાની બાઈને વાત કરી. અંજનાને ખાતરી થઈ: નક્કી પવનજી મારા પર રીસે બળ્યા છે. પણ હું શું કરું ? મારી સાથે વાતચીત કરે તોયે સમજવું. પણ પવનજીને કોણ સમજવે ?

અંજના હવે બોલતી નથી. મનમાં સુનસુનાકાર રહે છે. કમળ કરમાય તેમ તેનું શરીર સુકાય છે. તે વખતે વખતે મનમાં બોલે છે.

દિન પલટયો પલટયા સજન, ભાંગી હૈયાની હામ;
જની કરતી ઉભરા, તે નવ લે મુજ નામ.

પવનજી હંમેશ ઘોડે ચડી કરવા જાય છે. અંજના ગોખે બેસીને એકી ટસે તેમને જુએ છે. મનમાં મેળાપ થયા જટલો હરખ પામે છે. પણ પવનજીને તો એથી ઉલટુંજ મનમાં વસ્યું. તેમણે અંજનાના ગોખ આડી ભીંત ચણાવી કે ગોખે બેસી તેમને જુવે નહિ. કોધે ભરાયેલો માણસ શું નથી કરતો ? થોડા વખત પછી તે પોતાના પાંચસો ગામ લઈ જુદા રહ્યા. અંજનાને મહેંદ્ર-પુરીમાંજ રહેવા દીધી.

: ૪ :

અંજનાને સ્વામીનો વિજેગ થયે બાર વરસ વીતી ગયા છે. હવે તે વખતે પવનજી યુદ્ધમાં જવા નીકળ્યા. આખું ગામ પવનજીને વિદાય આપવાની તૈયારી કરી રહ્યું છે. પવનજી માતાપિતાને નમ્યા. ભાઈ ભોજનને મળ્યા. સહુ સગાંબહાણાંને મળ્યા. પણ અંજનાના સામું ચે ન જોયું.

અંજના કહે, વસંતમાળા ! સ્વામી આજે રણમાં સીધાવે છે ને મને તો બોલાવતા યે નથી પણ હું શુકનની સામગ્રી લઈને દૂર ઉભી રહીશ. પતિને જોઈ સંતોષ પામીશ. માટે જ, દહીં લઈ આવ્ય. વસંતમાળા દહીં લઈ આવી. તે સોનાના કચોળામાં ભરી અંજના ચાલી. એક ભીંતને અડેલીને ઉભી રહી.

પવનજી પોતાના મહેલમાંથી બહાર નીકળ્યા. તે વખતે દુરથી ભીંતને અડેલીને ઉભેલી અંજનાને જોઈ, એટલે તે પોતાના મિત્રને કહેવા લાગ્યા. અરે મિત્ર ! પેલી ભીંત ઉપર કેવું સુંદર ચિત્ર ચિતરેલું છે ? એક સ્ત્રી હાથમાં સોનાનું કચોળું ભરીને ઉભેલી છે. તે કેવી સુંદર છે ? મિત્ર કહે, અરે પવનજી ! ન હોય ચિત્ર, એતો તમારી અંજના છે ! પવનજી કહે, એમ ! એ નિર્લજ્જ આવી રીતે રાજ-મહેલના બારણે આવીને ઉભી છે ?

પવનજી આગળ ચાલ્યા. એટલે અંજના કચોળું લઈને સામી આવી. અને પવનજીના ચરણમાં પડી કહેવા લાગી. સ્વામી ! તમે બધાની સંભાળ લીધી ને મને તો બોલાવતા યે નથી ! પણ હું વિનંતિ કરું છું કે યુદ્ધમાંથી બેઠા આવજો ને તમારો મારગ સુખકારી થજો. પવનજીએ તો અંજનાના સામું પણ ન જોયું તેને.

પગ વડે તરછોડીને ચાલ્યા. સતી અંજના બેભાન થઈ ઢળી પડી. વસંતમાળા દાંત કચકચાવવા લાગીઃ અરે! આવા નિર્દય પતિ સાથે આ સતી સ્ત્રીને પાનાં પડ્યાં. હવે શું થાય! તે અંજનાને સાચવીને મહેલમાં લઈ ગઈ. અંજનાને હવે પશ્ચાતાપનો પાર રહ્યો નહિઃ હા! સાસુ-સસરા વચ્ચે મને મારા સ્વામીએ હલકી પાડી. હવે મારે તેમની આગળ પણ શી રીતે જવું ?

તે હવે ઘરમાંજ બેસી રહે છે. અને જિનેશ્વરનું નામ જપ્ત કરે છે. પોતાનો ઘણોખરો વખત ધર્મધ્યાનમાંજ ગાળે છે.

: ૫ :

પવનજી લશ્કર લઈ સાંજ સુધી ચાલ્યા. સાંજના વખતે પડાવ નાંખ્યો.

એક ચકલો ને ચકલી ઝાડ પર બેઠા છે. ચાંચમાં ચાંચ મિલાવી આનંદ મ્હાલી રહ્યા છે. પણ રાત થઈ ને ચકલો ચાલ્યો ગયો. ચકલી નટવળવા લાગી. ડાળી સાથે ચાંચ અફાળે-માથુ અફાળે-કંઈ કંઈ કરી નાંખે.

અંધારૂં ધીમે ધીમે ફેલાતું જાય છે. તે વખતે

પવનજીને આ જોઈ વિચાર થયો. અહો ! એક રાત્રિના વિજેગ માત્રથી આ ચકલીને આટલું બધુ દુઃખ થાય છે, તો પરણીને પહેલી રાતેજ મેં જને છોડી છે તેને કમ થતું હશે ? પવનજીનું મન પલટાયું. તેનો પહેલાનો રોષ ટળી ગયો. તેણે પોતાના મિત્રને મનની વાત કહી. મિત્ર કહે, ભાઈ ! લાંબા વખતે પણ સાચી હકીકત તારા જાણવામાં આવી તે સાડું થયું. ખરેખર તારી સ્ત્રી સતી છે. તેણે વિદ્યુતપ્રભના વખાણ કરેલા તે તેના સંયમના-તેના તપના. હજી પણ કાંઈ બગડી નથી ગયું. તમે જઈને તેને ધીરજ આપો. તેની રજ લઇને પછી આગળ ચાલો. નહિતર તમારા વિજેગથી ઝુરતી એ સ્ત્રી મરણ પામશે. પવનજી કહે, હવે સ્ત્રીની રજ લેવા પાછા જઇએ તો લોક હસે અને મારા માતાપિતાને લાજવું પડે. ત્યારે મિત્ર કહે, આપણે રાતોરાત છાનામાના જઈશું ને સવારે પાછા આવી જઈશું. પવનજીને એ વિચાર પસંદ પડ્યો એટલે લશ્કર સેનાધિપતિને સોંપી ચાલી નીકળ્યા. આવીને અંજનાના મહેલના બારણે ઉભા.

અહીં અંજના એક પલંગમાં દુઃખથી ઝુરતી પડી છે. તેનું મોઢું કરમાઈ ગયું છે. ચોટલો વિખરાઈ ગયો છે. મનમાં નિસાસા મૂકે છે. હે નાથ ! સહાય કરજે, એવી ઘડીયે ઘડીયે પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

વસંતમાળા હુમણાંજ કમાડને ભોગળ ચડાવી સુતી છે. પવનજીએ કમાડ ખખડાવ્યાં. એટલે વસંતમાળા બોલી: શુરા લોક લડાઈમાં ગયા એટલે આ લંપટ લોક રખવાળ રહ્યા. સવારે વાત. રાજને કહીને તમારી ચામડી ઉતરાવીશ ત્યારેજ તમે પાંસરા ચાલશે. ઓ નાદાનો! અહીંથી દુર થાવ. આ સાંભળી પવનજીનો મિત્ર બોલ્યો: વસંતમાળા ! એ ન હોય લંપટ રખવાળ, આ તો છે કુમાર પવનજી !

પવનજીનું નામ સાંભળતાં તે સફળી બેઠી થઇ. દોડી આવીને કમાડ ઉઘાડ્યાં ને પવનજીને લઇ અંજનાના ચોરડામાં આવી. અંજનાને પવનજી મળ્યા. પવનજીનો મિત્ર ને વસંતમાળા ચાલ્યા ગયા.

પવનજીએ પગે પડીને અંજનાની માફી માગી: પ્રિયતમા ! મેં તને વિના વાંકે ધણું દુઃખ દીધું છે. માફ કરજે.

અંજના કહે સ્વામીનાથ ! આપને આમ પગે પડવું યોગ્ય નથી. એમાં આપનો શું વાંક છે ? વાંક મારા નસીબનો. તમે ઉભા થાવ. મને શરમાવો નહિ.

પછી પવનજીએ અંજના સાથે આનંદમાં રાત

પસાર કરી. વહાણે પાઠા જતાં, આવ્યાની નિશાની બદલ પોતાના નામવાળી એક વીંટી આપી.

અંજનાને હવે આનંદ થયો. આજ રાતે તેને ગર્ભ રહ્યો. થોડા મહિનામાં અંજનાના શરીરનું રૂપ બદલાઈ ગયું. એટલે તેની સાસુ કેતુમતીએ કહ્યું: અરે પાપિણી ! આ શું ? બને કુખને લગ્નવે એવું આ શું કર્યું ? પતિ પર-દેશ ગયો ને તે ગર્ભ શી રીતે ધારણ કર્યો ? અંજના કહે, માતાજી ! આખરે તમારા પુત્રે મારી સંભાળ લીધી છે. તેઓ અહીં આવ્યા હતા. તેથી મારા મનની આશા ફળી છે. તેની નિશાની બદલ આ રહી તેમના નામની વીંટી. એમ કહી વીંટી સાસુના હાથમાં મૂકી.

સાસુ કહે, ઓ કુલટા ! વ્યભીચારી સ્ત્રીઓ છેતરવાનું બહુ સારી રીતે જાણે છે ! એટલે વીંટી બતાવી અમને શા માટે છેતરે છે ? વીંટી ક્યાંયથી ચોરી લીધી હશે. અમને બરાબર ખબર છે કે તારો પતિ તને બોલાવ તો ચે નહોતો. માટે અમારા ઘરમાંથી બહાર નીકળ.

અંજના કહે, માતાજી ! મારા પતિ આવે ત્યાં સુધી મને અહીં રહેવા દો એટલે આપ બધી હકીકત જાણશો. સાસુ કહે, અરે વહુ ! સોનાની છરી ભેટ ખોસાય પણ ચેટ મરાય ? તને તો હવે ઘડી કે અમારાથી ન રખાય. એમ

કહી સાસુએ કાળા ઘોડા ને કાળો રથ મંગાવ્યો. અંજનાને કાળા વસ્ત્ર ને કુડે કાળો કંદોરો બાંધ્યો. પછી રથવાળાને આજ્ઞા આપી. મારા રાજ્યની સીમ બહાર તેને મૂકી આવ.

અંજના તથા વસંતમાળા રથમાં ચડીને ચાલ્યા. આ વખતે દુઃખનો પાર શેનો રહે !

પવનવેગે ચાલતો રથ સાંજટાંણે પ્રહલાદ રાજની સીમ વટાવીને જંગલના મોઢે ઉભો. એટલે રથવાન અટક્યો. અંજનાને પગે લાગીને બોલ્યોઃ બહેન ! લાચારીથી મારે તમને અહીં છોડવા પડે છે. રાણીનો હુકમ ન માનું તો મારા જીવનું જોખમ થાય. અંજના કહે, ભાઈ ! તું તારે જ. અમારા નશીબમાં જે દુઃખ લખ્યાં હશે તે અમે ભોગવીશું. અમારા માટે તારો જીવ જોખમમાં નાંખીશ નહિ. રથવાન અંજના તથા વસંતમાળાને ભયંકર જંગલના મોઢે મૂકીને પાછો ગયો.

તેઓ ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા

: ૬ :

રાત્રીનું અંધારું ચોતરફ ફેલાવા લાગ્યું. જંગલને તેમાં અંધારું ઘેર. વળી તેમાં જનવરોનો સૌરખંડાર.

અંજના તથા વસંતમાળા એક ઝાડ નીચે બેસી રહ્યા ને આખી રાત જિનેશ્વરના સ્મરણમાંજ ગાળી. સતીના સતના પ્રભાવે તેમના જીવને જોખમ ન થયું.

વહાણુ વાયું એટલે ચાલવા લાગ્યા. છેક સાંજ જંગલ વટાવીને ખહાર નીકળ્યા. બીજ દિવસે પોતાના પિતાને પાધર આવીને ઉભા. અંજનાનો પિયર જતાં જીવ ચાલતો નથી. તે વિચાર કરે છેઃ ક્યા મોઢે હું પિયર જઈં ? સારા વખતે સૌ માન આપે પણ અત્યારે મારી શી હાલત થાય ? આમ વિચાર કરીને પિયર તરફ ડગભરતી નથી. એટલે વસંતમાલાએ કહ્યુંઃ બહેન ! તમારા મનમાં નકામી ચિંતા શા માટે કરો છો ? તમારી સાસુએ કલંક ચઢાવ્યું. પણ તમે નિર્દોષ છો, એટલે શું વાંધો છે ? તમારા માતપિતા સાચી હકીકત જાણશે ને તમને કાંઈ વાંધો નહિ આવે. એટલે અંજના ચાલી. રાજમહેલના બારણે આવી એક સેવક જોડે પોતાના પિતાને ખબર મોકલ્યા.

સેવક અંજનાની આ હાલત જાણને અચંબો પામ્યો. તેણે જાણને અંજનાએ મોકલેલો સંદેશો કહ્યો. રાજ વિચારમાં પડી ગયો. વગર પરિવારે, વગર ખબર મોકલ્યે આવી હાલતમાં પુત્રી કેમ આવી હશે ! માણસનું

કાંઈ ન કહેવાય ! જે આવી પુત્રીને હું સંધરીશ તો પ્રજા પણ ખરાબ ચાલે ચાલશે. પછી એને હું શી રીતે અટકાવી શકીશ ? માટે એવી પુત્રીનું મોઢું પણ મારાથી ન જોવાય. ઠેકાઠે ઠેકા આપ્યો, ત્યારે એક પ્રધાન બોલ્યોઃ દીકરીને બચારે સાસુ તરફથી દુઃખ પડે ત્યારે પિતાને ઘેર જ આવે. કદી તેની સાસુએ કોષમાં આવી તેને કાઢી મૂકી, તો શું આપણાથી પણ કાઢી મૂકાય ? માટે જ્યાં સુધી આ નિર્દોષ છે કે ગુન્હેગાર છે એવું ન જણાય ત્યાંસુધી તેને રાખીને તેનું પાલન કરે. આ સાંભળી રાજા કહે, સાસુઓ એવી હોય પણ ક્યાંઈ વહુઓ આવી જોઈ ? ગમે તેમ હોય પણ આ પુત્રીને આપણાથી નજર રખાય. આમ વિચાર કરી તેને ગમે ત્યાં ચાલ્યા જવાની આજ્ઞા કરી. દ્વારપાળે રાજાનો હુકમ બજાવ્યો. માને ખબર પડી. પણ રાજાના હુકમની ઉપરવટ શે જવાય ! ભાઈઓ પણ કાંઈ ન બોલ્યા.

ભૂખથી પીડાએલી, થાકથી લોથપોથ થઈ ગએલી ને સહુએ તજલી અંજના નગરમાંથી બહાર નીકળીને ચાલવા લાગી. અંજનાના પગે હવે લોહીની ધારો થાય છે. શરીર લથડીઆં ખાય છે. છતાં તેણે કશું વસંતમાળા ! હવે તો કોઈ દૂર જંગલમાં ચાલો. આ નિર્દય માણસોનાં મોઢાં જોવાં ગમતા નથી. ત્યાં કૂળ કુલ ખાઈને ગુજારે કરીશું

ને જીવન પૂરું કરીશું. વસંતમાલા ખરેખરી વફાદાર હતી.
તે અંજનાને લઈ ચાલી.

ચાલતાં ચાલતાં તેઓ એક ઘોર જંગલમાં આવ્યા.
ત્યાં એક યુક્ષમાં ડાઈ મુનિરાજ ધ્યાન ધરીને ઉભેલા
જાયા. તેમને આ બંનેએ વંદન કર્યું. પછી પોતાની બધી
હકીકત કહી. મુનિ કહે હવે તમારા દુઃખનો અંત આવી
ગયો છે. માટે તમે જિનેશ્વરનું સ્મરણ કરો ને ધર્મધ્યાનમાં
વખત ગાળો. મુનિ ધ્યાનમાંથી ઉઠીને ચાલ્યા ગયા.

અંજના અને વસંતમાળા હવે ક્યાંજવું ને ક્યાં રહેવું
તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. બિહામણા જંગલથી ભયભીત થઈ
ચારે તરફ તેઓ નજર નાંખે છે. પણ ઘોર જંગલમાં તે નજર
ક્યાં પડે ! તેઓ હજી વિચાર કરે છે એવામાં એકાએક
સિંહની ત્રાડ સાંભળી. ને તે પોતાના તરફ આવતો હોય
એમ જણાયું. અંજના ને વસંતમાલાએ જીવવાની આશા
છોડી. છેવટનું જિનરાજનું નામ સંભારી લીધું. ઘડીમાં તે
સિંહની ગર્જના તદ્દન નજીક સંભળાઈ ને બીજી પળે તે
પોતાના ઉપર ધસશે એમ બંનેને લાગ્યું. પણ નસીબ
બળવાન છે. સતીનું સત વારે ચડયું. સામે આવતાંજ તે
શાંત થઈ ગયો. બીજી બાજુ ચાલ્યો ગયો.

તેઓ હવે તેજ યુક્ષમાં રહે છે. ને તીર્થંકર દેવની

મૂર્તિ બનાવી તેમની સેવામાંજ બધો વખત ગાળે છે. એમ કરતા અંજનાને નવ માસ પૂરા થયા. સુવાવડનો વખત થયો.

રાતના પાછલા પહેરે અંજનાએ એક મહા તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. વસંતમાળાએ જંગલમાંથી મળી શકતી વસ્તુઓ લાવીને તેની સુવાવડ કરી.

: ૭ :

એક વખત પુનમની રાત છે. આકાશમાં ચાંદો પૂરેપૂરો ખીલ્યો છે. અંજનાનો કુંવર તેને પકડવાનો હાથથી પ્રયત્ન કરે છે. આવા વખતે અંજનાને પોતાના પતિ યાદ આવ્યા. તેણે મનને ઘણુંએ રોક્યું પણ તેનાથી રહેવાયું નહિ. તે મોટા સાદે વિલાપ કરવા લાગી: હા પુત્ર ! તું પણ કેવા યોગમાં જન્મ્યો કે તારો જન્મમહોત્સવ કરી શકી નહિ. અને તારે આ જંગલમાં ઉછરવા વખત આવ્યો. વગેરે વગેરે.

બરાબર એજ સમયે હનુપુરનો રાજ સુરસેન આ જંગલમાંથી પસાર થતો હતો. તે યાત્રા કરીને પાછો વળતો હતો. તે આ વિલાપ સાંભળી અટકી ગયો ને તપાસ કરતો કરતો અંજનાની ગુફા આગળ આવ્યો. તેણે બધી હકીકત પૂછી. અંજનાએ પહેલેથી છેલ્લે સુધી પોતાની બધી હકીકત

કહી. તરતજ સુરસેન બોલી ઉઠ્યોઃ અરે અંજના ! તું તો મારી ભાણેજ થાય. ચાલ બહેન ચાલ તું મારા નગરમાં રહે. બધા સારાં વાનાં થશે. એમ કહીને તે ત્રણેને લઈ ચાલ્યો.

હનુપુરમાં આ ત્રણેનો ખુબ આદર સત્કાર કર્યો અને કુમારતું નામ હનુપુર ઉપરથી હનુમાન પાડ્યું. આ કુમારતું તેજ અલૌકિક છે. તેનો પ્રતાપ અપૂર્વ છે.

: ૮ :

અહીં પવનજી યુદ્ધમાંથી પાછા ફર્યા. અંજનાને મળવાને મન તલપાપડ થયું છે. તેમનો ખુબ ધામધુમથી નગરમાં પ્રવેશ થયો. માતાપિતાને તેમણે વંદન કર્યું. પછી ઉતાવળા ઉતાવળા અંજનાના મહેલ તરફ ચાલવા લાગ્યા ત્યારે માએ સમાચાર કહેવડાવ્યાઃ બેટા ! તારી એ પાપિણી વહુને અમે ધરમાંથી કાઢી મૂકી છે. પછી બધી વાત કહી. આ સાંભળી પવનજી બોલી ઉઠ્યાઃ અરે ! એ બિચારી સતી સ્ત્રી છે. એની હકીકત તદ્દન સાચી હતી. તે હવે ક્યાં ગઈ હશે ? તેનું શું થયું હશે ?

પવનજી તરત ચઢ્યા ઘોડે. પલાણ કર્યું ને અંજનાના પિયર તરફ દોડ્યા. ત્યાં પહોંચીને તપાસ કરી તો ખબર પડી કે અંજના અને વસંતમાળા અહીં આવ્યા હતાં

પણ વ્યભિચારના દોષથી તેમને કાઢી મૂક્યા છે. તેની માતા કેતુમતી શોક કરવા લાગ્યા કે હા ! મેં અવિચારી કામ કર્યું. પણ પછી પસ્તાયે શું વળે ! પવનજીને ખુબ ખેદ થયો. હવે અંજનાને ક્યાં શોધું ? તેનો પત્તો શી રીતે લાગે ? તેઓ દુઃખી હૃદયે અંજનાની શોધમાં ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યા. તેમણે નિશ્ચય કર્યો કે થોડા વખતમાં અંજના મળે તો જીવવું. નહિતર અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીને જીવન પૂરું કરવું. પવનજીના માબાપ ખુબ શોક કરે છે ને ચારે બાજુ ઘોડેસ્વાર મોકલી તપાસ કરાવે છે. અંજનાના માબાપ હવે શોક કરે છે ને બધી દિશામાં પોતાના માણસો દોડાવે છે.

ચારે બાજુ આમ તપાસ કરતાં ખબર પડી કે અંજના હનુપુરમાં તેને મોસાળ છે. એટલે પવનજી તરત જ હનુપુર ગયા. તેના માબાપ ને સાસુ સસરા પણ અંજનાને મળવા હનુપુર આવ્યા. અહીં સુરસેને બધાનું સ્વાગત કર્યું ને પવનજી, અંજના તથા પોતાના પુત્રને મળ્યા. એક બીજાના હૈયા અનેરા આનંદથી ઉભરાય છે. પવનજી હનુમાનને પોતાના ખોળામાં બેસાડી માથે હાથ ફેરવે છે. અંજના તથા વસંતમાળાએ બધી હકીકત પૂછી. પવનજીએ પણ પોતાની બધી હકીકત કહી.

થોડા દિવસ અહીં રહી પવનજી અંજના, હનુમાન

તથા પોતાના માથાપ સાથે પોતાના ગામ આવ્યા. રાજ મહેન્દ્ર તથા મનોવેગા પણ પોતાને ગામ ગયા.

હનુમાન કુમારે બધી જાતની વિધાઓ શિખી પોતાનું અદ્ભુત જીવન કેવી રીતે ગાળ્યું તે કાઠ વખત એમની જુદી વાતમાં કરીશું.

પવનજી રાજ્યપાટ ભોગવે છે ને હનુમાનના પરાક્રમ સાંભળીને રાજ થાય છે.

કેટલાક વર્ષો અંજના તથા પવનજીએ સુખમાં પસાર કર્યા. એક વખત રાત્રિના પાંચલા પહોરે અંજના પોતાના જીવનનો વિચાર કરે છે. તેને લાગ્યું કે હવે સંયમ લઈને આત્માનું કલ્યાણ કરીએ. તેણે પોતાનો વિચાર પવનજીને જણાવ્યો. પવનજી કહે ! હજી તો આપણે નાના છીએ. થોડા વરસો પછી સંયમ લઈએ. અંજના કહે, સ્વામીનાથ ! કોણ જાણે છે આપણું આયુષ્ય કેટલું છે. એટલે ધર્મના કામમાં ઢીલ ન જ કરવી. પવનજીને અંજનાની સમજવટથી વૈરાગ્ય થયો. બંને સ્ત્રી પુરૂષ દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા.

હનુમાનને અંજના પર ધણેજ પ્રેમ છે. તે માતાને રજ આપવા તૈયાર નથી. અંજનાએ તેને કહ્યું: બેટા ! માતાપિતા ને બધો પરિવાર આ જીવનનોજ સંબંધી છે. એના મોહમાં

બંધાઇને આત્મકલ્યાણ ન મુકાય. જ્યારે અંજનાએ હનુ-
માનને ખુબ સજવ્યા ત્યારે તેમણે રજા આપી.

પવનજી, અંજના, તથા વસંતમાળાએ દીક્ષા લીધી.
અંજના હવે માસ માસના ઉપવાસ કરે છે. તે પોતાના
મનનો પણ મેલ ધુવે છે. ખુબ તપ કરીને તથા મન વચન
ને કાયાને પવિત્ર કરીને અંજનાએ પોતાનું આયુષ્ય પૂરું
કર્યું. પવનજી તથા વસંતમાલાએ પણ પવિત્રજીવન ગાળીને
શરીર છોડ્યું.

ધન્ય છે મહાસતી અંજનાને ! ધન્ય છે હનુમાન-
જનની અંજનાને !

રાજર્ષિ પ્રસન્નચંદ્ર અને વલ્કલચીરી

: ૧ :

સોહામણું શહેર છે. રૂડો ત્યાં રાજમહેલ છે. તેના ગોખે રાણી બેઠી રાજના વાળ આળે છે. રાણીનું નામ ધારિણી ને રાજનું નામ સોમચંદ.

કાળા લમર વાળ આળતાં માંહિ એક ઘોળો વાળ દેખાયો. એટલે રાણી બોલી: સ્વામી! દૂત આવ્યો. રાજએ આમ બેયું તેમ બેયું પણ કાઠ દેખાયું નહિ. તેણે કહ્યું: ક્યાં છે દૂત ? મને તો કાઠ દેખાતું નથી. ત્યારે રાણીએ પેલો વાળ રાજના હાથમાં આપ્યો અને કહ્યું: ઘડપણનો સંદેશો લાવનાર દૂત આ રહ્યો. રાજ આ બેઠ વિચારમાં પડ્યા. રાણી બોલી: સ્વામીનાથ ! એમાં ખેદ શું કરે છે ? જીવાન હોય તેને ઘડપણ તો આવેજ ને ?

રાજ કહે, પ્રિયા ! મને ઘડપણનો ખેદ નથી થતો. હું તો એ વિચાર છું કે મારા બાપદાદાએ ઘડપણ આવ્યા પહેલાં સંન્યાસ લીધો ને હું તો સંસારનાં ભોગ ભોગવી રહ્યો છું. માટે હું પણ હવે સંન્યાસ લઉં.

રાણી કહે, પણ સ્વામીનાથ ! આપણા કુંવર પ્રસન્નચંદ્ર હજી તો દુધપીતો બાળ છે ! એને રાજ્ય શી રીતે સોંપાય ? રાજા કહે, તું એને ઉછેરજ. હું તો હવે સંન્યાસ લઈશ.

રાણી કહે, નાથ ! હું તો તમારી સાથેજ આવીશ. જ્યાં તમે ત્યાં હું. જવું જીવન તમે ગાળશો તેવું જીવન હું ગાળીશ. આ સાંભળી રાજા તેને સમજાવવા લાગ્યા : પ્રિયા ! તારે આવવાની જરૂર નથી. તું કુંવરને ઉછેરીને મોટા કર. વળી તું ગર્ભવંતી છે. પણ રાણી એમ માને ? એણે કહ્યું : રાજામાં એની રખેવાળ કરનાર ધણા છે. હું તો તમારી સાથેજ આવીશ.

આમ કહી રાજારાણીએ બાલક પ્રસન્નચંદ્રને ગાદી આપી ને પોતે વનમાં ગયા : સાથે એક દાસીને પણ લીધી.

પ્રસન્નચંદ્ર મંત્રીની દેખરેખ નીચે મોટા થાય છે. બધી કળાઓ શીખે છે.

: ૨ :

રાજા રાણીએ જંગલમાં જઈ એક પર્ણકુટી ખાંધી. તેનું આંગણું લીંપીગુપ્તીને સાફ કર્યું. ભાતભાતનાં ત્યાં ફુલઝાડ વાવ્યા. ભૂખ્યાતરસ્યા મુસાફરને ત્યાં ઠંડું હીમ પાણી

મળે. તાપે ટળવળતા મૃગલાંચોને ત્યાં આશ્રય મળે. જંગલ-
માંથી તેઓ પાકાં ને મીઠાં ફળો લાવે ને હેતથી આરોગે.
ઝરણાના નિર્મળાં નીર લાવે ને પ્રેમથી પીએ.

ધારિણી પતિની ખુબ ભક્તિ કરે છે ને પ્રભુ સ્મરણમાં
દિવસો પસાર કરે છે. વનના મૃગલાં તેમનાથી બીતા નથી.
તેઓ અહીં આવે છે અને બધાની સાથે ગેલ કરે છે.

એવામાં ધારિણીને સુવાવડ આવી. તેને એક પુત્ર
થયો. પણ સુવાવડમાં તેને રોગ લાગ્યું થયો. તે મરણ પામી.
એટલે પેલી દાસી તેને ઉછેરવા લાગી. દૈવ જોગે તે દાસી
પણ મરી ગઈ એટલે તે કામ સોમચંદને માથે પડ્યું. તેમણે
જંગલમાંથી લેસનું દૂધ લાવીને પાવા માંડ્યું. તેઓ બાળકને
બધો વખત પોતાની પાસે રાખવા લાગ્યા. તે વલ્કલ (ઝાડની
છાલનાં કપડાં) પહેરતો એટલે તેનું નામ પડ્યું વલ્ક-
લચીરી.

: ૩ :

પ્રસન્નચંદ્ર બધી કળા ભણીને ઉમ્મર લાયક થયા
એટલે મંત્રીઓએ તેમને રાજ્ય સોંપ્યું. તે ન્યાયથી પ્રજાને
પાળવા લાગ્યા. દુનિયાનાં દુઃખ કાપવા લાગ્યા.

એક વખત રાજ સભામાં બેઠા છે. ત્યાં કોઈએ આવીને
ખબર કહ્યા: મહારાજ! આપને એક ભાઈ થયેલ છે. આશ્ર-

મમાં તે મોટા થાય છે. આ સાંભળી પ્રસન્નચંદ્રનું હૈયું પ્રેમથી ઉભગધ આંવ્યું. મારો ભાઈ કેવો હશે ? તેને જોઈ એવું મન થયું. વળી વિચાર આવ્યો: પિતા ધરડા થયા એટલે તે વનમાં રહે એ ઠીક પણ મારો નાનડો બંધવ શા માટે જંગલમાં ઉછરે ? હું અહીં રાજ્યની મોજમજહ ભોગવું ને તે શું જંગલમાં ઉછરે ? એ તો કાઠરીતે ઠીક નહિ. તેને હું તેડી લાવું. પણ જંગલમાં ઉછરેલ આ શહેરમાં શી રીતે આવશે ? આમ બહુ બહુ વિચાર કરી છેવટે તેમણે વેશ્યાઓને બોલાવી: અને કહ્યું: તમે વેશ બદલીને જાવ ને ગમે તેમ સમજાવી પટાવી મારા ભાઈને તેડી લાવો. વેશ્યાઓએ તે પ્રમાણે કર્યું: તાપસનો વેશ પહેરી તેઓ જંગલમાં ગઈ. સોમચંદ્ર ઋષિએ આશ્રમનો રસ્તો લીધો. રસ્તામાં વલ્કલચીરી પ્રાણી છાબડી ભરી આવતો દેખાયો.

વલ્કલચીરી ખુબ ભોળો છે. આશ્રમ, ઋષિઓ ને જંગલ સિવાય કાંઈને જોગખતો નથી.

તેણે આ વેશધારી ઋષિઓને જોયા એટલે પ્રણામ કર્યા. અને પૂછ્યું: હે ઋષિઓ ? તમે કાણ છો ? તમારો આશ્રમ ક્યાં છે ?

તેઓ બોલ્યા કે અમે પોતાન આશ્રમના ઋષિઓ છીએ ને તમારી મહેમાનગતે આવેલ છીએ. કહેા, અમારી શી મહેમાનગત કરશે ?

વલ્કલચીરી કહે, આ પાકાં ને તાજાં ફળો લાવ્યો છું તે ખાઓ.

વેશ્યાઓ કહે, આવા સ્વાદ વિનાના ફળને કાણ ખાય ? જુઓ અમારા આશ્રમનાં આ ફળ. એમ કહી બે લાડુ તેમની આગળ મૂક્યા. વલ્કલચીરી તે ખાઈને બોલ્યોઃ વાહ ? આ ફળ તો બહુ મજાનાં છે ! અમારા વનમાં તો આવા ફળો થતાં જ નથી. તે ફળના ખુબ વખાણ કરવા લાગ્યો. આથી વેશ્યાઓ બોલી. જો આપને એવા ફળો ખાવા હોય તો આવો અમારા આશ્રમમાં.

વલ્કલચીરીને લાડુ બહુ દાઢે લાગ્યા હતા એટલે તે જવા તૈયાર થયો. તેમની સાથે ચાલવા લાગ્યો.

જ્યાં તેઓ થોડું ચાલ્યા ત્યાં સોમચંદ્ર રાજર્ષિ આવતાં દેખાયા એટલે તેઓ સમજી કે આપણું મોત આવ્યું. આ ઋષિ આપણને હવે શાપ આપીને બાળી મૂકશે એટલે મુઠીઓ વાળીને પ્રાંતે તેમ નાઠી.

મહામહેનતે પોતાનપુર પહોંચી. ત્યાં જઈ રાજ પ્રસન્નચંદ્રને બધી હકીકત કહી. એટલે પ્રસન્નચંદ્રને ઘણું જ દુઃખ થયું. હા ? મેં મુરખે શું કર્યું ? એકતો પિતાપુત્રને જુદા પાડ્યા ને મને તે મળ્યો નહિ ! હવે પિતાથી જુદો પડેલો એ શું કરશે ? તેણે શોધ કરવા ચારે બાજુ પોતાના માણસો દોડાવ્યા.

પોતાને ખુબ શોક થયો. શોક પાળવા તેણે હુકમ કર્યો: નગરમાં ક્યાંઈ વાજ વાગે નહિ.

: ૪ :

વલ્કલચીરી પેલા તાપસોને શોધતો જંગલમાં ભટકવા લાગ્યો. તેને ભટકતાં ભટકતાં એક રથવાળો મળ્યો. વલ્કલચીરીએ તેને જોઈ પ્રણામ કર્યા: બાપજી ! હું તમને પ્રણામ કરું છું. એટલે રથવાળો બોલ્યો આપને ક્યાં જવું છે? વલ્કલચીરી કહે, મારે પોતાન આશ્રમમાં જવું છે. રથવાળો કહે, આવો ત્યારે હું પણ ત્યાંજ જવાનો છું એમ કહી તેને રથમાં બેસાડ્યો. રથમાં તેની સ્ત્રી બેઠેલી હતી. વલ્કલચીરીએ તેને જોઈને કહ્યું: બાપજી ! હું તમને પ્રણામ કરું છું: સ્ત્રી અચબો પામી. આ મને બાપજી કેમ કહે છે? તેણે પોતાના સ્વામીને કહ્યું એટલે તે બોલ્યો: આ બિચારો ગમાર છે. વનમાં લઈયો છે એટલે સ્ત્રીને તે આળખતો નથી.

પછી ઘોડાઓને જોઈને વલ્કલચીરીએ પૂછ્યું: બાપજી? આ મૃગલાં આવડાં મોટા કેમ છે? અને બિચારાને અહીં શું કામ જોડ્યાં છે?

રથવાન કહે, અમારા આશ્રમમાં એવડા મોટાં મૃગલાં થાય છે અને તે આવુંજ કામ કરે છે.

પછી અપોર ચડયા એટલે રથવાળાએ ભાથું છોડ્યું. તેમાંથી બે લાડુ કાઢીને વઢકલચીરીને પણ આપ્યા. વઢકલચીરી તે ખાતો જાય ને ખુબ ખુશ થતો જાય. હાશ ! કેવાં મીઠાં આ પોતનઆશ્રમનાં ફળ છે ને ? ત્યાં પહોંચીશ એટલે હંમેશ આવાં ફળ ખાવાને મળશે.

રથ ચાલતાં ચાલતાં પોતનપુર આવ્યો. એટલે રથવાન બોલ્યો : હે ઋષિ! હવે પોતન આશ્રમ આવ્યો. અહીંથી અમે જુદા પડીશું. તમે આ થોડું ધન રાખો. એના વિના આ આશ્રમમાં કોઈ પેસવા નહિ દે. એમ કહી તેણે પૈસાની નાની પોટલી આપી ને પોતાને રસ્તે ગયો.

વઢકલચીરી ગામમાં આવ્યો. તેને અધું નવું નવુંજ લાગે. તે હવેલીએને જોઈ વિચારવા લાગ્યો : અધધધ ! આવડી મોટી ખુપડીઓ ! અને આ પથરાની કેમ ખાંધી હશે ? શું લાકડાને ઘાસ અહીં નહિ મળતાં હોય ? અને આટલા બધા અહીં સાથે કેમ રહેતાં હશે ? હા ! કેવડો મોટો આશ્રમ ! અહીં તો અધું નવું નવુંજ છે. પણ હું હવે ક્યાં જઈ ? અહીં જઈ ? ત્યાં જઈ ? ક્યાં જઈ ? એમ વિચાર કરતાં તે એક વેશ્યાના ઘર આગળ આવ્યો. જરા પણ અટક્યા વિના તે સીધો અંદર ગયો. ત્યાં વેશ્યા ઉભી હતી તેને જોઈને પ્રણામ કર્યા : હે બાપજી ! તમને હું પ્રણામ કરું છું. વેશ્યા સમજી : આ છે કોઈ તેજસ્વી પણ

જંગલમાં ઉછર્યો લાગે છે. તેથી દુનિયાની કાંઈ ગમ નથી. મને જોશીએ કહ્યું હતું કે થોડા દિવસમાં એક જીવાન ત્યારે ત્યાં આવશે. તેને તારી પુત્રી પરણાવજ. એજ પુરુષ આ લાગે છે. આમ વિચારી તે બોલી : પધારો શું કામ છે ? એટલે વલ્કલચીરીએ પેલી પોટલી તેના હાથમાં મૂકી અને કહ્યું : તમારા આશ્રમમાં રહેવાને મને એક ઝુંપડી આપો. વેશ્યાએ કહ્યું : આ આખો આશ્રમ આપનો જ છે. આપ સુખેથી અહીં બિરાજો. વલ્કલચીરી ત્યાં બેઠો.

પછી વેશ્યાએ હજમને બોલાવ્યો. તેને નવા ઋષિ આવેલા જાણી વલ્કલચીરીએ પ્રણામ કર્યા : બાપજી ! હું તમને પ્રણામ કરું છું. હજમ હસવા લાગ્યો. આ વળી કોણ વિચિત્ર પુતળું છે ! પછી વેશ્યાએ કહ્યું : આ મુનિની ફક્કડ હજમત બનાવો. હજમે પથરાણું પાથર્યું ને મુનિને કહ્યું : સામા બેસો. મુનિ કહે, બાપજી ! શું ધ્યાન ધરવાનું છે ? હજમ કહે, હા; તમારે ધ્યાન ધરવાનું છે. એટલે તે આંખો બંધ કરીને સામે બેઠા. હજમે કાતર ચલાવવા માંડી. એટલે એકદમ વલ્કલચીરી ખૂમ પાડી ઉઠ્યા : અરે ! મારી જટા ! મારી જટા ! કેમ કાપી નાંખો છો ? બાપજી ! રહેવા ઘો. મારી જટા કાપશે નહીં. હજમ કહે, આ આશ્રમમાં આવડી મોટી જટા કોઈ રાખતું નથી. જો અહીં રહેવું હોય તો તમારી જટા ઝાછી કરવી પડશે. આશ્ર-

મમાં રહેવાની વલ્કચીરીને ખુબ હોંશ તેથી વગર બોલ્યે તેમ કરવા દીધું. પછી નવરાવવા માટે વલ્કલ ઉતારીને બીજું કપડું આપવા માંડ્યું. એટલે તે ખૂસો પાડવા લાગ્યા : બાપજી ! તમે બધું કરો પણ આ મારું વલ્કલ ના લ્યો. જન્મ્યો ત્યારથી હું એને પહેરું છું. એટલે વેશ્યાએ કહ્યું : જો આપને આશ્રમમાં રહેવું હોય તો અમારો આચાર પાળવો પડશે. અમારા આશ્રમમાં તો આવાજ કપડાં પહેરાય છે. આશ્રમમાં રહેવાની વાત આવી એટલે વલ્કલચીરી બોલ્યા ચાલ્યા વિના શાંત ઉભા. વેશ્યાએ તેમને બીજું કપડું પહેરાવ્યું ને ગરમ પાણીથી સાબુ ચોળીને નવરાવ્યા. પછી સુંદર કપડાંલત્તાં પહેરાવ્યાં.

હવે વેશ્યાએ પોતાની પુત્રીને સોળે શણગાર સજ્જતીને તૈયાર કરી. પછી વેશ્યાઓએ ભેગા મળી ગીત ગાવા માંડ્યા એટલે વલ્કચીરી વિચારમાં પડ્યો. આ ઋષિઓ શું બાણતા હશે ?

વેશ્યાએ તેમને પોતાની પુત્રી પરણાવી અને મંગળ વાજ વગડાવ્યા. આ સાંભળી : અરે ! આ શું ? આ કોલા-હલ શેનો ! એમ વિચારતાં વલ્કલચીરીએ કાને હાથ દીધા.

: ૫ :

અહીં રાજ પ્રસન્નચંદ્ર વાજનો અવાજ સાંભળી

ગુસ્સે થયા. તે બોલ્યા : મારા નગરમાં એવું કાણ છે જ મારે હુકમ તોડીને વાજાં વગાડે છે ? જાવ તેને બોલાવીને મારી આગળ હાજર કરો.

સિપાઈઓ ઉપડયા. વેશ્યાને પકડી લાવ્યા: વેશ્યાએ કહ્યું ? મહારાજ ! મને એક જોશીએ કહ્યું હતું કે એક ઋષિના વેષવાળો જીવાન તારે ત્યાં આવશે. તેને તું તારી પુત્રી પરણાવજ. હું કેટલાક દિવસથી તેની રાહ જોતી બેઠી હતી. એવામાં આજ તે આવ્યો. એટલે મારી પુત્રીના લગ્ન કર્યા. એના હરખમાં વાજાં વગડાવ્યાં છે. મને ખબર નહિ કે આપનો એવો હુકમ થયો છે. મારે ગુન્ટો માફ કરો. આ સાંભળી પ્રસન્નચંદ્રને લાગ્યું : મારે ભાઈ તો એ ન હોય ! ખાતરી કરવા તેમણે પેલી વેશ્યાઓને મોકલી. તેઓએ આવીને જાહેર કર્યું : એજ આપના ભાઈ છે. આ સાંભળી રાજના હરખનો પાર રહ્યો નહિ. પોતાના ભાઈભાભીને તેડવા હાથી મોકલ્યો.

હાથીની અંખાડીએ બેસી વલ્કલચીરી તથા તેની વહુ રાજદરબારે આવ્યા.

રાજાએ ધીમે ધીમે તેને દુનિયાદારીનું જ્ઞાન આપ્યું. વલ્કચીરી સમજતો થયો. થોડા વખતમાં ખુબ હોંશિયાર બન્યો. પછી તેના ઘણી રાજપુત્રીઓ સાથે લગ્ન થયા.

: ૬ :

અહીં સોમચંદ્ર મુનિએ વલ્કલચીરીને જોયો નહિ. એટલે તેને શોધવા નીકળ્યા. જંગલના ઝાડે ઝાડે તે ફરી વળ્યા. પહાડની બખોલો જોઈ વળ્યા પણ ક્યાંઈ વલ્કલચીરી દેખાયો નહિ. આથી તેમને ખુબ દુઃખ થયું. તેમને પુત્ર ઉપર ધણોજ પ્રેમ. તેથી ચોધાર આંસુએ રડવા લાગ્યા. રડતાં રડતાં તે આંધળા થયા.

પ્રસન્નચંદ્ર રાજાએ પોતાનો ભાઈ મળ્યો એટલે તેના સમાચાર પિતાને પહોંચાડયા. તેમને આથી કાંઈક શાંતિ વળી પણ તેનો વિજેગ ખુબ સાલવા લાગ્યો. હવે બીજા તાપસો તેમની સેવા ચાકરી કરે છે ને તેમની દેખરેખ રાખે છે.

: ૭ :

વલ્કલચીરીને જંગલમાંથી શહેરમાં આવ્યા બાર વરસ વીતી ગયા છે. એક વખત એમને વિચાર આવ્યો: ઓહો ! મારા પિતાએ મને ઉછેરીને મોટા કર્યો ને મેં તેા તેનો કાંઈ બદલો વાળ્યો નહિ. અત્યારે તેઓ ધરડા છે. મારાથી આ કેમ ચુકાય !

પોતાનો આ વિચાર તેમણે પ્રસન્નચંદ્રને કહ્યો. એટલે તેમણે કહ્યું : હું પણ પિતાના દર્શન કરવાને ખુબ ઇંતેજર છું. આપણે બંને સાથે જઈશું.

તે બંને ભાઈ તૈયાર થયા. ભાઈ ઠાઠમાઠથી પોતાનું લશ્કર લઈને ચાલ્યા. કેટલાક વખતે તેઓ પિતાના આશ્રમે આવ્યા. જ્યાં આ આશ્રમ જોયો એટલે વલ્કલચીરી બોલી ઉઠ્યો: ભાઈ ! આ આશ્રમ જોઈ મને કાંઈ કંઈ થાય છે. અહા ! આ સરોવર ને વાવ ! જ્યાં હું હંમેશાં ન્હાતો હતો. અહા ! આ વૃક્ષો કે જનાં મીઠાં ફળો હું ખાતો હતો. આ પ્યારા મૃગલાં ! આ માતા જીવી ભેંસો જનું દૂધ પીધને હું મોટો થયો. તે વખતનું જીવન ખરેખર સુખ સુખી હતું. એવું સુખ હું કેટલુંક સંભારું ? આમ વાતો કરતાં તે પિતાની પર્ણકુટી આગળ આવ્યા ને પિતાના પગમાં પડી નમસ્કાર કર્યા. પિતાજી ! તમારા પુત્રો તમને નમસ્કાર કરે છે. આંધળા પિતા બોલ્યા: કોણ પ્રસન્નચંદ્ર ? કોણ વલ્કલચીરી ? કેમ પુત્રો તમે કુશળ છો ? બંને બોલ્યા: આપની કૃપાથી અમે કુશળ છીએ. પછી તેમણે બંનેને છાતી સરસાં ચાંપ્યાં ને તેમની આંખમાંથી પ્રેમનાં આંસુ પડ્યા. આ વખતે તેમના શરીરમાં પ્રેમની ગરમી એટલી વધી ગઈ કે તેમની આંખના પડલ તુટી ગયા ને તે દેખતા થયા.

પછી વલ્કલચીરી પોતાની ઝુંપડીમાં ગયા ને પોતાનું કમંડલ જોવા લાગ્યા. તેના પર કેટલાએ વરસની ધુળ ચડેલી. તેને પોતાના ખેસથી દુર કરવા લાગ્યા. આ વખતે તેમને લાગ્યું કે પોતે આવું કાંઈક કરેલું છે. એનો વિચાર કરતાં

કરતાં તેમને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન એટલે કે પૂર્વજીવનું સ્મરણ થયું. એટલે પોતાનો પૂર્વજીવ જોવા લાગ્યા. ત્યાં તેમણે લીધેલી દીક્ષા યાદ આવી. તે સંયમી જીવન યાદ આવ્યું એટલે ભોગવિલાસ પરથી મન ઉઠી ગયું. ઉચ્ચ જીવન ગાળવાની ઈચ્છા થઈ. એ ઉચ્ચ જીવન ગાળવામાં તે એટલા પવિત્ર વિચારે આવી ગયા કે તેમની બધી મલીનતા દૂર થઈ ને તેઓ પૂરા પવિત્ર થયા.

પછી તેઓ પોતાના પિતા તથા ભાઈ સાથે પોતાનપુર પાછા ફર્યા. તેમણે તે બંનેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો એટલે પિતાને સાચો ધર્મ સમજાયો. પ્રસન્નચંદ્રને પણ વૈરાગ્ય થયો.

[૮]

હવે એક વખત ત્યાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. એટલે મહાત્મા વડ્કચીરીએ પોતાના પિતાને કહ્યું: આપ આ મહાપ્રભુ સાથે રહો ને આપના આત્માનું કલ્યાણ સાધો. પછી પોતે સ્વતંત્ર ફરવા લાગ્યા.

અહિં પ્રભુ મરાવીરે ઉપદેશ આપ્યો. તેથી પ્રસન્નચંદ્રને પ્રબળ વૈરાગ્ય થયો. તેમણે પોતાના પુત્રને ગાદીએ બેસાડ્યો ને પોતે દીક્ષા લીધી.

એક વખત પ્રભુ મહાવીર રાજગૃહી પધાર્યા. રાજર્ષિ પ્રસન્નચંદ્ર પણ સાથે હતા. તેઓએ ઉચ્ચ ધ્યાન લગાવ્યું. એક

પગે ઉભા રહ્યા. બે હાથ ઉંચા રાખ્યા ને સૂરજના સામે નજર રાખી.

આ વખતે રાજ શ્રેણિક પોતાના પુરા ઠાઠથી પ્રભુ મહાવીરના દર્શન કરવાને ચાહ્યા. તેમના લશ્કરના મોખરે બે સિપાઈઓ ચાલે. તેમણે આ મુનિને જાઈ વાતચીત ચલાવી. પહેલો કહે, ધન્ય છે આ મુનિરાજને ! આના જવું ઉચ તપ કાણ કરી શકે ? ત્યારે બીજા બોલ્યો અરે ચાર ! એમાં એમણે શું મોટું કામ કર્યું ? ખિચારા બાળકને ગાદીએ બેસાડીને ચાહ્યા ગયા. મંત્રીઓને તેની દેખરેખ સાંપી. હવે તે મંત્રીઓજ એનું કાસલ કાઢવા તૈયાર થયા છે. એ બાળકને મારીને રાજ્ય લઈ લેશે એટલે એનો વંશ જશે. ધિક્કાર છે એવા નિર્દય પિતાને. એમ કહી તેઓ આગળ ચાલવા લાગ્યા.

એવામાં મહારાજ શ્રેણિક પણ આવી પહોંચ્યા. તેમણે ધ્યાન ધરતા આ મહાત્માને જાઈ ભક્તિ ભાવે પ્રણામ કર્યા. પછી આગળ ચાહ્યા. રસ્તામાં આ મુનિ કેવા મહાન છે એમ વિચાર કરવા લાગ્યા.

પ્રભુ પાસે જઈને તેમને વંદન કર્યું અને ઉપદેશ સાંભળવા લાગ્યા. પછી પ્રશ્ન કર્યો: હે પ્રભુ ! જ્યારે હું પ્રસન્નચંદ્રને પગે લાગ્યો ત્યારે તેમણે કાળ કર્યો હોત તો શી ગતી થાત ? પ્રભુ મહાવીર કહે, ખરાબમાં ખરાબ. [સાતમી

નરક] શ્રેણિકરાજ આશ્ચર્ય પામ્યા. ફરીથી પૂછ્યું: અત્યારે મરે તો ? પ્રભુ મહાવીર કહે, (સ્વાર્થસિદ્ધિ વિમાને જાય. ધણી ઉંચી ગતિએ જાય. આવા જુદા જુદા જવાબ સાંભળી શ્રેણિકે પ્રરી પૂછ્યું: હે પ્રભો ! એમ કેમ ? એવામાં દુકુંભિ વાગવા લાગી. જયનાદ થવા લાગ્યા.

શ્રેણિક પૂછ્યું: પ્રભો ! આ દુકુંભી શેની વાગી ? તેમણે જવાબ આપ્યો: રાજર્ષિ પ્રસન્નચંદ્રને કેવલજ્ઞાન થયું. રાજ શ્રેણિકને આ બધું સાંભળી નવાઈ લાગી અને આવા જુદાજુદા જવાબો કેમ મળ્યા તે સંબંધી ખુલાસો પૂછ્યો. પ્રભુ મહાવીર કહેવા લાગ્યા: હે રાજન્ ! તું અહિં, વંદન કરવા આવતો હતો ત્યારે તારા સિપાઈઓની વાત-ચીત એમના કાનમાં પડી. એથી તે ધ્યાન ચુક્યા.

તે વિચારવા લાગ્યા: અરે ! જનાપર મેં વિશ્વાસ મૂક્યો તેજ આજે દુષ્ટ થયા. મારા દૂધ પીતા બાળકનું રાજ્ય લેવાનો વિચાર કરતા તે દુષ્ટને શરમ સરખીએ ન આવી ? જે અત્યારે હું ત્યાં હોત તો એ પાપીઓની બરાબર બબર લેત. આ પ્રમાણે તેમના મનમાં ક્રોધ વધારે ને વધારે થવા લાગ્યો. થોડા વખતમાં તો તેઓ પોતાનું ચારિત્ર ભૂલી ગયા. જાણે મંત્રીઓ પોતાની પાસે આવીને બડા થયા હોય અને પોતે લડાઈમાં ઉતર્યા હોય તેવો ભાસ થયો. એટલે પોતેજાણે એક પછી એક હથિયારો વાપરવા માંડ્યા.

મંત્રીઓના કકડે કકડા કરવા લાગ્યા. જાણે લડાઈ કરતાં પોતાના બધા હથિયારો ખુટી ગયા હોય તેમ લાગ્યું. તેથી તેમણે વિચાર કર્યો: લાવ્ય, મારા માથે ટાપ પહેર્યો છે તે ફેંદીને પણ શત્રુના પ્રાણ લઉં. પછી તે વધારે ને વધારે ઉગ્ર થયા. આ વખતે હે રાજા ! તમે વંદન કર્યું હતું. પછી જવો તેમણે માથે હાથ મૂક્યો ત્યાં મુંડેલું મસ્તક યાદ આવ્યું. હા ! મેં તો દીક્ષા લીધી છે. મારાથી આવા વિચારો કેમ થાય ! મારી ભૂલ થઈ ! હું ધ્યાન ચૂક્યો ! મારે હવે પુત્રથી શું ! મારે હવે મંત્રીઓથી શું ? જગતના સઘળા જીવ જોડે મિત્રતા હોવી ઘટે ! દીક્ષા લેનારથી કોઈ તરફ વેર વિરોધ થાયજ કેમ ? આમ વિચાર કરતાં તેઓ પવિત્ર થઈ રહ્યા હતા, તે વખતે હે રાજા ! તમે મને પ્રશ્ન કર્યો હતો. અને પછી તેઓ પૂરા પવિત્ર મનવાળા થયા એટલે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. હે રાજા ! રાજર્ષિ પ્રસન્નચંદ્રની વાત પરથી સમજ કે મનુષ્ય વિચારથીજ ચડે છે ને વિચારથીજ પડે છે. જવો વિચાર કરીએ તેવા થવાય છે. માટે હંમેશાં પવિત્ર વિચાર ને પવિત્ર ભાવનાવાળા થવા પ્રયત્ન કરવો.

પ્રસન્નચંદ્ર અનેકના કહ્યાણુ કરી નિર્વાણુ પામ્યા.
વંદકલચીરિ પણ અનેકના કહ્યાણુ કરી નિર્વાણુ પામ્યા.

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ ।

સતી મયણુરેહા

વાહ ! સુદર્શનપુર તે સુદર્શનપુર.આવા નગરની જોડ ક્યાં હશે ! અને આ માળવા જવી સુંદર ભૂમિ પણ ક્યાં હશે ! આમ ત્યાંના રાજા મણિરથ ગોખે બેઠા વિચાર કરે છે. એવામાં તેમની નજર સામેના મહેલમાં ગઈ. ત્યાં શું જોયું ? નાહીને આવેલી મયણુરેહા પોતાનો ચોટલો સૂકવી રહી છે. મણિરથ રાજા એ જોઈને અચંબો પામ્યા. મયણુરેહા તેમના નાનાભાઈ યુગબાહુની સ્ત્રી. અહા આવું રૂપ ! યુગબાહુને આવી રૂપાળી સ્ત્રી છે એવું તો આજે જાણ્યું. તેનું મન ચળ્યું. તે મોટાભાઈની ફરજ ભૂલ્યો. બીજા દિવસથી મયણુરેહા પોતાને ચાહે એવા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો. એક દિવસ દાસી સાથે સુંદર વસ્ત્ર ને ધરેણાં મોકલ્યાં. મયણુરેહાએ તે સ્વીકાર્યાં. તે સમજી કે જઠણ તો મોટા છે. તેમની કૃપા મારાપર ધણી છે. બીજા દિવસે વળી મેવામીઠાધ મોકલ્યા. ત્રીજા દિવસે વળી સુંદર ફળદ્રુલ મોકલ્યા. આમ મણિરથ નવીનવી વસ્તુઓ મોકલવા લાગ્યો. મયણુરેહા પણ તે નિર્મળ મને સ્વીકારવા લાગી. મણિરથ સમજ્યો કે મયણુરેહા મને ચાહવા લાગી છે.

એક વખત મયણુરેહા પોતાના બાગમાં ગઈ. દ્રાક્ષના

માંડવા નીચે હીંચકા ખાવા લાગી. એવામાં મણિરથ ત્યાં આંચો ને કહેવા લાગ્યો: હે સુંદરી ! તમે મને પુરુષ તરીકે સ્વીકારો. હું રાજ્યરિક્ષિ તમારા ચરણે ધરીશ.

મયણુરેહા મહાસતી હતી. તે મણિરથના આવા વચનો સાંભળી અચંબો પામી. મનમાં વિચારવા લાગી: મણિરથ મારા જઠ થઇને આ બોલે છે શું ? નક્કી તેમની મતિ મેલી થઈ છે. એટલે તેણે જવાબ આપ્યો તમને પુરુષ તરીકે કાણ ન સ્વીકારે ! તમે સ્ત્રી કે નપુંસક થોડાજ છો ! વળી યુવરાજ યુગબાહુની હું સ્ત્રી છું એટલે રાજ્યરિક્ષિતો મને મળેલીજ છે. સતિયા મરણ પસંદ કરે પણ સત ન છોડે. તેમને તો મોટી એટલી મા, ને નાની એટલી બહેન. હે મહારાજ ! હું તમારા નાનાભાઈની સ્ત્રી એટલે તમારી બહેન કહેવાઉં. માટે દુષ્ટ વિચાર છોડી દો.

મણિરથનું મન ચક્રકોળે ચડયું હતું એટલે આ અમૃતવાણી તેના હૈયે ન ઉતરી. તેણે તો ઉલટો ઉઘો વિચાર કર્યો. આ યુગબાહુ જીવે છે ત્યાં સુધી મયણુરેહા મને નહિ ચાહે. જો એનો કાંટો કાઢું તો મારા મનોરથ ફળે. આમ વિચારી તે યુગબાહુને મારવાનો લાગ શોધવા લાગ્યો.

મયણુરેહાએ આ વાત પોતાના પતિને ન કહી. તેને લાગ્યું કે આ વાતથી પતિ ગુસ્સે થશે અને ભાઈ ભાઈ વચ્ચે યુદ્ધ જમશે. તેમાં સેંકડો નિર્દોષ પ્રાણીના જન જશે.

: ૨ :

મયણરેહા ગર્ભવતી છે. ગર્ભ કોઈ પુણ્યવાન એટલે સુંદર વિચારે આવે છે. તેને ત્રીજા માસ થયો એટલે ઈચ્છા થઈ: હું જિનેશ્વરની પૂજા કરું. ગુરૂને વંદન કરું. ધર્મની વાતો સાંભળું. યુગબાહુએ તેની બધી ઈચ્છા પૂરી કરી. છ માસ વીતી ગયા ને વસંત ઋતુ આવી એટલે યુગબાહુ મયણરેહા સાથે પોતાના ઉધાનમાં ગયો. સાથે થોડા દાસદાસી લીધા. ત્યાં દિવસભર આનંદ કર્યો. રાત પણ ત્યાંજ રહ્યા. એક કેળના ધરમાં સૂતા.

મણિરથને લાગ્યું: આજ ઠીક લાગ છે. એક તો નગર બહાર છે. વળી સાથે થોડાજ માણસો છે એટલે જરૂર હું પ્રાવીશ. આમ વિચારી તૈયાર થયો. ખભે તરવાર લટકાવી ને એકલોજ બાગ આગળ આવ્યો.

યુગબાહુ ક્યાં છે? મણિરથે પહેરેગીરેને પૂછ્યું. પહેરેગીરેએ જવાબ આપ્યો: મહારાજ! તેઓ કેળના ધરમાં છે. પણ ત્યાં કોઈને નહિ આવવા દેવાનો સપ્ત હુકમ છે. આ સાંભળી મણિરથ બોલ્યો: જરા ભાન ઠેકાણે રાખીને બોલો. તમે કોની સાથે વાત કરો છો તેનું ભાન છે! મહારાજ મણિરથ જરૂરના કામ સિવાય અત્યારે આવેજ નહિ. તે અંદર જવા લાગ્યા. એટલે પહેરેગીરેએ અટકાવીને

યુગબાહુને ખબર આપી: મહારાજ એકલા પધાર્યા છે. અમને તરછોડી અંદર આવે છે.

યુગબાહુ કહે, કાણ ? મોટા ભાઈ અત્યારે અહીં આવે છે ? તેમને માટે એક એવો મનાઇ હુકમ હોય નહિ. જાઓ અમને અંદર આવવા દો. એમ કહી પહેરેગીરોને વિદાય કર્યા. પોતે ભાઈના સામે જવાની તૈયારી કરી.

મયણરેહાને વહેમ પડ્યો, જરૂર આમાં કાંઈક દુગો છે. નહિતર મણિરથ અત્યારે શા માટે આવે ! એટલે તેણે યુગબાહુને કહ્યું: સ્વામી આપ એકલા જશો નહિ માફ મન વહેમાય છે.

યુગબાહુ કહે, મયણરેહા ! મોટા ભાઈ મારા શિરછત્ર છે. તે મને પુત્રની માફક ચાહે છે. તેમનાથી વહે-માવા જવું છે શું ?

મયણરેહાએ આજ સુધી છુપાવી રાખેલી વાત કહી. સ્વામી ! આપ ભોળા છો. આપ એમનું કપટ પારખી શકતા નથી. એમણે મને ચળાવવા નીચ પ્રયત્ન કર્યા છે. કાણ જાણે અત્યારે એમના મનમાં શુંએ હશે ?

યુગબાહુ આ સાંભળી શંકાયો. પણ મોટા ભાઈનું માન તેના હૈયામાં છલકાતું હતું. એટલે તે શંકા દૂર કરી

અને ભાઈને લેવા આવ્યો. મયણુરેહા પાસેના મંડપમાં બેસીને આતુરતાથી જાવા લાગી કે શું થાય છે.

મણિરથ આવ્યા એટલે યુગબાહુએ પોતેજ કમાડ ઉઘાડ્યા. 'મોટાભાઈ ! અહિં પંધારી માહરાપર કૃપા કરો' એમ કહી માથું નમાવ્યું. તેજ ક્ષણે મણિરથની તરવાર જારથી તેની ગરદનપર પડી. યુગબાહુ બેભાન થઈને ધરણીપર ઢળી ગયો.

આ અવાજ સાંભળી મયણુરેહાએ કારમી ચીસ પાડી. તરતજ સુભટો દોડી આવ્યા. મણિરથ નાસવાને પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ તે પકડાયો. સુભટોએ તેનો લોહી ટપકતી તરવાર પડાવી લીધી ને ક્રોધથી બોલ્યા : અરે જુદમી રાજા ! નાના ભાઈનું ખુન કરતાં તને શરમ ન આવી ? અમે અમારા સ્વામીના ખુનનો બદલો લઈશું. તને જીવતો નહિ જ જવા દઈએ. તેઓ મણિરથ પર વેર લેવા તત્પર થયા.

આ વખતે મયણુરેહાએ કહ્યું : ભાઈઓ ! મારે ખુનનો બદલો ખુન નથી જાઈતો. આ અણીનો વખત છે. તે ધમાલમાં ખોવાનો નથી. તમારા સરદારનું મરણ સુધારવાનો આ અવસર છે. માટે એને જતો કરો. કર્યાં કર્મ દ્વાદને છોડતાં નથી.

યુગબાહુ તરફડીયા મારી રહ્યા છે. તેના શરીરમાંથી ઘણું લોહી નીકળી ગયું છે. હવે થોડી વારમાંજ તે મરણ પામે એમ છે.

મયણરેહા તેની પાસે બેઠી ને ધીમેથી ક્રોમળ વચ્ચેના કાનમાં કહેવા લાગી: હે ધીર ! તમારું મન શાંત રાખજો. ક્રોધના પર રોષ કરશો નહિ. કર્યાં કર્મનાં ફળ ભોગવવાં પડે છે. એમાં બીજા તો નિમિત્ત છે. માટે ક્રોધને દોષ દેશો નહિ. હે ધીર ! તમે અરિહંત દેવનું શરણ અંગીકાર કરો. પવિત્ર મુનિરાજેનું શરણ અંગીકાર કરો. જીનેશ્વરના ધર્મનું શરણ અંગીકાર કરો. બધા પાપનો ત્યાગ કરો. પરલોકનું ભાતું ખાંધો. હે સ્વામી ! તમે સહુની સાથેના અપરાધ ખમાવો. બીજાના કરેલા અપરાધની ક્ષમા આપો. આ ક્રોધ ક્રોધનું નથી. સ્ત્રી કે પુત્રમાં મમતા રાખશો નહિ. તે ક્રોધ કામ આવવાનું નથી. એક જિનેશ્વર દેવનું શરણ લ્યો. ધર્મ એજ ખરો છે. ધર્મથીજ સુખ મળે છે એમ માનો. પંચપરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરો.

મયણરેહાએ કહ્યું તે બધું યુગબાહુએ કર્યું. આ મહાસતીથી તે ધર્મ પામ્યો. શુભ ધ્યાનથી તેની બાવના સારી રહી. એટલે તેનું મરણ સુધરી ગયું.

મયણરેહા છેવટે નવકાર મંત્ર દેવા લાગી. તે બોલી

‘નમો અરિહંતાણુ’ ને યુગબાહુના પ્રાણ નીકળી ગયા. ધર્મ પ્રતાપે મરીને તે દેવ થયો.

પહેરેગીરો મહાંની આસપાસ વીંટળાઈ ગયા છે. મણિરથ ક્ષમા મળવાથી નાસી છુટ્યો છે.

અહિં મયણુરેહા વિચારે છે: ખળ્યું આ રૂપ ! એણે ભાઈ પાસે પણ છુંડું કામ કરાવ્યું. હજી પણ આ રૂપને મોહીને મણિરથ નીચ કામ કરશે. વખતે મારા ચંદ્રયશને પણ ઠાર મારશે. માટે અહીંથી પરદેશ ચાલ્યા જવું. ત્યાં જઈને મારા આત્માનું કલ્યાણ કરવું. આમ વિચારી તે ઉપવનની દિવાલ આગળ આવી. તે કુદીને બહાર પડી. અને પોતાનાથી જવાય એટલા જોરથી જવા લાગી.

: ૩ :

સવાર થતાં તે એક જંગલમાં આવી. ત્યાં ચાલતાં બપોરે એક સરોવર આગળ આવી. ત્યાં હાથ, પગ, મોઢું ધોયાં ને ફળ ફેલ લાવી ભૂખ ભાંગી. પછી થાકી જવાથી એક ઝાડ નીચે સુતી. રાત્રિ પડી એટલે જંગલી જનવરોના અવાજ થવા લાગ્યા. મયણુરેહા જગીને જિનેશ્વરનું સ્મરણ કરવા લાગી. ગમે તેવા ભયના વખતે નવકાર મંત્રનું જ શરણ છે.

અર્ધીરાત થઈ એટલે તેનું પેટ દુઃખવા લાગ્યું. સવાર

થતાં દેવ જોવો દીકરો અવતર્યો. પુત્રનું મોઢું જોઇને હરખ પામી.

પછી તેને સરેવર આગળ લઇ ગઈ. તેના પાણીથી તેને ધોયો. પછી પોતાના પતિની વીંટી તેના હાથમાં પહેરાવી. પોતાનું વસ્ત્ર ફાડી તેનો હીંચકા કર્યો. અને તેને નીચા ગ્રાડની ડાળીએ બાંધી તેમાં સુવાડ્યો. પછી સરેવરમાં નહાવા ગઈ.

તે સરેવરમાં નહાય છે કે આવ્યો હાથી. ભારે મસ્તાનો. તેણે પોતાની મસ્તીમાં મયણરેહાને સૂંઢથી પકડી અને જોરથી હવામાં ઉછાળી.

અરે હાય ! હવે શું થાય ?

ગભરાશો નહિ, પ્રિય વાંચક ? નશીબના જોરે એક વિદ્યાધર વડે તે ઝીલાઈ ને વિદ્યાધર તેને પોતાના વિમાનમાં લઈ ચાલ્યો. પોતાની રાજધાની વૈતાલ્ય પર્વત પર હતી ત્યાં લાવ્યો.

મયણરેહાને કળ વળી એટલે આંખ ઉઘાડી. જુએ તો કોઈ અજાણ્યું ઠેકાણું. અજાણ્યો પુરૂષ. એટલે તે બેલી: વીરા ! હું ક્યાં આવી છું ? મારો પુત્ર ક્યાં છે ? મને મારા પુત્ર આગળ લઇ જા.

વિદ્યાધર તેના રૂપથી મોહીત થયો હતો. તેણે કહ્યું:

હે સુંદરી ! તું વૈતાલ્ય પર્વત પર છે. મણિયુડના પુત્ર મણિ-
પ્રભ વિદ્યાધરની રાજધાનીમાં છે. તારા પુત્રનો શોક ન કર.
તેની હકીકત મારી વિદ્યાર્થી તને કહું છું. મિથિલાનો
પદ્મરથ રાજ જંગલમાં આવી ચડ્યો હતો. તે તારા પુત્રને
લઈ ગયો છે. તેને એક પુત્ર નહિ હોવાથી પોતાનો પુત્ર
બનાવ્યો છે. હવે તું મારી સાથે રહે ને આનંદ કર. '

મયણરેહાને આ સાંભળી વિચાર થયો. મારા કર્મ
ભારે છે. એક પછી એક દુઃખ આવતાં જાય છે. પણ
હશે તેને હું યુક્તિથી દૂર કરું ને મારું પવિત્ર શીયળ
સાચવું.

આમ વિચારી તેણે વિદ્યાધરને કહ્યું: મારે નંદીશ્વર
દ્વીપનાં દર્શન કરવાં છે. ત્યાં મને લઈ જા. તેના દર્શન
કરીને પછી હું જવાબ આપીશ એટલે વિદ્યાધર તેને નંદી-
શ્વર દ્વીપમાં લઈ ગયો. ત્યાં દર્શન કર્યાં અને મુનિરાજને
વાંદવા ગયા. આ મુનિરાજ તે વિદ્યાધરના પિતા મણિયુડ
મહારાજ. તેઓ અગાધ જ્ઞાની હતા. તેમણે પોતાના પુત્રની
ખરાબ ઇચ્છા પારખીને બ્રહ્મચર્ય ઉપર ઉપદેશ આપ્યો. તેમના
સચોટ ઉપદેશથી વિદ્યાધરનું મન પવિત્ર થયું. તેણે મયણ-
રેહાની ક્ષમા માગી.

વિદ્યાધર ક્ષમા માગી રહ્યા. ત્યાં આકાશમાંથી એક
વિમાન ઉતર્યું: તેમાંથી એક તેજસ્વી દેવ નીચે ઉતર્યો. તેણે

મયણુરેહાને પ્રણામ કર્યા. આ જોઈ વિદ્યાધર બોલ્યો: ગુરુ મહારાજ હાજર છતાં તમે આ સ્ત્રીને કેમ નમો છો ? દેવ કાંઈ પણ જવાબ આપે તે પહેલાં મુનિએજ કહ્યું: આ દેવે ખરાબર કર્યું છે. પૂર્વભવમાં તે આ સ્ત્રીનો પતિ હતો. આ સ્ત્રીએ મરતી વખતે તેને ધર્મ પમાડ્યો હતો.તેથી તે ગુરૂ થઈ. હાલ તેને ગુરૂ તરીકે ઓળખીનેજ આ દેવે પહેલાં નમસ્કાર તેને કર્યા. પછી દેવે કહ્યું: હું તમારું શું ભલું કરું? મયણુરેહા કહે, ખરી રીતે કોઈ કોઈનું ભલું કરી શકે તેમ નથી. મારું ભલું તો મોક્ષથીજ થાય. તે મોક્ષ કોણુ દઈ શકે તેમ છે ! મારી પોતાની મહેનતથી જ તે મળે એમ છે. છતાં હે દેવ! મને મારા પુત્રનું મોઢું જોઈને દીક્ષા લેવાની ઈચ્છા છે. માટે મને મિથિલામાં લઈ જાઓ.”

દેવે તે પ્રમાણે કર્યું.

મિથિલા નગરી પ્રભુ માલ્લિનાથ અને નમિનાથના જન્મથી પવિત્ર બનેલી છે. તેઓ દીક્ષા અને કેવળજ્ઞાન પણ ત્યાંજ પામેલા છે. એટલે બંને જિનમંદિરે ગયા. ત્યાં ભક્તિભાવે વંદન કર્યા. પછી સાધ્વીજીના ઉપાશ્રયે ગયા. તેમને વંદન કરી તેમનો ઉપદેશ સાંભળવા બેઠા. એટલે મયણુરેહાને પ્રબળ વૈરાગ્ય થયો. તરતજ દીક્ષા લેવાનું મન થયું. તેથી પુત્રનું મોઢું જોવાનો વિચાર કરી પડતો મૂક્યો અને દીક્ષા લીધી. તેમનું નામ પડયું સુવ્રતા.

પેલા મણિરથનું શું થયું ?

અરે હા ! મયણરેહાની વાતમાં તેને તો ભૂલીજ ગયા. મણિરથે ભાઈને મારતાં તો માર્યો પણ તેનું કાળજી થરથરી ઉઠયું. મયણરેહાની મીઠી નજરથી તે જીવતો છુટયો છતાં તેનું પાપ તેને કેમ મૂકે !

તે પોતાના મહેલમાં દાખલ થયો. બાગના સ્તેથી ચાલતાં તેને સાપ ડસ્યો. થોડીવારમાં તેનું ઝેર રગેરગે વ્યાપી ગયું ને તે મરણ પામ્યો. કહેવાય છે કે તે ચોથી નરકે ગયો.

બીજા દિવસે નગરજનોએ મળી બંનેનો સાથે અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો. પછી ચંદ્રયશા કુમારને ગાદી આપી. ચંદ્ર-યશા કુમાર પ્રજાને સારી રીતે પાળવા લાગ્યો.

મયણરેહાનો પુત્ર મિથિલામાં રાજકુંવર થયો છે. ખુબ સુખ સાદ્યબીમાં ઉછરવા લાગ્યો છે. એ કુંવર આવતાં રાજના શત્રુઓ નમવા લાગ્યા છે. એટલે તેનું નામ પાડયું નમિરાજ.

તે ખુબ વિદ્યા ભણ્યો. બધી યુદ્ધકળા શીખ્યો. એટલે પદ્મરથ રાજાએ તેને ઘણી સ્ત્રીઓ પરણાવી અને રાજગાદી આપી. પોતે સાધુ થઈને ચાલી નીકળ્યા.

પરાક્રમી નમિરાજ એક પછી એક દેશ જીતવા લાગ્યો ને થોડા વખતમાં તો બધે પ્રખ્યાત થયો.

એક વખત તેનો સુંદર હાથી સાંકળ તોડીને નાઠો. તે ચંદ્રયશાની હૃદમાં આવ્યો. ચંદ્રયશાના સિપાઈઓ તેને યુક્તથી પકડીને રાજધાનીમાં લાવ્યા. રાજાએ તેને હાથી-ખાને બંધાવ્યો.

નમિરાજને ખબર પડી. મારા હાથીને ચંદ્રયશા રાજાને ત્યાં બાંધ્યો છે. એટલે સદેશો મોકલ્યો કે હાથી અમારો છે માટે પાછો આપો નહિતર સુદર્શનપુર ધૂળભેગું થશે. આ સાંભળી ચંદ્રયશાને ક્રોધ ચડ્યો. તેણે જવાબ આપ્યો: જ હાથીની દશા થઈ તે તમારી થશે.

નમિરાજે આ જવાબ સાંભળ્યો એટલે પોતાનું લશ્કર તૈયાર કર્યું ને સુદર્શનપુર પર ચડાઈ કરી. ચંદ્રયશાએ જાણ્યું કે નમિરાજનું લશ્કર આવે છે એટલે નગરના દરવાજા બંધ કરી દીધા.

ઘેરો ઘણા દિવસ ચાલ્યો પણ શામાસામી લડાઈ થઈ નહિ. ચંદ્રયશા ઘેરાથી કંટાળી ગયો છે. નગરના દરવાજા ઉઘાડી કેસરિયા કરવાની તૈયારી કરે છે. નમિરાજ પણ કોઈ પણ ભોગે લડાઈ કરી છેડો લાવવા ઇચ્છે છે. એટલે તેણે લડાઈની તૈયારી કરી. સિપાઈઓએ જયનાદ

કર્યા : નમિરાજ મહારાજકી જ. નગરમાંથી પણ જવાબ આપ્યો : ચંદ્રચા મહારાજકી જ.

હવે નમિરાજ ચાલવાની તૈયારી કરે છે એવામાં છેટેથી બે સાધ્વીઓને આવતાં જોઈ. તેથી તે એમની પાસે ગયા ને વંદન કર્યું. પછી નમ્રતાથી પૂછ્યું : હે મહાસતીજી ! આ લડાઈના મેદાનમાં આપનું પધારવું કેમ થયું ? સાધ્વી ગંભીર શબ્દે બોલ્યા : રાજન્ ! આ મનુષ્યોનો સંહાર શાને કરો છો ? આ લોહીની નદીઓ વહેવરાવીને મેળવેલો જય તમારું શું ભલું કરી શકે એમ છે ? અને તેમાંએ ભાઈએ ભાઈની સાથે યુદ્ધ કરવું તે શું વ્યાજખી છે ? નમિરાજ કહે, મહાસતીજી ! આપ તો જગતના બધા જીવોને સરખા ગણો એટલે ભાઈજ કહો પણ એવા છકી ગયેલા ભાઈઓની સાન ઠેકાણે લાવવા મારે આ યુદ્ધ કરવુંજ પડશે.

આ સાધ્વી તેજ સુવ્રતા--મહાસતી મયણુરેહા. તે બોલ્યા : તે તમારો સગોભાઈ થાય છે. તમને ખંનેને જન્મ દેનારી હું આ રહી. નમિરાજ કહે કેવી ગમ્પ ! એ હોઈજ કેવી રીતે શકે ? મહાસતીજી આવી વાતો સાંભળવાનો હવે વખત નથી. ચાલો શૂરા સરદારો !

સુવ્રતા બોલ્યા : પણ સમુર, રાજન્ ! મારી એક

નજીવી માગણી કયુલ કરશે ? અર્ધોજ કલાક ફક્ત લડાઈ બંધ રાખો ને મને નગરમાં પહોંચવા દો.

નમિરાજ આ માગણીનો ઈન્કાર કરી શક્યો નહિ. તેણે કહ્યું : ભલે આપના વચનની ખાતર હું અર્ધો કલાક થોભીશ પણ આપ નગરમાં શી રીતે જઈ શકશે ? દરવાજા બંધ છે.

એવામાં એક સરદારે કહ્યું : મહારાજ મેં ગઈ કાલેજ કિલ્લામાં એક ગાબડું બેયું છે. ત્યાંથી એ જઈ શકશે. પેલો સરદાર સાધ્વીજીને લઈ ચાલ્યો. સાધ્વીજી ચંદ્રયશા કુમાર પાસે આવ્યા. ચંદ્રયશાએ માતાનો સ્નેહ આપ્યો હતો. નમિરાજ જન્મથી છુટો પડ્યો હતો એટલે નમિરાજ એ વાત કયુલ ના કરી શક્યો.

સાધ્વીજીએ ચંદ્રયશાને ઝાળખાણ આપી એટલે તે નમી પડ્યો ને બોલ્યો : આપ જન્મ કહો તેમ કરવા તૈયાર છું.

સુવ્રતા બોલ્યા : તો તેના સામૈયાની તૈયારી કર. તેને પ્રેમથી ભેટ.

ચંદ્રયશાએ તે કયુલ કર્યું. સામૈયાની તૈયારી કરી.

અહીં નમિરાજ વિચાર કરે છે હવે પાંચ મિનિટ બાકી રહી. આ સાધ્વીજી તો આવી નહિ. એટલે મારે યુદ્ધ ચાલુ કરવું જ પડશે. એવામાં નગરના દરવાજા ઉઘડ્યા.

ચંદ્રયશાનું લશ્કર દેખાયું. પણ આશ્ચર્ય ! ઢાઢની પાસે હથિયાર નહિ. ચંદ્રયશા સહુથી મોખરે હતો. તે નમિરાજની છાવણીમાં આવ્યો. નમિરાજને ખાત્રી થઈ કે મારે આ માજણ્યો ભાઈ છે. નહિતર આમ કેમ આવે ! કુદરતી રીતેજ તેને પ્રેમ થયો ને તે પણ સામો દોડ્યો. બંને ભાઈઓ પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. લશ્કર આખું અચંબો પામ્યું. બધી હકીકત જાણીને વધારે અચંબો પામ્યું.

નમિરાજની ગાજતે વાજતે સુદર્શનપુરમાં પધરામણી થઈ. સુવ્રતા સાર્વવીની શુભ ભાવના ફળી. સાચી અહિંસાનું પરિણામ પ્રજ્યા વિના કેમ રહે !

ચંદ્રયશાને સાર્વવીજનો સમાગમ વધ્યો. એટલે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને દીક્ષા લેવાનું મન થયું. તેમણે નમિરાજને ગાદી સોંપી ને દીક્ષા લીધી.

નમિરાજનું રાજ્ય ખુબ વધ્યું. પણ ત્યાર પછી થોડા વખતમાં તેમને બળતરીયો તાવ થયો. આ તાવની શાંતિ કરવા તેમની સ્ત્રી ચંદન ધસી ધસીને ચોપડવા લાગી. ચંદનથી શાંતિ થઈ પણ તે ધસતાં સ્ત્રીઓના કંકણનો ખુબ ખડખડાટ થયો. આ તેમનાથી ન ખમાયું. પટરાણીએ જોયું રાજથી આ ગરબડ ખમાતી નથી એટલે કહ્યું : બધા અંકેક કંકણ રાખો ને ચંદન ધસો.

બધાએ તેમ કયું. એટલે અવાજ બંધ થઈ ગયો.

નમિરાજને શાંતિ થઈ. તેજ ક્ષણે વિચાર થયો. અહા ! એક કંકણ હોય તો કેવી શાંતિ રહે છે ! ખરેખર વધારેમાંજ દુઃખ છે. મનુષ્ય પણ બધાની ધમાલ છોડી પોતાના એક આત્મભાવે રહે તો કેટલી શાંતિ મળે ! ખરેખર ત્યાગ અને એકલભાવ એજ ધર્મ છે. હું તેનું આરાધન કરું ને સુખ પામું. આવો વિચાર કરી તે સાજ થયા એટલે તરત દીક્ષા લીધી.

આ રાજર્ષિ નમિરાજનો વૈરાગ્ય અદ્ભુત હતો. તેમની દેવે કેવી રીતે પરીક્ષા કરી અને તેમાંથી તે કેવી રીતે પસાર થયા તેની હકીકત ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા અધ્યયનમાં આપેલી છે. પવિત્ર જીવન ગાળતાં તેમનો મોક્ષ થયો. ચંદ્રચંદ્રા પણ પવિત્ર જીવનથી મોક્ષ પામ્યા. સાધ્વી સુવ્રતા પણ તપત્યાગથી પૂરા પવિત્ર થયા ને નિર્વાણ પામ્યા.

ધન્ય છે પતિને ધર્મ પમાડનાર મહાસતી મયણુરેહાને ! ધન્ય છે આત્મ કલ્યાણ સાધનારી પવિત્ર આર્યાઓને !

ચંદન મલયાગિરિ

: ૧ :

કુસુમપુર ઉપર આજે જખરા શત્રુની એકાએક ચઢાઇ આવે છે. આવા સમાચાર મળતાં ત્યાંના પ્રજાપાળક રાજા ચંદન તેનો સામનો કરવાની તૈયારી કરે છે. નગરના દરવાજા બંધ થયા. લશ્કરી નોખતો ગડગડવા લાગી. તરતજ સૈનિકોનાં ટોળેટોળાં દોડતાં આવવા લાગ્યા. થોડી વારમાં નગરનો કોટ સૈનિકોથી ઉભરાઈ ગયો.

શત્રુનું જખરદસ્ત લશ્કર પૂરપાટ ધસ્યું આવે છે. આકાશ આખું ધુળથી છવાઇ ગયું છે. એટલે કાંઈ સમજી શકતું નથી કે લશ્કર કેટલું છે. દુશ્મનો નજીક આવતાંજ બંને તરફથી ખાણોનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો. યોદ્ધાઓ સામસામી ખૂંચે પાડે છે. ઘોડાઓ ભેરથી હુણહુણે છે. ઉંટ ઉંચા સાદે ગાંગરે છે. હાથીઓ કાન ફેડી નાખે એવી ગર્જના કરે છે.

થોડી વારમાં શત્રુનું લશ્કર કોટની રાંગ આગળ આવ્યું ને પુનખાર લડાઇ જમી. આ લડાઈમાં ચંદન-

રાજ તથા તેના સિપાઇઓ બહાદુરીથી લડ્યા પણ ટકી શક્યા નહિ. થોડી વારમાં શત્રુઓ નગરના દરવાજા ઉધાડી અંદર ધસ્યા. એટલે ચંદનરાજ તથા તેનું લોકર જીવ બચાવવા નાહું.

ચંદનરાજ જલદી રાજમહેલમાં આવ્યા ને પોતાની રાણી મલયાગિરિ તથા બંને પુત્ર સાથે અને નીરને લઈને નાઠા. મહા મુશીબતે શત્રુની નજર ચુકવી તેઓ નગર બહાર નીકળી ગયા.

: ૨ :

નદીનાંણાં ને બિહારનાં જંગલ પસાર કરતાં તેઓ દૂરદૂર ચાલ્યા જાય છે. રસ્તામાં કાંટાકાંકરાં આવે છે ને પગે લોહીની ધારો થાય છે જળાબંધારાં આવે છે ને વસ્ત્રો બધાં ચિરાઈ જાય છે. જૂખ તો કંકડીને લાગી છે. થાકથી શરીર પણ હવે કંઈ કરતાં નથી. એટલે રાણીએ કહ્યું: સ્વામીનાથ ! હવે શત્રુનો જય નથી. માટે પાસેના શહેરમાં અટકીએ. આ હાલતમાં આપણાથી આગળ નહિ જવાય. ચંદન કહે. પ્રિયા ! તારું કહેવું બરાબર છે. આપણે એજ નગરમાં થોભીશું છું ને આપં નશીબ અજમાવીશું.

થોડીવારે તેઓ કનકપુર નામે મોટા શહેરમાં આવ્યા. ગમે તેવી હાલતમાં પણ કુળવાન માણસ લીખ માગીને ખાય નહિ એટલે તેઓ કામ શોધવા બજારમાં નીકળ્યા.

બજારમાં ફરતાં ફરતાં તેઓ એક શેઠની દુકાન આગળ આવ્યા. લાખો રૂપિયાનો તેને વેપાર ચાલે છે. ઘેર નોકરચાકર ને વાણીતરયુમાસ્તાનો પાર નથી. રાજાએ વિચાર કર્યો: આ શેઠને ત્યાં મને જરૂર કામ મળશે એટલે જઈને તેને જીહાર કર્યા. શેઠે પૂછ્યું ભાઈ કેમ આવવું થયું છે ? રાજાએ કહ્યું: અમે પરદેશી મુસાફરો છીએ અને નોકરીની શોધમાં આવ્યા છીએ. જો નોકરી મળે તો અહીં રહેવા વિચાર છે. શેઠે કહ્યું: ભલે તમારે નોકરીની જરૂર હોય તો હું નોકરી આપીશ એમ કહી રાજાને તેણે પોતાના મંદિરમાં પૂજા કરવાનું કામ સોંપ્યું. રાણીને વાસણ માંજવાનું કામ આપ્યું. અને બંને બાળકોને ઢોર ચારવાનું કામ આપ્યું. સમયને માન આપી રાજકુટુંબે આ કામ વધાવી લીધું.

તેઓએ ગામ બહાર નદી કિનારે એક સુંદર ઝુપડી બાંધી છે આખો દિવસ કામ કરી ચારે જણ

સાંજ ટાણે અહીં આવે છે ને એક બીજને મળી
આનંદ પામે છે. ધીમે ધીમે તેઓ પહેલાનું કુખ
ભૂલવા લાગ્યા છે ને આવી પડેલી સ્થિતિમાં આનંદ
માનવાનું શિખતા જાય છે. સમજી માણસો ગમે તેવી
હાલતનો શોક કરતા નથી. આવેલી હાલત શાંતિથી
સહન કરી તેમાંથી આગળ વધવાનો માર્ગ શોધે છે.

: ૩ :

એક વખત મોટા એક સોદાગર આવ્યો. તેની
વણઝારમાં સેંકડો ગાડાં ને સેંકડો પોઠિયા. સેંકડો
ઘોડાં ને સેંકડો ઉંટ. નેમના પર જુદી જુદી જાતનાં
કરિયાણાં. આ માલ ખપાવવા તેણે નગર બહાર
મુકામ કર્યો.

થોડી વારમાં ત્યાં ડેરાતંબુ ઠાકાયાં ને બજારો
શરૂ થઈ. ગામમાંથી નાના મોટા વેપારીઓ આવવા
લાગ્યા ને સોદા ચાલુ થયા.

મલયાગિરિને આ વાતની જાણ થતાં તે ચંદન
રાજ આગળ આવીને કહેવા લાગી: સ્વામીનાથ ! નગર
બહાર મોટી એક વણઝાર આવી છે. જે આપની
આજ્ઞા હોય તો હું ત્યાં જઈ ને લાકડાંની બારીઓ

વેયું. તેનું ધણું મૃદ્ય ઉપજશે. રાજ કહે, ભલે તમને ઠીક લાગે તેમ કરો.

રાણી મલયાગિરિ જંગલમાં ગઈ. લાકડાં વીણ્યા. ભારી ખાંધી અને સોદાગરની બજારમાં આવી. મધુર કંઠે પોતાનાં લાકડાં વેચવા લાગી.

સોદાગરને મલયાગિરિનો મધુર અવાજ કાને પડ્યો. તરતજ તેણે પોતાના માણસોને પૂછ્યું: કાચલના ટફ્ફાર જવો આ કાનો અવાજ છે? તેના માણસોએ કહ્યું: સ્વામી! એક કઠિયારણુ ભારે વેચે છે તેનો એ અવાજ છે. આ સાંભળી સોદાગર બોલી ઉઠ્યો: જવ, એ કઠિયારણુને અહીં બોલાવી લાવો. તરતજ તેના માણસો દોડ્યા ને કઠિયારણુ પાસે આવી બોલ્યા: અરે બાઈ! તારે લાકડાંનાં પૈસા ઉપજવવા હોય તો આગળ જ. મોટા શેઠ બેઠા છે ત્યાં સાડું મૃદ્ય ઉપજશે.”

મલયાગિરિ આ સાંભળી પોતાનો ભારે માથે મુકી સોદાગરના તંબુ તરફ આવી. છેટેથી તેને આવતાં જોઈને જ સોદાગર મોહી પડ્યો. અહા શું રૂપ છેને ! એની ચાલ ! એનો અંગમરોડ ! ખરેખર આ સ્ત્રીને હું મારી પાસે જ રાખીશ. આમ વિચાર કરી તેણે નોકરોને ચાલ્યા જવાનું કહ્યું. નોકરો ચાલ્યા ગયા:

મલયાગિરિ એકલા બેઠેલા સોદાગરના તંબુ આગળ આવી. મધુર અવાજ બોલી: શેઠ ! લાકડાં લેશો ? સોદાગર કહે, બાઈ ! ભારો ઉતારી જરા વિસામો લ્યો. આવા નાબુક શરીરે આટલો મોટો ભારો ઉપાડતાં ખુબ થાક લાગ્યો હશે.

મલયાગિરિએ ભારો ઉતાર્યો. ને જરા વિસામો લેવા બેઠી. એટલે સોદાગરે કહ્યું: અરે બાઈ તમારો પોશાક ખુબ સાદો છે પણ તમે કોઈ ઉંચું કુળના જણાવ છો. તમને આવો ધંધો શોભે ?

મલયાગિરી કહે, શેઠ ! ઉંચું કુળ ને નીચું કુળ ! સારાં કામ કરે તે ઉંચો ને હીણાં કામ કરે તે નીચો. કુળના ઉંચા નીચાપણાથી શું હીણપત છે ? ”

સોદાગર કહે, પણ જને ન મળે તે આવો ધંધો કરે. તમને બંધી સુખ સામગ્રી ક્યાં મળે તેમ નથી ? ”

મલયાગિરિ કહે, શેઠ ! પ્રમાણિક મહેનત મળુ-રીથી સુકો રેાટલો મળે તે પણ સરસ છે. અને ગમે તેવું જીવન ગાળીને સુખ સામગ્રી મેળવીએ તો તેથી શું ભડું થયું ?

સોદાગર કહે, બાઈ તમારું નામ શું ? મલયાગિરિ

કહે, લાઇ ! અમારા જવાના નામથી તમને શો લાભ ? હવે કાઠીના પૈસા આપો. મારે મોડું થાય છે.

સોદાગર સમજ્યો કે આ સ્ત્રી ખુબ ચાલાક છે. એ સીધી રીતે વશ નહિ થાય માટે એને યુક્તિથી જ ફસાવા દે ! એમ વિચાર કરી તેણે કાઠીના સારા પૈસા આપ્યા.

મલયાગિરિએ ધાર્યું હતું તેના કરતાં બમણું મળ્યું એટલે તે ખુબ રાજી થઈ. હમેશાં અહીં આવીને લાકડાં વેચવા લાગી.

એમ કરતાં સોદાગરને જવાનો સમય થયો. ઉપડવાનો દિવસ આવ્યો. તેણે આજ મલયાગિરિને ઉપાડી જવાની યુક્તિ રચી. સથવારાને વિદાય કર્યો ને પોતાનો તંબુ ઉભો રાખ્યો. આબુખાબુ ત્રણ ચાર માણસોને ગોઠવી રાખ્યા. એવા વિચારે કે મલયાગિરિ લાકડાં વેચવા આવે કે તેનાપર હલ્લો કરી તેને બાંધી લેવી ને રથમાં નાંખી ને ઉપડી જવું.

હમેશનો વખત થયો એટલે મલયાગિરિ માથે લાકડાંના ભારો મૂકી સોદાગરના તંબુ આગળ આવી. તરત જ તેના પર હલ્લો થયો. ચાર પક્કા માણસો આગળ અબજાનું શું ચાલે ? તે ફસાઈ ગઈ. પેલા માણસોએ તેને બાંધીને રથમાં નાખી. રથ પવન વેગે ઉપડી ગયો. ગામથી આટલે

ફૂર આ વાતની કોને ખબર પડે? કોઈએ ન જાણ્યું કે આજ એક અખળા પર સખળાનો જીલમ થયો છે. મલયાગિરિ ચોધાર આંસુએ રડે છે ને પોકાર કરે છે પણ કોઈ એની મદદે આવતું નથી. સોદાગર જઈને પોતાના સાથને મળ્યો ને મલયાગિરિને એક તાંબુમાં નજર કેદ રાખી.

: ૪ :

મલયાગિરિ વિચાર કરે છે. હવે મારી એક ઘડી પણ શી રીતે જશે? ગમે તેવી દુઃખી હાલતમાં પણ સ્વામીનો અને બહાલાં બાળકોનો સંગ આનંદ આપતો તેનો પણ આ પાપીએ વિભ્રેગ કરાવ્યો. હવે શું કરું? આપઘાત કરું? પણ ના, ના. આપઘાત કરવાથી શું? હજી મારી પાછળ મારા પતિ ને પુત્રો છે. તે શોધખોળ કરશે. બિવિધ્યમાં પ્રી પાછા મળીશું. મરવાથી શું તેમનો મેળાપ થવાનો છે? આવો વિચાર કરી મલયાગિરિ પ્રજીનું નામ લઈને દિવસો પસાર કરે છે.

સોદાગર તેને રીઝવવા નવી નવી વસ્તુઓ મોકલે છે પણ તે કંઈ પણ સ્વીકારતી નથી. સોદાગર તેને અનેક જાતની ધમકીઓ આપે છે પણ તેનાથી તે ડરતી નથી. એક વખત સોદાગરે તેના પર જીલમ કરવાની તૈયારી કરી એટલે મલયાગિરિએ કહ્યું : અરે નાદાન ! આ

ખોળીયામાં જીવ છે ત્યાં સુધી તો તું માફ શિયળ ભંગ નહિ કરી શકે. જો તું મને વધારે સતાવીશ તો આપઘાત કરીને મરણ પામીશ. એથી તને શો લાભ થવાનો ! સોદાગરે આ સાંભળી તેને સતાવવાનું બંધ રાખ્યું.

રાણી મલિયાગિરિ તે સોદાગરની સાથે ફરે છે ને પોતાનો ઘણો ખર્ચ વખત પ્રભુનું સ્મરણ કરવામાં ગાળે છે.

: ૫ :

અહીં રાત પડી એટલે સાયરને નીર પોતાની ઝૂંપડીએ આવ્યા. જુએ તો મલિયાગિરિ નહિ. બા ! એ બા ! એમ ઘણીએ ખૂંભો પાડી પણ કોઈએ જવાબ આપ્યો નહિ. તેઓ ચારે બાજુ શોધી વળ્યા પણ ક્યાંઈ મલયાગિરિ જણાઈ નહિ. એટલે તેઓ નિરાશ થઈને ઝૂંપડીમાં બેઠા ને બા ! બા ! કહી રડવા લાગ્યા.

એવામાં ચંદન રાજ પોતાના કામથી પરવારીને ઘેર આવ્યો. છોકરાંઓને રડતાં જોઈ તેમને એકદમ છાતી સરસા ચાંપી લીધા. તે બોલ્યો : બેટાઓ ! રડો છો શા માટે ? હમણાં તમારી મા આવશે. છોકરાંઓ ચંદન રાજના ખોળામાંજ પોતાની માને સંભારતાં સુઈ ગયા.

હવે ચંદન રાજાએ વિચાર કર્યોઃ જરૂર આજે કાંઈ ખરાબ બનાવ બન્યો નહિતર મલયાગિરિ ઘેર આવ્યા વિના રહે નહિ. તેમણે બાળકોને ધીરેથી નીચે સુવાડ્યા ને નગરની બજારમાં શોધવા નીકળ્યા. આખા નગરની બજારો ને ગલી કુચીઓ પ્રતી વળ્યા પણ મલયાગિરિ ક્યાંઈ ન દેખાઈ. રાજાને અત્યંત દુઃખ થયું. હવે કરવું શું ? મારા હૈયાના હાર જીવી રાણીનો વિજેગ હવે હું શી રીતે સહન કરીશ એમ વિચાર કરતાં તેની આંખમાંથી આંસુ ટપક્યાં. સવાર થતાં તે પોતાની ઝુપડીએ પાછા ફર્યો.

તેને હવે મલયાગિરિ વિના આ ઝુપડી સ્મશાન જીવી લાગે છે. તેના બાળકો આખો દિવસ રડયા કરે છે. ચંદન રાજાએ વિચાર કર્યોઃ ગમે તેમ થાય પણ હું મલયાગિરિને શોધીજ કાઢીશ. બીજા દિવસે તે પોતાના બંને બાળકોને લઈ કુસુમપુરમાંથી નીકળી ગયો.

તે જંગલોમાં ભટકે છે. પહાડની ગુફાઓમાં આથડે છે. વગડે વગડે ને ગામડે ગામડે તપાસ કરે છે. પણ ક્યાંઈ મલયાગિરિનો પત્તો મળતો નથી. જંગલનાં ફળફુલ તોડી લાવે છે તે બાળકોને ખવડાવે છે ને પોતે ખાય છે.

આમ કરતાં એક દિવસ તે ઘેર જંગલમાં આવી

પહોંચ્યા. ત્યાં ઝાડ પર ઝાડ ને ખડક ઝરણાનો પાર નહિ. ભયંકર તેની ગુફાઓમાંથી જંગલી જનવરોના અવાજ થાય ને કાળજાં ફફડી ઉઠે.

ચંદન રાજા આ જંગલ પસાર કરીને કોઈ ગામ આવે તો ત્યાં જવા ઈચ્છે છે. પણ ગામ આવતું નથી. જંગલમાં ભટકતાં ભટકતાં સાંજ ટાંણે તે એક ધોધમાર નદીના કિનારે આવ્યા.

આ નદી પાર કરવી એટલે જીવનું જોખમ. પણ ચંદન રાજાની છાતી દુઃખ સહન કરી કરીને ખુબ કઠણ બની છે. એટલે તેમણે તો નદી પાર કરીને સામે જવાનો વિચાર કર્યો.

પણ સાયર તથા નીરને સામે પાર કઈ રીતે લઈ જવા ? તેઓ જાતે તો આ નદી ઉતરી શકે નહિ એટલે તેમણે તેઓને ખભે બેસાડીને પાર કરવા વિચાર કર્યો. શું સાહસ !

તે બોલ્યા : બેટા સાયર ! નીરને ખભે બેસાડી હું નદી પાર કરું છું. તું આ ઝાડની ડાળીએ ચડી જા. સાંજનો વખત છે એટલે એકલા નીચે ઉભા ન રહેવું. પિતાની આજ્ઞા મળતાં સાયર ઝાડે ચડ્યો ને ચંદનરાજા નીરને ખભે બેસાડી નદી પાર કરવા લાગ્યા. અહા શું નદીનું

તાણુ ! પણ ચંદનરાજામાં કાંઈક અનેરૂં બળ આવ્યું છે. નદીના વેગની પરવા ન કરતાં તે સામે પાર જઈને ઉભા.

અહીં નીરને ગ્રાડ પર ચઢીને રહેવાનું કહ્યું ને સાયરને લેવા ફરી નદી ઉતરવા લાગ્યા, ચંદનરાજા થાકીને લોથપોથ થઈ ગયા. મહામુશીબતે અહીં નદી ઉતર્યા. પણ પછી પગ ટક્યો નહિ. માણસ ગમે તેટલો બળવાન હોય પણ કુદરત આગળ તેનું કેટલું બળ ચાલે ! તે ધોધમાર નદીના વેગમાં તણાયા. તેમણે બહાર નીકળવાના ઘણાંયે તરફીયાં માર્યાં પણ ફોગટ ! નદીના પાણીમાં તણાતાં તણાતાં તેમના હતાશ હૃદયમાંથી એક ડુહો સરી પડ્યો :

કહાં ચંદન કહાં મલયાગિરિ, કહાં સાયર કહાં નીર,
જ્યમ જ્યમ પડે વિપતડી ત્યમ ત્યમ સહે શરીર.

સાયર ને નીર બંને કિનારા પરથી ચીસ પાડી ઉઠ્યા. કઠોરના પણ કાળજાં ફાટે તેવી ચીસો હતી. પણ જંગલમાં કાણ મદદ કરે ? કેવળ તેમની ચીસોના પડધા સંભળાવા લાગ્યા. રોઈ રોઈને આખી રાત બંને બાઈઓએ ગ્રાડ પર જ ગાળી.

બીજા દિવસે સવારે એક વણગારે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેમણે સાયરને આ ગોઝારી નદીને પાર ઉતાર્યા. સાયર ને નીર બંને મળ્યા. પણ હવે તેમણે ક્યાં જવું ને શું કરવું ?

વણુઝારાને આ બાળકોની દયા આવી એટલે તેણે કહ્યું: તમે મારી સાથે રહેજો ને મજા કરજો.

સાયર તથા નીર વણુઝારાની સાથે રહી આનંદ કરે છે. તેઓ ત્યાં બધી જાતનાં હથિયાર વાપરતાં શિખ્યા ને થોડા વરસમાં તેમાં પારંગત થયા.

: ૬ :

ચંદન રાજા નદીમાં તણાતાં બીજ દીવસે સવારે કિનારે નીકળ્યા ત્યાંથી થોડું ચાલતાંજ એક ગામ આવ્યું. ને ત્યાં જઈને એક ઘરના એટલે વિસામો લેવા બેઠાં. તે નસીબની વિચિત્ર ગતિનો વિચાર કરે છે:

કહાં ચંદન, કહાં મલયાગિરિ, કહાં સાયર, કહાં નીર;
જયમ જયમ પડે વિપતડી, ત્યમ ત્યમ સહે શરીર.

બહાલી રાણી મલયાગિરિ ને પોતાનાં બે બાલુડાં તેની આંખ આગળથી ખસતાં નથી. તેનું દૃઢ્ય દુઃખથી ચીરાય છે. એવામાં ધરધણિઆણી બારણું ઉઘાડી બહાર આવી. ત્યાં આ સ્વરૂપવાન પુરૂષને ઉદ્દાસીન જોયો. તરતજ તે બોલી: અરે મુસાફર ! અંદર આવો. આમ ચિંતામાં શા માટે પડ્યા છો ? આ ઘર તમારુંજ જણે. એમ કહી તે ચંદન રાજાને અંદર લઈ ગઈ. ત્યાં એક આસન પર બેસાડી

દાતણ પાણી કરાવ્યાં. પછી સ્નાન કરાવ્યું ને સુંદર ભોજન જમાડ્યાં.

પછી રાત વખતે ધરધણિયાણી ચંદન રાજા પાસે આવી કહેવા લાગી: અરે મુસાફર ! મારી સાથે આનંદ કરો. ચંદન રાજા કહે, બાઈ આ શું બોલો છો ? પરસ્રી મારે માત સમાન છે. મારાથી એમ કદી નહિજ બને. તે સ્ત્રીએ ચંદન રાજાને ઘણું ઘણું સમજાવ્યા પણ તે કબુલ નજ થયા. એટલે તે નિરાશ થઈને પાછી ગઈ. ચંદન રાજા સમજી ગયા કે હવે આ ધરમાં ધડી પણ રહેવું ઠીક નથી એટલે રાત્રેજ તે ધરમાંથી બહાર નીકળી ગયા. બીજા દિવસે સાંજ સુધી તેમણે ચાલ્યાજ કર્યું. દુઃખ સહન કરી કરીને તેમનું શરીર હવે કસાયું છે એટલે થાકને ગણકારતા નથી. સાંજ સમયે તે ચંપાપુરી નામના નગર આગળ આવ્યા.

અહીં એક બનાવ બન્યો. બરાબર એજ રાતે તે નગરનો વાંઝિયો રાજા મરણ પામ્યો. નગરજનો વિચાર કરવા લાગ્યા: કોને આ ગાદી આપવી ! ઘણા ઘણાના નામ સૂચવાયા પણ કોઈ હૈયે ન બેઠું. એટલે છેવટે નિર્ણય કર્યો કે પ્રભાતમાં હાથીને કળશ આપી છોડી મૂકો, જેના ઉપર તે કળશ ઢોળે તે આપણો રાજા.

પ્રભાત થયું એટલે હાથીને કળશ આપીને છુટા મૂક્યો. નગરજનોનાં ટોળેટોળાં આતુરતાથી જોવા લાગ્યાં

કે કોના માથે કળશ ઢળે છે. હાથી ચાલતાં ચાલતાં જ્યાં ચંદનરાજ ઉભા હતા ત્યાં આવ્યો અને કળશ તેમના માથે ઢોળ્યો. ચિંથરેહાલ હાલતમાં પણ ચંદનરાજના મુખનો પ્રભાવ પડતો હતો એટલે નગરજનો તેમને રાજ્ય મળેલું જોઈ ખુશી થયા. ખુબ ઠાઠમાઠથી તેમનો રાજ્યાભિષેક થયો.

ચંદનરાજ પ્રજાને સારી રીતે પાળે છે અને તેમના મુખનો વિચાર કરે છે. તેમને મુખની બધી સામગ્રી મળી છે પણ મુખ લાગતું નથી. તેમને તો જ્ઞાતી રાણી મલયાગિરિ તથા પ્રિય પુત્રો સાયર અને નીરનો વિજેગ સાદ્યાજ કરે છે.

: ૭ :

સાયર ને નીર વણઝારાને ત્યાં રહેતાં જીવાનજેઘ થયા છે. તેમણે હવે વિચાર કર્યો: ચાલો આપણે અહીંથી છુટા પડીએ અને આપણું નશીબ અજમાવીએ. તેઓ વણઝારાની રજ લઈ ચાલી નીકળ્યા. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ ચંપાપુરી ગયા. ત્યાં રાજદરબારે જઈ રાજાને પ્રણામ કર્યા. રાજા તેમને ઝાળખતો નથી તેઓ રાજાને ઝાળખતા નથી. તેઓને છુટા પડ્યા આજ બાર બાર વર્ષનાં જ્ઞાણાં વહી ગયાં છે. રાજાએ આ બે જીવાનોને પૂછ્યું: અરે જીવાનો ! તમારું અહીં આવવું કેમ થયું છે ? સાયર ને નીર બંનેએ

જાણુવું: અમે દૂર દેશથી આવીએ છીએ અને રાજ્યમાં નોકરી લેવાની અમારી ઇચ્છા છે. રાજ્યે લાયકાત બેઠ તેમને નગરના કોટવાળ નીમ્યા.

: ૮ :

હવે રાણી મલયાગિરિને લઈને ફરતાં ફરતાં પેલો સોદાગર ચંપાપુરી આવ્યો. તેણે રાજને કિંમતી વસ્તુઓ ભેટ આપીને વિનંતિ કરી: મહારાજ ! મારી સાથે લાખો રૂપિયાનો માલ છે માટે આપના થોડા મણસો ચોડી કરવાને આપો. રાજ્યે તેની વિનંતિ સાંભળીને સાયર તથા નીરને બીજ થોડા સિપાઈઓ સાથે ચોડી કરવા મોકલ્યા. આ બંને ભાઈઓ રાત દિવસ ચોડી કરે છે અને સોદાગરનો માલ સાચવે છે.

એક વખત રાતે સિપાઈઓ માંહોમાંહે કહેવા લાગ્યા: યારે ! કોઈ વાત માંડો તો હાથ ન આવે. વગર વાતે તો આવડી મોટી રાત શે ખુટે ? ત્યારે સાયર અને નીરે પોતાની આપવીતી કહેવા માંડી:

કુસુમપુર નામે એક નગર હતું. ત્યાં ચંદન નામે બહાદુર રાજ હતા. તેમને મલયાગિરિ નામે મહાસતી રાણી હતી. તેમને સાયર ને નીર નામે બે પુત્ર હતા. રાણી મલયાગિરિનો તંબુ પાસેજ હતો. તે આ વાત ખુબ રસથી

સાંભળવા લાગી. સાયર ને નીરે શત્રુની ચડાઈથી માંડીને પોતે કાટવાળ બન્યા ત્યાં સુધીની બધી વાત કરી અને છેવટે પોતાના માતાપિતાના વિયોગનું દુઃખ સંભારવા લાગ્યા. આ વાત પૂરી થતાંજ રાણી મલયાગિરિ પોતાના તંત્રુમાંથી બહાર આવી તથા હરખથી ઉભરાતા હૈયે તે બોલી ઉઠીઃ બહાલા પુત્રો ! આ રહી તમારી દુઃખીઆરી મા. પછી તેણે પોતાની બધી હડીકત સાયર તથા નીરને કહી. તેઓ બોલી ઉઠ્યાઃ બહાલી માતા ! પ્રભાતમાં અમે રાજ દરબારે જઈશું અને તમારો ઈન્સાફ માગીશું. સવાર થઈ એટલે તેઓ સોદાગર તથા રાણી મલયાગિરિને લઈને રાજ દરબારે આવ્યા. ત્યાં તેઓએ ફરિયાદ કરી કે મહારાજ ! અમારી માતાનું આ સોદાગરે હરણ કર્યું છે. સોદાગર કહે, મહારાજ આ મારી સ્ત્રી છે, અને તેને તમારા કાટવાળ લઈ જવા માગે છે. રાજાએ સોદાગરને પૂછ્યુંઃ આ બાઈ તારી સ્ત્રી કેવી રીતે થઈ ? સોદાગરે કહ્યુંઃ મને જંગલમાંથી મળી આવી છે. પછી સાયર તથા નીરને પૂછ્યુંઃ આ સ્ત્રી તમારી માતા કેવી રીતે થાય ! એટલે તેમણે પોતાની બધી હડીકત કહી. મલયાગિરિએ તેમની હડીકતને ટેકા આપ્યો. આ બધી વાત સાંભળતાંજ રાજાનું હૈયું આનંદથી ઉભરાઈ ગયું. તે ઉઠીને પોતાના પુત્રો તથા સ્ત્રીને ભેટી પડ્યા. અને ગદ્ગદ કંઠે બોલ્યાઃ બહાલા પુત્રો ! આ રહ્યો તમારો વિ-
જેગી પિતા. બહાલી મલયાગિરિ ! આ રહ્યો તારો વિયોગી પતિ.

સોદાગર ઝંખવાણો પડી ગયો. રાજાએ તેને શિક્ષા કરી. હવે રાજના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. થોડા વખતમાં તેમણે પોતાનું કુસુમપુર નગર પાછું મેળવ્યું અને રાજધાની ત્યાંજ રાખી. નગરજનોને આથી ખુબ આનંદ થયો.

જગતની ચડતી પડતી જોઈને આખું રાજકુટુંબ ખૂબ કસાયું છે એટલે પ્રભુભક્તિ કદી વિસરતું નથી. પ્રભુભક્તિમાં લીન થઈને તેઓ દિવસ પસાર કરે છે.

એક વખત તે નગરના ખગીયામાં મહાજ્ઞાની મુનિ-રાજ પધાર્યા. રાજાને તેની વધામણી મળી એટલે પોતાના કુટુંબ પરિવાર સાથે ખુબ ઠાઠથી વંદન કરવા ગયા.

મુનિરાજે અમૃતવાણીથી ઉપદેશ આપ્યો: મનુષ્ય ભવ મળવો ખુબ કઠણ છે એટલે દરેક ક્ષણનો સદુપયોગ કરો. જે મનુષ્યો પોતાના આત્માને પવિત્ર કરવામાં એ દરેક ક્ષણનો ઉપયોગ કરે છે તેજ ખરો મનુષ્ય વગેરે. મુનિરાજનું નિર્મળ ચારિત્ર અને સચોટ ઉપદેશ એટલે રાજરાણીને આ ઉપદેશની ખુબ અસર થઈ. તેઓએ સાચર તથા નીરને રાજ્ય સોંપી આત્મકલ્યાણ કરવાનાં વ્રત લીધાં. જે આનંદ તેઓ બહારની વસ્તુમાંથી શોધતા હતા તે આનંદ હવે અંતરમાંથી મેળવવા લાગ્યા. સંયમ, તપ અને જ્ઞાન વડે તેઓએ પોતાના આત્માને પવિત્ર કર્યો.

પવિત્ર આત્માઓને મરણનો ડર શેનો હોય !

શિવમસ્તુ સર્વજગત: ।

કાન કઠિયારો

કાનો બહુ ગરીબ. લાકડાં કાપીને તે ગુજરાન ચલાવતો. એટલે કહેવાતો કઠિયારો.

તેને પહેરવાને પુરતાં કપડાં નહિ. એક ચૌદ થીગડાં-વાળો ચોરણો ને માથે ફાટેલું ફાળીયું એ એનો પોશાક. સવાર પહે એટલે બંને નાખે કુહાડો ને જાય જંગલમાં. ત્યાં દિવસ ભર મહેનત કરીને લાકડાં કાપે. તેનો ભારો ખાંધીને સાંજ ગામમાં આવે. એને વેચતાં જ કાંઈ પૈસા મળે તેની જરૂર નથી લાવે તેનાથી પોતાનો પેટગૂજરો કરે.

એક વખત ઉનાળાનો દિવસ છે. ધોમ ખુબ ધખી છે. લુવાળો પવન વાય છે. બધા પ્રાણી આ વખતે ઠંડક શોધે છે. પોતાના મહેલમાં કે લતાકુંજમાં. પશુ પંખીઓ ને ગોવાળો ઝાડની શીળી છાયમાં.

પણ કાનાને એ નિરાંત નથી, એ શાંતિ નથી. એ તો લાકડાની શોધમાં ફરે છે. મનમાં વિચાર કરે છે. અહો ! નસીબની બલિહારી છે. નહિતર મને પશુ પંખી જટલોય આરામ ન મળે ! મારા જવો કાણ હોય કે આવા સખ્ત તાપમાં પેટ ભરવા રખડે ! એવામાં ધખધખતી રેતી પર કાંઈ મુનિરાજને ઉભેલા જોયા, ઉઘાડા પગ ને ઉઘાડુ માથું.

આવા તાપમાં ઉધાડા પગે ને ઉધાડા માથે ! કાનાને એકદમ આશ્ચર્ય થયું. અને છતાં તેમનું મોઢું કેટલું શાંત ને સુખી છે. શું તેમને તાપ નહિ લાગતો હોય ! કાનાને કુતુહલ થયું. તે પાસે ગયો. મુનિ ધ્યાનમાં હતા. તેમના મુખ સામે બેતો તે ઉભો રહ્યો. થોડી વારે મુનિ ધ્યાનમાંથી ઉઠ્યા. તેમણે કઠિયારાને બેઠે ધર્મલાભ કહ્યો. પછી તેમણે પોશાક બેઠે હાલત પૂછી. કઠિયારે જવી હતી તેવી હાલત કહી સંભળાવી. એટલે મુનિ બોલ્યા: ભાઈ ! તારે આ હાલતથી ગભરાવું નહિ. માણસ ખરા દિલથી મહેનત કરે તેને બધું મળી રહે છે. પણ બાપજી ! લોહીનું પાણી થાય એવી રીતે સવાર સાંજ સુધી મહેનત કરે છું. હવે એથી તે સાચા દિલે કેવી મહેનત ! મને તો નથી લાગતું કે આમ મહેનત કરવાથી ભાગ્ય કદી ઉઘટે !

મુનિ કહે, ભાઈ ઉતાવળો ન થા. અત્યારની મહેનત એકલી કામ આવતી નથી. સાથે પૂર્વભવની મહેનત(સારાં કર્મ) કામ કરે છે. તેં ગયા ભવમાં બેઠાએ તેવી સારી મહેનત (પુણ્ય) નહિ કરેલી એટલે હાલ આ હાલત છે. બે આ વખતે તું કાંઈ પણ પુણ્ય કરીશ તો તેનું ફળ સાઈં મળશે.

કાનાએ પૂછ્યું બાપજી ! પુણ્ય શી રીતે થાય ? મુનિ કહે,કાંઈકે સારો નિયમ લેવાથી.જમ કે હું કોઈજીવને મારીશ

નહિ. જુદું બોલીશ નહિ. કાંઈપણ માણસની વસ્તુ વગર રજાએ લઈશ નહિ. બ્રહ્મચર્ય પાળીશ. અમુક પૈસાથી સંતોષ માનીશ. કાંઈક પણ પરોપકારનું કામ કરીશ વગેરે. કાનો કહે, મારાથી આવું કશું બની ન શકે ! મુનિ કહે, તો બને તેટલું કર, કાંઈક પણ કર. કાનો વિચારમાં પડ્યો. થોડીવારે વિચાર કરીને બોલ્યો: મહારાજ ! એક નિયમ લઉં. પુનમને દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાળીશ. મુનિ કહે, લલે એટલો નિયમ લે.” કાને હાથ જોડ્યા, એટલે મુનિરાજ સમજાવ્યું. ભાઈ પ્રતિજ્ઞા લઈને જીવ જતાં સુધી પાળવી જોઈએ. ગમે તેમ થાય પણ એ તુટે નહિ તોજ પ્રતિજ્ઞા લીધી કહેવાય. કાનો કહે, એટલું તો હું જરૂર કરીશ. ગમે તેમ થશે પણ નિયમ નહિ તોડું. મુનિરાજને બપોર થઈ ઠક એનું મન મક્કમ છે એટલે તેને પ્રતિજ્ઞા કરાવી. પછી તે બીજા ચાલ્યા ગયા.

: ૨ :

આકાશમાં ધનધોર વાદળો—સખત વરસાદ ને ગાજવીજ. વીજળીના ચમકારા. બસ ચારે બાજુ પાણીજ પાણી ! આજ વરસાદે શું ધાર્યું હશે ! ખેતરો ને રરતા પાણીથી ભરાઈ ગયાં ! હવે કરવું શું ? આજ શી રીતે લાકડાં કાપવા જવાય ! કાનો ઝુપડીમાં બેઠો વિચાર કરે છે. વરસાદનું તોફાન સાંજ સુધી ચાલુ રહ્યું. રાત્રે પણ એમનું એમ. બીજા દિવસે

પણ શરૂ ! અરે આ તે શો કોપ ? મેઘરાજ ખમૈયા કર.
કાનો મોટેથી બોલવા લાગ્યો.

રાત્રે પણ એમનું એમ. ખીજ દિવસે પણ શરૂ !
અરે આ તો શો કોપ ? મેઘરાજ ખમૈયા કર.
કાનો મોટેથી બોલવા લાગ્યો. બાપ ! કાલની તેં લાંધણું
કરાવી. હવે આજ તો કૃપા કર. મારા નાથ ! જગતું તું
જીવન કહેવાછ, મને નાહક શા માટે દુઃખી કરે છે ! પણ
મેઘ કાંઈ થોડું સાંભળે છે ! તે તો તડ તડ તડ બેરથી
વરસવા લાગ્યો ને કાલ કરતાં પણ વધારે ભયંકર થયો.
આજ તો નદીઓ પણ બે કાંઠે આવી. સાંજ પડી પણ
મેહ એમને એમ; રાત પડી પણ મેહ એમનો એમ. હજી
બાકી રહ્યું હોય તેમ મધરાતે પવન શરૂ થયો. સુસવાટા
બોલાવ લાગ્યો. કાનો ટાઢે થરથરતો ઝુપડીમાં બેઠો છે.
ટાઢ ઉડાડવા લાકડાં સળગાવે છે. પણ શી રીતે સળગે ?
કાણી ઝુપડીમાં ઉપરથી પાણી ટપકે. બાજુમાંથી પવનના
સુસવાટા બોલે !

અરે બાપ પવનદેવ ! તમને પણ આ શું સુઝ્યું ?
મેહ રાજાએ અન્ન વગર રાખ્યો. અને તમે આ ઝુપડી
વગર રાખશો કે શું ? કાનાનું અનુમાન સાચું પડ્યું. પવનથી
તેનું છાપડું ડોલવા મંડ્યું. બહાણું વાતાં પવનનો એવો
ઝપાટો આવ્યો કે તેની ઝુપડી ભોંય ભેગી થઈ. કાનો

ધરખાર વગરનો થયો. ખપોરના બાણે કાનાની દયા આવી હોય તેમ વરસાદ ખંધ થયો. એટલે કાને ખભે કુહાડો નાંખ્યો ને ચાલ્યો. ઢીંચણ સમાણ પાણી ડોળતો તે ચાલ્યો. નદી કિનારે આવ્યો. ત્યાં પાણીના પુરમાં લાકડાં તણાતાં આવે. કાને કુહાડો કિનારે મુક્યો ને થોડે મુધી પાણીમાં ઉતર્યો. પછી એક જખ્ખર થડ ખેંચી કાઢ્યું. તેના કકડા કરી ભારી ખાંધીને શહેરમાં પાછો આવ્યો.

: ૩ :

‘શું છ પૈસા ઝોછા છે ? આટલી ભારીના છ પૈસા ભાધને ઝોછા પડે છે ?’ શ્રીપતિ શેઠનો નોકર ચંપક બોલ્યો. કાનો કહે, પણ હું બે દિવસનો ભૂખ્યો છું—માટે બે આના આપો.

ચંપક કહે, તું ભૂખ્યો એમાં અમારે વધારે કિંમત આપવી ? વધારે પૈસા બેઘતા હતા તો વધારે લાકડાં લાવવાં હતાં.

કાનો કહે, પણ કદર કરો, આવા વરસાદમાં આટલાંયે ક્યાં મળે છે ? હું ભૂખ્યો છું એટલે તરત વેચીને નાણાં કરવાં છે. નહિતર બે આનામાં શું ? સાડાં બે આના આપીશ. ચાલ. એમ કહી ચંપક નોકર કાન કઠિયારાને શેઠની હવેલીએ લઇ ગયો. કઠિયારે ભારી ઉતારી. ચંપક નોકરે આઠ પૈસા ગણી આપ્યા. એવામાં

શેઠ બહાર આવ્યા. વિચારમાં પડ્યા આ સુગંધ શેની ? બુએ તો બાવનાચંદની ભારી. તે બોલ્યા : અરે ચંપક ! કઠિયારાને પાછો બોલાવ. ચંપકે કઠિયારાને પાછો બોલાવ્યો.

પછી શેઠે ચંપકને પૂછ્યું : તેં આને શું પૈસા આપ્યા ? ચંપકે કહે, મેં બહુએ રકમક કરી કે છ પૈસા લે પણ તે કરગર્યો એટલે બે આના આપ્યા. શ્રીપતિ કહે, વાહ તેં એનો બેડો પાર કરી નાંખ્યો. અરે ભાઈ ! આપણે કોઈનું અણહકનું ન બોધ્યું. એ તો લાવ્યો છે ચંદનની ભારી. અને તેમાં ચે હંચામાં હંચું ચંદન. જા. મુનિમ પાસેથી પાંચસોની થેલી લાવ. કઠિયારો તો આભો જ બની ગયો. શેઠે કાનાને પાંચસોની થેલી આપી.

: ૪ :

પાંચસો રૂપિયા ! કેટલા બધા ! મેં તો સ્વપ્ને પણ નહોતું ધાર્યું કે આટલું ધન મળશે. હું તો ધારતો હતો કે રહી સહી ચુપડી એ ગઈ એટલે નશીબનો કાપ છે. પણ તેવું કાંઈ નથી. વાહ ! આખરે નસીબે જોર કર્યું ખરું. આમ વિચાર કરતો કરતો તે પસાર થાય છે. સાંજ હોવાથી આકાશમાં રંગબેરંગી વાદળો થયા છે. એ વાદળોનો

પ્રકાશ બધે પડે છે ને બધું રૂડું રૂપાણું દેખાય છે. એવામાં કાનાની નજર પાસેની મહેલાતમાં ગઈ. ત્યાં એક રૂપનો ભંડાર સુંદરી ઉભી હતી. એમાં વળી સાંજનું તેજ પડતું હતું. તેને જોતાં જ કાનો ચમક્યો. નીચે ઉભો રહી એકી ટસે જોવા લાગ્યો. ગોખમાં ઉભી રહેનાર નગરની પ્રખ્યાત વેશ્યા કામલતા હતી. તેણે નીચું જોયું તો રૂપિયાની થેલી લઈને કાનાને ઉભેલા જોયો. એટલે તરતજ એક દાસીને નીચે મોકલી. દાસીએ આવીને મધુર કંઠે કહ્યું : પધારો અંદર. મારી બાઈ તમારી રાહ જુએ છે. આવો અવાજ, આવું માન કાનાને કોઈ દિવસ મળ્યું ન હતું. તે હરખધેલો થઈ ગયો. કાંઈ પણ બોલ્યા વિના તેની પાછળ ગયો.

અંદર ગાનતાન ચાલી રહ્યા છે. અનેક જુવાન વેશ્યાઓ નાચરંગ કરી રહી છે. આ જોઈ કાનાની મરી ગયેલી ઈચ્છાઓ તાજી થઈ. તેને પણ આજે આનંદ કરવાનું મન થયું. એટલે થેલી કામલતાના હાથમાં મૂકી. કામલતાએ તેનો હાથ પકડી પાસેના આસન પર બેસાડ્યો. કાનાને લાગ્યું કે પોતે જાણે સ્વર્ગમાં આવ્યો છે. પછી વેશ્યાએ હજમને બોલાવી કાનાની સરસ હજમત કરાવી. પોતાને ત્યાં સુંદર કપડાં પડેલાં હતાં તે પહેરાવ્યાં અને એવા મીઠાઈ જમાડી તાજે કર્યો. પછી સુવાનો સમય થયો.

સુંદર પલંગ છે. ઉપર સવા હાથ ઉંચાઈની રૂની તળાઈ છે. કાનો તે પર સુતો. કામલતા હાવભાવ કરતી પાસે બેઠી છે. અનેક પ્રેમના વચન બોલે છે. આ વખતે કાનાનું હૈયું ભોગના લ્હાવા લેવા તલપાપડ થઈ રહ્યું છે. એવામાં ખારીમાં નજર ગઈ. ત્યાં સોળે કળાએ ખીલેલો પુનમનો ચંદ્ર જોયો. અને તેને યાદ આવ્યું : અરે હા ! આજ તો પુનમનો દિવસ ! આજ તો નિયમનો દિવસ !

પણ આખી જીંદગીની મુડી આ પાંચસો રૂપિયા. એને શી રીતે જતા કરવા ! ત્યારે કંઈ પાછા મંગાવ ! અને એ છોડીને ચાલ્યો જઈ તો બધું જાય. આ આનંદ ! આ કામલતા ! તેનું મન ચક્રોળે ચડ્યું. પણ આખરે મનને મજબુત બનાવ્યું. ‘પ્રાણ જાય પણ પ્રતિજ્ઞા ન જાય.’ એ મુનિરાજનાં વચન યાદ આવ્યાં. ધન તો કલે ક્યાં હતું ? આવ્યું પલકમાં ને ભલે જતું એ પલકમાં. ધન માટે આજ સુધી રાખેલી પ્રતિજ્ઞા શું જવા દેવાય ? નહિ નહિજ. અને ત્યાંથી નાસી છુટવા તે પોતડી-ભેર લોટો લઈ બહાર જંગલ જવા નીકળ્યો. અને તેને લાગ્યું કે હાશ ! હવે નિરાંત થઈ. તે જઈને એક દુકાનના આટલે સૂતો.

અહિં કામલતા રૂપાની ઝારી લઈ બેઠી છે. હમણાં કાન જંગલ જઈને આવે ને તેને હાથપગ ધોવાવાનું. એક

કલાક થઈ પણ કાન તો આવ્યોજ નહિ. કામલતા વિચારમાં પડી: થયું શું ? તેણે આબુબાબુ તપાસ કરાવી પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ. તેને શંકા પડી: જરૂર આમાં કંઈક ભેદ છે.

ઐટલે સવાર થતાં તેણે પેલી થેલી રાખને ધરી. અને બધી વાત કરી. રાખને આશ્ચર્ય થયું. પૈસા મુકીને માણસ ચાલ્યો ગયો એ તે કેવો ? તેણે નગરમાં ઢંઢેરો પીટાવ્યો: કામલતાને ત્યાં જણે થેલી મૂકી હોય તે હાજર થાય. રાજ-દરબારે તે થેલી સોંપાઈ છે. ઢંઢેરો પીટાય છે ને લોકનાં ટાળાં સાંભળવા મળે છે. એવામાં કાનાએ પણ ઢંઢેરો સાંભળ્યો. ઐટલે તે બહાર આવ્યો. સિપાઈઓ તેને રાજ-દરબારે લઈ ચાલ્યા. રાખએ તેને હકીકત પૂછી. કાનાએ જવી હતી તેવી સઘળી વાત કહી દીધી. રાખએ ખાતરી કરવા શ્રીપતિ શેઠને પૂછ્યું ઐટલે તેણે પણ એજ પ્રમાણે કહ્યું: આથી રાખ કાના પર ખુબ પ્રસન્ન થયો અને શાખાશી આપી બોલ્યો: ધન્ય છે તારી ટેકને ! એમ કહી બારે શીર-પાવ આપ્યો.

કાનાનું દળદર ફીટી ગયું. તેને હવે વિચાર આવ્યો, “ એક નાનો સરખો નિયમ પાળવાથી આટલો બધો ફાયદો થયો તો જ બધા નિયમો પાળે તેને કેટલો બધો ફાયદો થાય ! એમ વિચારતાં તેણે નિયમવાળા જીવનનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

એક વખત ત્યાં જ્ઞાની મુનિરાજ પધાર્યા. રાજ તથા શેઠ શ્રીમંત ને નગરના બધા લોકો તેમને વંદન કરવા ગયા. આ વખતે રાજએ પૂછ્યું: મુનિરાજ ! કઠિયારાને ચંદનની ખખર નહિ છતાં શ્રીપતિ શેઠે પાંચસો રૂપિયા આપ્યા. કાનાએ નિયમની ખાતર જતા કર્યા. તે રૂપિયાને કાને બંતે આપેલા છતાં કાનો ન આવ્યો એટલે તે રૂપિયા મને સોંપ્યા. મેં પણ તે તપાસતાં ખરા માલિકને શોધવાનું કહ્યું: અને કાનો હાજર થતા તે તેને આપ્યા. આ બધામાં શ્રેષ્ઠ કોણ ? મુનિ કહે, તમે બધા શ્રીમંત હતા. કાનાના સંયમ આગળ તમારો એ સંયમ હિસાબમાં ન ગણાય. એ બધામાં શ્રેષ્ઠ તો કાનોજ.

પછી કાને પોતાના વિચારને અમલમાં મૂક્યા. સંયમના નિયમોથી ભરેલું સાધુજીવન સ્વીકાર્યું. કહેવાની જરૂર નથી કે તેણે પોતાની પહેલી પ્રતિજ્ઞાની જમ બધા નિયમો દૃઢતાથી પાળ્યા ! પ્રતિજ્ઞાઓ લઈને પૂરી રીતે પાળનારનું આત્મકલ્યાણ થાય એમાં નવાઈ શી !

વાંચક ! નોનો પણ નિયમ લેતાં શિખજ. નિયમ લઈને પ્રાણાંતે પાળતાં પણ શિખજ.

મુનિશ્રી હરિકેશ

: ૧ :

નાનીશી નદી છે. તેના કિનારે મરેલ ઢોરનાં હાડકાં પડેલાં છે. પાસે આળાં ચામડાનો ગંજ છે. તેની બદબોથી માથું ડાટે છે. આ નગરીનું નામ મૃતગંગા.

અહીં થોડી ભાંગીટૂટી ઝુપડીઓ છે. તેમાં સમાજથી તિરસ્કાર પામેલા થોડા માણસો વાસ કરે છે. બાળકોટિ ચંડાળ નામે તેઓ ઓળખાય છે.

શહેરના સારા લક્ષ્મીઓમાં આ મનુષ્યોને જવાનો હક નથી. બૂદ્ધિ યુક્ત તેમની છાયા પડી હોય તો પણ માણસો પોતાને અપવિત્ર થયા માને છે. શિક્ષણ તેમને સ્વપ્ના જેવું છે. સમાજની આ કડવી લાગણીથી મિયારા અજ્ઞાનતામાં સબડે છે. મનુષ્ય હોવા છતાં પણ જીવી હાલત ભોગવે છે.

આ ચંડાળોનો એક સ્વામી છે. તેનું નામ બળકોટિ. તેને બે સ્ત્રીઓ છે. એકનું નામ ગૌરી ને બીજીનું નામ ગાંધારિ. ગૌરીને એક પુત્ર થયો. તેનું શરીર ખુબ કદરૂપું છે. અંગ બધાં બેડોળ છે. તેની બોલી ઝરથી સરેલી છે.

ગાળ વિના તે ભાગ્યેજ વાત કરે છે. તેની રંજડનો પાર નથી. તેની સાથે રમવા આવનાર બળિયાના હાથનો સ્વાદ ચાખ્યા વિના ભાગ્યેજ બચ છે. કોઈને તમાચો, કોઈને મુક્કી તો કોઈને બચકું એમ દરેકને તે કાંઈને કાંઈ જરૂર ચખાડે છે. એટલે આખા ગામને તેના તરફ તિરસ્કાર છે. કોઈને આંખે દીઠાય તે ગમતો નથી.

: ૨ :

એક વખત વસંત ઋતુ આવી. આખું જગત આનંદથી ઉભરાવા લાગ્યું. બધા ઝાડો નવાં પાંદડાંથી શોભવા લાગ્યા. ફુલઝાડ પરથી ફુલ લચી પડવા લાગ્યા. કાચલો આંબાપર ટહુકાર કરવા લાગી. હંસને ખતકા નદી સરોવરનાં નીરમાં તરવા લાગ્યા. આ વખતે શહેરના લોકો વસંત ઋતુનો ઉત્સવ ઉજવવા લાગ્યા.

તેઓએ સારાં સારાં કપડાં ને ધરેણું પહેર્યાં. ટાળે મળી નગરના બગીચામાં ગયા. ત્યાં કોઈ હીંચકા ખાંધી હીંચવા લાગ્યા. કોઈ વીણા સારંગી ને નરધાં વગાડતાં નાચ કરવા લાગ્યા. કોઈ હાર પહેરાવવા લાગ્યા. કોઈ રંગની પીચકારીઓ ભરીને સ્નેહીજનો પર છાંટવા લાગ્યા. કોઈ અખીલ ને ગુલાલ ઉડાડવા લાગ્યા. કોઈ જઈને હોજમાં ન્હાવા પડ્યા.

આમ કુદરત તથા નગરજનોને આનંદે મહાલતા જોઈ
આ ચંડાળોને પણ આનંદ કરવાનું મન થયું. કયા માણસને
આમ આનંદ કરવાનું મન ન થાય ? પણ તેઓ તિરસ્કાર
પામેલા એટલે તે નગર જનોના જોડે આનંદ કયાંથી કરી
શકે ?

સુંદર બગીચા ને નિર્મળ પાણીનાં ઢોળ તો દૂર રહ્યા
પણ સામાન્ય બગીચા ને પીવાનાં ચોકખાં પાણી પણ
તેમને માટે મુશ્કેલ હતાં. એટલે જ્યારે જ્યારે આનંદનો
અવસર આવતો ત્યારે તેઓ પાસેના ઘટાદાર વડલાની
છાયામાં એકઠા થતા.

આજ વડલાની છાયામાં સ્ત્રી ને બાળકો, જુવાન ને
ધરડા સહુએ એકઠાં થયા છે. તેઓ છુટા હાથે દારૂ વાપરે
છે. ભાંગી તુટી ઢોલક વગાડી નાચ કરે છે. બળિયાને
આજ અનેરૂં તાન ચડ્યું. સારી રીતે દારૂ ઢીંચી સહુની
વયમાં આવ્યો ને ગાંટોતુર થઈ નાચ કરવા લાગ્યો. નાચતાં
નાચતાં તે સ્ત્રીઓનાં ટોળામા પડ્યો ને અનેક જતનાં
અડપલાં કર્યાં.

તેનો પિતા આ જોઈને ખુબ ગુસ્સે થયો તેણે બીજા
ચંડાળોને આજ્ઞા કરી : “ આ બેવકુફ બળિયાને પકડીને
પાંસરો કરો. ”

એટલે તેના પિતાએ કહ્યું: નાલાયક ! તારું કાળું મોઢું મને બતાવીશ નહિ. તારી મરજી પડે ત્યાં ચાલ્યો બ.

બહુ સાડ કહી બળિયો ચાલ્યો થોડે દૂર ઉકરડાના ઢગલા ઉપર જઈ બેઠો.

બધા ચંડાળોને હરખ થયો.

હાશ! આજ દુષ્ટ બળિયાના હાથમાંથી છુટયા.

બધા ચંડાળો ફરીથી આનંદ કરે છે. ત્યાં દૂર કુંડાંડો સંભળાયો. એકે ખૂમ મારી: અલ્યા ઝેરી સાપ ! બધા ઉઠીને ઉભા થઈ ગયા. એક બાજુ ઉભા રહ્યા. સાપ જરા પાસે આવ્યો એટલે બે જીવાનોએ લાકડી મારી તેને પૂરો કર્યો. બધા બોલી ઉઠ્યા: ઠીક કર્યું. આ સાપ કાઠને કરડ્યો હોત તો મોતજ થાતને ! વળી તે આનંદ કરવા લાગ્યા. એવામાં ફરી ખૂમ પડી સાપ ! સાપ ! ફરી બધા ઉભા થઈ ગયા. પણ જોયું તો ઝેર વિનાનો સાપ ! એટલે એક બોલ્યો: અલ્યા ! કાઠને કરડે તેમ નથી. બિચારાને મારશો નહિ. થોડીવારમાં સાપ દૂર ચાલ્યો ગયો.

બળિયાએ આ બંને બનાવ કાળજીથી જોયા. તેને તરતજ વિચાર આવ્યો: આ ઝેરી સાપને મારી નાંખ્યો. ઝેર વગરનાને છોડી દીધો. એટલે ઝેર વાળાને સહુ મારે છે ને ઝેર વગરનાને છોડી દે છે. બરાબર ! મને પણ એમજ થયું

છે. મેં ઘણાને રંજડયા એટલે માર પડ્યો ને મારો તિરસ્કાર થયો. એટલે મારે સારી રીતે જીવવું હોય તો ઝેર વિનાના થવું જોઈએ. આમ વિચાર કરતો નદીના કિનારે કિનારે તે ચાલવા લાગ્યો.

શહેર કે ગામડામાં તેને જોઈતી શાંતિ મળે તેમ નથી એટલે તે જંગલ ભણી ચાલ્યો. તેણે વિચાર કર્યો: જંગલમાં રહીશું ને ફળફુલ ખાઈ મજા કરીશું. નહિ ત્યાં કંઈએ કે કંકાસ, નહિ ત્યાં વેર કે વિરોધ.

: ૩ :

ખળિયો જંગલમાં રહે છે ને ફળફુલ ખાઈ પેટગુજારે કરે છે. એક દિવસ તે જંગલમાં ફરવા નીકળ્યો. ત્યાં ધ્યાન ધરીને ઉભેલા એક મુનિરાજને જોયા. ખળિયાને આ જોઈ કંઈ કંઈ થઈ ગયું. તેને લાગ્યું કે પોતાને જોઈતી શાંતિનો તે ભંડાર છે.

તે મુનિરાજની પાસે ગયો. તેનું માથું કુદરતી રીતે નીચું નમી પડ્યું. મુનિ ધ્યાનમાંથી ઉઠ્યા. એટલે ‘ધર્મ’ લાભ, કહીને આશીર્વાદ આપ્યા. પછી ટુંકમાં ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો.

એટલે ખળિયો બોલ્યો: હે મહાત્મા ! આપે કહ્યું તે બધું સાચું પણ હું તો જાતનો ચંડાળ છું. અમારાથી ધર્મનું

પાલન શી રીતે થઈ શકે ? અમારાથી ધર્મ પુસ્તકોને તો અડાય નહિ. મંદિરમાં જવાય નહિ ! મુનિ કહે, હે ભાઈ ! ધર્મ તો કોઈ પણ માણસ કરી શકે છે. પ્રભુના ધર્મમાર્ગમાં કોઈ પણ જાતનો પક્ષપાત નથી. કુળ ઉપરથી ઉંચા નીચા નથી થવાનું પણ સારાં ખોટાં કામ ઉપરથી ઉંચા નીચા થવાય છે. જે કોઈ અહિંસા, સત્ય, તપ ને બ્રહ્મચર્યના માર્ગે ચાલે તે ઉંચો. જે હિંસા, અસત્ય ને વ્યભિચાર સેવે તે નીચો. અમારા ઈ ટદેવ પ્રભુમહાવીરે તો કહ્યું છે કે:-

કમ્મુણા ખંભણો હોઈ;
કમ્મુણા હોઈ ખત્તિઓ.
કમ્મુણા વઈસો હોઈ;
સુદ્ધો હોઈ કમ્મુણા.

અર્થાત્ પોતાના કામ વડેજ બ્રાહ્મણ થવાય છે. પોતાના કામવડેજ ક્ષત્રિય થવાય છે. પોતાના કામવડેજ વૈશ્ય થવાય છે ને પોતાના કામવડેજ શૂદ્ર થવાય છે.

વળી કહ્યું છે કે:-

નવિ મુંડએણુ સમણો;
ઓંકારેણુ ન ખંભણો.
ન મુણિ રણ્ણવાસેણુ;
કુસચીરેણુ તાવસો.

અર્થાત્ માત્ર માથું મુંડાવાથી શ્રમણ નથી થવાતું.
માત્ર ઝોંકાર બોલવાથી બ્રાહ્મણ નથી થવાતું. કેવળ જંગલમાં
રહેવાથી મુનિ નથી થવાતું. કેવળ છાલનાં કપડાં પહેરવાથી
તાપસ નથી બનાતું. એતો

સમયાએ સમણો હોધ;
બંભચેરેણ બંભણો.
નાણેણ ઉ મુણિ હોધ;
તવેણ હોઈ તાવસો.

એટલે સમતા હોય તોજ શ્રમણ થવાય છે. બ્રહ્મચર્ય
હોય તોજ બ્રાહ્મણ બનાય છે. અને તપ હોય તોજ તાપસ
બનાય છે. માટે હે ભાઈ! તારા મનમાં જરાએ શંકા લાવીશ
નહિ કે મારાથી કેમ ધર્મ થઈ શકે !

બળિયા પર આ ઉપદેશની જદુઈ અસર થઈ. પોતે
હલકો છે, નીચ છે એ માન્યતા ભૂતી ગયો. તેને લાગ્યું કે
પોતાને પણ આત્મકલ્યાણ કરવામાં બધા જટલોજ અવિકાર
છે. અને તેણે બે હાથ જોડી મુનિરાજને વિનંતિ કરી:

હે દયાળુ ! આપે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો. મારી
સાચી શક્તિનું ભાન કરાવ્યું. હવે મને આપનુંજ શરણ
છે. કૃપા કરી મને પ્રભુ મહાવીરનો સેવક બનાવો. અને
મુનિએ તેને દીક્ષા આપી.

હરિકેશી ખળે પોતાની સઘળી શક્તિથી તપ કરવા માંડ્યું. સઘળી શક્તિથી જ્ઞાન મેળવવા માંડ્યું. અને થોડા વખતમાં મહાજ્ઞાની ને મહાતપસ્વી થયા.

હવે તેમને નગરમાં જવાની અટકાયત નથી. દેવમંદિરમાં જવાની મનાઈ નથી.

: ૪ :

તેઓ ફરતાં ફરતાં એક વખત તિંદુક નામના બગીચામાં આવ્યા. ત્યાં તિંદુકયક્ષનું મંદિર હતું. તેના મંડપમાં ધ્યાન ધરીને ઉભા. આ મુનિના ઉપ તપના પ્રભાવથી તે યક્ષ તેમનો ભક્ત બન્યો.

એક વખત એ મંદિરમાં તે નગરની રાજકુમારી ભદ્રા પોતાની સખીઓ સાથે દર્શન કરવાને આવી. તેમણે યક્ષના દર્શન કર્યા ને પછી મંડપમાં રમત રમવાની શરૂઆત કરી. દરેક સખીએ ‘આ મારો પતિ’ એમ કહી જુદા જુદા થાંભલા પકડી લીધા. ત્યારે ‘આ મારો પતિ’ એમ કહી રાજકુમારી હરિકેશ મુનિને વળગી પડી. તરતજ તેને લાગ્યું ‘આ થાંભલો ન હોય’ એટલે સામું બેસ્યું. ત્યાં કદરૂપા ને બેડોળ શરીર વાળા સાધુને બેસા. એટલે થૂ થૂ કરતી તે રાજકુમારી દૂર ભાગી.

મુનિના ભક્ત યક્ષથી આ ન ખમાયું એટલે તેણે રાજકુમારીને ભોંય નાખી દીધી. તેનું મોઢું મરડી નાંખ્યું. શરીર કદરૂપું બનાવી દીધું. બધા ગભરાઈ ગયા. હવે શું થાય ! રાજાને ખબર પડી એટલે તે ત્યાં આવ્યા. ત્યારે યક્ષે કોઈના શરીરમાં આવી કહ્યું ! જો આ કુંવરી આ મુનિને પરણે તોજ જીવાડીશ. રાજાએ તે કપ્પલ કર્યું. એટલે રાજકુમારી સાજી થઈ ને પિતાની આજ્ઞાથી ત્યાંજ રહી. તેણે રાતભર આ મુનિને લલચાવવા અનેક જાતના હાવભાવ કર્યા. પણ મુનિ ધ્યાનમાંથી ડગ્યા નહિ. સવાર થયું એટલે હરિકેશ મુનિ ધ્યાનમાંથી જાગ્યા. તેમને ભદ્રાએ વિનંતી કરી : આપ મારો સ્વીકાર કરો. મુનિ કહે. મારે સ્ત્રીનો સહવાસ જોઈએ નહિ. સ્ત્રીનો મેં ત્યાગ કરેલો છે. મુનિનો દૃઢ નિશ્ચય જોઈ રાજકુમારી ભદ્રા ઘેર ગઈ. તેણે બધી હકીકત પોતાના પિતાને જણાવી. રાજા વિચારમાં પડ્યા : હવે શું કરવું ? ત્યારે રૂદ્રદેવ નામે રાજગોર ત્યાં બેઠો હતો. તેણે કહ્યું : મહારાજ ! મુનિએ ત્યાગ કરેલી સ્ત્રી બ્રાહ્મણને અપે. હવે બ્રાહ્મણ સિવાય કોઈને તે અપાય નહિ કારણ કે દેવનું બળિદાન દેવનો પૂજારીજ લઈ જાય છે. રાજાને આ ઠીક લાગ્યું. એટલે તે કન્યા રાજગોરને આપી. રાજગોર શુદ્ધિ કરી તેને પરણ્યા. મનમાં ખુબ મલકાયા : હાશ ! રાજકુમારીને પરણ્યા. હવે લીલા લહેર થશે.

મુનિશ્રી હરિકેશ તો પ્રભાતમાં જ બીજ સ્થળે ચાલ્યા ગયા.

:૫:

એક વખત ભદ્રાને યજ્ઞપત્ની (યજ્ઞમાં પતિની સાથે બેસનારી સ્ત્રી) બનાવી રૂદ્રદેવે મોટા યજ્ઞ માંડયો.

યજ્ઞનો સુંદર મંડપ બંધાયો છે. તેની વેદીમાં ધીની તથા બીજ પદાર્થોની આહૂતિઓ અપાય છે. તેના ધુમાડે આકાશ ભરાય છે. બ્રાહ્મણો વેદની ધુન જમાવી રહ્યા છે. આ યજ્ઞમંડપ તરફ કોઈ શુદ્રને આવવાનો અધિકાર નથી.

આ વખતે મુનિશ્રી હરિકેશ ફરતાં ફરતાં ત્યાં આવ્યા. તેમને આજ એક માસના ઉપવાસનું પારણું છે.

તે નિરંતર તપ કરે છે ને ધ્યાન ધરે છે. તેમના શરીરમાં હાડકાનો માળોજ રહેલો છે. હવે તેમનું મન સમ-તાથી ભરપૂર છે. અડગ નિશ્ચયથી ભરેલું છે. તેમને કપડાં ને શરીર પરથી મોહ ઉઠી ગયેલો છે. એટલે તે મેલાં છે. મેલાં કપડાંવાળા તથા બેડોળ શરીરવાળા તે મુનિને આવતાં જોઈ બ્રાહ્મણો હસવા લાગ્યા. તે બોલ્યા: આ જડા હોઠ ને લાખા દાંતવાળો કોણ અહીં આવતો હશે ! જુવો તો ખરા ! એનું શરીર ધુળથી ખરડાયેલું છે ને કપડું તો ઉકરડે નાંખેલું આંધેલું છે.

જ્યારે તે પાસે આવ્યા ત્યારે એક બે જુવાન બ્રાહ્મણો ઉભા થયા ને તેમને પૂછવા લાગ્યા: અહ્યા ! આ વાઘરીઓ વેશ પહેરીને અહીં કેમ આવ્યો છે ? અહીં તારું શું દાટયું છે. ખબરદાર ! આગળ ગયો તો. જમ આવ્યો તેમ પાછો વળી જ.

તેઓ વિચારવા લાગ્યા: અહો ! આ લોકો બિચારા કેટલા અજ્ઞાન છે ! તેમને ખરા ધર્મની ખબર નથી. એટલે માને છે કે મેલાં કપડાંવાળા કે અજાણ્યા માણસથી તેમનો યજ્ઞ અલડાઇ જશે ને મોટું પાપ લાગશે. મુનિશ્રી હરિકેશ આ સાંભળી શાંત ઉભા રહ્યા. કાંઈ પણ બોલ્યા નહિ. આ વખતે તેમનો ભક્ત જે યજ્ઞ હતો તે તેમના શરીરમાં પ્રવેશ કરો બોલવા લાગ્યો:

હે બ્રાહ્મણો ! હું શ્રમણ છું. બીજાને માટે તૈયાર કરેલા અન્નમાંથી વાપરતાં જે કાંઈ વધ્યું હોય તે લેવા આવ્યો છું. અહીં તમોએ ધણું અન્ન રાધેલું છે. માટે તેમાંથી વાપરતાં જે કાંઈ બાકી રહ્યું હોય તે મને આપો. આ સાંભળી બ્રાહ્મણો બોલ્યા: આ અન્ન બ્રાહ્મણો માટેજ રાધેલું છે. માટે તેમના વિના બીજાને તે અપાય નહિ. આ જગતમાં બ્રાહ્મણ જેવું એકે પુણ્યક્ષેત્ર નથી. આ સાંભળી મુનિના મુખવડે પેલા યજ્ઞે જવાબ આપ્યો: તમે યજ્ઞમાં

હિંસા કરો છો, જુદું બોલો છો. બ્રહ્મચર્ય પાળતા નથી ને માલમિલકત રાખો છો. તો પુણ્યક્ષેત્ર કેવી રીતે ? પુણ્યક્ષેત્ર તો તે કહેવાય જ અહિંસા પાળતા હોય, સત્ય વચન બોલતા હોય, બ્રહ્મચર્ય પાળતા હોય ને માલમિલકતના ત્યાગી હોય.

આ સાંભળી પાસે ઉભેલા શિષ્યો તપી ગયા. તેમને લાગ્યું કે ગુરુનું આ અપમાન થાય છે. એટલે તે તાડુકીને બોલ્યા: અરે મૂઠ ? અમને બધી ખબર પડે છે કે કયું પુણ્યક્ષેત્ર છે ને કયું પાપક્ષેત્ર છે. તારી લવરી બંધ કરી આલ્યો જા.

આ સાંભળી મુનિના મુખવડે પેલા યક્ષે જવાબ આપ્યો: મેં ધરખારનો ત્યાગ કરેલો છે. બ્રહ્મચર્ય પાળું છું. અહિંસા ને સત્યના માર્ગે વિચરું છું. જે મારા જવાને તમે અન્ન નહિં આપો તો આવડા મોટા યજ્ઞનું શું ફળ થશે !

આ સાંભળી ઉપાધ્યાયની આંખો લાલચોળ બની ગઈ. તેણે શિષ્યોને હુકમ કર્યો: આ દુષ્ટને બરાબર પાંસરો કરો. નહિતર એનો બડબડાટ એ નહિ મૂકે.

શિષ્ય ઉઠ્યા. જેના હાથમાં જ આવ્યું તે લીધું.

કાઠએ લાત ને મુક્કીઓનો વરસાદ વરસાવ્યો. કાઠએ પાસે પડેલાં ઇંધણાંનો ઉપયોગ કર્યો.

આ જોઈ રૂદ્રદેવને ભદ્રા ત્યાં આવી પહોંચ્યાં. ભદ્રા બોલી: સચુર ! સચુર ! તમે કોના તરફ તમારો હાથ ચલાવો છો ? મારા પિતાએ મને આ મુનિને જ આપી હતી. પણ તેમણે તો મારા સામું ઉંચી આંખે જોયું પણ નહોતું. ખરે-ખર ! આ તો ઉચ્ચ તપવાળા ને બ્રહ્મચારી મહાત્મા છે. જે તેમને ખુબ સતાવશે તો બળીને ભસ્મ થઈ જશે.

અને ખરેખર આ વિદ્યાર્થીઓના વર્તનથી ગુસ્સે થઈ યક્ષે તેમને ભોંય પર પટકી પાડ્યા.કાઠનો હાથ મરડ્યો, કાઠના પગ મરડ્યા, કાઠનાં મોઢાં મરડ્યાં ને કાઠને કેડથી વાંકા વાળી દીધા. મોઢેથી લોહીની ઉલટીઆ થવા લાગી.

આ જોઈ રૂદ્રદેવ તથા ભદ્રાને ખુબ ખેદ થયો. હવે આ બધા શી રીતે સારા થશે તેની ચિંતામાં પડ્યા. આ મહાત્માને શાંત કરવા તે મોટેથી બોલ્યા: હે મહાત્મા ! અમારો જ કાંઈ ગુન્હો થયો હોય તે માફ કરો. આપ તો કૃપાના ભંડાર છો. આ મૂર્ખાઓને આપના પ્રભાવની ખબર નહિ.

આ સાંભળી મુનિ બોલ્યા: હે ભાઈ ! મને તો તમારા પર પહેલાં પણ ક્રોધ ન હતો ને અત્યારે પણ નથી. મને લાગે છે કે મારા ભક્ત યક્ષે આ ચમત્કાર બતાવેલો છે.

આ સાંભળી રૂદ્રદેવ ને ભદ્રા બોલ્યા: હે પૂજ્ય ! તમે તો મહાત્મા છો. જ્ઞાની છો. અમો જાણીએ છીએ કે જ્ઞાની ક્રોધ કરેજ નહિ. અમારે ત્યાં ધણું અન્ન રાંધેલું છે. માટે આપ પધારે ને અમને લાભ આપો.

મુનિરાજ સાધુને લેવા લાયક અન્ન લીધું ને પારણું કર્યું. ત્યારપછી યજ્ઞે બધાને સાજ કર્યા.

પછી મુનિરાજ મીઠા વચને તેમને સમજવું: સાચો યજ્ઞ આવો ન હોય. તપ રૂપી લાકડાં સળગાવી તેમાં બધી મલિન વાસનાઓને હોમી દેવી જોઈએ. અહિંસા, તપ, ત્યાગ, ને જ્ઞાનમાં મસ્ત રહેવું તેજ ખરો યજ્ઞ છે.

યજ્ઞ ત્યાંજ અટકી ગયો. જ્યોતે ઉમંગ થઈ આવ્યો તેમણે ત્યાં દીક્ષા લીધી. જનાથી એ ન થયું તેમણે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે વ્રત લીધાં અને સંયમના માર્ગે રહેવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણે પોતાના નિર્મળ ચારિત્રથી ને સાચા ઉપદેશથી મુનિશ્રી હરિકેશે ધણા ઉપર ઉપકાર કર્યો. અનેક જાતના ખોટાં વહેમોનો નાશ કર્યો.

ચંડાળ કુલમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં તેઓ જગતમાં સઘળે પૂજવા લાગ્યા. છેવટે પૂરા પવિત્ર થઈ નિર્વાણ પામ્યા.

મુનિશ્રી હરિકેશનું જીવન આપણને પોઠારીને કહે છે: જગતના દરેક જીવને આત્મકલ્યાણ કરવાનો સરખો અધિકાર છે. જ મહાપ્રભુએ દરેક મનુષ્યને આત્મકલ્યાણ કરવાનો સરખો હક છે એમ જાહેર કર્યું તેમને અમારા અગણિત વંદન હો !

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ ।

કપિલ મુનિ.

કૌશામ્બી નામે એક નગર હતું. ત્યાં જીતશત્રુ નામે રાજા હતા. તેમને કાશ્યપ નામે રાજગૌર હતા. તે ખૂબ વિદ્વાન. રાજા તેમને ધણું ધણું માન આપતો. પુછ્યા વિના પગલું પણ ન ભરતો.

કાશ્યપને યશા નામે ગુણવાન સ્ત્રી હતી. તેનાથી એક પુત્ર થયો. તેનું નામ પાડ્યું કપિલ. કપિલ ખૂબ લાડકોડમાં ઉછર્યો. તેણે ભણવાની દરકાર કરી નહિ. જ્યારે તે પંદર વર્ષનો થયો ત્યારે તેના પિતા ગુજરી ગયા. યશા તથા કપિલને આથી ખૂબ દુઃખ થયું.

કપિલ તેના પિતાની જગા સાચવી શકે તેવો નહિ એટલે સજાએ બીજા બ્રાહ્મણને રાજગૌર બનાવ્યો. યશાને આ જરાએ ન ગમ્યું. પણ શું કરે ? લાયકાત કેળવ્યા નિના કાંઈ થોડી ટાઈપણુ જાતની પદવી મળે છે ?

એક વખત યશા ઘરના બારણામાં ઉભી હતી. પોતાની પહેલાંની સ્થિતિનો વિચાર કરતી હતી. એવામાં

નવા રાજગોર ત્યાં થઈને નીકળ્યા. ઘોળા પાણીદાર ઘોડે બેઠેલા. અંગે ઝસખી વસ્ત્રો. માથે છત્ર ને બે બાજુ ચામર, આગળ થોડા નોકર ચાલે. આ જોઈ યશાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. ધરમાં આવીને તે કુસકે ને કુસકે રડવા લાગી. એવામાં કપિલ બહારથી આવ્યો. પોતાની માતાને રડતી જોઈ દુઃખી થયો. રડવાનું કારણ પૂછવા લાગ્યો: બા ! તું રડે છે કેમ ? યશા કહે, 'કંઈ નહિ.' કપિલે ફરીથી આગ્રહ કરીને પૂછ્યું ત્યારે યશા બોલી: બેટા ! તારા પિતાની સુખ સાક્ષી તો ગઈ. પરંતુ તું પણ કંઈ ભણ્યો નહિ. તું ભણ્યો હોત તો તારા પિતાની જગા તને મળત. પણ જોને પેલા બ્રાહ્મણને તારા પિતાની જગા મળી. આ સાંભળી કપિલને વિશેષ દિલગીરી થઈ કે પોતાને લીધે માને આજ આંસુ પાડવાં પડ્યાં. તે થોડીવારે બોલ્યો: માતા ! હું ધારું તો સારી રીતે ભણી શકું તેમ છું. પણ આજ સુધી મારું મનજ તેમાં પરોવાયું નહોતું. હવે તું કહે તે રીતે વિદ્યાભ્યાસ કરું.

યશા કહે, બેટા ! રાજગોરની તારા તરફ ખફા નજર છે. જો તું ભણીને વિદ્વાન થાય તો એની પદવી જાય ! માટે આ નગરમાં તો ઢાઈ તને ભણાવે નહી. ખીજ એક ઠેકાણે ભણી શકાય તેમ છે, પણ તારાથી તે ખનશે નહિ. કપિલ કહે. બા ! ગમે તેવી મુશ્કેલીઓ વેઠવાની હશે તો પણ વેઠીશ. માટે મને કહો કે કયા ઠેકાણે હું ભણી શકીશ ?

યશા કહે, આ દેશના છેડે શ્રાવસ્તી નામે એક નગર છે. ત્યાં ઈંદ્રદત્ત નામે તારા પિતાના એક ભાઈબંધ છે તે ઘણા છાત્રોને વિદ્યાબ્યાસ કરાવે છે. જો તું ત્યાં જઈ શકે તો જરૂર વિદ્વાન થાય. આ સાંભળીતે શ્રાવસ્તી નગરી એ તૈયાર થયો.

તેણે ખભે નાંખ્યો ખલતો ને હાથમાં લીધો દોરીલોટા. કેડે થોડા વાટખરચીના પૈસા બાંધ્યા. પછી માતાને નમીને રજા માગી. માતાએ માથે હાથ મૂક્યો ને આશીર્વાદ આપ્યો: “બેટા ! વિદ્યા ભણીને વહેલો આવજો.” કપિલ ચાલવા લાગ્યો. યશાની આંખમાંથી આંસુ ટપક્યાં. ગમે તેવું પણ માનું હૈયું ! પુત્રનો વિજેગ તેનાથી શે સંખાય !

લાંબી મુસાફરી કરી કપિલ શ્રાવસ્તી પહોંચ્યો.

: ૨ :

શ્રાવસ્તી નગરી ખુબ મોટી છે. તેના મહેલ ને મંદિરો કળાથી ભરપૂર છે. તેના બજારોમાં તરેહ તરેહની વસ્તુઓ વેચાય છે. લાખો રૂપિયાના સોદા થાય છે. રસ્તા પર સદાએ માણસોની ઠક્ક જામે છે.

કપિલ શ્રાવસ્તીની શોભા જોતો ચાલવા લાગ્યો. ઈંદ્રદત્ત ઉપાધ્યાયના ઘરનું ઠેકાણું પૂછવા લાગ્યો આખી શ્રાવસ્તી નગરીમાં ભાગ્યેજ એવો દોઢ હથે જોને ઈંદ્રદત્ત ઉપાધ્યાયના ઘરની બાજુર ન હોય. એટલે થોડા વખતમાં તેમને

ઘેર પહોંચ્યો. કપિલે ઉપાધ્યાયજીને પ્રણામ કર્યા ને ઉપાધ્યાયજીએ તેમની હકીકત પૂછી. ભાઈ ક્યાંથી આવો છો ? તમારું નામ શું ? કપિલે વિનયથી જવાબ આપ્યો: કૌશાભીમાંથી હું આવું છું. મારું નામ કપિલ. ત્યાંના રાજગોરનો હું પુત્ર છું. ઉપાધ્યાયજી આ સાંભળી હરખથી બોલી ઉઠ્યા: કોણ ! મારા દોસ્ત કાશ્યપનો પુત્ર ! કેમ બેટા ! ઘેર બધા કુશળ છે ? કપિલે કહ્યું: મારા પિતાજી મરણ પામ્યા. તેમની પદવી બીજને મળી. હવે આપની કૃપા હોય તો આપને ત્યાં રહી વિદ્યાભ્યાસ કરવા ઇચ્છુ છું. ઉપાધ્યાયજીએ કહ્યું: સુખેથી હું વિદ્યાભ્યાસ કરાવીશ, પણ તારા ગુજરાનનું કેમ થશે ?

કપિલ પાસે કાંઈ મુડી નહોતી કે તેમાંથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવે ને અભ્યાસ કરે એટલે તેણે કહ્યું: હું નગરનાં માધુકરી (લિક્ષા) કરીશ ને મારો અભ્યાસ ચલાવીશ. ઉપાધ્યાયજીને તેનો વિદ્યાપ્રેમ બેઠ ખૂબ આનંદ થયો.

કપિલે બીજ દિવસથી માધુકરી (વિદ્યાર્થીની લિક્ષા) માટે જવા માંડયું. માધુકરી કરતાં લગભગ બપોર નમે. એટલે ભણવાનો વખત બહુ થોડો રહે. કપિલથી બહુ વિદ્યાભ્યાસ થાય નહિ.

એક વખત ઉધ્યાયજીએ કહ્યું: કપિલ ! તને આવ્યા છ માસ થયા પણ તેના પ્રમાણમાં અભ્યાસ કેમ નથી ?

એટલે કપિલે પોતાની હકીકત કહી અને મુરકેલી જણાવી.

આથી ઉપાધ્યાયજીને લાગ્યું કે કપિલને માટે કાંઈક બંદોબસ્ત કરવો જોઈએ. ખરેખર જે આ પ્રમાણે ચાલશે તો બિચારો કાંઈ નહિ લાણી શકે ? આથી કપિલને તે ગામના એક શેઠ આગળ લઈ ગયા ને કપિલને ખાવા પીવાની ગોઠવણ કરી આપવા જણાવ્યું. શેઠ કહે, ઉપાધ્યાયજી ! એમાં શું ? અમારી શ્રીમંતોની એ ફરજ છે. આપ આટલું વિદ્યાદાન આપો છો તેમાં અમારું આ દાન શા હિસાબમાં છે ! એમ કહી તેમણે પાડોશમાં મનોરમા નામે એક વિધવા બ્રાહ્મણી હતી, તેને ત્યાં રસોઈની ગોઠવણ કરી.

શેઠને ત્યાંથી હંમેશાં સીધું આવે તેમાંથી મનોરમા તથા કપિલ પેટયુજરો કરે. કપિલને માથેથી મોટી ચિંતા ગઈ. તેનો અભ્યાસ ઝડપથી આગળ વધવા લાગ્યો.

: ૩ :

મનોરમા બાળવિધવા હતી. સંસારનું સુખ તેણે ભોગવ્યું નહોતું. બિચારી રાંડી ત્યારથી અહીં એકલી રહેતી ને જમ તેમ કરી પોતાનો પેટયુજરો કરતી. જ્યારે જ્યારે પોતાની આબુબાબુ તે સ્ત્રીપુરુષોને આનંદ કરતાં

જેતી ત્યારે તેને ખુબ લાગી આવતું. અને રોઘ રોઘને વખત પસાર કરતી. તે પોતાના મનને ધણુએ વાળતી કે સંસારનાં સુખ ચાર ધડીનાં ચટકાં છે. ઝાંઝવાના ઝળ જવાં છે. સંયમ એજ ખરું સુખ છે. પણ આ સમજણ બધો વખત ટકતી નહિ.

કપિલ તેને ત્યાં જમવા આવ્યો ત્યારથી મનોરમાના મને પલટો ખાધો. તેનું મન ડગમગવા લાગ્યું. તે કપિલના સામું સ્નેહભરી નજરે જોઈ રહે પણ કપિલ કાંઈ સમજ નહિ. એમ કરતાં કપિલને પણ જીવાનીનો અનુભવ થયો.

તે ધીમે ધીમે મનોરમા જોડે વાતો કરવા લાગ્યો. પછી ઠક્કામરકરી થવા લાગી અને છેવટે તે ફસાયો. ખરેખર એકાંત બહુ ખૂરી ચીજ છે !

થોડા વખતમાં મનોરમા ગર્ભવતી થઈ. એટલે તેણે કહ્યું: પ્રિય ! શેઠને ત્યાંથી સીધું મળે છે એમાંથી બેનો પેટ-ગુબરો માંડમાંડ ચાલે છે. પણ મારે થોડા વખતમાં સુવાવડ આવશે તેનું શું કરશો ? તેના ભરણપોષણનું શું કરશો ! કાંઈક કમાઈ લાવો.

કપિલ બિચારો સીધો ને સરળ હતો. તેને પૈસા શી

રીતે કમાવા તેની ખબર નહોતી. એટલે તે મુંઝાયો. આ જોઈ મનોરમાએ કહ્યું: તમે પૈસાની ચિંતા કરશો નહિ. ચિંતા કર્યે શું વળવાનું છે? જુઓ, આ ગામના રાજાને એવો નિયમ છે કે જો બ્રાહ્મણ જમને પહેલો આશીર્વાદ આપે તેને બે માસા સોનું આપવું. માટે તમે ત્યાં જાઓ ને પહેલો આશીર્વાદ આપી સોનું લઈ આવો.

કપિલને આ સાંભળી આનંદ થયો. તેણે તેમ કરવા નક્કી કર્યું. બીજા દિવસે વહેલો ઉઠીને રાજમહેલ આગળ ગયો. પણ ત્યાં તો કોઈ બ્રાહ્મણે આશીર્વાદ દઈ દીધેલા. એટલે નિરાશ થઈ તે પાછો આવ્યો. બીજા દિવસે ગયો. આમ આઠ દિવસ સુધી તેણે મહેનત કરી પણ હંમેશ મોટો થયો. એટલે આજ તો નિશ્ચય કર્યો કે ખુબ વહેલા ઉઠીને પહોંચી જવું.

તે વહેલા ઉઠવાના વિચારમાં સૂતો. મધ્યરાત્રિ થઈ ને ચાંદો ઉગ્યો. તે વખતે તે ઝબકીને ઊઠો થઈ ગયો. તેને લાગ્યું કે જાણું વાયું. એટલે તે રસ્તા પર દોડવા લાગ્યો.

પહેરેગીરો કપિલને દોડતો જોઈને સમજ્યા કે કોઈક ચોર નાસે છે. એટલે તેને પકડયો ને કોટડીમાં પૂર્યો. સવારે રાજા આગળ લઈ ગયા. કપિલ તો ભયનો માર્યો થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો. મનમાં સુનસુનાકાર થઈ ગયો. રાજાએ લક્ષણ પરથી પારખ્યું કે આ ચોર નથી એટલે

તેને બધી હકીકત પૂછી: રાત્રે તું દોડતો કેમ જતો હતો ? કપિલે કહ્યું: મહારાજ ! તમને પહેલા આશીર્વાદ દેવાને આઠ દિવસ મુધી મહેનત કરી પણ ફાળ્યો નહિ. એટલે ગઈ કાલે તો સહુથા પહેલા ઉઠીને આવવાનો વિચાર કર્યો. પણ રાત્રે કાંઈ ખબર ન પડી. મને લાગ્યું કે બહાણું વાયું છે એટલે મુઠીઓ વાળીને દોડ્યો. આ સાંભળી રાજાએ કહ્યું: મને આશીર્વાદ આપવા તેં આટલી બધી મુશીબત વેઠી છે તો તારી ઈચ્છા પ્રમાણે માગી લે. તું જ માગીશ તે તને આપીશ.

કપિલ કહે, મહારાજ ! મારું મન અત્યારે ગભરાયેલું છે. મારાથી બરાબર વિચાર નહિ થઈ શકે. માટે વિચાર કરીને માગીશ. રાજા કહે, ભલે વિચાર કરીને માગ.

કપિલ બાગમાં જઈને વિચાર કરવા બેઠો. બે માસા સોનું માગું ! પણ બે માસા સોનામાં તે શું ? હું પાંચ સોનૈયા માગું. પણ પાંચ સોનૈયાથી શું પૂરું થાય ? સો માગવા દે. વળી વિચાર આવ્યો: સો સોનૈયાથી કાંઈ આપણું દાળદર ફીટવાનું નથી. એતો એક વરસમાં વપરાઈ જાય. પછી શું કરીએ ? માટે હજાર સોનૈયા માગવા દે. વળી મન પલટાયું. પણ હજારથીએ કાંઈ વળે નહિ. ઘેર બે ચાર ટાણા આવે તોયે

વચરાઈ જાય ? એટલે લાખ સૌનૈયા જ માગવા દે. વળી વિચાર આવ્યો: લક્ષાધિપતિતો ઘણાય છે એથી કાંઈ નામાં-કિત ન થવાય. ત્યારે કોડ સૌનૈયાજ માગું. પણ ના જીવ ! કોડ સૌનૈયા મળે તોયે શું ? માથે રાજ તો રહેજને ? ત્યારે અર્ધું રાજ્ય માગવા દે. વળી વિચાર આવ્યો: અર્ધું રાજ્ય મળે તોપણ રાજ સમોવડીઓ થાય. એટલે આપુંજ રાજ્ય માગવું ! કપિલનો લોભ તો માતો નથી પણ કોઈ સંસ્કારી જીવ એટલે વિચાર કર્યો: મેં શો વિચાર કર્યો ? જે રાજ્યએ માફ દાળદર ફીટાડવા વચન આપ્યું તેનુંજ આપું રાજ્ય લેવું ? અરે એતો અધમતા કહેવાય. ત્યારે અર્ધું રાજ્ય માગું. પણ રાજ્યની ઉપાધિઓ ક્યાં ઓછી છે ? માટે રાજ્ય તો થોડું પણ ન માગવું. કોડ સૌનૈયાજ માગી લેવા. પણ એની ઉપાધિ યે ક્યાં ઓછી છે ? મારે ગુજરાન જટલુંજ લઈ લેવું ને સંતોષથી રહેવું. વળી વિચાર બદલાયો. સો ખસો સોના મહોર જે આપ્યારે લઈશ તો મોજમજમાં પડીશ ને અભ્યાસનો અમુલ્ય વખત ચાલ્યો જશે. માટે સુવાવડના ખરચ જટલા પાંચ સૌનૈયાજ લઈ જવા. આ વિચાર પણ ટક્યો નહિ. તેણે ચિંતવ્યું: હું જે માગવા આવ્યો હતો તેજ માગવું તેથી વધારે કાંઈપણ માગવાની જરૂર નથી. વળી વિચાર કર્યો : થોડો લોભ પણ શા માટે ! લોભથીજ દીન બની જવાય છે !

જે લોભને હહાપણથી ઘટાડીએ તોજ ઘટે. માટે હહાપણથી લોભ ઘટાડવામાંજ મજા છે. ખરેખર ! સંતોષ જેવું સુખ નથી. એક થોડી તૃષ્ણામાં તણાવાથી હું કેટલો પડયો? વિદ્યાભ્યાસ ચુક્યો. ચારિત્ર ભંગ થયું ને આ સ્થિતિ આવી. આમ વિચાર કરતાં તેમનાં ઘણાં આવરણો ઝાઝા થયાં.

પછી તેઓ રાજા આગળ આવ્યા. રાજાએ પૂછ્યું: કહે, શું માગવાનો વિચાર કર્યો? કપિલ કહે, મહારાજ ! મારે કંઈ પણ માગવું નથી. લોભનો થોભ નથી. જમ જમ મળે તેમ તેમ લોભ વધતોજ જાય છે. માટે એ લોભથી સર્થ ! રાજા કહે, પણ બ્રહ્મદેવ ! એથી કંઈ તમારી હાલત સુધરે ? તમે નહિ માગો તો હું મારી જાતેજ એક કોડ સોનૈયા આપીશ. ત્યારે કપિલે કહ્યું: મહારાજ ! એ ધન ને તેનો લોભ આજથી હું છોડું છું. મારે તે ન જોઈએ. એમ કહીને તે ચાલી નીકળ્યા. સંતોષથી જે સુખનું ટીપું ચાખ્યું હતું તેનો ઝરો શોધવા નીકળી પડ્યા. ધીમે ધીમે તેમણે તૃષ્ણાને પૂરેપૂરી જીતી લીધી ને સંયમથી પોતાના જીવનને પવિત્ર બનાવ્યું. છ માસમાં દીન કપિલ સંતોષરૂપી અમૃતથી ભરપૂર બ્રહ્મર્ષિ કપિલ બન્યા. તેમને જગતનું સાચું જ્ઞાન-કેવળ જ્ઞાન થયું. તે કપિલ કેવળી કહેવાયા.

એક વખત મહાત્મા કપિલ કેવળી રાજગૃહી નગરીએ જતા હતા. રસ્તામાં ભયંકર જંગલ આવ્યું. તેમણે જાણ્યું: આ જંગલમાં જવાથી ઘણા માણસોને હું બોધ પમાડી શકીશ. એટલે તે જંગલમાં ચાલ્યા. અહીં પાંચસો ચોર રહેતા હતા. તેમણે તેમને પકડ્યા અને પોતાના સરદાર આગળ લઈ ગયા. સરદાર કહે, આ એક રમકડું આવ્યું. ચાલો તેની પાસે નાય કરાવીએ. એમ કહી કપિલ કેવળીને કહ્યું: તમે નાય કરો. અમને તેનો વધુ શોખ છે. કપિલ કેવળી બોલ્યા: ઘાઘ વાઘ વગાડનાર નથી. વાઘ વગાડનાર હોય તો નાય કરું. ચોરો કહે અમે તાળીઓ પાડીશું. બીજું વાઘ કયાં લેવા જઈએ. એમ કહી તેઓ તાળીઓ પાડવા લાગ્યા. કપિલ મુનિ નાયવા લાગ્યા. અને જુદા જુદા રાગમાં પદ બનાવી ગાવા લાગ્યા. આ પદની ભાષા ખુબ સરલ ને અસરકારક હતી. એટલે જમ જમ ચોરો સાંભળવા લાગ્યા તેમ તેમ તેમને બોધ થતો ગયો. કહેવાય છે કે કપિલ મુનિએ આવી રીતે પાંચસો પદ ગાઈને બધાને બોધ પમાડ્યો.

ખરેખર ! લોકો સમજી શકે તેવી સરલ ભાષામાં સુંદર રીતે ઉપદેશ દેવાય તો ભલભલા માણસના જીવન પલટાઈ જાય.

પછી કપિલ મુનિ ફરતાં ફરતાં પ્રભુ મહાવીર આ-
ગળ આવ્યા. તેમની આજ્ઞા લઈ બધે ફરવા લાગ્યા.
મોજશોખમાં પડેલા અનેક માણસોને તેમણે જીવનનું સાચું
સ્વરૂપ સમજાવ્યું. અનેકના આત્મકલ્યાણ કર્યાં. છેવટે
નિર્વાણ પામ્યા.

મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે તો શું નથી બનતું. ? પોતાના
પ્રયત્નથી એક વખતના અભણ ને પાંડિત થયેલા કપિલ
બ્રહ્મર્ષિ કપિલ બન્યા—મહાત્મા કપિલ બન્યા. વિજય
હો પુરુષાર્થનો !

ત્રીજી શ્રેણીનાં ૨૦ પુસ્તકો જરૂર વાંચો.
ચોથી શ્રેણીનાં ૨૦ પુસ્તકો જરૂર વાંચો.

સેવામૂર્તિ નંદીષેણુ

: ૧ :

મગધ દેશમાં એક મનોહર ગામડું. ત્યાં રહે એક બ્રાહ્મણ ને બ્રાહ્મણી. બિચારા બહુ ગરીબ. નહિ પૂરું ખાવા-પીવા કે નહિ ઓઢવાપહેરવા. રાતદિવસ મહેનત મજૂરી કરે ત્યારે ગુજરાન ચાલે. તેમને થયો એક દીકરો. તેનું નામ નંદીષેણુ.

નંદીષેણુ કદરૂપો ઘણો. હાથપગ દોરડી ને પેટ ગાગરડી. આંખો પીળી કોડી જવી. હોઠ ઉંટના જવા લાંબા ને લપડતા. માથું જોયું હોય તો ચોરસ ! એટલે એને બેઘને સહુને ચિતરી ચડે.

હજી તે બાળક છે એવામાં માબાપ મરણ પામ્યાં. બે ભોગની દશા ! એક તો ગરીબનો છોકરો ને વળી ખુબ કદરૂપો. એટલે એની સાર સંભાળ કોણ લે ? કાકાકાકીએ આંખ આડા કાન કર્યાં. કુઈકુઆએ એના સામું પણ ન જોયું. એક દયા આવી તેના મામાને. એટલે તે પોતાને ત્યાં લઈ ગયો. મામા બલા પણ મામી ભૂંડી. મામા બલાઈથી

ભાણેજને તેડી લાવ્યા ત્યારે મામીને મન વેઠ વળગી. બિયારાને વાસી વધ્યું ખાવા આપે. જરા ભૂલ થાય તો માથે પીટ પાડે.

પણ નંદીધેણુ સ્વભાવનો ગરીબ. એટલે બધું સહન કરી લે.

મામાને સાત દીકરીઓ. તે પણ મામીના જવી મિજબજ. એ બિયારા નંદીધેણુને ઘડીકે જપવા ન દે. હાલતાં ચાલતાં નંદીધેણુ ક્યાં ગયો? આ કામ છે. આ કામ છે. જોતો નથી? એમ ખૂંસો માર્યાજ કરે.

નંદીધેણુ બધાનું કામ સારી રીતે કરે. એનો સ્વભાવજ એ કે કામ કરી છુટવું. મામાને આ જોઈ લાગ્યું કે નંદીધેણુ છે કામગરો. એ બિયારાને ઘર મંડાવ્યું હોય તો સુખી થાય. એટલે તેને બોલાવીને કહ્યું: નંદીધેણુ ! બરાબર કામકાજ હોશિયાર થઈશ તો વરસ પછી મારી મોટી પુત્રી પરણાવીશ. નંદીધેણુને આ સાંભળી ખુબ હરખ થયો. તેને લાગ્યું કે પોતાના નસીબે જોર કર્યું. એટલે આનંદમાં ને આનંદમાં કામ કરવા લાગ્યો.

થોડા દિવસ પસાર થયા એટલે મોટી પુત્રીને ખબર પડી: પિતા માફ નંદીધેણુ સાથે લગ્ન કરવાના છે. એટલે તે પિતા આગળ આવી. અને જાહેર કર્યું: હું જીવતી બળી

મરીશ પણ નંદીષેણુને તો નહિજ પરણું. પિતાએ કહ્યું: તો હું બીજીને પરણાવીશ. એટલે બીજીએ પણ એમજ કહ્યું. એવી રીતે સાતેએ એ જવાબ આપ્યો.

આ સાંભળી નંદીષેણુને પારાવાર ખેદ થયો. એટલે મામાએ કહ્યું: નંદીષેણુ! ખેદ કરીશ નહિ. તને બીજી કોઈ કન્યા પરણાવીશ. પણ નંદીષેણુને ગળે આ વાત ઉતરી નહિ. તેણે વિચાર્યું: જ્યારે મામાની દીકરી ના પાડે છે ત્યારે બીજી તો કોણ તૈયાર થાય ? હુંજ એવો કદરૂપો. મને કોણ ચાહે ? દુનિયાનું સુખ મારા માટે છેજ નહિ. બળ્યું આ જીવતર ! હવે તો હાડહાડ થવામાં પણ બાકી રહી નથી. મામી હંમેશ હડધૂત કરે છે. મામાની દીકરીઓ પજવવામાં બાકી રાખતી નથી. એટલે અહીં રહેવું નકામું છે. દિવસે દિવસે આ વિચાર મજબુત થયો.

: ૨ :

એક વખત રાત અંધારી ઘોર છે. ચમક ચમક તારા ચમકે છે- તે વખતે હડધૂત નંદીષેણુ બહાર નીકળી ગયો.

હવે ક્યાં જઉં ? શું કરું ? આ કરું તે કરું ? એમ અનેક વિચાર કર્યા. પણ કાંઈ નહિ. નિરાશા ને ખેદથી ઉભરાતા હૈયે તેણે રાત બધી ચાલ ચાલજ કર્યું.

બીજા દિવસે એક શહેર આગળ આવ્યો. જંગમીમાં શહેર પહેલી વખતજ ઝેયું.

ત્યાંના મહેલો જોયા ને વિચાર આવ્યો: આ ભાગ્યશાળીઓને હજારો માણસ પગે લાગે છે ને નથી બોલતા તોય પરાણે બોલાવે છે. ને મારો તો કોઈ ભાવ પણ પૂછતું નથી! અરે! ગાળ વિના વાત પણ કરતું નથી. તેણે જીવાન ખુબ-સુરત સ્ત્રીઓ જોઈ ને મનમાં વિચાર આવ્યો: અહા ધન્ય છે તે પુરૂષોને જમને આવી દેવાંગના જીવી સ્ત્રીઓ મળી છે. મને અભાગિયાને કાંઈ નથી! હવે આવું જીવતર ક્યાં સુધી જીવવું? આ જીવવામાં શું મજ છે? માટે ગામ બહાર જઈ આપઘાતજ કરું.

આમ વિચાર કરી નંદીષેષુ ગામ બહાર આવ્યો. ત્યાં મોટો બગીચો હતો. તેની અંદર પેઠો. અને ત્યાં એકાંતમાં જઈ ગળેફાંસો ખાવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. એવામાં લતામંડપમાં ધ્યાન ધરીને એક મુનિરાજ ઉભા હતા તેમણે આ જોયું એટલે બોલ્યા: હે ભાઈ! તું આવો નિરાશ કેમ થઈ ગયો છે? તું આવું સાહસ ન કર. જાઓ સારાં કામ કરે છે. તેને સારાં ફળ મળે છે. તેં પૂર્વે ખરાબ કામ કરેલાં એટલે આવું દુઃખ ભોગવે છે. માટે આ વખતે કાંઈ એવાં કામ કર કે જ્યાં તેનાં આગળ જતાં સારાં ફળ મળે.

નંદીષેણુ મુનિરાજની મધુરવાણી સાંભળી શાંત થઈ ગયો. બે હાથ જોડીને બોલ્યો: હે દયાળુ ! હું અજ્ઞાન છું. મને સમજ નથી કે કેવા કામ કરવાથી સારાં ફળ મળે.

એટલે મુનિરાજે કહ્યું: તું સંયમ ને તપનું આરાધન કર. દીક્ષા ગ્રહણ કર.

નંદીષેણુને આ વાત ગમી ગઈ. પણ મનમાં એક સવાલ થયો: મારા બેડોળ શરીરનું શું ? તેણે ગુરુને પૂછ્યું: બધું ઠીક પણ માઈ બેડોળપણું મને બહુ સાલે છે. એ બેડોળપણાને લીધેજ હું બધે હડધુત થાઉં છું. જો આવો ને આવો રહું તો મારો તિરસ્કાર થયા વિના રહે નહિ.

ગુરુ કહે, ભાઈ ! શરીરના રૂપને શાને મોહ છે ? મનને માનીએ તેમ મનાય. છતાં આ બેડોળપણું બદલાવવું હોય તો ઉચ્ચ તપ કર. બધાની સાથે ખુબ હેતભાવ કેળવ. જો બધાની સાથે તારો હેત ભાવ કેળવાશે તો તારું કદરૂપું શરીર સુંદર બની જશે. બધા જોડે હેત રાખવામાં કંઈ અજબ બહુ છે !

નંદીષેણુ આ વખતે દીક્ષા લીધી અને સર્વે પ્રાણીને પ્રેમભાવથી ચાહવા લાગ્યા. કદિ કોઈના પર ક્રોધ કરે નહિ. કોઈના માટે ખરાબ વિચાર લાવે નહિ. અને તેમણે પ્રતિજ્ઞા કરી: જીવીશ ત્યાંસુધી સાધુઓની સેવા કરીશ; અને ખરે-

ખર તેમણે તે પ્રમાણે કરવા માંડ્યું. કોઇ ઘરડાં પાંગળાં કે અશક્ત સાધુ આવ્યા તો તેની સેવામાં નંદીષેણ હાજર હોયજ. ગમે તેમ થાય પણ નંદીષેણ સેવા ન ચુકે.

પોતાના ઉત્તમ અને સેવાભાવથી થોડા વખતમાં નંદીષેણ બધે પ્રખ્યાત થયા.

ઠેઠ દેવલોકમાં પણ તેમની પ્રશંસા થવા લાગી. આ ઉપરથી બે દેવોને વિચાર થયો: નંદીષેણ એવા તે કેવા સેવા-ભાવવાળા છે કે ઈંદ્રમહારાજ પણ તેમની સ્તુતિ કરે છે. ચાલો તેમની પરીક્ષા કરીએ. એટલે એક દેવ ઘરડો મુનિ થયો. શરીરે ખુબ રોગી. બીજે સામાન્ય સાધુ થયો.

બંને નંદીષેણ મુનિ હતા તે ગામની ભાગોળે આવ્યા.

આજ નંદીષેણ મુનિને બે ઉપવાસનું પારણું હતું. પારણું કરવા બેસતા હતા એવામાં પેલો સાધુ આવ્યો ને કહેવા લાગ્યો: મહારાજ ! અહીં શું લહેર ઉડાવો છો ? બિચારા એક ઘરડા સાધુને સખત પીડા થાય છે. ભૂખ્યે તરસ્યે તે પીડાય છે. મરવાની આણી ઉપર છે ! આ સાંભળતાંજ નંદીષેણ ઉભા થઈ ગયા. ખાવાનું પડી રહ્યું. તરતજ ગામમાં પેલા મુનિ માટે ચોકખું પાણી લેવા નીકળ્યા. બનાવ એવો બન્યો કે આઠદસ ઘેર ફર્યા પણ નિર્દોષ પાણીજ ન મળે. આખરે એક કેકાણેથી પાણી મળ્યું તે લઈને ગામ બહાર આવ્યા. બિમાર સાધુને પ્રણામ કર્યા. એટલે તે તડુ-

કીને બોલ્યા: અરે અધમ ! હું મરવા પડયો છું ને તું નિરાંતે ખાય છે ? કેટલીવાર થયા સંદેશો કહેવડાવ્યો છે ત્યારે તું અત્યારે આવ્યો! શું તારો સેવાભાવ છે ને! આવીજ તારી સેવાની પ્રતિજ્ઞા? નંદીષેણ કહે, ક્ષમા કરો મુનિરાજ ! મારાથી વાર થઈ ગઈ. દયો આપના માટે શુદ્ધ પાણી લાવ્યો છું તે વાપરે!. એમ કહી તેમને પાણી પાચું. પછી કહ્યું: આપ જરા બેઠા થાવ. એટલે પેલા મુનિએ ક્રોધથી કહ્યું: અરે જડ ! જોતો નથી હું કેટલો અશક્ત છું. મારામાં તો પડખું ફેરવવાનીયે તાકાત નથી. નંદીષેણ બોલ્યા: હશે ! હું આપને બેઠા કરું છું. એમ કહીને બેઠા કર્યા. પછી કહ્યું: આપની ઈચ્છા હોય તો ગામમાં લઈ જાઉં. ત્યાં આપને વધારે શાંતિ મળશે. પેલા મુનિએ હા કહી એટલે તેમને સાયવીને ખભે બેસાડયા.

તે બહુ સાયવીને ચાલવા લાગ્યા કે રખેને બિમાર મુનિને દુષ્પ ન થાય. પણ પેલા મુનિને તો પરીક્ષાજ કરવી હતી. એટલે પોતાનું વજન વધારવા લાગ્યા. નંદીષેણ તપ કરી કરીને અશક્ત થઈ ગયા હતા એટલે ખુબ વજનથી ધ્રુજવા લાગ્યા. આથી પેલા મુનિ બોલ્યા: અરે નંદીષેણ ! તને તે ચાલતાં આવડે છે કે નહિ ? માફ આખું શરીર હચમચાવી નાંખ્યું. તારા જવા તો સેવા કરનાર કોઈને ન બોલ્યા ?

નંદીષેષુ મુનિને કડવા વચન સંભળાવ્યા પછી તેમનું રૂવાડું થી પ્રકયું નહિ. સેવા કરનાર કસોટીએ ચઢે ત્યારેજ પરખાય છે. તેઓ બોલ્યા: આપને દુઃખ થતું હોય તો ક્ષમા કરજો. બહુ સાચવીને ચાલીશ. એમ કહી તેઓ ખુબ ધીમે ચાલવા લાગ્યા.

હવે તે મુનિને ઝાડાનો રોગ. એટલે નંદીષેષુના શરીર પર ખુબ ઝાડા કર્યા. એની દુર્ગંધ એવી કે માથું ફાટે. પણ નંદીષેષુને તેનું કાંઈ નહિ. એતો વિચારે છે: આ મુનિને ક્યારે સાફ થાય ? એમને કેટલું બધું દુઃખ થાય છે ? એવામાં ઉપાશ્રય આવ્યો ને મુનિને નીચે ઉતાર્યા. તેમના મળમૂત્ર સાફ કરવાની તૈયારી કરી. પણ પાછા ફરીને જુવે તો કોઈ નહિ ! એકાએક આ શું ? મુનિ પણ મળે નહિ. મળમૂત્ર પણ મળે નહિ. તેમની જગાએ બે દિવ્ય તેજ નજરે પડ્યા. તેમણે નંદીષેષુને પગે લાગીને કહ્યું: હે મુનિરાજ ! અમને ક્ષમા આપો. ખરેખર આપના જવાં વખાણુ સાંભળ્યા હતા તેજ પ્રમાણે આપ છો. માગો માગો કાંઈક માગો. આપની પરીક્ષા કરવાને અમે આ પ્રમાણે કર્યું હતું.

નંદીષેષુ કહે, જિનેશ્વરનો ધર્મ મને મળ્યો છે. સેવા કરવાની ભાવના મળી છે. એનાથી વધારે છે શું કે માથું ? મારે કોઈ ચીજ જોઈતી નથી. એટલે દેવ અંતર્ધ્યાન થયા.

નંદીષેષુ આ પ્રમાણે જીવનભર સેવાત્રત ચાલુ રાખ્યું.

હવે છેવટનો વખત આવ્યો એટલે તેમણે બધા જીવોની ક્ષમા માગી. આ વખતે તેમને એક વિચાર આવી ગયો: મારાં જપતપનું ફળ હોય તો હું આવતા ભવે સ્ત્રીઓને ખૂબ પ્રિય થાઉં. તપનું ફળ ધણુંજ હોય છે. પણ તેનું ફળ માગી લેવાથી તે ઘટી જાય છે. એટલે તપ કરનારે તેનું ફળ માગવું ન જોઈએ. પણ નંદીષેષુ તે માગ્યું અને ખરેખર ખીજ ભવમાં તે વસુદેવજી થયા. તેમની પાછળ સ્ત્રીઓ ભૂલી ભમતી.

શ્રી કૃષ્ણ મહારાજના એ પતાજી. એમની વાત તેા રસની રેલમછેલ કરે તેવી છે પણ કોઈ ખીજ વખતે વાત!

ધન્ય છે સાચાભાવે સેવા કરનારને !

ધન્ય છે સેવામૂર્તિ નંદીષેષુને !

શ્રી સ્થૂલભદ્ર

મિનાકારી મહેલ છે. ફરતો સુંદર ખાગ છે. મહેલ કળાનો ખજાનો છે. ખાગ સૌંદર્યનો ભંડાર છે. મહેલમાં ચિત્રશાળા છે. ભાતભાતનાં ચિત્ર ત્યાં ચિતરેલાં છે. બેનારના દિલ પર જબરી અસર કરે છે. ખાગમાં સુંદર કુલગ્રાહ છે. ત્યાં ભાતભાતનાં કુલ થાય છે. તેની ફેર-મનો પાર નથી.

મહેલમાં અદ્ભૂત ગાન તાન ચાલે છે. તે સાંભળી રસ્તે જનાર માણસો પણ થંભી જાય છે. ઉભા ઉભા સાંભળ્યાજ કરે છે.

ખાગમાં પંખીના સુંદર ગાન ચાલે છે. કુવારાના જલધોધ તેને સુંદર તાલ આપે છે. કુદરતના શોખીન ત્યાંથી ઘડીભર પણ ખસી શકે તેમ નથી.

મહેલમાં નાયના જલસા હોય છે. એ નાય બેવા નગરના ભલભલા શહેરીઓ આવે છે ને મહેલમાં આંગળાં નાંખે છે.

બાગમાં પણ મધુરો પવન વાય છે ને કુમળી ડાળો નાય કરે છે. પંખેડું એ નાયનો આનંદ માણે છે.

આ મહેલમાં રહેનાર નગરની પ્રખ્યાત વેશ્યા કોશા છે. બાગ પણ તેનોજ છે. તેના રૂપની કોઈ જોડી નથી, સંગીતમાં તેનો કોઈ હરીફ નથી અને નાયમાં તો જગત-ભરમાં નામના મેળવી છે. તે એવા એવા નાય કરે છે કે માણસને કંટપના પણ ન આવે.

ભલભલા રાજકુમાર ને શેઠના પુત્રો આ વેશ્યાને ત્યાં આવે છે. સંગીત ને બીજી કળાઓ શીખવા-દુનિયાનું ડહાપણ લેવા. એને ત્યાં શિક્ષણ લીધા વિના માણસ વ્યવહારકુશળ ગણાતો નથી.

એક વખત કોશા પૂર ઠાઠમાં મહેલની અટારીએ બેઠી છે. અંદર સંગીત છેડવાની નવજુવાન વેશ્યાઓને આજ્ઞા થઈ છે. તેઓ સંગીતની રેલ રેલાવી રહી છે. રસ્તે જનાર તે સાંભળવા થંભી જાય છે. તેઓ ઉંચે જુએ છે ત્યાં મુનિઓના માન તોડે તેવી રૂપનો ભંડાર કોશાને જુએ છે. બિચારાઓના દિલ મોહાય છે. હૈયાં ધાયલ થાય છે.

આવા વખતે અઢાર વરસની ઉંમરનો એક કેલેયો કુંવર તેના ગોખ નીચે આવીને ઉભો. તેનો ચહેરો, તેનો

રૂવાળ, તેનો પોશાક બધુંયે અલૌકિક. કોશાએ પણ આવો જીવાન કદી જોયેલ નહિ. તેણે પાસે બેઠેલ દાસીને આજ્ઞા કરી: દાસી ! જ નીચે ઉભેલા જીવાનને માનથી તેડી લાવ.

દાસીએ આવી નમસ્કાર કર્યા. કોયલના જવા કંઠે વિનંતિ કરી. મારી બાઈ બોલાવે છે. ઉપર પધારે.

જીવાન બોલ્યો: તારી બાઈ બોલાવતી હોય તો તેડવા જાતે પધારે. દાસી સાથે અવાય નહિ.

આ સાંભળી દાસીએ કોશાને કહ્યું: કોશા નીચે આવી. ખુબ માનપૂર્વક અંદર તેડી ગઈ.

તેણે જાણ્યું કે આતો પાટલીપુત્રમાં હાક વગાડનાર શકડાલ મંત્રીનો લાડકવાયો પુત્ર સ્થૂલભદ્ર છે. તેના હર-ખનો પાર રહ્યો નહિ.

સ્થૂલભદ્ર કલા શીખવાને માટે અહિં આવેલ છે. પિતાએ તેના માટે જોઈએ તેટલું ધન ખરચવાની છૂટ આપેલી છે.

ધીમે ધીમે કળા શીખતાં તે કોશાના પ્રેમમાં પડ્યો. રાત્રિ દિવસ ત્યાંજ રહેવા લાગ્યો. જોઈએ તેટલું ધન ઘેરથી મંગાવ્યે જાય. પુત્રના કોડ પુરા કરવા પિતા પણ તેને આપ્યે જાય.

કાશાએ તેની સાથે ગાઢી પ્રીત યાંધી. બીજા કોઈની જોડે સ્નેહ કરવો છોડી દીધો. સ્થૂલિભદ્રનેજ જીવ્યે. સ્થૂલિભદ્ર તેનેજ જીવ્યે. જળને માછલાં જીવી પ્રીત બંધાણી.

કાશાનું ઘર એટલે ભોગવિલાસનો દરિયો. વિલાસી જીવડો એમાં ડુબ્યો તો બહાર નીકળે જ નહિ. આ પ્રમાણે સ્થૂલિભદ્રને મોજશોખ કરતાં ખાર વરસ વીતી ગયા.

સ્થૂલિભદ્રના પિતા ખુબ ખાહોશ છે. પાટલીપુત્રના રાજા નંદનો જમણો હાથ છે. તેમની સલાહ વગર રાજાનું કશું કામ થતું નથી. સ્થૂલિભદ્રને એક નાનો ભાઈ છે. તેનું નામ શ્રેયક. સાત બહેનો છે. તેમના નામ યક્ષા, યક્ષદત્તા, ભૂતા, ભૂતદત્તા. સેણા, વેણા ને રેણા. શ્રેયકને પિતાની જમ રાજકાજમાં રસ છે. તેથી નંદરાજાએ તેને પોતાનો અંગ-રક્ષક નીમ્યો છે.

: ૨ :

અરે હાય ! આ પ્રધાનનું વેર શી રીતે વાળું ? વર-રૂચિ નામનો એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ વિચાર કરે છે. શ્લોકો કટલી બધી મહેનતથી નવા બનાવ્યા ! ત્યારે પોતાની જખ્ખર યાદદાસ્તવાળી છોકરીઓને બોલાવી તે ફરી બોલાવ્યા. મારા શ્લોકો જીના ઠરાવ્યા. એકસો ને આઠ સોના મહોર હંમેશ મળતી તે બંધ થઈ. પાણીમાં યંત્ર ગોઠ-

વીને શ્લોક બોલવા મંડયો. અને તેના પ્રભાવથી સોના મહેરો બહાર નીકળે છે એવું બતાવવા લાગ્યો ત્યારે મારી યુક્તિ પકડી પાડી ! નહિતર લોકોને મારા પર કેટલો બધો વિશ્વાસ બેઠો હતો ! તેઓ એમજ માનતા થયા હતા કે ભારે વિદ્વાન છે. તેના શ્લોકથી પ્રસન્ન થઈને ગંગાજી સોનાની થેલી આપે છે. પણ હવે તો માફ બધેથી માન ગયું. રાજાએ મને લુગ્ગો ધાર્યો ! રૈયતે પણ તેવું જ ધાર્યું ! આ બધું કરાવનાર શકડાલજ છે. માટે તેનો બદલો જરૂર લેવો. આમ વિચાર કરી શકડાલ મંત્રીના છિદ્ર શોધવા લાગ્યો. એવામાં તેણે વાત જાણીઃ શ્રેયકનાં લગ્ન છે. એ પ્રસંગે રાજાને ભેટ આપવા તે હથિયારો તૈયાર કરાવે છે. બસ હવે બેઠેએ શું ? આ ઠીક લાગ છે. એમ વિચારી તેણે શેરીઓમાં ફરતાં છોકરાઓને થોડી મીઠાઈ વહેંચી અને કહ્યુંઃ તમે નીચેનો દુહો ગાતાં ગાતાં શહેરીઓમાં ફરજો. છોકરાઓ શહેરીઓમાં ફરતાં ફરતાં બોલવા લાગ્યાઃ

કાંઈ વાત જાણે નહિ, કરે શકડાલ શું કાજ;
નંદરાય મારી કરી, શ્રેયક (ને) દેશે રાજ.

નંદ રાજાએ ફરવા જતાં આ દુહો સાંભળ્યો. એટલે તેને વહેમ પડ્યોઃ જરૂર આ વાતમાં કાંઈ સત્ય હોવું જોઈએ નહિતર શેરીએ શેરીએ વાત ન થાય. તેના મનમાં રીસ

ચડી. શકડાલને મારવા વિચાર કર્યો. શકડાલને ખબર પડી કે રાજા રીસે ભરાયો છે. હું રાજ્ય લેવાનો છું એવા વહેમથી મારા કુટુંબને મારવા ઇચ્છે છે. તેથી તેણે શ્રેયકને કહ્યું: શ્રેયક ! હું કાલે રાજાને નમવા જઈશ. જ્યારે હું માથું નમાવું ત્યારે તું મારી ગરદન કાપી નાંખજ. શ્રેયક કહે, પિતાજી ! આપ શું બોલો છો ? એક ચંડાળ પણ એવું કામ ન કરે. શકડાલ કહે, શ્રેયક ! આમ ઉતાવળો ન થા. શાંત મને વિચાર કર. હું તો હવે ખર્ચુપાન કહેવાઉં. ચાર દિવસ પછી પણ હું મરવાનો છુંજ. જો તું રાજાને સ્વામિભક્તિ બતાવીને મારી ગરદન કાપીશ તો રાજાને વહેમ ટળી જશે. આપણા કુટુંબને કંઈ હરકત નહિ થાય. નાહતર કોધે ભરાયેલો રાજા આખા કુટુંબનો નાશ કરશે. વળી તે વખતે ગળામાં હું કાતિલ ઝેર રાખીશ માટે મને દુઃખ નહિ થાય.

શ્રેયકને વાત ગળે ઉતરી પણ એમ કેમ થાય એની મુંઝવણ થઈ. છેવટે પિતાના આગ્રહથી તેણે તેમ કરવા નક્કી કર્યું. બીજા દિવસે શકડાલ મંત્રી રાજાને નમવા ગયા. એટલે રાજાએ અવળું મોઢું ફેરવ્યું. તરતજ શ્રેયકે મ્યાનમાંથી તરવાર કાઢી પિતાના મસ્તકને છેદી નાંખ્યું. રાજા એકદમ બોલી ઉઠ્યો: અરે ! શ્રેયક આ શું ? શ્રેયક કહે, મહારાજ ! એ રાજદ્રોહી છે. એટલે મેં મારી નાખ્યા.

સેવકને બીજું શું જોવાનું હોય ? રાજ શ્રેયકની સાચી સ્વામીભક્તિ જોઈ ખુબ ખુશ થયો. પછી પ્રધાનની ઉત્તર ક્રિયા કરીને રાજ્યે કહ્યું: શ્રેયક ! તારા પિતાની જગા તું લે. શ્રેયક કહે, મહારાજ ! મહેરબાની આપની. પણ મારે સ્થૂલિભદ્ર નામે મોટા ભાઈ છે. તે આ જગાને લાયક છે.

રાજ કહે: તમારે મોટાભાઈ છે ? હું તેમને કેમ જોતો નથી ? શ્રેયક કહે, મહારાજ ! મારા પિતાની રજાથી તે કોશા વેશ્યાને ત્યાં રહી ભોગ ભોગવતાં તેમને બાર વર્ષ થયા છે.

રાજ્યે તેમને બોલાવવા તેડું મોકલ્યું.

: ૩ :

સ્થૂલિભદ્ર રંગભુવનમાં બેઠા છે. કોશાને! અદ્ભૂત નાચ ને સંગીત ચાલી રહ્યાં છે. બીજી પણ અનેક નવ-જુવાન બાળાઓ જુદી જુદી જાતનાં નૃત્ય કરી રહી છે. તેવામાં રાજનો સિપાઈ આવ્યો. તેણે સ્થૂલિભદ્રને પ્રણામ કર્યા. પછી કહ્યું: રાજ્યે આપને તેડું મોકલ્યું છે. સ્થૂલિભદ્ર વિચારમાં પડયા: મારાં એવા શાં કામ પડ્યાં કે રાજનાં તેડાં આવ્યાં ?

પાલખીમાં બેસી તેઓ ચાલ્યા. રાજ દરબારે પહોં-
ચ્યા ત્યારે ખબર પડી કે પિતાનું આજ મૃત્યુ થયું. તેમના
મનમાં ખુબ ખેદ થયો: હા ! ધિક્કાર હો મારા ભોગવિલા-
સને. તેમાં દુખતાં છેવટનું પિતાનું મ્હોં પણ બેવા પામ્યો
નહિ. રાજાએ કહ્યું: આપ પ્રધાનપદ સ્વીકારો. સ્થૂલિભદ્ર
કહે, મહારાજ ! મારા પિતાના મરણથી માફ મન ખેદ
પામેલું છે. માંટે જરા શાંત મને વિચાર કરવા દો. વિચાર
કરીને જણાવીશ. રાજા કહે, સાફ. આ અશોક બાગમાં
આપ બેસો. ત્યાંના શીતલ પવનથી આપનું મન શાંત થશે.

સ્થૂલિભદ્ર અશોક બાગમાં ગયા ને વિચાર કરવા
લાગ્યા. અહો ! આ પ્રધાનપદ કેવું છે ? એ પ્રધાનપદને
લીધે મારા પિતાનું કમોતે મરણ થયું. પ્રધાન થવું
એટલે રાજાને રીઝવવો, પ્રજાને રીઝવવી. આપણા આ-
ત્માના અવાજને તો તેમાં સ્થાનજ નહિ. એ ધાંધ-
લીયા જીવનથી શો લાભ ? આખી દુનિયાને રીઝવવા
કરતાં પોતાના આત્માને રીઝવીએ તો કેવું સાફ ? ખરેખર
આત્માને જ રીઝવવો. ખીજાને રીઝવવાની ધમાલમાં ન
પડવું. આમ વિચાર કરીને પાછા પ્રયા. આજના બનાવથી
ને કરેલા વિચારથી તેમનું હૈયું ખરાખર વૈરાગ્યરંગે રંગાયું.

રાજાએ કહ્યું: કહો આપે શો વિચાર કર્યો ? સ્થૂલિ-
ભદ્ર કહે, રાજા ! પ્રધાનપદ મારે બેઠવું નથી. તમારું

કદ્યાણુ થાવ. એમ કહી ચાલ્યા. રાજ સમજ્યા કે કોશાના પ્રેમમાં તે પડેલા છે એટલે અહીંથી નીકળી ત્યાં જશે. પણ સ્થૂલિભદ્ર તો એક દૂર્ગંધવાળા રસ્તામાંથી ચાલ્યા છતાં નાકે કુચો સરખો માર્યો નહિ. રાજને સાચી ખાતરી થઈ. ખરેખર સ્થૂલિભદ્રને વૈરાગ્ય થયો છે. હવે તેમણે શ્રેયકને પ્રધાનપદ આપ્યું. શ્રેયકે તે સ્વીકાર્યું.

: ૪ :

સ્થૂલિભદ્ર સંભૂતવિજય નામે એક મહાન જૈન આચાર્ય પાસે ગયા અને દીક્ષા લીધી. તેમની પાસે જ્ઞાન મેળવવા લાગ્યા. થોડા વખતમાં તો તેઓએ મન ઉપર અદ્ભૂત કાબુ મેળવ્યો.

હવે ચોમાસું આવ્યું. ચોમાસામાં સાધુઓ એકજ જગાએ રહે. એટલે જુદાજુદા સાધુઓ ગુરુ પાસે આવી જુદા જુદા ઠેકાણે રહેવાની રજા માગવા લાગ્યા. એકે કહ્યું : હું સિંહની ગુફાના મોઢે રહીશ ને ચાર માસના ઉપવાસ કરી ધ્યાન ધરીશ. બીજાએ કહ્યું : હું સાપના રાફડા આગળ રહીશ ને ચાર માસ સુધી ઉપવાસ કરી ધ્યાન ધરીશ. ત્રીજાએ કહ્યું : હું કુવાના મંડાણ પર રહીશ ને ઉપવાસી થઈ ધ્યાન ધરીશ. ત્યારે સ્થૂલિભદ્ર બોલ્યા :

ગુરુદેવ મીઠાં ભોજન જમતો હું કોશા વેશ્યાના રંગભુવનમાં ચોમાસું કરીશ. ગુરુએ પોતાના જ્ઞાનથી લાભ બાણી દરેકને તે પ્રમાણે કરવાની રજા આપી.

દરેક સાધુ જુદા જુદા ઠેકાણે ઉપડી ગયા. સ્થૂલિભદ્ર મુનિ કોશાને ઘેર આવ્યા. કોશા સ્થૂલિભદ્રના વિચોગથી ખુબ દુઃખી થયેલી છે. રોધ રોધને દિવસો કાઢે છે. વખતે વખતે શ્રેયક ત્યાં આવે છે ને તેને શાંત કરે છે.

સ્થૂલિભદ્ર મુનિ કોશાના ઘર આગળ આવ્યા. આ જોઈ દાસી ઘરમાં દોડી ગઈ. કોશાને ખબર આપ્યા. કોશા દોડતી બારણે આવી. જુએ તો પોતાના બહાલા સ્થૂલિભદ્ર, પણ જુદા વેશમાં. સ્થૂલિભદ્ર બોલ્યા: હે બાઈ! અંદર આવવાની અમને રજા છે? કોશા કહે, પ્રિયતમ! ઘર તમારું છે. એમાં મારી આજ્ઞાની શી જરૂર છે?

સ્થૂલિભદ્ર કહે, કોશા! એ દિવસો ગયા. આજ તો હું સાધુ થયો છું. તારી રજા હોય તોજ હવે મારાથી આ ઘરમાં અવાય. કોશા કહે, પધારો અંદર. આપને જ જોઈએ તે માગો. મુનિ કહે, મારે બીજું કંઈ જોઈતું નથી. તમારા રંગભુવનમાં ચોમાસા સુધી રહેવાની છુટ આપો. કોશાએ છુટ આપી એટલે સ્થૂલિભદ્ર ત્યાં ચોમાસું રહ્યા. રંગભુવનમાં એવાં ચિત્રો ચિતરેલાં કે તે જોઈને ગમે

તેવા માણસનું પણ મન ચળી જાય.

ચોમાસાના દિવસો, ડોશા જવી પોતાની પ્રિયા, આબુબાબુ ચિત્તને ચળાવનાર ચિત્રો, વળી નિત્ય નવાં ભોજન કરે. છતાં સ્થૂલિભદ્ર જરાયે ડગે નહિ. ડોશા આવી તેમને ધણું ધણું સમજાવે. તેમની આગળ સંગીત છેડે, નાચ કરે પણ સ્થૂલીભદ્રને કંઈ નહિ. છેવટે ડોશાનેજ પોતાના જીવન માટે ધિક્કાર છુટયો. તેણે કહ્યું: હે પૂજ્ય ! હું ભૂલી. તમે ખરેખર સાધુ બન્યા છો તો હવે મને સાચો રસ્તો બતાવો. સ્થૂલિભદ્રે તેને ધર્મ સમજાવ્યો ને કેટલાક વ્રત આપ્યાં.

પહેલા સાધુ, સિંહની ગુફા આગળ ઉપવાસ કરીને રહ્યા હતા. તેમના તપથી સિંહ શાંત થઈ ગયો. મુનિને કંઈ નુકશાન થયું નહિ. બીજા બે સાધુને પણ એમજ થયું. એટલે ચોમાસું પૂરું થયે ચારે સાધુઓ ગુરુ પાસે આવ્યા. ગુરુએ પહેલાને પૂછ્યું: હે ! દૂધકર (મુરકેલ) કામ કરનાર તમને કુશલ છે? બીજાને પણ એમજ પૂછ્યું. ત્રીજાને પણ એમજ પૂછ્યું. જ્યારે સ્થૂલિભદ્ર આવ્યા ત્યારે તેમને પૂછ્યું: હે દુધકર કામ કરનાર તમને કુશલ છે? આ સાંભળી બીજા સાધુઓને અદેખાઈ થઈ. તેમણે વિચાર્યું: આ મંત્રીનો પુત્ર છે માટેજ ગુરુએ તેને વધારે માન આપ્યું.

એમાં એમણે શું કયું ? ચાલો બીજું ચોમાસું આવે ત્યારે વાત. એમ કહી તેઓ બીજા ચોમાસાની વાટ જોવા લાગ્યા. પોતાનો વખત સંયમમાં પસાર કરવા લાગ્યા.

: ૫ :

બીજું ચોમાસું આવ્યું એટલે સિંહની ગુફાના મોંઢે રહેનાર સાધુએ કહ્યું: હે ગુરુદેવ ! હું ભાતભાતનાં ભોજન કરતો કાશાને ત્યાં ચોમાસું કરીશ. ગુરુ સમજ્યા: સ્થૂલિભદ્રની હરિક્ષા કરવા આ કરે છે. એટલે તેને કહ્યું: હે સાધુ ! એવી દુષ્કર (મુશ્કેલ) પ્રતિજ્ઞા ન કરો. સ્થૂલિભદ્ર સિવાય એ બને તેમ નથી. પેલા મુનિ બોલ્યા: મને આ કામ દુષ્કરજ લાગતું નથી તો 'દુષ્કર દુષ્કર' શી રીતે લાગે ? માટે હું જરૂર તેમ કરીશ. ગુરુએ કહ્યું: એમ કરતાં તું ચારિત્રથી બ્રષ્ઠ થઈશ. પણ તેણે માન્યું નહિ. તે તો પોતાને શૂરવીર માનતા કાશાને ઘેર ગયા.

કાશાએ નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ રહેવાને તેનો રંગ-ભુવન માગ્યો ને કાશાએ તે આપ્યો.

કાશા હવે ધર્મ સમજી હતી. તેને વિચાર થયો કે આ મૂનિ સ્થૂલભદ્રની હરિક્ષા કરવા તો નથી આવ્યા ? એટલે બપોરના વખતે શણગાર સજીને મુનિ પાસે ગઈ. મુનિએ આવું રૂપ જીવંતમાં પહેલું જોયું. તે તો કાશાને

જોતાંજ ચળી ગયા. તેની આગળ લોગ લોગવવાની માંગણી કરવા લાગ્યા. ડોશાને લાગ્યું: મનથી આ બ્રષ્ઠ થયા. હવે બધી રીતે બ્રષ્ઠ થશે માટે એમને ઠેકાણે લાવવા. એટલે તેણે કહ્યું એમે તો ધનથી વશ થઈએ. મુનિ કહે, અમારી પાસે ધન ક્યાંથી હોય ? ડોશા કહે, આપ નેપાળ દેશમાં જાઓ. ત્યાંનો રાજા પહેલી વખત જનાર મુનિને રત્નકાંબળ આપે છે. મુનિને ચોમાસામાં એકજ જગાએ રહેવાની પ્રતિજ્ઞા હતી. તે તોડી નેપાળ દેશમાં ગયા. ત્યાં રત્નકાંબળ મળી. તે લઇને પાછા વળ્યા. રસ્તામાં ચોરોથી તે પકડાયા. પણ તેમને કાંઈ નુકસાન ન કરતાં છોડી મૂક્યા. તેમણે આવીને રત્નકાંબળ ડોશાને આપી. ડોશાએ નાહીને કાંબળવતી શરીર લુછ્યું પછી તેને ખાળમાં ફેંકી દીધી. મુનિ કહે, અરે ! આ અમૂલ્ય કાંબળને ખાળમાં કેમ નાંખી દીધી ? કેટલી મહેનતે મને મળી છે ! ડોશા કહે, આપ કાંબળની ચિંતા શા માટે કરો છો ? આપનો અમૂલ્ય આત્મા આવા પાપી વિચારોથી મેલો કરો છો તેની ચિંતા કરોને ? આ સાંભળતાંજ મુનિનું મન ઠેકાણે આવી ગયું. તે બોલ્યા: ડોશા ! તેં મારા પર ઉપકાર કર્યો. મારી ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત્ત ગુરુ આગળ જઈને લઈશ. ડોશા કહે, મુનિરાજ ! મને પણ માફ કરજો. મેં આપની પાસે અધટિત કરાવ્યું છે. મુનિ ગુરુ આગળ આવ્યા ને ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યું. ફરીને સંયમ સારી રીતે પાળવા લાગ્યા.

: ૬ :

સ્થૂલિભદ્ર અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળે છે. પોતાના મનને સદા કામુમાં રાખે છે. પોતાના હૃદયને પવિત્ર કરે છે. આમ જીવન જીવતાં તેઓ એક ઠેકાણેથી બીજા ઠેકાણે ફરવા લાગ્યા.

એવામાં ખાર વરસનો ભયંકર દુકાળ પડ્યો. સાધુઓને પોતાની ભિક્ષા મેળવવી પણ મુશ્કેલ થઈ પડી. એટલે તેઓ દૂર દૂર દરિયા કિનારે ક્ષણરૂપ મુલકમાં ચાલ્યા. ત્યાં રહી જ્યારે તેઓ પાછા ફર્યા ત્યારે ઘણા શાસ્ત્રોને ભૂલી ગયા હતા. આથી સંધને વિચાર થયો: હવે વખત બદલાયો છે. જો આવા આવા દુકાળ પડશે તો બધું જ્ઞાન છુંસાઈ જશે. માટે જને જટલું યાદ હોય તેટલું એકઠું કરવું.

તેમણે પાટલીપુત્રમાં બધા સાધુઓની પરિષદ ભરી. ત્યાં જને જટલું યાદ હતું તેટલું એકઠું કરી લીધું. ઘણા-ખરા શાસ્ત્રો આ રીતે એકઠા થયા પણ એક શાસ્ત્ર બાકી રહ્યું. આ વખતે સંધ વિચારમાં પડ્યો: હવે શું કરવું? એ વખતે ભદ્રબાહુ નામના એક આચાર્ય હતા. સંભૂતવિજય-જીની હારના. તેમને બધાં શાસ્ત્રો આવડતાં હતાં. પણ અત્યારે તેઓ નેપાલમાં ધ્યાન ધરતા હતા. એટલે સંધે તેમને બોલાવવા બે સાધુઓને મોકલ્યા. તેઓએ ત્યાં જઈ

હાથ બેડીને કલ્હું: સંધ આપને આજ્ઞા કરે છે. આપ પાટલીપુત્ર નગર પધારો. ભદ્રબાહુ સ્વામી કહે, હમણાં મેં મોટું ધ્યાન ધર્યું છે તે બારે વરસે પુરૂં થશે. માટે હાલ મારાથી આવી શકાશે નહિ. મુનિઓએ આ ઉત્તર સંધને પહોંચાડ્યો. એટલે સંધે બીજા બે સાધુઓને તૈયાર કર્યા અને કલ્હું: તમે જઘને એમને પૂછજો કે જ સંધની આજ્ઞા ન માને તેને શી શિક્ષા થાય ?

તે જો કહે કે ‘સંધ બહાર કરવા’ તો તમારે કહેવું ‘તમે તે શિક્ષાને પાત્ર છો.’ મુનિઓએ ત્યાં જઘને આ પ્રમાણે સવાલ પૂછ્યો: એટલે તેમણે જવાબ આપ્યો: સંધ મારા પર કૃપા કરીને બુદ્ધિવાળા સાધુઓને મારી પાસે મોકલે. તેમને હું બંધા શાસ્ત્રો ભણાવીશ. આ સાંભળી સંધે સ્થૂલિભદ્રને તથા બીજા સાધુઓને નેપાલમાં મોકલ્યા. ભદ્રબાહુ સ્વામીને ધ્યાનમાંથી પરવારતાં બહુ જ થોડો વખત મળતો. એટલે તેઓ થોડો વખતજ અભ્યાસ કરાવી શકતા. આથી થોડે થોડે સાધુઓ કંટાળવા લાગ્યા. મનમાં વિચારવા લાગ્યા: આ રીતે ભણતાં તે કયે દિવસે પાર આવે ? છેવટે સ્થૂલિભદ્ર એકલા રહ્યા. તેઓ તો શાસ્ત્રનો ધણો ભાગ શીખી ગયા. અખંડ ઉદ્યોગવાળાને શું નથી મળતું ?

: ૭ :

આચાર્ય સંભૂતવિજયજી કાળધર્મ પામ્યા છે. ભદ્ર-

બાહુ સ્વામી નેપાલમાંથી પાછા ફર્યા છે. તેમની જગા સાચવે છે. સ્થૂલિભદ્ર પણ તેમની સાથે પાછા ફર્યા છે.

અહીં તેમની સાતે બહેનો સાધ્વી થઈ છે. તેમણે સમાચાર સાંભળ્યા: સ્થૂલિભદ્ર પણ અધા શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી પાછા પ્રેરે છે, તેથી વંદન કરવાને શ્રી ભદ્રબાહુ પાસે આવી. વંદન કરીને તેમણે પૂછ્યું: ગુરુ મહારાજ! સ્થૂલિભદ્ર ક્યાં છે? શ્રી ભદ્રબાહુ કહે. પાસેની ગુફામાં જવ. ત્યાંધ્યાન ધરતા બેઠા હશે. તેઓ સ્થૂલિભદ્રને મળવા ગુફા તરફ ચાલી. સ્થૂલિભદ્ર જોયું કે પોતાની બહેનો મળવા આવે છે. એટલે શીખેલી વિદ્યાનો પ્રભાવ બતાવવા સિંહનું રૂપ ધારણ કર્યું. યજ્ઞા વગેરે આવીને ગુફામાં જુએ તો સિંહ. તે આશ્ચર્ય પામી. આ શું ? શું કોઈ સિંહ સ્થૂલિભદ્રને ખાઈ ગયો ? તેઓએ પાછા આવીને ભદ્રબાહુ સ્વામીને સઘળી હકીકત જણાવી. ભદ્રબાહુ સ્વામીએ પોતાના જ્ઞાનથી જાણ્યું. સ્થૂલિભદ્રે પોતાની વિદ્યા બતાવી. તેમણે સાધ્વીઓને કહ્યું: તમે જવ. સ્થૂલિભદ્ર તમને મળશે. યજ્ઞા વગેરે ફરીને ગયા ત્યારે સ્થૂલિભદ્ર પોતાના મૂળ રૂપમાં બેઠા હતા. અરસપરસ સહુએ શાંતા પૂછી.

હવે બાકી રહેલો શાસ્ત્રનો થોડો ભાગ શીખવા સ્થૂલિભદ્ર પણ ભદ્રબાહુ સ્વામી પાસે ગયા. ત્યારે તેમણે કહ્યું: તમને હવે શાસ્ત્ર શીખવાડાય નહિ. તેને માટે તમે લાયક નથી. સ્થૂલિભદ્ર વિચારવા લાગ્યા: એવો મારો શો અપરાધ થયો હશે ? છેવટે વિદ્યાના બળથી પોતે સિંહનું રૂપ લીધેલું તે યાદ આવ્યું. તેઓ નમી પડ્યા ને બોલ્યા: મારી ભૂલ

થઈ. હવે એવી ભૂલ નહિ કરું. ભદ્રબાહુ સ્વામી કહે, પણ હવે મારાથી તમને અભ્યાસ કરાવાય નહિ. છેવટે સંઘે મળીને વિનંતિ કરી ત્યારે ભદ્રબાહુ સ્વામીએ બાકીનો ભાગ જણાવ્યો. પણ તેના અર્થ શીખવ્યા નહિ.

સ્થૂલિભદ્રજી સર્વ શાસ્ત્રના જાણકાર થયા. એમના પછી કહેવાય છે કે કોઈ બધા શાસ્ત્રના જાણકાર થયા નથી.

હવે ભદ્રબાહુ સ્વામીનું મરણ પાસે આવ્યું. તેમની જગા સાયવનાર અત્યંત બાહોશ ને જ્ઞાની સાધુ જોઈએ. તે સ્થૂલિભદ્ર હતા. તેથી તેમને પાટે બેસાડયા. સ્થૂલિભદ્ર આખા હિંદના જૈન સંઘના આગેવાન થયા.

એ પોતાના ચારિત્ર ને ઉપદેશથી ખુબ ઝળકયા. દેશ-ભરમાં તેમનો જય ગાજ્યો. તેમના ઉપદેશથી લાખો માણસોનાં કલ્યાણ થયા. નવાણું વર્ષની ઉંમર થતાં અણુશણુ કરી તેઓ કાળધર્મ પામ્યા.

કહેવાય છે કે:

શાંતિનાથ ભગવાન કરતાં બીજો કોઈ દાની નથી.

દર્શાણુભદ્ર રાજ કરતાં બીજો કોઈ માની નથી..

શાલીભદ્રથી વધારે કોઈ ભોગી નથી. ને સ્થૂલિભદ્રથી વધારે કોઈ યોગી નથી.

આવા મહાપુરુષના આપણથી તે કેટલા વખાણુ થાય ! જગ જીવશે ત્યાં સુધી સ્થૂલિભદ્રનો આ સંયમ વખાણુશે.

મહારાજ સંપ્રતિ.

હાટે હાટે ને ચૌટે ચૌટે એક જ વાત. શેરીએ શેરીએ
ને ઘેરઘેર એક જ વાત. શું સુરદાસનું સંગીત ! શું સુરદાસની
કળા !

પાટલીપુત્ર આપુ'યે તેની પાછળ ગાંડુ થયું છે. તે
જ્યાં જાય ત્યાં પોતાની સારંગી છેડે. એ સાંભળી લોકો
ભાન ભૂલે. હાથ ત્યાં હાથ ને પગ ત્યાં પગ. કોઈ ઉંચુ'યે ન
થાય. ખોંખારો'યે ન ખાય. ઉંઘરસે ન ખાય. એ તો જાણે
જીવતાં પુતળાં.

ઘરડાઓ વાત કરે: ભાઈ માથે પળિયાં આવ્યાં પણ
આવું સંગીત ક્યાંઈ સાંભળ્યું નથી. મુસાફરો પણ કહે,
ઘણા દેશ જોયા, ઘણાં ગીત સાંભળ્યાં પણ આવું ગીત
સાંભળ્યું નથી.

પાટલીપુત્રના મહારાજ અશોકને આ વાતની ખબર
પડી. કોઈ અજાણ ભવૈયો ગામમાં આવેલો છે. એટલે લેવાને
પાલખી મોકલી. સાથે બે મંત્રીઓને મોકલ્યા અને કહ્યું:
સુરદાસને સાચવીને રાજસભાએ તેડી લાવો. કળાકારનું
કરીએ તેટલું માન આપું છે !

મંત્રીઓ પાલખી લઈને પહોંચ્યા. સુરદાસને વિનંતિ કરી: કૃપા કરી રાજસભાએ પધારો. રાજના તમને આમંત્રણ છે. સુરદાસ રાજસભાએ આવ્યા. રાજને કહેવડાવ્યું: હું પડદાની ઓથે રહીને સંગીત કરીશ. ઈચ્છા હોય તો હુકમ ફરમાવો.

રાજ કહે, એમને ફાવે તેમ કરવા દો. એમનું મન આપણાથી થોડું જ દુભાવાય ?

સુરદાસજીએ પડદા ઓથે રહીને ગાન શરૂ કર્યું. સિતારના તાર હાલે તેમ માણસનાં હૈયાં હાલે. આખી સભા સંગીતમાં તક્લીન બની ગઈ. સંગીત પૂરું થયું. રાજ બોલી ઉઠ્યા: શાબાશ ! શાબાશ ! સુરદાસજી ! અમૃત તો પીધંએ તેટલું ઓછું. એકાદ બીજું ગીત સંભળાવો. સુરદાસજીએ બીજું ગીત ગાયું.

“અંદ્રયુક્તનો પાટવીપુત્ર બિંદુસાર અને બિંદુસારનો મહાપ્રતાપી અશોક. દેવોને પણ પ્રિય ધર્મનો તે ધારણહાર. તેનો લાડીલો કુમાર કુણાલ આંધળો થઈ આજે ‘કાકિણી’ માગે છે.”

આ ગીત સાંભળતાંજ અશોકનું મોઢું બદલાઈ ગયું. તેને પોતાનો બહાલો પુત્ર કુણાલ યાદ આવ્યો. પોતાની નાની સરખી ભૂલ યાદ આવી. અઘીયતામ્ કુમાર: (કુમાર

હવે ભણે.) ને બદલે અધીયતામ્ કુમારઃ (કુમાર હવે આંધળો થાય) એવો કાગળ લખાયો. પિતૃભક્ત પુત્રને બધાએ વાર્યા છતાં તેનો અમલ કર્યો. હા તેજ કુણાલ શું આ હશે ? તેણે પૂછ્યું: સુરદાસજી ! તમે કાણ છો ? સુરદાસજી કહે, મહારાજ ! આપની આજ્ઞા માથે ચડાવી અંધ થનાર આપનો પુત્ર કુણાલ. હેં ! કુણાલ ! અશોક સિંહાસન પરથી ઉઠ્યો: પડદો હઠાવી પુત્રને ભેટી પડ્યો. પછી કહ્યું: પુત્ર ! તેં શું માગ્યું ? એ કાકિણી એટલે શું ?

કુણાલ કહે, પિતાજી મેં રાજ્ય માગ્યું. અશોકે કહ્યું: પણ તું આંધળો છે. રાજ્ય કેવી રીતે કરી શકીશ ? કુણાલ કહે, મારો પુત્ર ભોગવશે. શું તારે પુત્ર થયો ? ક્યારે ? કુણાલ કહે, સંપ્રતિ—હમણાં. અશોક કહે, જ તારા સંપ્રતિ જન્મેલા પુત્રને રાજ્ય આપું છું.

ચોડા દિવસ પછી કુણાલના બાળકને પાટલિપુત્ર લાવ્યા. બાળપણમાં જ રાજ્યાભિષેક કર્યો. હિંદુસ્તાનનું વિશાળ રાજ્ય સોંપ્યું. આ બાળક સંપ્રતિ નામે જ પ્રખ્યાત થયો.

: ૨ :

પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી વરતાય. સંપ્રતિ પણ બાળપણથી જ પોતાના પરાક્રમે દેખાડવા લાગ્યો. ઘોડે-

સ્વારી તો તેની જ. ખાણુ ચલાવવામાં તેની જોડી નહિ. તરવું, ઝાંડે ચડવું તથા મરદાનગી રમતો રમવી તેને બહુ ગમે.

એક વખત કુટુંબના બધા માણસો બેઠા હતા. વાતમાં વાત નીકળી. અશોક મહારાજ સર્વ દેશ જીતી સમ્રાટ થયા છે. આ સાંભળી સંપ્રતિ બોલી ઉઠ્યો: છટ્ટ કેટલું બધું ખરાબ ! મારા માટે તો હવે જીતવાનું જ કંઈ ન રહ્યું. સંપ્રતિનો આ જવાબ સાંભળી સહુને હરખ થયો. સંપ્રતિ જરૂર મહાન્ રાજ થશે એવો વિશ્વાસ બંધાયો.

ખરાબર સોળ વરસનો થયો. શરીર ખરાબર ખીટ્યું. તેનું મોઢું ગોળ પુનમના ચંદ્ર જેવું. આંખો લાંબી ને પાણીદાર. કપાળ તેજસ્વી ને વિશાળ. નાક અણિયાળું. હોઠ પાતળા. દાંત દાડમની કળી જેવા. શરીર નહિ જડું નહિ પાતળું. અવાજ રૂપાની ઘંટડી જેવો છતાં તેનો એક પડકારો પડે તો આદમી ઉભો થરથરી જાય.

કુટતી મુઘના દોરે સંપ્રતિએ બખ્તર સજ્યા. નિશાન ડંકા ગગડાવ્યા ને દેશભરમાં ફરી ડંકો દેવા લશ્કર લઈ નીકળી પડ્યો. તેણે કોશલ ને કાશી જીત્યા. પંચાલ ને કુરુ જીત્યા. જીતી ત્રણ બંડ ધરતી.

ત્રણે બંડમાં ડંકો દેવાઈ ગયો. મહારાજ સંપ્રતિ

અથાગ પરાક્રમી છે. ભારતની ભોમ તેમનાથી સોભા-
ગણ છે.

: ૩ :

સંપ્રતિ દિગ્વિજય કરીને પાછા ફરે છે. પાટલીપુત્ર
આખું હરખમાં ઘેલું થયું છે. ધન્ય અમારો રાજા ! ધન્ય
મહારાજ સંપ્રતિ ! આખું નગર શણગારાયું છે. શેરીએ
શેરીએ દુકાને દુકાને ધજા પતાકા ફરકે છે. નગરજનો તેમને
જેવા સામટા ઉમટ્યા છે. રાજમારગમાં ક્યાંઈ નીકળાય
તેમ નથી.

સંપ્રતિ હાથીના હોદે બેસી નગરમાં પધાર્યા. નગ-
રજનોએ ખુલ્લું અવાજ મહારાજ સંપ્રતિની જ ઘોડાવી.
તેમના પર આખા રસ્તે ફુલનો વરસાદ વરસ્યો. નમસ્કારનો
વરસાદ વરસ્યો. મહારાજ અશોક થોડા વખત પહેલાંજ
ગુજરી ગયા હતા. એટલે તે સીધા ઘોડાની માતાના
મહેલે ગયા.

દીકરો ત્રણ ખંડ ધરતી છતીને વેર આવે તો કંઈ
માતાને હરખ ન થાય ! સંપ્રતિની માતાને પણ ખુબ હરખ
થયો. છતાં તેને તરતજ બીજો વિચાર આવ્યો ને તે શાંત

થઈ ગઈ. અહા ! લાખો માણસોનાં લોહી રેડી દીકરો ત્રણ ખંડ ધરતીનો ધણી થયો. પણ એથી એનું આત્મ કલ્યાણ શું ?

એવામાં સંપ્રતિ આવ્યા ને તેમના ચરણમાં પડયા. પણ માતા બોલે કે ચાલે. તે તો તદ્દન શાંત. સંપ્રતિએ પૂછ્યું: માતા ! ઉદાસ કેમ છે ! આ ત્રણ ખંડ ધરતીનો ધણી તમને નમે છે.

માતા કહે, બેટા ! તેં દુનિયાના રાયરાણાને હરાવ્યા પણ એ ખરો વિજય નથી. એથી સાચું સુખ નથી.

સંપ્રતિ કહે, રાયરાણાને જીત્યા છતાં સુખ નહિ? બેટા ! એ રાયરાણાને જીતવામાં લાખો માણસોનો સંહાર કર્યો. પાપના પોટલા બાંધ્યા. એમાં તે સાચું સુખ ક્યાંથી હોય ! આવા વિજયથી હું શી રીતે ખુશ થાઉં ? સંપ્રતિ કહે, આપ કેવી રીતે ખુશ થાઓ ? માતા કહે, તું જ્યારે જગતભરમાં શાંતિની સ્થાપના કરીશ ને તારા અંતરના શત્રુઓને જીતીશ ત્યારે હું રાજી થઈશ. સંપ્રતિને આ વચનોની ખૂબ અસર થઈ. માતાના શબ્દો અંતરમાં ડોતરાઈ ગયા.

: ૮ :

એક વખત તે ઉજ્જણીમાં આવીને રહ્યા હતા. રાજગોખે બેસીને નગરની શોભા જોતા હતા. એવામાં જીવંત સ્વામીનો (મહાવિરસ્વામીની પ્રતિમા તે નામે ઓળખાતી હતી) મોટો વરઘોડો નીકળ્યો. તેની અંદર આર્યસુહસ્તી નામે મહાન આચાર્ય સામેલ હતા. તેમના સેંકડો સાધુઓ તથા ખીજ શ્રાવકો પણ સામેલ હતા.

સંપ્રતિએ મહેલમાં ઉભા ઉભા દૂરથી આ.ખંડું જોયું. તેમાં જે આર્યસુહસ્તીને જોયા એટલે તેને લાગ્યું કે તેમને ક્યાંઈક જોયા છે. પણ ક્યાં જોયા છે તે યાદ ન આવ્યું. ક્યાં જોયા છે તેનો વિચાર કરતાં કરતાં સંપ્રતિને મૂર્છા આવી ને જાતિ-સ્મરણ જ્ઞાન થયું તેમાં તેણે જોયું કે તે પોતાના પૂર્વ ભવના ગુરુ છે. એટલે તરત જ નીચે ઉતર્યો ને તેમના ચરણમાં પડ્યો. પછી પૂછ્યું : ગુરુદેવ ! મને આપ ઓળખો છો ? આર્યસુહસ્તી મહારાજ કહે, રાજન ! તને કોણુ ન ઓળખે ? સંપ્રતિ કહે, એમ નહિ. કાંઈ વિશેષ રીતે ઓળખો છો ? આચાર્ય મહારાજ મહાજ્ઞાનવાળા હતા. તેમણે જ્ઞાન વડે તેનો પૂર્વભવ જોયો. એટલે બોલ્યા : રાજન ! તને ખરાખર ઓળખું છું. તારા પૂર્વભવની વાત સાંભળ.

એક વખતે હું ને આર્યગિરિ મહારાજ કૌશામ્બી નગરીમાં વિચરતા હતા. તે વખતે ભયંકર દુકાળ પડ્યો.

લોહોને ખાવા અન્ન મળે નહિ, પણ અમારા તરફ લોહોને ભક્તિભાવ. એટલે સારાં સારાં ભોજન ઝહારાવે. આ વખતે એક રાંક અમારા સાધુની પાછળ ચાલ્યો. તેણે કહ્યું: તમારા માંથી મને થોડું ભોજન આપો. હું બહુ દિવસથી ભુખ્યો છું. સાધુઓ કહે, એ ખાખત અમારા ગુરુ જાણે. તેમની આજ્ઞા વિના અમારાથી અપાય નહિ. એટલે તે અમારી પાસે આવ્યો. કરગરીને ભોજન માગ્યું. અમે કહ્યું: હે ભાઈ ! જે તેં અમારા જવી દીક્ષા લીધી હોય તોજ તને અમારું માગી લાવેલું ભોજન અપાય. તેણે વિચાર કર્યો: આ જીંદગીમાં દુઃખનો ક્યાં આરો છે ! ત્યારે દુઃખ સહન કરીને દીક્ષા લઉં તો શું ખોટું ? સારી રીતે ખાવાનું મળશે. વળી ધર્મધ્યાન થશે.

આમ વિચારી તેણે દીક્ષા લેવાનો નિશ્ચય જણાવ્યો. અમે જ્ઞાનથી જાણ્યું કે ભવિષ્યમાં એ જૈન ધર્મનો ઉદ્ધાર કરનાર થશે એટલે તેને દીક્ષા આપી. તેને ઘણા દિવસે ખાવાનું મળ્યું. એટલે ખુબ ખાધું. પણ ખુબ તે કેવું ? શ્વાસોશ્વાસ પણ ન લઈ શકાય. અને શ્વાસોશ્વાસ લીધા વિના માણસ શી રીતે જીવે ! એટલે તેજ રાતે તે મરણ પામ્યો. પણ તેજ દિવસે સાધુ થયો એટલે ઘણા શ્રાવકો ને શ્રાવિકાઓ તેને વાંદવા આવ્યા. મોટી મોટી સાધ્વીઓએ પણ વંદન કર્યા. પહેલાં તેની સામું પણ નહિ જેનાર આજ વંદન

કરે સેવા કરે ને શાતા પૂછે. આ બધો શેનો પ્રભાવ ? એક સાધુધર્મનો. એટલે મરતી વખતે શુભ ભાવના થઈ. અહો ! એક દિવસના ચારિત્રનું આટલું ફળ તો ઘણાં વર્ષના ચારિત્રનું કેવુંય ફળ હશે ! માટે ભવોભવ મને સાધુધર્મનો લાભ થએ. આમ જૈનધર્મની પ્રશંસા કરતાં તેણે દેહ છોડયો. તે મરીને હે રાજન્ ! તું કુણાલનો પુત્ર થયો.

આ બધી વાત સાંભળી સંપ્રતિનું હૈયું ઉપકારથી દબાઈ ગયું. તેણે હાથ જોડીને કહ્યું: હે ગુરુરાજ ! પૂર્વ ભવમાં તમે મને દીક્ષા ન આપી હોત તો હું આ હાલતમાં ક્યાંથી હોત? હવે આ ભવમાં મને સાચો માર્ગ ખતાવી માફ જીવન સુધારો.

આર્ય સુહસ્તી મહારાજ કહે, તું જૈન ધર્મ અંગીકાર કર. જૈનધર્મના દહેરાં બંધાવ. જૈન સાધુઓની ભક્તિ કર. આ ઉપરથી સંપ્રતિ રાજાએ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો. પોતાનાથી બને તેટલું પવિત્ર જીવન ગાળવા નિશ્ચય કર્યો.

વળી તેણે વિચાર્યું: જગતભરમાં અહિંસાથી શાંતિની સ્થાપના કરનાર તીર્થંકરો; તેમના કીર્તિસ્થંભો અથવા મુંગો સંદેશો આપાર જિનમંદિરો; જીવતો સંદેશો આપનાર દીક્ષાધારી સાધુઓ, જે આ બધે પ્રચાર પામે તો અહા ! કેવું સાફ ! હજારોના લોહીથી ખરડાએલી ભૂમિમાતા સ્વર્ગ જવી બની જાય. બધા મનુષ્ય ને પ્રાણીઓ ભાઈની માફક

રહે. આથી સંપ્રતિએ નિશ્ચય કર્યો હંમેશ એક જિનમંદિર નવું બંધાવ્યાની અથવા જીનના સમરાવ્યાની ખબર સાંભળીને દાતણ કરવું. તેણે દેશદેશમાં જૈનમંદિરો બંધાવવાની શરૂઆત કરી ને નિયમ પ્રમાણે હંમેશ ઓછામાં ઓછું એક દહેડું બંધાવાની ખબર સાંભળી ભોજન કરવા માંડ્યું.

પછી પોતાના ખંડીઆ રાજ્યોને બોલાવીને કહ્યું:

તમે જે મને રાજી રાખવા માગતા હો તો જૈનધર્મ અંગીકાર કરો. તમારા રાજ્યમાં સાધુઓ સુખેથી ફરી શકે એવી ગોઠવણ કરો. મારે તમારા ધનની જરૂર નથી. આ ઉપરથી સેંકડો રાયરાણા જૈનધર્મી બન્યા. હવે હિન્દ બહાર પણ ધર્મનો પ્રચાર કરવાનો વિચાર થયો. પણ તે શી રીતે બને? જે સારામાં સારા ચારિત્ર ને જ્ઞાનવાળા સાધુઓ દેશેદેશમાં ફરી વળે તોજ. પણ સાધુઓ બધે વિહાર કરી શકે તેમ ક્યાં છે? વચ્ચે ઘણા ઘણા અનાર્થ દેશો છે. ત્યાંના લોકોને ખબર પણ નથી કે સાધુને કેવાં ભોજન અપાય. તેમની સાથે કેમ વર્તાય! માટે પહેલાં એવી ગોઠવણ કરું કે સાધુના વેશવાળા પુરૂષોને ત્યાં મોકલું ને તેમના આચારવિચાર શીખડાવું. આમ વિચાર કરી તેમણે એવા માણસો તૈયાર કર્યા અને અનાર્થ દેશમાં મોકલી આપ્યા. ત્યાં તેઓએ બરાબર શીખવ્યું કે સાધુને આવો આહાર અપાય. સાધુઓ સાથે આ રીતે વર્તાય. જે એમ નહિ કરે તો સંપ્રતિ રાજ

સખત શિક્ષા કરશે. આ પ્રમાણે કેટલાંક વર્ષે અનાર્યોને પણ સાધુ સાથે કેમ વર્તવું તે શીખવી દીધું. પછી એક વખત ગુરુરાજને વિનંતિ કરી: હે ભગવાન! આ સાધુઓ અનાર્ય દેશમાં કેમ જતા નથી! ગુરુ કહે, અનાર્ય દેશમાં જવાથી સાધુના ચારિત્રને નુકશાન થાય. સંપ્રતિ કહે, પણ આપ તેમને એક વખત મોકલી તેમની પરીક્ષા તો કરો. સંપ્રતિના ખુબ આગ્રહથી ગુરુદેવે ઘણા અનાર્ય દેશોમાં સાધુઓને મોકલ્યા. ત્યાં તેમને કોઈ પણ જાતની અડચણ પડી નહિ. તેઓએ અનાર્યોમાં પણ જૈન ધર્મનો પ્રચાર કર્યો. તેમણે ઠેર ઠેર ખડકો પર જૈનધર્મની આજ્ઞા કોતરાવી, ઠેર ઠેર હીંસા નહિં કરવાના ફરમાન કાઢ્યા.

આ પ્રકારે હિંદ અને હિંદ બહાર મહારાજ સંપ્રતિએ જૈન ધર્મનો ઘણી રીતે પ્રચાર કર્યો.

કહેવાય છે કે તેમણે સવા લાખ નવા જૈન મંદિરો ખંધાવ્યાં. છત્રીશ હજાર જુના મંદિરોને સમરાવ્યાં. ૯૫ હજાર પિત્તળની પ્રતિમાઓ બનાવરાવી. અને દેશેદેશમાં જૈનધર્મના ઉપદેશકો મોકલી જૈનો બનાવ્યા. એ વખતે ૪૦ ક્રોડ જૈનોની વસ્તી થઈ હતી. (ઈસુખ્રિસ્ત અથવા મહુમ્મદ પયગમ્બરનો આ વખતે જન્મ ન હતો.)

સંપ્રતિ રાજ જૈન ધર્મના મહાન પ્રચારક હતા છતાં

તેમણે બીજા કોઈના ધર્મને દુલ્લવ્યો નથી. ધર્મના માટે યુદ્ધો કર્યા નથી. પોતાની અદ્ભૂત વ્યવસ્થાથી ને આરિત્ર-શાળી સાધુઓના ઉપદેશથી જ જૈનોની સંખ્યામાં વધારો કર્યો છે.

તેઓ સાધુ થઈ શક્યા ન હતા પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સંયમના વ્રત (શ્રાવકના વ્રત) પાળતા હતા. એ પ્રમાણે સંયમી જીવન ગાળતાં તેઓએ દેહ છોડ્યો.

આજ પણ શત્રુંજય, ગિરનાર, નાંદોલ, રતલામ તથા બીજા ઘણા ઠેકાણાનાં દહેરાસરો તેમના બંધાવેલા કહેવાય છે. તેમણે કરાવેલી મૂર્તિઓ તો ઠેર ઠેર સંભળાય છે. મેવાડથી બુદ્ધીના રસ્તા પરનો ઝાંઝ પરનો કિલ્લો પણ તેમનો જ કહેવાય છે. અને અશોકના નામે જાહેર થયેલા શિલાલેખો પણ તેમના જ છે એમ ઘણાનું માનવું છે.

આ મહારાજાના જટલા ગુણગાન કરીએ તેટલાં ઓછાં છે. આવા અનેક મહાપુરૂષો પાંડો ને જગતમાં શાંતિ ને પ્રેમની સ્થાપના કરનાર જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરો.

પ્રભુ મહાવીરના દશ શ્રાવકો

: ૧ :

આનંદ

મગધ દેશમાં વાણિજ્યગ્રામ નગર હતું. ત્યાંના લોકો સદા ને પ્રેમાળ હતા. ત્યાંનો રાજા ઉદાર ને ન્યાયી હતો. વેપારનું મોટું મથક હતું એટલે દેખાવડી ત્યાંની ખજાણે હતી, રોનકદાર ત્યાંના મકાનો હતા. ગામ બહાર દૂત-પલાશ નામે સુંદર બગીચો હતો. સાધુ સંત ઘણી વાર ત્યાં આવતા ને ધર્મનો ઉપદેશ કરતા.

આ નગરમાં ધનદેવ નામે એક ગૃહસ્થ હતા. તેમને નંદા નામે સ્ત્રી હતી. બંને ગુણવાન ને સંતોષી. તેમનાથી એક પુત્ર થયો. તેનું નામ આનંદ.

આનંદ બાળપણથી ઘણો બુદ્ધિશાળી, ઉઘમી ને ખંતીલો પણ તેવોજ. જે કામ હાથ લીધું તે પૂરું કર્યા વિના શૂંક

નહિ. તે સારી રીતે લાણ્યો ગણ્યો ને મોટા થયો એટલે પિતાએ લગ્ન કર્યા. તેના જીવીજ એક ગુણીયલ કન્યા સાથે. તેનું નામ શિવાનંદા. વડીલની શીળી છાય નીચે તેઓ આનંદ કરવા લાગ્યા. વડીલ હોય ત્યાં સુધી નાનેરાંને ચિંતા શી ?

કાળ કોઈને મૂકતો નથી. જન્મ્યા તેટલા મરે છે. એ પ્રમાણે આનંદના માખાપ પણ ગુજરી ગયા. આનંદને બહુ માહું લાગ્યું. પણ હિમ્મતથી મન વાળ્યું. આનંદનું કુટુંબ બહોળું છે. સ્થિતિ સામાન્ય છે. પણ પોતે ઉઘમી ને ખંતીલો છે. એટલે જત મહેનત કરવા માંડી.

તે સમજતો હતો કે પૈસા મેળવવા માટે ઉત્તમ ધંધા બે છે. એક ખેતીનો ને બીજો ગાયોને પાળવાનો. ખેતી વિના વેપારની આખાદી નહિ, દેશની આખાદી નહિ. ગાયોના પાલન વિના ખેતીને લાયક સારા બળદ નહિ. પુષ્ટિકારક દૂધદહીં નહિ. એટલે તે પોતાની જમીન ખૂબ સુધારવા લાગ્યો. તેનું સારી રીતે ખેડાણ કરાવ્યું. ઉંચી જતના ખાતરો નંખાવ્યા પછી અનેક જતનાં ધાન્ય ને ફળ-ફુલ વાવવા લાગ્યો. થોડા વખતમાં પાકની ઉપજ સારી આવવા લાવી. તેથી ધીમે ધીમે જમીન વધારવા લાગ્યો. ખેતર પર ઘાસ પાણી ધણું એટલે ગાયોને પાળવાની પણ અનુ-

કુળતા. તેણે ધીમે ધીમે પણ વધારવા માંડી. ઉઘમી માણસને શું નથી મળતું ?

આ જોઈ બીજા ખેડુતો તેની પાસે આવવા લાગ્યા. ખેતીમાં તેની સલાહ લેવા લાગ્યા. આનંદ ખૂબ પ્રેમાળ એટલે પ્રેમથી તેમને સલાહ આપે. સાચા મને સલાહ મળે ત્યાં સામાને પ્રેમ કેમ ન થાય ? સલાહ લેનારાઓ તેને ખૂબ ચાહવા લાગ્યા. ધીમે ધીમે આનંદને ત્યાં જમીન ને ગાયોનો ઘણો વધારો થયો. ઉપજનો પણ ઘણો વધારો થયો.

તેનામાં ગુણો હતા ને ધન મળ્યું એટલે તેનું માન ઘણુંજ વધ્યું. કામ પડયે તેને બોલાવીને સહુ સલાહ માગવા લાગ્યા. શું રાજ ! શું રૈયત ! અને બનતું પણ તેણે કે આનંદની સલાહ બરાબર સાચી પડતી એટલે તે બહુ શુદ્ધિશાળી આગેવાન ગણાવા લાગ્યો. મોટા મોટા રાજરજવાડાઓમાં પણ તેનું ખૂબ માન વધ્યું.

આનંદનો હવે વૈભવ ખુબ વધ્યો. બીજાની માફક ધન મળે એટલે તે છઠ્ઠી જાય તેવો ન હતો. તેમ જરાએ ઉડાઉ પણ ન હતો. તેણે પોતાની મિલકતની સુંદર વહેંચણી કરી. ચાર કોડ સોનૈયા વ્યાજ ફરતા રાખ્યા. ચાર કોડ જમીર ને મકાનોમાં નાંખ્યા ને ચાર મોટા ગોકુળ રાખ્યા. ગોકુળ એટલે દશ હજાર ગાય.

આ વખતે આનંદની જમીન પર પાંચસો હજી કામ કરતાં. પાંચસો ગાડાં તેના કામ માટે શેકાતાં. ખીજ પાંચસો માલ ભરી વેપાર કરવા જતા. આ ઉપરાંત ચાર મોટા બહાણો પોતાને ત્યાં વસ્તુ લઈ જવા લાવવા માટે રાખ્યા હતા. ચાર બહાણો પરદેશમાં ફરતા રાખ્યા હતા.

લોભનો કાંઈ થોભ હોય છે ? જમ જમ લાભ તેમ તેમ લોભ. આનંદને થતું કે હું એવો પૈસાદાર થાઉં કે મારા જવો કાઈ હોય નહિ આથી તે ખૂબ કામમાં મગ્યો રહેતો. તેની કુશળતાથી તેને ધન મળવા લાગ્યું પણ સાથે સાથેજ મન પર યોજો પણ ખૂબ વધવા લાગ્યો. એથી આનંદને હવે લાગવા માંડ્યું કે ધનથી મળતું સુખ ઘડીભરનું છે. તેનાથી મળતો આનંદ છીછરો છે. થોડીવારજ ટકે છે. એટલે કાંઈક એવું કરું કે મને સાચો આનંદ મળે. આમ વિચાર કરતાં કેટલાક દિવસો પસાર થયા.

: ૨ :

આજે દૂતપલાશ બગીચામાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા છે. રાજાને રૈયત તેમના દર્શન માટે ઉલટ ભેર જઈ રહ્યા છે. ત્યાં જઈને અમૃતવાણી સાંભળે છે.

આનંદને આ વાતની ખબર પડી એટલે બહુ આનંદ

થયો. તે વિચારવા લાગ્યો: આજ મહાપુરુષના દર્શન થશે. તેમનો અમુલ્ય ઉપદેશ સાંભળવાનો મળશે. તેણે નાહીધો-ધને ચોક્ખાં વસ્ત્ર પહેર્યાં પછી થોડા નોકરો સાથે લીધા અને ભર બજારમાં થઈને પગે ચાલતા નીકળ્યા.

બાગમાં જઈને તેમણે પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દીધી ને વંદન કર્યું. પ્રભુ ધર્મનો ઉપદેશ દઈ રહ્યા હતા તે એક મને સાંભળવા લાગ્યા.

ગમે તેવું જીવન ગાળે તે મનુષ્ય નથી. મન જીતવા મથે તે મનુષ્ય. તેણે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ થાય તેવા પ્રયત્નમાં મર્યા રહેવું જોઈએ. સ્ત્રી, પુત્ર, ધન દોલત વગેરેમાં લપટાઈ ન રહેતાં સાચા ત્યાગધર્મનું શરણ અંગીકાર કરે. જનામાં એ શક્તિ ન હોય તે ધરખારમાં (ગૃહસ્થમાં) રહીને પણ ઉંચું જીવન ગાળો વગેરે. ”

પ્રભુનો ઉપદેશ પૂરો થયો એટલે ઘણા ત્યાગી બન્યા. ઘણાએ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે સંયમી જીવન ગાળવાના વ્રત લીધા. આનંદે પણ હાથ જોડીને કહ્યું: હે પ્રભો ! આપનો ઉપદેશ મને બહુ ગમ્યો-ત્યાગમાર્ગ મને બહુ ગમ્યો. હું તેને ચાહું છું. લાંબા વખતથી જ શાંતિની હું શોધમાં હતો તે શાંતિ મને આપના ઉપદેશમાં મળી છે. ધન્ય છે તેવા મહાપુરુષોને જાઓ આપના ઉપદેશથી બધું છોડી ત્યાગી બન્યા. હે પ્રભો ! હું એટલો ત્યાગ કરી

શકું તેમ નથી એટલે મારી શક્તિ પ્રમાણેની પ્રતિજ્ઞાઓ લઈશ. એમ કહી તેમણે પ્રભુ આગળ પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. એનો સાર એ હતો કે રાગ ને દ્વેષ જીતનારનેજ દેવ માનવા. પૈસા તથા સ્ત્રીનો મોહ છોડનાર પાંચ મહાવ્રત પાળનારનેજ શુરુ માનવા. દયા ધર્મનેજ ધર્મ માનવો.

કોઈ પણ પ્રાણીને સતાવવું નહિ. જીહું બોલવું નહિ. માલિકની રજા સિવાય કોઈપણ વસ્તુ લેવી કે ખસેડવી નહિ. પોતાની સ્ત્રીથીજ સંતોષ માનવો. છે એટલા ધનથીજ સંતોષ રાખવો. જીવનમાંથી મોજશોખ તદ્દન ઓછાં કરી નાખવા એટલે કે કપડામાં બે સુતરાઉ વસ્ત્રજ પહેરવા. ઘરેણાંમાં કાને સોનાની કડી ને હાથે નામવાળી વીંટીજ રાખવી. ખોરાકમાં એક જાતના ચોખ્ખા, વટાણા ને મગ અડદ એ ત્રણ કઠોળ, ત્રણ લીલા શાક, એક જાતનું પીણું, મીઠાઈમાં ઘેખર ને ખાજ તથા જમણમાં વડાં ને કચોરી. તબોલમાં પંચસુગંધી તબોલ એ સિવાય બીજા પદાર્થો વાપરવા નહિ. નાહક આત્મા મલિન થાય તેવા કામો કરવા નહિ. જમકે ગપ્પા મારવાં નહિ. જીગાર રમવું નહિ. ગમે તેવા ટીખળ કરવા નહિ. બીજનો જન જય તેવા હથિયાસ તૈયાર રાખવા નહિ. બે ઘડી ધર્મધ્યાન કરવું. પર્વના દિવસે આખો દિવસ ધર્મધ્યાનમાં ગાળવો. વખતે વખતે બધી છુટો. ઓછી કરી ખુબ સંયમી જીવન ગાળવું. સાધુઓને ભક્તિ:

ભાવે નિર્દોષ આહારપાણી આપવા. મરણથી ડરવું નહિ. પોતાનું આત્મકલ્યાણ નિર્ભય પણે સાધ્યે જવું વગેરે.

આ પ્રમાણે વ્રત લઈને તે ઘેર આવ્યા. વ્રત લીધાની વાત શિવાનંદાને કરી એટલે શિવાનંદા પણ પ્રભુની પાસે ગઈ ને તેણે પણ વ્રત ગ્રહણ કર્યાં.

હવે આનંદ તથા શિવાનંદા બરાબર વ્રત પાળે છે. એવી રીતે ચૌદ વર્ષ પસાર થઈ ગયા. પંદરમા વર્ષની શરૂઆત થઈને રાત્રે આનંદશ્રાવકને વિચાર આવ્યો: અહો ! મહાવીર પ્રભુનો ધર્મ લીધે આજ પંદરમું વર્ષ શરૂ થયું. મને જ ધર્મબોધ મળ્યો છે તે અજોડ છે. એ પ્રમાણે વર્તન કરું તો જરૂર માફ આત્મકલ્યાણ થાય. પણ હું આ નગરનો આગેવાન છું એટલે અનેક જાતનાં કામમાં ભાગ લેવો પડે છે. મારા કુટુંબનો પણ આધાર છું એટલે તેના પણ ઘણા સારા મોટા કામમાં ભાગ લેવો પડે છે. આ બધી ધમાલમાં હું આત્મકલ્યાણ કરી શકતો નથી. જો આમજ દિવસો પસાર થશે તો મારા મનોરથ રહી જશે. હવે હું એકાંતમાં રહીને ધર્મધ્યાન કરું ને આ બધા કારભાર મારા પુત્રને સોંપી દઉં.

એમ વિચાર કરી સત્તારમાં પોતાના કુટુંબના માણસોને જમવા નોતર્યા. તેઓ જમી રહ્યા એટલે આનંદ પોતાના મોટા પુત્રને કહેવા લાગ્યા: પુત્ર ! હવે હું ઘરડો

થયો છું. વહેવારની જાંજળમાં મારાથી ધર્મધ્યાન થઈ શકતું નથી એટલે તને બધો ભાર સોંપી હું ધર્મધ્યાન કરવા ઇચ્છું છું. મેં આજ સુધી ઘણી ખેતી કરી, ઘણો વેપાર કર્યો. હવે એ જાંજળમાં રહેવા ઇચ્છા નથી. એમ કહી મોટા પુત્રને બધો કારભાર સોંપ્યો. પોતે પાસેના કાક્ષાગ નામના ગામડામાં એક પૌષ્પશાળા ખાંચી હતી ત્યાં ગયા. ત્યાં રહી સુવા બેસવા માટે ઘાસની પથારી બનાવી. ઝાડા પેશાબ માટે નિર્દોષ જગ્યાની ગોઠવણ કરી. અહીં રહી તેઓ લગભગ સાધુ જેવું જ જીવન ગાળવા લાગ્યા. (૧૧ પરિમાઓ વહન કરવા લાગ્યા).

આવું જીવન જીવતાં તેમનું મન ખુબ નિર્મળ થયું. વિચારો બહુ ઉંચા પ્રકારના થયા. તેમની પાસે જનાર પર તેમની પવિત્રતાની છાપ પડવા લાગી. એમ કરતાં ઘણાં વર્ષો ગયા. તેમને હવે લાગ્યું કે આ શરીર બહુ ટકશે નહિ એટલે પોતાનું જીવન સંભાર્યું. તેમાં થયેલી સઘળી ભૂલોની બંધાની પાસે ક્ષમા માગી. પોતાના વ્રત સંભાર્યા. તેમાં જે કાંઈ દોષ થયો હોય તેની પણ ક્ષમા માગી અને કહ્યું: ઓ સકલ જગતના જીવો ! તમે મારા મિત્રો છો. જાણ્યે અજાણ્યે તમારા તરફ કાંઈ પણ અપરાધ થયો હોય તો ક્ષમા આપજો. તમે કાંઈ પણ એવું કામ મારા તરફ કર્યું હોય તેની તમને ક્ષમા છે. પછી બધી જાતના આહાર-

પાણીનો ત્યાગ કર્યો ને ધર્મધ્યાનમાં જોડાયા. આ વખતે તેમના પવિત્ર જીવનથી તેમને અવધિજ્ઞાન થયું. અવધિજ્ઞાન એટલે ?

અવધિજ્ઞાન એટલે અહીં બેઠા દૂર દેશના અમુક હદ [અવધિ] સુધીના પદાર્થો જોઈ શકાય તે જ્ઞાન.

લોકો બધા આનંદના આ કાર્યની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. એવામાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. ગણધર શ્રી ગૌતમ તથા બીજા સાધુઓ સાથે.

આનંદની હકીકત જાણી એટલે તેમની ધર્મશ્રદ્ધા વખાણી. તેમનું મનોબળ ખુબ વખાણ્યું ને બીજાઓને તેમનો દાખલો લેવા કહ્યું. ત્યાર પછી તેઓ વિહાર કરી ગયા. કુલ એક માસનું આજીવન કરીને આનંદ શ્રાવક દેવ-લોક સીધાં વ્યા. ત્રીજા ભવે તે મોક્ષ જશે.

જેઓ પ્રભુના ત્યાગ માર્ગે ન જઈ શકે તેઓએ ઘેર રહીને પણ 'કેવું' જીવન ગુજારવું જોઈએ તેનો આ ઉત્તમ દાખલો છે.

કામદેવ

કામદેવ શ્રાવક ચંપાનગરીના રહેવાસી હતા. તેમની સ્ત્રીનું નામ ભદ્રા. તેઓ પણ આનંદ શ્રાવકની જન્મ જાત મહેનતથી આગળ વધેલા હતા અને વૈભવ તો આનંદ કરતાંએ દોઢો હતો.

પ્રભુ મહાવીરના ઉપદેશથી તેમણે પણ આનંદ જવા મતો ધારણ કર્યા ને સાચા હૃદયે પાળવા લાગ્યા. તેમની સ્ત્રી ભદ્રાએ પણ મતો ધારણ કર્યાં ને તે પણ પાળવા લાગી. એમણે પણ ચૌદ વર્ષ પછી તદ્દન એકાંત જીવન શરૂ કર્યું. તે વખતે તેમની એક આકરી કસોટી થઈ. એક વખત રાત્રે ધ્યાન ધરીને ઉભા હતા. ત્યાં કોઈ દેવ પિશાચનું રૂપ લઈને આવ્યો. તેના કાન સુપડા જવા. દાંત દાતરડા જવા. જીભ તરવાર જેવી. નસકોરા મોઢા ચુલા જવા. માથું મોઢું હાથી જેવું. આંખો ખુબ વિકરાળ. શરીરના વાળ પણ ભાલા જેવા.

તેણે કઠોર અવાજે કહ્યું: કામદેવ ! તું આ બધું શું કરે છે ? આ પ્રતિજ્ઞાઓ ને આ એકાંત જીવન બધું છોડી દે. નહિ તો સમજ કે તારે કાળ આવી રહ્યો છે. પણ કામદેવ તે ધમકીથી બીધા નહિ. તે તો ધ્યાનમાં જ મગ્ન રહ્યા. એટલે તેણે બીજા ધણા ધણા ભયંકર રૂપ ધારણ કર્યાં. પણ પહાડ ડગે તો કામદેવ ડગે. છેવટે દેવ થાક્યો ને કામદેવના વખાણ કરી ક્ષમા માગી. પણ મહાવીરે કામદેવની કસો-

ટીના વખાણ કર્યા બીજાઓને પણ તેમનો દાખલો લેવા
કહ્યું. જમનાં પ્રભુએ પોતે વખાણ કર્યા તેમનું ચારિત્ર
કેવું હશે !

યુલણીપિતા

યુલણીપિતા વારાણસીના રહેવાસી.કામદેવથી પણ
તે વધારે પૈસાદાર. પ્રભુના પ્રસંગમાં આવતા તે આનંદની
જમ વ્રતધારી થયા. તેમની સ્ત્રી શ્યામા પણ વ્રતધારી થઈ.

પાછલી અવસ્થામાં તેમણે પણ એકાંત જીવન
પસંદ કર્યું. ત્યાં રહીને ધર્મધ્યાન કરતાં કામદેવની માફક
તેમની પણ કસોટી થઈ. પોતે ધ્યાન ધરી ઉભા છે. એ
વખતે કોઈ ભયંકર મૂર્તિ તેમની આગળ ખડી થઈ ગઈ.
હાથમાં ઉઘાડી તરવાર રખી ગેબી અવાજ કહેવા લાગીઃ
ઓ નાદાન ! આ ઢોંગ લઈને શું બેઠો છે ? આ બધા
ધર્મના ઢોંગ છોડી દે. નહિતર તારા મોઢેરા છોકરાને મારી
તેનું લોહી તારા પર છાંટીશ. કઠોરના પણ કાળજી કંપાવે
તેવી એ ધમકી હતી. પણ યુલણીપિતા ધ્યાનમાંથી ડગ્યા
નહિ. ધર્મ તજવો પસંદ ન કર્યો. પેલી ભયંકર મૂર્તિએ
દાંત પીસ્યા અને કઠોર અવાજે કહ્યુંઃ કેમ ! તારે મારે

કહેવું માનવું નથી ? જો ત્યારે, આ તારા પુત્રને ઠાર માઈ છું. એમ કહી તેણે નિર્દય કામ કર્યું. પછી બીજા પુત્રને મારવાની ધમકી આપી. છતાં ચુલણીપિતા ડગ્યા નહિ. તે નિર્દયે બીજાને પણ ઠાર માર્યો ને તે પ્રમાણે ચાર પુત્રોને ઠાર માર્યા. છેવટે તેણે કહ્યું: હવે નહિ માને તો તારી માતાને ઠાર મારીશ. આ શબ્દો સાંભળતાં ચુલણીપિતાથી ન રહેવાયું. તેમને વિચાર આવ્યો: આ કોઈ મહાપાપી લાગે છે. તેણે મારા ચાર કેલૈયા કુંવરને તો ઠાર કર્યા. પણ મારી પૂજ્ય માતાને પણ ઠાર કરશે. અરે ! એને આવું ધોર કર્મ કરવા તો નજ દેવું. એમ વિચારી તેને પકડવા દોડ્યા. પણ આ શું? ત્યાં કોઈ નહિ. એક થાંભલા સાથે તેઓ અફળાયા. તેમની માતા જાગી ઉઠ્યા. તેમની પાસે આવી પહોંચ્યા ને બોલ્યા: બેટા ! આટલી મોટી રાતે આ શું કરે છે ? ચુલણીપિતાએ બધી હકીકત કહી એટલે તેની માતાએ ખાતરી આપી: નક્કી એ દેવમાયા હશે. અમે તો આ નિરાંતે ઉંઘીએ. બેટા ગમે તેમ થાય પણ વ્રતમાંથી ન ડગાય. તારી આટલી પણ નબળાઈ જ ગણાય. માટે તેનું પ્રાયશ્ચિત લે. અને ચુલણીપિતાએ તેનું પ્રાયશ્ચિત લીધું.

કેટલા મહાન ! પછી પ્રરી એવી ભૂલ ન થાય એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી ને પુનઃ પવિત્ર જીવન ગાળ્યું. છેવટે અણુશણુ કરી દેવ થયા.

સુરાદેવ

સુરાદેવ વારાણસીના એક ધનાઢય ગૃહસ્થ હતા. તેઓ જાતમહેનતથી આગળ વધેલા ને કામદેવ જટલા ધનાઢય હતા. તેમને ધન્ના નામે ગુણવાન સ્ત્રી હતી.

તેઓ દાન દેવામાં ધણા જખરા હતા. અને એથી એમની કીર્તિ બધે ફેલાઈ ગઈ હતી. તે પ્રભુ મહાવીરના સમાગમમાં આવતા આનંદની જમ વ્રતધારી થયા હતા. તેમની સ્ત્રી પણ વ્રતધારી થઈ હતી. તેઓ બને તેટલું પવિત્ર જીવન ગાળતા હતા. તેઓ વ્રત લીધે ૧૪ વર્ષ થયા પછી ધણે વખત ધર્મધ્યાનમાં રહેવા લાગ્યા. તેમની પણ ચુલ્-ણીપિતાની જમ આકરી કસોટી થઈ હતી. તેઓ ધ્યાનમાં હતા તે વખતે એક ભયંકર ભૂતિ આવી. તેણે પુત્રોને મારી નાખવાની ધમકી આપી. પણ સુરાદેવ ડગ્યા નહિ. ચાર પુત્રોને મારી નાખતાં જોયા તો પણ તે ડર્યા નહિ. છેવટે તેમના શરીરમાં ભયંકર રોગ મૂકવાનું કહ્યું. તે સાંભળી સુરાદેવને લાગી આવ્યું. તે દુષ્ટને વધારે દુષ્ટતા કરતો અટકાવવાની મરજી થઈ. અને તેથી તેને પકડવા મહેનત કરી. પણ તે તો દેવમાયા હતી.

આ કોલાહલથી સુરાદેવની સ્ત્રી જાગી ઉઠી. તે સુરા-
દેવ આગળ આવી પહોંચી. બધી હકીકત જાણીને બોલીઃ
નાથ ! પુત્રો તો એ ઘસઘસાટ ઉઠે. આપ દેવમાયાથી
છેતરાયા તેનું પ્રાયશ્ચિત લ્યો. સુરાદેવે તેનું પ્રાયશ્ચિત
લીધું ને પછી પવિત્ર જીવન પસાર કર્યું. છેવટે અણુશણુ
કરી દેહ છોડ્યો. ધનના ઢગલામાં વસવા છતાં આટલી હદ
સુધી પવિત્ર જીવન ગાળનાર કેમ ન વખણાય ?

યુદ્ધગશતક

આલંબિકા નામે નગરમાં યુદ્ધગશતક રહેતા હતા.
અઢાર કરોડ સોનૈયા ને આઠ હજાર ગાયોના તે સ્વામી
હતા. બહુલા નામે તેમને સ્ત્રી હતી. આનંદ ને કામદેવની
માફક તેમને પણ પ્રભુ મહાવીરનો પવિત્ર સમાગમ થયો
હતો. અને તેથી તેમનું જીવન સંયમી બન્યું હતું યુદ્ધગશ-
તકની સુરાદેવની માફક પાછલી ઉમ્મરમાં કસોટી થઈ હતી.
તેમાં તે પુત્રોના મરણથી તો ન ડગ્યા. પણ ધન ફેંકી દઇને
ભીખારી કરી નાખવાની ધમકીથી ડગ્યા. આખરે તે દેવ-
માયા હતી એમ સમજ્યું ને પછીથી કોઈ વખત કશાથી
ડગ્યા નહિ.

છેવટ સુધી સંયમી જીવન ગાળ્યું ને પોતાનું આત્મ-
કલ્યાણ સાધ્યું.

કુંડકોલિક.

કાંપિલ્યપુર નગરના આ મહા ધનાઢય ગૃહસ્થ
હતા. તેમને પૂષા નામે સ્ત્રી હતી. તે પણ બહુજ સદ્ગુણી
ને માયાળુ. તેણે ધર્મનું શિક્ષણ મળે તેવી શાળાઓ સ્થાપી
હતી અને બને તેટલો વિદ્યાનો પ્રચાર કરવા મહેનત કરતી
હતી. પ્રભુ મહાવીરના સમાગમથી ધણીધણીઆણીએ
આનંદના જવું જીવન ગાળવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

એક વખત કુંડકોલિક બપોરના સમયે બગીચામાં
ગયા. તે વખતે કુદરતની શોભા જોઈ તેમના મનને શાંતિ
થઈ. પાસે પડેલી શિલા પર પોતાનું ઉત્તરાસણ મૂક્યું.
હાથે પોતાના નામવાળી વીંટી હતી તે પણ કાઢીને ત્યાં
મૂકી અને આત્માનું ધ્યાન ધરવા લાગ્યા. આ વખતે એક
બનાવ બન્યો. કોઈ ગેબી અવાજ તેને કહેવા લાગ્યું: અરે
કુંડકોલિક ! ગોશાળાની વાત કેવી મજની છે ? તે કહે છે
કે જ થવાનું હોય તેજ થાય છે. માટે તપ, જપ ને મહેનત

કરવાની જરૂર નથી અને તું તો મહેનત-પુરુષાર્થ કરે છે. ખાલી તપ જપ કરે છે. માટે એ બધું છોડી દઈને ગોશાળાના મતમાં ભળી જ. આ સાંભળી કુંડકોલિક કહ્યું: એવું તે કદી બની શકતું હશે? જો એમ હોય તો તું દેવ શી રીતે થયો? મહેનતથી કે મહેનત વિના?

વળી જગતમાં કોઈ પણ કામ મહેનત વિના થતુંજ નથી. માટે પ્રભુ મહાવીરે જ પુરુષાર્થ કરવાનો માર્ગ બતાવ્યો છે તે બરાબર છે. આવો કોટલોક વાદવિવાદ થતાં તે ગેબી અવાજ શાંત થઈ ગયો. અને છેવટે બોલ્યો: પુરુષાર્થમાં શ્રદ્ધા રાખનાર કુંડકોલિક! તને ધન્ય છે!

પ્રભુ મહાવીરે પણ કુંડકોલિકની અડગ શ્રદ્ધાની પ્રશંસા કરી હતી. બધા આવકની જમ તે પણ આણશણ કરી મરણ પામ્યા.

સદાલ પુત્ર.

પ્રભુ મહાવીરના ઉપદેશથી ચારેવર્ણના લોકો સંયમી જીવન ગાળતા થયા હતા. રાજના ધર્મમાં એવું નહોતું કે અમુક જાતનો માણસજ ધર્મપાળી શકે ને અમુક જાતનો ન પાળી શકે અથવા પુરુષજ પાળી શકે ને સ્ત્રી ન પાળી શકે. એતો જ પાળે એનો ધર્મ. જગતનો કોઈ પણ મનુષ્ય

આત્મકલ્યાણ કરી શકે.

સદાલ પુત્ર એક જખરજસ્ત કુંભાર હતા. તેમને પાંચસો વાસણો વેચવાની દુકાનો હતી. ત્રણ કરોડ રૂપિયાની મિલકત હતી. તે ગોશાળાના પંથમાં ભળેલા હતા. ગોશાળાના પાકા ભગત હતા.

ગોશાળાના મતમાં એમ હતું કે બધી વસ્તુ પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે થયે જાય છે. એ માટે મહેનત કરવાની જરૂર નથી. એક વખત તેને વધામણી મળી. આવતી કાલે અરિહંત ભગવાન પધારશે. તેમની ખુબ સેવા ભક્તિ કરજ. સદાલપુત્રને આ સાંભળી ખુબ હરખ થયો. તે સમજ્યો કે કાલે મારા ગુરુ પધારશે. હરખમાં ને હરખમાં તેણે રાત પસાર કરી. બીજા દિવસનું જાણું વાતાં પ્રભુ મહાવીર ત્યાં પધાર્યા એટલે તે ગયો. વંદન કરીને તેણે પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળ્યો. પ્રભુ મહાવીરે જણ્યું આ ઉપદેશ દેવા લાયક છે એટલે તેને ત્યાં ગયા. થોડા દિવસ વાસ કર્યો. પછી તેને સાચી દિશા સમજાવવાનો અવસર જોવા લાગ્યા.

એક વખત સદાલ પુત્ર કાયા વાસણ તડકે સુકવતો હતો ત્યારે પ્રભુ મહાવીરે પૂછ્યું:

સદાલપુત્ર ! આવા સુંદર વાસણ શી રીતે બનાવ્યા? સદાલપુત્ર કહે, ભગવાન ! ખાણમાંથી માટી લાવ્યો. તેને

પાણીમાં પલાળી. પછી મસળીને પીંડા કર્યા ને પીંડાને ચાક પર ચઢાવી ચાવા આકાર બનાવ્યા.

પ્રભુ મહાવીર કહે, એટલે મહેનતથી આ બધું થયું એમને ? સદાલ પુત્ર હજી ગોશાળના મતનો હતો તે પશ્ચ સમજી ગયો એટલે કહ્યું: એતો થવાનું હતું તેમજ થયું છે. પ્રભુ મહાવીરે ફરીથી પૂછ્યું: કોઇ તારા વાસણ ફેડી નાખે અથવા તારી સ્ત્રીને હેરાન કરે તો તું શું કરે ? સદાલ-પુત્ર કહે, તો હું તેને શિક્ષા કરૂં.” પ્રભુ કહે, એમ કરવાનું કાંઈ કારણ ? જો થવાનું હોય છે તે થાય છે. સદાલપુત્ર સમજ્યો કે પ્રભુ મહાવીરની વાત ખરી છે. પુરૂષાર્થ વિના મહેનત વિના કાંઈ નથી. એટલે પ્રભુ મહાવીરનો ભક્ત બન્યો. આનંદની માફક વ્રત ધારણ કર્યા. ગોશાળાને આ ખબર પડી એટલે તે સદાલપુત્ર આગળ આવ્યો ને અનેક રીતે તેનો મત ફેરવવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો પણ લાચાર ! પુરૂષાર્થની ખુબી તે સમજ્યો હતો. તેને નમાવો મત જોઈતો ન હતો.

આનંદ ને કામદેવની માફક સદાલપુત્રે પણ પવિત્ર જીવન ગાળવા માંડ્યું. તેમની એક વખત કસોટી થઈ હતી. તેમાં ચુદ્ધલાણીપિતાની માફક પુત્રોના મરણથી તે ડગ્યા નહિ પણ છેવટે પોતાની સ્ત્રી અગ્નિમિત્રાનો સમય આવ્યો ત્યારે તે ધ્યાન ચુક્યા. પાછળથી ખબર પડી કે તે

દેવમાયા હતી. એટલે પશ્ચાતાપ કર્યો. સાચો શ્રાવક ધર્મથી કદી ડગે નહિ. તેમણે પ્રાયશ્ચિત લીધું. છેવટે પવિત્ર જીવન ગાળી કાલધર્મ પામ્યા.

મહા શતક.

મહાશતક રાજગૃહીના ખૂબ પૈસાદાર શેઠ હતા. તેમને ૨૧ કોડ સોનૈયાની ને એંશી હજાર ગાયોની મુડી હતી. તે રેવતી વિગેરે તેર સ્ત્રીઓને પરણ્યા હતા. એમાં રેવતી પોતાના પિયરથી ૮ કોડ સોનૈયા ને એક ગોકુળ લાવી હતી.

પ્રભુ મહાવીરનો સમાગમ થતાં મહાશતક શ્રાવક બન્યા. એટલે કે આનંદ જન્મ વ્રતધારી બન્યા ધર્મની વાતોમાં તેમને ખૂબ રસ પડવા લાગ્યો. એટલે ધણો ખરો વખત તેમાંજ પસાર કરે.

રેવતીને આ ગમે નહિ. તેને પૈસાનું ખૂબ અભિમાન. વળી સ્વભાવ બહુ ઝેરીલો, એટલે શોક્યો કાંટાની પેઠે ખુંચે. તેણે અનેક પ્રપંચ કર્યા ને ધીમે ધીમે છ શોક્યોને ઝેર આપી પરલોક પહોંચાડી દીધી. બીજી છના કાઈ પણ

ખાને મોત કરાવ્યા. ઝેરીલા માણસ થું નથી કરતા ?

હવે તેના મનને નિરાંત થઈ. તે સ્વચ્છંદે ફરવા લાગી. માણસ એક વખત નીચે પડે એટલે નીચે ને નીચે પડતો જાય તેમ રેવતીને પણ થયું. તેણે છાનો દાડ પીવા માંડ્યો. માંસ પણ વાપરવા માંડ્યું.

એવામાં નગરના રાજા શ્રેણિકે પડહ વગડાવ્યો. “દ્વાદશ પ્રાણીને મારવું નહિ.” તેથી માંસ વેચાતું બંધ થયું. રેવતીને તેની ખુરી આદત. તેનાથી રહેવાય નહિ એટલે હંમેશાં પોતાના ગોકુળમાંથી બે નાના વાછરડાંઆને મારી નંખાવી તેનું માંસ ખાવા લાગી. આ બધું કામ એટલી બધી ચાલાકીથી તે કરતી કે કોઈને ખબર પણ ન પડે.

મહાશતક શ્રાવક ચૌદ વર્ષ સુધી વ્રત પાળ્યા. પછી તદ્દન એકાંતમાં રહી ધર્મધ્યાન કરવાનો વિચાર કર્યો. તેણે મોટા પુત્રને ધરનો બધો કારભાર સોંપ્યો ને પોતે એક પૌષ-ધશાળામાં જઈને રહ્યા.

એક વખત તે ધ્યાનમાં બેઠા હતા. તે વખત રેવતી દાડ પીને ગાંડીતુર બની તેમની પાસે આવી. તેમને અનેક રીતે ભોગ ભોગવવાની વિનંતિ કરવા લાગી. પણ મહા-શતક પોતાના ધ્યાનમાંથી ડગ્યા નહિ. રેવતીએ ફરીફરીને

બે ત્રણ વાર કહ્યું. આ વખતે મહાશતકને અવધિજ્ઞાન થયેલું હતું. તે જ્ઞાનથી તેમણે રેવતીનું બધું ચારિત્ર જાણ્યું: તે ખીજાંદને બોલ્યા: અરે પાપિણી ! તું બહુ પાપ કરે છે માટે આજથી સાતમે દિવસે ઝાડાના રોગથી મરણ પામીશ. તારો વાસ નરકમાં થશે. પતિનો આવો શાપ મળતાંજ તે ભય પામી. અને ખરેખર સાતમે દિવસે ઝાડાના રોગથી મરણ પામી. પાપીની ગતિ નરક સિવાય બીજી શું હોય ?

હવે વીર પ્રજા કરતાં કરતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેમણે મહાશતકની હકીકત પોતાના જ્ઞાનથી જાણી. અને ગૌતમને કહ્યું: શ્રાવકથી પાપવાળા વચન બોલાય નહિ. મહાશતકે ક્રોધથી તેમ કર્યું છે. માટે તેને તેની ભૂલ સમજાવો ને યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત આપો. ગૌતમ તેમની પાસે ગયા. મહાશતકે ભક્તિથી વંદન કર્યું. ગૌતમસ્વામીએ તેમની ભૂલ સમજાવી એટલે મહાશતકે તે કમ્બુલ કરી. પ્રાયશ્ચિતથી ગમે તેવા પાપ બળી જાય છે. પ્રાયશ્ચિત લઈને તે પવિત્ર થયા.

છેવટે શુભ વિચારો કરતાં મરણ પામ્યા. પવિત્ર જીવન ગાળનારની સદ્ગતિ થાય એમાં શું શંકા ?

નંદિનીપ્રિય ને શાલિહીપિતા

વારાણસી નામે નગર હતું. ત્યાં આ બંને મહા-
પુરુષોનો જન્મ થયો હતો. બંને જાતમહેનતથી આગળ
વધતાં ખૂબ પૈસાદાર થયા હતા. બંનેને બાર કોડ સોનૈયા
ને ચાર ગોકુળની મુડી હતી. તેના પ્રમાણમાં હળ, ગાડાં
ને બહાણો પણ હતા. નંદિનીપ્રિયની સ્ત્રીનું નામ અશ્વિની
હતું. તે ખૂબ ગુણીયલ ને શાણી હતી. શાલિહીપિતાની
સ્ત્રીનું નામ કલ્પ્યુની હતું. તે ખૂબ પતિની સેવાભક્તિ કર-
નારી હતી. પુણ્યના કામણાં કદી આળસ કરતી નહિ અને
ક્રોધ તો તેણે જાણ્યોજ ન હતો. આથી શાલિહીપિતાએ
તેનું નામ ક્ષમાદેહી રાખ્યું હતું. (શાલિહીપિતાની જગ્યાએ
તાલીપિતા ને સાલેતિકા પણ નામે દેખાય છે) આ બંને
મહાપુરુષો પ્રભુ મહાવીરના ઉપદેશથી આનંદના જેવું જીવન
ગાળતા બન્યા હતા. મોજ શોખના અનેક સાધન છતાં
સંયમનું આરાધન કરતા હતા. તેમની સ્ત્રીઓએ પણ તેમના
જેવાંજ વ્રત લીધા હતા. ચૌદ વર્ષ વ્રતધારી રહ્યા પછી
ધણું ઠંચું ધાર્મિક જીવન ગાળવા માંડ્યું. છેવટ સુધી તેજ
પ્રમાણે ગાળ્યું. છેવટે અણસણ કરી પવિત્ર વિચારોમાં દેહ
છોડ્યો. શાસ્ત્રોમાં કંઈ છે કે આ દશે શ્રાવક ત્રીજા ભવે

મોક્ષ જશે. આ શ્રાવકો જાતમહેનતથી આગળ વધેલા હતા. ખેતી, વેપાર કે કુંભારકામ જેવા દેશની આબાદી કરનારા ઉદ્યોગો કરતા હતા.

સમય આવતાં ધનદોલતમાં ન ફસાતાં તેઓ આત્માનું કલ્યાણ કરવા તૈયાર થયા.

ધનદોલતની વચ્ચે રહીને પણ શક્તિ પ્રમાણે સંયમ ઢેળવ્યો.

અનેક ઉપસર્ગોમાં પણ ધર્મશ્રદ્ધાથી ડગ્યા નહીં. જેઓ ડગ્યા તેમણે મૂલ સમજીને પ્રાયશ્ચિત્ત લીધા.

છેલ્લી ઘડી સુધી પવિત્ર જીવન ગાળ્યા. ત્યાગમાર્ગ પર ન જઈ શકનાર આ શ્રાવકો જેવું જીવન ગાળવા જરૂર પ્રયત્ન કરે.

સ્વાધ્યાય

સૂચના

- (૧) મન ને હૃદય પવિત્ર થાય, ઉંચા જીવનની અભિલાષા થાય તેવું વાંચવું.
- (૨) એવું વાંચતાં જ કાંઈ ન સમજાય, જ્યાં શંકા પડે તેનો જાણકાર આગળથી ખુલાસો મેળવવો.
- (૩) શીખેલું ફરી ફરીને યાદ કરવું.
- (૪) તેનાપર ઉંડાણથી વિચાર કરવો.
- (૫) બીજને તે શીખવવું.

આ પાંચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય છે. દરેક વાંચનાર આ પાંચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય કરે ને પવિત્ર જીવનવાળો અને એજ અભિલાષા.

પ્રવેશ

મંગળમય, આનંદસ્વરૂપ પરમાત્માને નમસ્કાર હો.
જ્યોત્ષ્ણ પોતાના પુરુષાર્થથી રાગ ને દ્વેષ જીતી લીધા છે
તેવા મહાપુરુષોનો વિજય હો.

અહો ! એવા મહાપુરુષોના જવું જીવન હું કયારે
ગાળી શકીશ ? અત્યારે તો હું ખાવાપીવામાં-મેળમજાહ
કરવામાં-મિલકત વધારવામાં-કીર્તિ મેળવવામાં-એવી અનેક
જાતની ધમાલોમાં પડી માઈં જીવન ગાળી રહ્યો છું. આ
ધમાલમાં થોડો વખત પણ શાંત ચિત્તે વિચાર કરતો નથી
કે માઈં આત્મહિત શેમાં છે ? તે કેટલું બધું ખોટું ?

હવેથી તેમ ન થાય તેટલા માટે દિવસમાં ઝોઝામાં
ઝોછું ( ) વખત તો આ પુસ્તકનું વાંચન જરૂર કરીશ.

: ભાવના :

હે નાથ ! જગતના સઘળા જીવો તરફ પ્રેમભાવ થાવ. મારે
કોઈ પણ પ્રાણી પ્રત્યે વેરવિરોધ રહે નહિ. તેઓ
પણ મારા જવાબ આત્માઓ છે.

હે નાથ ! જ્યોત્ષ્ણવાળા હોય-અને પોતાના સદ્ગુણોમાં
વધારો કરી રહ્યા હોય તેવાઓને બોઈ મારા હૈયામાં

હરખ ઉભરાવ. તેમના જવા ગુણો મેળવવાની ઈચ્છા
થાવ.

હે નાથ ! જ્યો રોગ, શોક, બુખતરસથી પીડાતા હોય
તેમને જોઈ મારા હૃદયમાં કરુણા (દયા) ઉત્પન્ન
થાવ. તેમને મદદ કરવાનો મનોરથ સાંપડો.

હે નાથ ! જ્યો ખોટા માર્ગે ચડી ગયા -હોય અને કોઈ
હિતેચ્છુની શીખામણુ પણ માનતા ન હોય તેવા
તરફ મારું મન સમભાવવાળું થાવ. તેમના તરફ
ક્રોધ કે ગુસ્સો કરી હું નાહક મારા આત્માને મલિન
ન કરું.

હે નાથ ! મારું મન સુખમાં છકી ન જાય, દુઃખમાં ડરી
ન જાય તેવું થાવ. અને મને જોઈતી વસ્તુઓ મળી
જાય તો અભિમાન ન થાવ. ન મળે તો ખેદ ન
થાવ. વળી સુખી કે દુઃખી હાલતમાં પણ મારું મન
સમભાવવાળું થાવ.

હે નાથ ! મારામાં ક્ષમાનો વાસ થાવ, ક્રોધનો નાશ થાવ.
નમ્રતાનો વાસ થાવ, અભિમાનનો નાશ થાવ.
સરળતાનો વાસ થાવ. કપટ (માયા)નો નાશ
થાવ. સંતોષનો વાસ થાવ, લિખારીવૃત્તિ (લોભ—
તૃષ્ણા) નો નાશ થાવ.

હે નાથ ! મારી ઇંદ્રિયો પર કાબુ મેળવવાનું બળ આવે.
જથી ગમે તેવા ટાઢતાપ કે ખડખડા સ્પર્શ સહન
કરી શકું. મનગમતા સ્પર્શમાં લોભાઈ ન જાઉં;
હ્રુષ્ણુ સુકું ને રસવિનાનું ભોજન પણ પ્રસન્ન મનથી
ખાઈ શકું. સ્વાદિષ્ટ ભોજન જોઈ લલચાઈ ન જાઉં;
ગમે તેવી દુર્ગંધ પણ સહન કરી શકું; સુગંધમાં
લોભાઈ ન જાઉં; ગમે તેવા અપ્રિય દેખાવો પણ જોઈ
શકું; મનગમતાં રૂપમાં લોભાઈ ન જાઉં.

હે નાથ ! મને એવી સદ્બુદ્ધિ આવે જથી હું જ્ઞાન ને
જ્ઞાનીની નિરંતર ભક્તિ કરી શકું. જ્ઞાન મેળવવા
માટે ગમે તેવા કષ્ટો સહન કરી શકું; જ્ઞાન આપ-
નારને કદી ભૂલી ન જાઉં. શુદ્ધ ભાષા ને શુદ્ધ અર્થ
શીખી શકું.

હે નાથ ! મને એવી સદ્બુદ્ધિ મળે જથી અહિંસા ને તપ-
માં દૃઢ શ્રદ્ધા થાય; હિંસા ને ભોગવિલાસની ભાવના
ન થાય, સારા કામનું ફળ મળ્યા વિના રહેતું નથી
એવો વિશ્વાસ આવે; ડાઘ પણ જાતની લાલચોથી
માફ મન સત્ય ને ન્યાયના માર્ગથી ડગી ન જાય;
તેમજ ધર્મીવર્ગની પ્રશંસા કરવાનું મન યાય; ધર્મ-
માર્ગથી પડતો હોય તેને અટકાવવાનું મન યાય;

સહુ તરફ પ્રેમ બતાવવાની ઈચ્છા થાય; જગતમાં
ધર્મની મોટાઈ બતાવી શકાય એવી શક્તિ આવે.

હે નાથ ! મારા જીવનની ઝીણામાં ઝીણી બબતો પણ
વિવેક ને સાવધાનીવાળી થાય: જમકે ખાવું, પીવું,
હરવુંફરવું, બોલવું, વસ્તુઓ લેવી મૂકવી, નકામી
વસ્તુઓ ફેંકી દેવી વગેરે. એ બધી ક્રિયાઓ એવી
રીતે થાય જ્યોત્તી બીજને જરા પણ નુકશાન ન થાય.

હે નાથ ! મને કાંઈ ને કાંઈ તપ કરવાના મનોરથ થાવ.
જે મારાથી ઉપવાસ, એકાસણા, આયંબિલ વગેરે
ન બને તો છેવટે ઉણોદરીવ્રત-જીપ્પ હોય તેથી એ
કાળિયા ઓછું ખાવાનો સંયમ જરૂર કેળવાવ.

હે નાથ ! મારામાં સેવા ભાવના પ્રગટે. જ્યોત્તી દીનદુખી,
આંધળાં પાંગળાં, ધરડાં, આકૃતમાં આવી પડેલાં
માણસોને હું કોઈ પણ રીતે ઉપયોગી થઈ શકું.

હે નાથ ! મને સવારે ઉઠી આત્મચિંતન કરવાની ટેવ પડે.
સુતી વખતે દિવસના કામ સંભારી જવાની આદત
પડે. જ્યોત્તી હું મારી ભૂલો સુધારી આગળ વધી
શકું.

હે નાથ ! આપની નિરંતર સેવાભક્તિ કરવાનું મન થજો.
કદી મારા દુર્ભાગ્યે એમ ન બને તો ઓછામાં ઓછી

પાંચ મિનિટ તો એવી મળજો જ્યારે તમારા પવિત્ર
નામનું સ્મરણ કરી શકું.

હે નાથ ! મને એવી સ્મરણશક્તિ આપજો કે કરેલા નિયમો
યાદ રહે, એવી દૃઢતા આપજો કે ગમે તેવી મુશ્કે-
લીઓમાં પણ લીધેલ પ્રતિજ્ઞાઓ [વ્રતો] પાળી
શકું.

હે નાથ ! તમારી ભવ્ય પ્રતિજ્ઞા હું હંમેશાં ખની શકશે
તેટલો વખત ગાઈશ. બીજાને પણ એમાં રસ લેતો
કરીશ. અહા ! કેટલી મહાન છે એ પ્રતિજ્ઞા ! અ-
ત્યારે પણ એક વખત ગાઈ લઉં.

તોટક છંદ

મુજ આત્મવિકાસ કરીશ સદા,
હર એક પળે ધરી તત્પરતા;
મુજ સાધ્ય વિષે યદિ કાંઈ નહે,
મન વાચ શરીર તણી જરીયે
પ્રકૃતિ; ઝટ દૂર કરીશ વળી
બસ જીવ સંટોસટ યત્ન કરી.
મુજ આત્મવિકાસ કરીશ સદા
હર એક પળે ધરી તત્પરતા.
મુજ આત્મવિકાસ કરીશ સદા
હર એક પળે ધરી તત્પરતા.

મુજ આત્મ વિકાસ કરીશ સદા.
 હર એક પળે ધરી તત્પરતા.
 (પ્રભુદાસભાઈ રચિત-કરેમિભંતેમાંથી ઉધ્ધૃત)
 અને અહો ! આપે ફેલાવેલી પવિત્ર ભાવનાઓ હું કદીએ
 નહિ ભૂલું. જગતમાં એ ભાવનાઓ ફેલાવવાનું આ-
 ત્મબળ મળે.

સ્વામેમિ સર્વજીવે, સર્વે જીવા સ્વમંતુ મે ।
 મિત્તી મે સર્વભૂષણ, વેરં મહ્મ ન કેણહ ॥
 ખમાવું સર્વ જીવોને, સર્વેયે ખમજે મને;
 મૈત્રી છે સર્વ જીવોથી. વેર ન મારે ઠાઈથી,
 શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ પરદિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ ।
 દોષા પ્રયાન્તુ નાશં સર્વત્ર સુખી ભવતુ લોકઃ ॥
 શ્રેય સર્વ જગતું હો, લાગો લોકા પરહિતે;
 દોષો નષ્ટ હો સધળા, સુખી હો લોક સર્વત્ર.

વળી—

ઈતિ-ભીતિ વ્યાપે નહિ જગમાં,
 વૃષ્ટ સમય પર થયા કરે,
 ધર્મનિષ્ઠ થઈને રાજ પાણુ,
 ન્યાય પ્રજનો કર્યા કરે.
 રોગ-મરી દૂર્ભિક્ષ ન ફેલે,
 પ્રજ શાન્તિથી જીવ્યા કરે.

પરમ અહિંસા ધર્મ જગતમાં,
ફેલી સર્વ હિત કર્યા કરે.

હે નાથ ! આપના ખતાવેલા અહિંસા માર્ગે ચાલવાની
અમારામાં શક્તિ આવે.
નિરંતર સત્ય વચન બોલવાની શક્તિ આવે.
ગમે તેવી હાલતમાં પણ ક્રોધની વસ્તુ ઉપાડી લેવાની
બુદ્ધિ ન થાવ.

શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવાની શક્તિ આવે. તેમ ન બને
તો મારી પરણેલી સ્ત્રી સિવાય બીજી સ્ત્રીઓનો
ત્યાગ થાવ.

હે નાથ ! આ માલ મિલકત જાળળ છે—બોબરૂપ છે એવું
જ્ઞાન થાવ—ને તે બધાનો ત્યાગ કરી ત્યાગ માર્ગે
પર જવાની શક્તિ આવે.

જીવન.

રાત્રિ થોડી બાકી રહી છે. દૂર દૂર ઉપા પ્રગટે છે.
આ વખતે જાલા વીરબાળ ! ઉઠીને જાગ્રત થાવ. ઈષ્ટ-
દેવનું સ્મરણ કરો. પછી આજ કરવાના કામનો વિચાર
કરો.

ગઈ કાલ કરતાં આજનું જીવન વધારે પવિત્ર થાય વધારે હંચું થાય એવો કાંઈક નિશ્ચય કરો.

કોઈ પણ જાતના ભયને સ્થાન આપશો નહીં.

મન જીતવાને મહેનત કરજો.

એકાગ્રતા, પુરૂષાર્થ ને ઉત્સાહમાં વધારો કરજો.

નિરાશ તથા ખેદને તિલાંજલિ દેજો.

હૃદયમાં ભાવના ભાવ જો કે 'હું' અનંત શક્તિ-માન છું. ધારું તે કરી શકું તેમ છું. મારા માટે અશક્ય કશુંજ નથી. ફક્ત તેને માટે પ્રબળ ઇચ્છા ને પ્રયત્નની જરૂર છે.'

મારે બંધન (પરતંત્રતા) મારા દોષોનુંજ છે. એમાંથી છુટું તો બધી રીતે પૂરેપૂરો સ્વતંત્ર થાઉં. બધી જાતની ગુલામી મનની ગુલામીમાંથીજ જન્મે છે.

વળી વિચારજો કે માન્યતા બદલાય તો મારગ બદલાય. દિશા બદલાય તો દશા બદલાય.

પ્રમાદીને સઘળી જ્ઞાનગુથી ભય છે. અપ્રમાદીને કશો ભય નથી. વિલાસો તેટલા વિલાપો છે. ભોગ તેટલા રોગ છે.

જ્ઞાતા વીરબાળ ! આ બધાનો વિચાર કરી દિવસના કામે વળગજો.

તમારે જે જે ફરજો બજાવવાની હોય તે ઉમદા મને બજાવજો. તેમાં કોઈ પણ રીતે તમને ઠપકા મળે તેવું વર્તન કરશો નહિ.

પુરુષાર્થ એ વિજયનો પ્રાણ છે. કદી એને છોડશો નહિ. ગમે તેટલા કષ્ટો પડે પણ નાહિમ્મત થશો નહિ. જે લીધેલા કામ પાછળ લાગ્યા રહેશો તો વિજય જરૂર તમારોજ છે.

વખતની ખુબ કિમ્મત સમજજો. નકામો વખત ગુમાવતા નહિ, શક્તિ પ્રમાણે સઘળાં સારાં કામ આદરજો, બુરાનો ત્યાગ કરજો, એવું કશું કામ ન કરતાં જથી પાછળથી પસ્તાવું પડે.

દિવસભર કામ કરી રાત્રે સુવા બવ ત્યારે થોડી વાર વિચાર કરજો : આજનું ધારેલું કામ કેટલું થયું ? કેટલું બાકી રહ્યું ? આજની લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓ કેટલી પાળી ? કેટલી તોડી ? કાંઈ સારું કામ થયું ?

જે થયું હોય તો તે કરવાની ફરજ હતી, ન થયું હોય તો ફરજ ચુક્યા સમજજો. અને જે બુરું કામ થયું હોય તો શરમાજો. બીજા દિવસે તેમ ન થાય તેવો નિશ્ચય કરજો.

વળી વિચારજો કે આજે કાંઈ આગળ વધ્યો ?

ન વધ્યો હોઈ તો કયા કારણોએ ? બરાબર શોધ કરી તે કારણોને દૂર કરજો.

સુતા પહેલાં ચિંતા-ભય-શોક નિરાશા વગેરેને ઓશીકેજ મૂકી દેજો. સાથે ન રાખતાં વિચારથી ઘેરાયેલા મમજ સુવાતુ બંધાંકર છે.

સુતા પહેલાં ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરજો ને છેવટે ચાર શરણ અંગીકાર કરજો કે રાગદ્વેષ જીતનાર અરિ-હંત ભગવાનનું મને શરણ હો.

આનંદ સ્વરૂપ-પૂર્ણપવિત્ર સિદ્ધ ભગવાનનું મને શરણ હો.

કંચન કમિનીના ત્યાગી ગુરૂરાજનું મને શરણ હો.
કેવલી ભગવાને કહેલા દયાધર્મનું મને શરણ હો.

શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ:

સ્વાધ્યાય

કરવા લાયક દુહાઓ.

(૧)

દેવ જપું અરિહંતને, ગુરુ સેવું નિર્મથ;
 દયાધર્મ પાળું સદા, એ મુક્તિનો મંથ.

(૨)

ગુણીજનોંકું વંદના, અવગુણ દેખ મધ્યસ્થ;
 દુઃખી દેખ કરૂણા રહો, મૈત્રી ભાવ સમસ્ત.

(૩)

રાજરાણા છત્રપતિ, હથિયન કે અસવાર;
 મરવું સર્વને એક દિ' અપની અપની વાર.

(૪)

ધન વિના નિર્ધન દુઃખી, તૃણાવંત ધનવાન;
 કૌન સુખી સંસારમાં, સખ જગ દેખ્યા છાન

(૫)

આપ એકલો અવતરે, એકલો મરતાં હોય;
 મુખથી આપણા જીવનનો, સાથી સગો નહિ હોય.

નિર્મથ=પૈસા ટકા બિનાના-સાચા ત્યાગી. મધ્યસ્થ=
 નહિ ક્રોધ, નહિ પ્રશંસા. સમસ્ત=બધા. હથિયનકે હાથિ-
 ચોના. દિ'=દિવસ. અપની અપની વાર=પોતાપોતાનો વારો
 આવતાં. સખ જગ દેખ્યા છાન=બધું જગત તપાસીને જોયું.

(૬)

પાંચ મહાવ્રત પાળ તું સમિતિ પંચ પ્રકાર;
પાંચે ઈંદ્રિય જીતીને; ધાર નિર્જરા સાર.

(૭)

કુમતિ, કદાચહ મુકે તું, શ્રુત-ચારિત્ર વિચાર;
ભવજળતારણપોતસમ, ધર્મ હૈયામાં ધાર.

(૮)

જ્ઞાન વડું સંસારમાં, જ્ઞાન પરમ સુખ હેતુ;
જ્ઞાન વિના જગ જીવડા, ન લહે તત્ત્વસંકેત.

(૯)

જ્ઞાન સમું કોઈ ધન નહિ, સમતા સમું નહિ સુખ;
જીવિત સમી આશા નહિ, લોભ સમું નહિ દુઃખ.

(૧૦)

જ્ઞાન કહીજે તેહને, રાગ રહે નહિ રંચ;
રવિ સન્મુખ કહો કિમ રહે, અધિકાર પ્રપંચ.

સમિતિ=સાવધાની-કાળજી. નિર્જરા=મલિનતાનું
ઓછું થવું. કદાચહ=સાચું સમજવા છતાં પકડેલું મુકવું
નહિ તે. સત=જ્ઞાન. ચારિત્ર=આચરણ. ભવજળતારણ=ભવ રૂપી
જળમાંથી તારનાર. પોત=વહાણ. હેતુ=હેતુ-કારણ. તત્ત્વ-
સંકેત=તત્ત્વનું રહસ્ય. રંચ=જરાપણ. સન્મુખ=સામે.

(૧૧)

પ્રભુ નામકી ઔષધી, ખરા મનશુ ખાય.
રોગ પીડા વ્યાપે નહિ, મહારોગ મીટ જાય.

(૧૨)

નિરખીને નવયૌવના, લેશ ન વિષયનિદાન.
ગણે કાષ્ટની પુતળી, તે ભગવાન સમાન.

(૧૩)

વિષય રૂપ અંકુરથી, ટળે જ્ઞાન ને ધ્યાન;
લેશ મદિરાપાનથી, છાકે જયમ અજ્ઞાન.

(૧૪)

પાત્ર વિના વસ્તુ ન રહે, પાત્રે આત્મિક જ્ઞાન,
પાત્ર થવા સેવો સદા, બ્રહ્મચર્ય મતિમાન.

(૧૫)

સેવે સદ્ગુરુ ચરણને, ત્યાગી દઈ નિજપક્ષ;
પામે તે પરમાર્થને, નિજપદનો લે લક્ષ.

વિષયનિદાન=વિષયની ઉત્પત્તિ. અંકુર=ફળદાયી.
મદિરાપાન=દારુપીવો. છાકે=વધે-ફેલાય. પરમાર્થ=મોક્ષ.
નિજપદ=પોતાનું સ્વરૂપ. લક્ષ=ધ્યેય, ઉદ્દેશ.

(૧૬)

દયા શાંતિ-સમતા-ક્ષમા, સત્ય-સાગ વૈરાગ્ય;
હોય મુમુક્ષુ ધટ વિષે, એહ સદા સુખગ્ય.

(૧૭)

નિજ સ્વરૂપ જાણ્યા વિના, જીવ ભમે સંસાર;
જળ નિજ રૂપ પિછાણીઓ, તખ લહે ભવકો પાર.

(૧૮)

ભવસાગરમાં કુખતાં, કોઈ ન તારણહાર;
ધર્મ એક પ્રવહણ સમે, કેવળીભક્ષિત સાર.

(૧૯)

દાન, શિયલ, તપ, ભાવના, ધર્મ એ ચાર પ્રકાર;
રાગ ધર્મે નિત્ય એહ થું, કરો શક્તિ અનુસાર.

(૨૦)

પ્રભુ સેવા ભાવે કરે, પ્રેમ ધરી મન રંગ;
કુખદોહગ દુરે ટળે, પામે સુખ મન ચંગ

મુમુક્ષુ=મોક્ષને ઇચ્છનાર. સુખગ્ય=સુખ જાગતા-સ્પષ્ટ
કેળી-ચકાય તેવા. પ્રવહણ=વહાણ. કુખદોહગ-કુખ ને
મુકેલીઓ. મનચંગ-મનગમતા.

અમુલ્ય તત્ત્વવિચાર

છંદ : હરિગીત

બહુ પુણ્ય કરા પુંજથી શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તોયે અરે ! ભવચક્રનો આટો નહિ એકે ટપ્યો;
સુખ પ્રાપ્ત કરતાં સુખ ટળે છે લેશ એ બક્ષે લહે,
ક્ષણ ક્ષણ ભયંકર ભાવમરણે કાં અહો રાચી રહે ?
લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતાં શું વધ્યું તે તો કહો;
શું કુટુંબ કે પરિવારથી વધવાપણું એ નય ઝહો;
વધવાપણું સંસારનું નરદેહને હારી જવો,
એનો વિચાર નહિં અહો હો ! એક પળ તમને હવો ! ! !
નિર્દોષ સુખ, નિર્દોષ આનંદ દ્યો ગમે ત્યાંથી ભલે;
એ દિવ્ય શક્તિમાન જથી જન્મિરથી નીકળે ! !
પર વસ્તુમાં નહિં મુંઝવો એની દયા મુજને રહી,
એ ત્યાગવા સિદ્ધાંત કે પશ્ચાત ક્રુષ્ણ તે સુખ નહિં.
હું કોણ છું ? ક્યાંથી થયો ? શું સ્વરૂપ છે મારું ખરું ?
કોના સંબંધે વળગણ છે ! રાખું કે એ પરિહર ?
એના વિચાર વિવેકપૂર્વક શાંત ભાવે જો કર્યા,
તો સર્વ આમિક જ્ઞાનનાં સિદ્ધાંત તત્ત્વ અનુભવ્યાં.
તે પ્રાપ્ત કરવા વચન કોનું સત્ય કેવળ માનવું !
નિર્દોષ નરનું કથન માનો “તેહ” જણે અનુભવ્યું;
રે ! આત્મ તારો ! આત્મ તારો ! શીઘ્ર એને ઝાળખો,
સર્વાત્મમાં સમદૃષ્ટિ દો આ વચનને હૃદયે લખો.

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

જૈન જ્યોતિ

જૈન સંસ્કૃતિ અને સાહિત્યનું અગ્રગણ્ય
સચિત્ર માસિક

એમાં શિષ્ય સ્થાપત્ય, ભાષાસાહિત્ય, વિજ્ઞાન, જૈન ખગોળ,
જૈન તત્ત્વજ્ઞાન ઉપરનાં નિબંધાત લેખકોનાં લેખો પ્રસિદ્ધ થાય છે.
ઉપરાંત ભાવવાહી કાવ્યો ને જૈન તીર્થો તથા જૈન ચિત્રકારોનાં
સુંદર ચિત્રો પ્રગટ થાય છે.

હજી સુધી રા. રા. ના વાર્ષિક લવાજમમાં આટલી સામગ્રી
કોઈ પણ માસિકે આપી નથી. એનો એકજ અંક જુઓ ને તમે
ગ્રાહક થવા લલચાશો.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. અઢી. પરદેશમાં રૂ. સાડાત્રણ.

એક નકલ પાંચ આના.

આજેજ ગ્રાહક બનો

જ્યોતિ કાર્યાલય :: હવેલીની પોળ. રાયપુર, અમદાવાદ.

અજન્તાનો યાત્રી

અત્યંત ભાવવાહી ચિત્રોથી ભરપૂર ખંડકાવ્ય

રચનાર: ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ

પ્રવેશક લખનાર: શ્રીચુત્ રતિલાલ મોહનલાલ ત્રિવેદી બી. એ

ઉંચા આટપેપરપર અને ઉત્તમ છપાઇમાં તૈયાર થયેલા આ
કાવ્ય માટે ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ સાક્ષર શ્રી. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ
લખે છે કે આજે 'અજન્તાનો યાત્રી' મળ્યો અને આજે અજન્-
તાની ભાવગમ્ય યાત્રા પણ થઈ. તમે કાઢેલા સાહિત્યસંઘના યાત્રાળુ
તરીકે તમારો હું સંપૂર્ણ આભાર માનું છું. લે. વૃદ્ધ પ્રવાસી કે.
હ. ધ્રુવ.

મહાકવિશ્રી ન્હાનાલાલ લખે છે કે કાવ્યનો વિષય ભવ્ય છે;
અને તમારું કાવ્ય પણ સુંદર છે; વિષયને ઘણા અંશે ન્યાય
આપે છે.

કિં. ૦-૮-૦. આના. આજેજ મંગાવો.

કુદરત અને કળાધામમાં વીસ દિવસ

કાંઈ પણ જૈન વાંચ્યા વિના કેમ રહી શકે ?

જૈન કુમારો પગ રસ્તે ચાલીને બધો સરસામાન જાતે ઉપા-
ડીને ગૂજરાતનાં અણુખેડ્યાં કાંગનાં જંગલો ખેડે છે, સાહસભરી
સફર કરતાં સુરગાણા ને સમશૃંગ થઇ નાશિક પહોંચે છે. ત્યાંથી
દોલતાઆદ, ધલુરાની ગુફાઓ તથા અજન્તાની ગુફાઓનાં દર્શન કરે
છે. ત્યાંથી મધ્ય હિંદ સુધી પહોંચી ઓકારેશ્વર, સિદ્ધવરકૂટ ને
ધારાસ્ત્રના જળધોધના રસપાન કરે છે. આ આખા યે પ્રવાસનું
દીલચરપ વર્ણન કરતું અને અજન્તા-ધલુરાની ગુફાઓનો વિસ્તૃત
પ્રામાણિક હેવાલ આપતું સચિત્ર પુસ્તક બહાર પડી ચૂક્યું છે.
એનું એક પાનું વાંચવા લેશો કે પૂરું કર્યા વિના નહિ ચાલે.
ઉંચા ફેધરવેષ્ટ કાગળ; ૨૦૦ પૃષ્ઠ, પ્રવાસનો નકશો તથા ખીજાં
અગિયાર ચિત્રો: પાકું પુંકું ને આર્ટ પેપરનું રેપર. કિંમત રૂ. દોઢ.
પોસ્ટેજ અલગ. આજેજ મંગાવો.

ધલુરાનાં ગુફામંદિરો.

જગતભરનાં આ અદિતીય ગુફામંદિરોનો તથા બૌદ્ધ, શૈવ
અને જૈનોના ઇતિહાસ તથા મૂર્તિવિધાનનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ આપતું
સચિત્ર પુસ્તક આજ લેખકના હાથે લખાઈ બહાર પડ્યું છે. છ
ચિત્રો તથા કલામય પુંકું. પ્રસ્તાવના લેખક શ્રીયુત નાનાલાલ ચમન-
લાલ મહેતા. આઈ સી. એસ. કિંમત આઠ આના. જરૂર મંગા-
વીને વાંચો.

જળમંદિર પાવાપુરી

પ્રજ્ઞ મહાવીરની નિર્વાણબૂમિ જળમંદિર પાવાપુરીનું અત્યંત
સુંદર ત્રિરંગી ચિત્ર ઉંચા આર્ટ પેપર પર છપાઈ અમારા તરફથી
બહાર પડ્યું છે. કિંમત રૂ. એ આના.

જળમંદિર પાવાપુરીનું ત્રિરંગી ચિત્ર તથા ભાવવાહી કાબ્ય
પદ્ય ખીજા સૂચક ચિત્રો સાથે બહાર પડ્યું છે. કિંમત રૂ. એ
એ આના.

ચોથી શ્રેણી

- ૧ જીવડશાહ
- ૨ કોચરશાહ
- ૩ વીર વનરાજ
- ૪ ધન્ય એ ટેક
- ૫ મણિનાં મુલ
- ૬ કળાધર કોકાશ
- ૭ શુકરાજ
- ૮ જિનમતી
- ૯ રાજર્ષિ કરકંડુ
- ૧૦ અનંગ સુંદરી
- ૧૧ નર્મદા સુંદરી
- ૧૨ અષાઢા ભૂતિ
- ૧૩ અચંકારિભટ્ટા
- ૧૪ વિષ્ણુકુમાર
- ૧૫ કાલિકાચાર્ય
- ૧૬ શ્રી પાદલિપ્તાચાર્ય
- ૧૭ મહાત્મા આનંદધનજી
- ૧૮ શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી
- ૧૯ જળમંદિર પાવાપુરી (કાવ્ય)
- ૨૦ સાધર્મિકનાં રનેહ ઝરણાં

પાંચમી શ્રેણી

- ૧ લલિતાંગ કુમાર
- ૨ ચિલાતી પુત્ર
- ૩ આલડ શાહ
- ૪ સમરા શાહ
- ૫ પવિત્ર જયસેના
- ૬ ભક્ત દેવપાળ
- ૭ કુમાર મંગળ કળશ
- ૮ ઉત્તમકુમાર
- ૯ ચંપક શ્રેષ્ઠિ
- ૧૦ અમરસેન વયરસેન
- ૧૧ સાજણસિંહ
- ૧૨ ચંપકમાળા
- ૧૩ કેવળી જયાનંદ
- ૧૪ સમરાદિત્ય
- ૧૫ હંસરાજ વત્સરાજ
- ૧૬ કેવિ ધનપાળ
- ૧૭ શ્રીકાંત શેઠ
- ૧૮ મુનિ અર્હનક
- ૧૯ વૃદ્ધાકુમાર
- ૨૦ ઉત્તરાધ્યનનાં અમૃતબિંદુ